

การสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน
ในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว
STRENGTHENING COMMUNITY CAPITAL IN THE SPECIAL BORDER
ECONOMIC ZONE SAKAEO PROVINCE

ดุชนิพนธ์
ของ
เฉลิมพงษ์ จันทรสุขา

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

มิถุนายน 2568

การสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน
ในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว
STRENGTHENING COMMUNITY CAPITAL IN THE SPECIAL BORDER
ECONOMIC ZONE SAKAEO PROVINCE

ดุชนิพนธ์
ของ
เฉลิมพงษ์ จันทรสุชา

เสนอต่อมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
มิถุนายน 2568

ใบรับรองคุณวุฒิพนธ์

เรื่อง

การสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชนในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว
Strengthening Community Capital in the Special Border Economic Zone
Sakaeo Province

เฉลิมพงษ์ จันทรสุขา

คณะกรรมการสอบคุณวุฒิพนธ์

ประธานสอบคุณวุฒิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรพงษ์ บัวหล้า)

ประธานที่ปรึกษาคุณวุฒิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณิ เตียววิศเรศ)

กรรมการที่ปรึกษาคุณวุฒิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์)

กรรมการสอบคุณวุฒิพนธ์

(ดร.พรทิwa อาชีวะ)

ได้รับอนุมัติจากมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณีให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร.ชวงศ์ อุบาลี)

วันที่.....เดือน..... ๑๕ ก.ค. ๒๕๖๘ พ.ศ.....

เฉลิมพงษ์ จันท์สุชา. (2568). การสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชนในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว. ดุษฎีนิพนธ์ ปริญญาโท. (สหวิทยาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน).
 จันทบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

คณะกรรมการที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์

รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณิ์ เตียววิเศษ

ประธานกรรมการ

Ph.D. (Nursing)

รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยนนต์ ประดิษฐ์ศิลป์

กรรมการ

ร.ด. (รัฐศาสตร์)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาทุนชุมชนที่ดำรงอยู่ 2) ศึกษาความเข้มแข็งของชุมชน 3) ศึกษาความสัมพันธ์และอิทธิพลของทุนชุมชนที่ดำรงอยู่กับความเข้มแข็งของชุมชน และ 4) เพื่อเสนอตัวแบบการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ผู้เข้าร่วมวิจัยเชิงปริมาณ คือ หัวหน้าครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในตำบลผักขะ อำเภอวัฒนานคร และตำบลท่าข้าม ตำบลบ้านด่าน ตำบลป่าไร่ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว จำนวน 416 คน ซึ่งได้จากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นประกอบด้วย แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง แบบสอบถามทุนในชุมชนที่ยังคงดำรงอยู่ ซึ่งแบ่งเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ทุนทางสังคม ทุนทางสิ่งแวดล้อม ทุนมนุษย์ ทุนวัฒนธรรม และทุนทางเศรษฐกิจ และแบบสอบถามความเข้มแข็งของชุมชน แบบสอบถามทุนในชุมชน และแบบสอบถามความเข้มแข็งของชุมชน มีค่าดัชนีความตรงตามเนื้อหาเท่ากับ .90 และ .82 และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .92 และ .89 ตามลำดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จำนวน 8 ท่าน ประกอบด้วย ผู้บริหารชุมชน ผู้นำชุมชน ประชาชนชุมชน และประชาชนที่เป็นผู้อาวุโส วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อให้ได้หัวข้อเรื่องหลัก และผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย ผู้แทนประชาชน ผู้นำชุมชนตัวแทนภาครัฐบาล และภาคเอกชน เพื่อยืนยันตัวและเสนอแนะแบบการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนที่สร้างขึ้น

ผลการศึกษาพบว่า 1) ทุนชุมชนที่ดำรงอยู่ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดสระแก้ว ด้านสังคมอยู่ในระดับมาก ($M = 3.49, S.D. = 0.43$) รองลงมาอยู่ในระดับปานกลาง คือ ทุนทางสิ่งแวดล้อม ($M = 3.40, S.D. = 0.40$) ทุนมนุษย์ ($M = 3.08, S.D. = 0.49$) ทุนวัฒนธรรม ($M = 2.95, S.D. = 0.45$) และทุนทางเศรษฐกิจ ($M = 2.85, S.D. = 0.55$) 2) ระดับความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ($M = 3.33, S.D. = 0.31$) 3) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์พบว่า ทุนชุมชนแต่ละด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเข้มแข็งของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .31-.75, p < .01$) ทุนชุมชนทั้ง 5 ด้านร่วมกันทำนายความเข้มแข็งของชุมชนได้ร้อยละ 47.7 โดยทุนทางสิ่งแวดล้อมมีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนมากที่สุด ($Beta = .575, p < .001$) รองลงมาคือทุนมนุษย์ ($Beta = .160, p < .001$) ทุนทางสังคม ($Beta = .146, p < .001$) ทุนทาง

เศรษฐกิจ (Beta = .025, $p < .05$) ตามลำดับ ส่วนทุนวัฒนธรรม พบว่า ไม่มีอิทธิพลต่อระดับความเข้มแข็งของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 4) ตัวแบบการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ทุนชุมชนที่สะท้อนถึงรูปแบบและวิธีการใช้ทุนชุมชนสำหรับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว พบว่า กระบวนการที่สำคัญ คือ ความช่วยเหลือและความร่วมมือ การดำเนินงานของผู้นำ การสร้างเครือข่าย การเรียนรู้และการฝึกอบรมรวมถึงสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเพื่อเป็นการหนุนเสริมทุนชุมชนทั้ง 5 ด้าน อันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในการรองรับการพัฒนาเป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : ความเข้มแข็งของชุมชน, ทุนชุมชน, เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน, จังหวัดสระแก้ว

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Chaloemphong Jansukar. (2025). **Strengthening Community Capital in the Special Border Economic Zone Sakaeo Province**. Dissertation Ph.D.
(Interdisciplinarity of Sustainable Development). Chanthaburi: Rambhai Barni Rajabhat University.

Dissertation Advisors

Associate Professor Dr. Wannee Deoisres	Chairman
Ph.D. (Nursing)	
Associate Professor Dr. Chaicon Praditsilp	Member
Ph.D. (Political Science)	

Abstract

This research aimed to: 1) study the existing community capital in the Special Economic Zone of SaKaeo Province; 2) examine the community strength; 3) investigate the relationships and influence of existing community capital on community strength; and 4) propose a model for enhancing community strength in this area. A mixed-methods research design was employed. Quantitative data were collected from 416 household heads residing in Phak Kha Sub-district, Watthana Nakhon District, and Tha Kham, Ban Dan, and Pa Rai Sub-districts, Aranyaprathet District, SaKaeo Province, using multi-stage random sampling. The research instrument was a self-developed questionnaire comprising sections on respondents' general information, existing community capital (divided into five dimensions: social, environmental, human, cultural, and economic capital), and community strength. The content validity indexes of the community capital and community strength questionnaires were .90 and .82, respectively, and their reliability coefficients were .92 and .89, respectively. Data were analyzed using descriptive statistics, Pearson's product-moment correlation coefficient, and multiple regression analysis. Qualitative data were gathered through in-depth interviews with eight key informants, including: community administrators, community leaders, local wisdom holders, and senior residents. These data were analyzed using content analysis to identify key themes. Additionally, focus group discussions were conducted with representatives from the public, community leaders, government, and private sectors to validate and suggest improvements to the proposed community strength enhancement model.

The findings revealed that 1) the level of existing community capital in the Special Economic Zone of SaKaeo Province was high in the social dimension ($M = 3.49$, $S.D. = 0.43$). The environmental ($M = 3.40$, $S.D. = 0.40$), human ($M = 3.08$,

S.D. = 0.49), cultural ($M = 2.95$, *S.D.* = 0.45), and economic ($M = 2.85$, *S.D.* = 0.55) dimensions were at the moderate level. 2) The overall level of community strength was moderate ($M = 3.33$, *S.D.* = 0.31). 3) Correlation analysis indicated a statistically significant positive relationship between each dimension of community capital and community strength ($r = .31-.75$, $p < .01$). The five dimensions of community capital jointly predicted 47.7% of the variance in community strength. Environmental capital had the greatest influence on community strength (Beta = .575, $p < .001$), followed by human capital (Beta = .160, $p < .001$), social capital (Beta = .146, $p < .001$), and economic capital (Beta = .025, $p < .05$). Cultural capital did not significantly influence the level of community strength. 4) The proposed community strength enhancement model utilizing community capital reflected the patterns and methods of using community capital to build community strength in the Special Economic Zone of SaKaeo Province. Key processes identified included: mutual assistance and cooperation, leader effectiveness, network building, learning and training, and the participation of all sectors to reinforce the five dimensions of community capital. This reinforcement is expected to lead to sustainable community strength in supporting development as a Special Economic Zone in SaKaeo Province.

Keywords: Community Strength, Community Capital, Special Border Economic Zone, SaKaeo Province.

กิตติกรรมประกาศ

ดุชนิพนธ์เรื่อง “การสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชนในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว” สำเร็จลุล่วงด้วยดี ด้วยความเมตตา กรุณา และความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก คณาจารย์และบุคคลากรหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ดังนี้

รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณิ์ เดียววิเศษศ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้เปี่ยมด้วยเมตตา กรุณา ถ่ายทอดความรู้และชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตและการทำงาน อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาทักษะความคิดและองค์ความรู้ของผู้วิจัย

รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผู้จุดประกาย แรงบันดาลใจและมอบโอกาสในการทำงานวิชาการ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา สหวิทยาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่ท่านสร้างสรรค์ขึ้นเป็นคุณูปการต่อผู้เรียนและสังคม อย่างแท้จริง ด้วยความเมตตาและคำแนะนำอันอบอุ่นตลอดระยะเวลาการศึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรพงษ์ บัวหล้า ประธานคณะกรรมการสอบดุชนิพนธ์ ผู้ให้ข้อคิด เตือนใจในการดำเนินชีวิต การบริหารจัดการเวลา และข้อเสนอแนะทางวิชาการที่ทันสมัย เพื่อให้ ดุชนิพนธ์สำเร็จสมบูรณ์และสร้างบัณฑิตที่มีคุณภาพให้แก่ประเทศ

คณาจารย์ผู้สอนหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ทุกท่าน ผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์อันทรงคุณค่า สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานได้ อย่างมีประสิทธิภาพ คณาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ผู้มอบกำลังใจและช่วยเหลือผู้วิจัยในทุกสถานการณ์

คุณพ่อคำรณ คุณแม่พัชรินทร์ คุณพี่ธรรมบุญ จันท์สุชา ผู้เป็นกำลังใจสำคัญและสนับสนุน ให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จ ขอบคุณอาจารย์ ดร.เอี่ยมพร รุ่งศิริ และ อาจารย์ ดร.คณิต เรืองจร ผู้ดูแลและให้กำลังใจตลอดกระบวนการทำดุชนิพนธ์ ขอบคุณประชาชน หน่วยงานภาครัฐและ ภาคเอกชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ทุกท่าน ผู้ให้ความร่วมมือและ ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย

ผู้วิจัยขอน้อมขอบคุณค่าและประโยชน์อันเกิดจากดุชนิพนธ์ฉบับนี้ แต่คุณพ่อคุณแม่ ครูบาอาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน ที่มีส่วนร่วมในการสนับสนุนให้งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

เฉลิมพงษ์ จันท์สุชา

มิถุนายน 2568

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญ	(6)
สารบัญภาพ	(9)
สารบัญตาราง	(10)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	7
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	7
1.4 ประโยชน์คาดว่าจะได้รับ	8
1.5 นิยามศัพท์วิจัย	8
บทที่ 2 การสำรวจองค์ความรู้	9
2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจพิเศษชายแดน	9
2.1.1 การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนสระแก้ว	11
2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับทุนชุมชน	16
2.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับทุน	16
2.2.2 ความหมายเกี่ยวกับทุน	22
2.2.3 ความหมายเกี่ยวกับทุนชุมชน	27
2.3 แนวคิดทฤษฎีความเข้มแข็งของชุมชน	29
2.3.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน	31
2.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	33
2.4.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทุนชุมชน	33
2.4.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของชุมชน	38
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	42
3.1 วิธีการวิจัย	42
3.2 เทคนิคในการวิจัย	44
3.2.1 วิธีดำเนินการวิจัย	46
3.2.2 เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ	47
3.2.3 เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงปริมาณ	49

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย	53
ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว	53
ส่วนที่ 2 ระดับทุนชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว	56
ส่วนที่ 3 ระดับความเข้มแข็งของชุมชน	81
ส่วนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการดำรงอยู่ของทุนชุมชนกับความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว	98
ส่วนที่ 5 ผลการนำเสนอตัวแบบการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ทุนชุมชนในการรองรับกับการพัฒนาในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว	100
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	114
5.1 สรุปผลการวิจัย	114
5.2 การอภิปรายผลการวิจัย	116
5.2.1 การศึกษาทุนชุมชนที่ดำรงอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว	116
5.2.2 การศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว	119
5.2.3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการดำรงอยู่ของทุนชุมชนกับความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว	121
5.2.4 การนำเสนอตัวแบบการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว	128
5.3 ข้อเสนอแนะ	130
บรรณานุกรม	132

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก แบบสอบถาม เรื่อง การสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน ในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว	142
ภาคผนวก ข แบบประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity Index)	152
ภาคผนวก ค การประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ	172
ภาคผนวก ง การประเมินแนวการสัมภาษณ์ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ	179
ภาคผนวก จ การคำนวณขนาดประชากร และการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง	183
ประวัติย่อผู้วิจัย	187

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
3.1 การวิจัยผสมผสานแบบตามแบบรับลูกต่อกัน	43
3.2 การใช้วิธีผลการวิจัยเชิงสำรวจเพื่อเสริมการวิจัยเชิงคุณภาพ	43
4.1 องค์ประกอบรายประเด็น ทูทางเศรษฐกิจ	67
4.2 องค์ประกอบรายประเด็น ทูมนุษย์	70
4.3 องค์ประกอบรายประเด็น ทูวัฒนธรรม	73
4.4 องค์ประกอบรายประเด็น ทูสังคม	77
4.5 องค์ประกอบรายประเด็น ทูสิ่งแวดล้อม	80
4.6 ความเข้มแข็งของชุมชน ด้านองค์ประกอบ	90
4.7 ความเข้มแข็งของชุมชน ด้านการบริหาร	93
4.8 ความเข้มแข็งของชุมชน ด้านผลลัพธ์	96
4.9 ความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว	97
4.10 ตัวแบบการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยใช้ทุนชุมชนในการรองรับการพัฒนาในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว	100

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 แสดงกลุ่มตัวอย่างจากประชากรแบบสัดส่วน	50
4.1 ลักษณะข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	53
4.2 ระดับทุนชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนสระแก้ว	56
4.3 ระดับทุนชุมชนด้านเศรษฐกิจ	57
4.4 ระดับทุนชุมชนด้านมนุษย	59
4.5 ระดับทุนชุมชนด้านทุนวัฒนธรรม	60
4.6 ระดับทุนชุมชนด้านทุนทางสังคม	62
4.7 ระดับทุนชุมชนด้านทุนสิ่งแวดล้อม	63
4.8 ระดับความเข้มแข็งของชุมชน	81
4.9 ระดับความเข้มแข็งของชุมชนด้านองค์ประกอบ	82
4.10 ระดับความเข้มแข็งของชุมชนด้านกระบวนการ	84
4.11 ระดับความเข้มแข็งของชุมชนด้านผลลัพธ์	86
4.12 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งชุมชน	98
4.13 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความสามารถในการทำนายทุนชุมชน	98

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

เป้าหมายการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถทางการแข่งขัน โดยประเทศไทยเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วมีเศรษฐกิจเติบโตอย่างมีเสถียรภาพและยั่งยืน รวมถึงประเทศไทยมีขีดความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างทรัพยากรมนุษย์ คนไทยเป็นคนดี คนเก่ง มีคุณภาพ พร้อมสำหรับวิถีชีวิตในศตวรรษที่ 21 ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม โดยสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติ และกระจายศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อเพิ่มโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามาเป็นกำลังของพัฒนาประเทศในทุกกระดับ (กลุ่มยุทธศาสตร์และแผนการประชาสัมพันธ์ สำนักโฆษก, 2557)

เขตเศรษฐกิจพิเศษ หมายถึง เขตพื้นที่ที่มีการจัดตั้งขึ้นเป็นการเฉพาะตามกฎหมาย เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในเรื่องเกี่ยวกับ การส่งเสริมสนับสนุนด้านการลงทุน การประกอบกิจการต่าง ๆ และการอำนวยความสะดวก อันรวมถึงการให้สิทธิพิเศษบางประการกับกลุ่มนายทุนที่เข้ามาดำเนินกิจการต่าง ๆ ภายในพื้นที่ซึ่งกำหนดโดยรัฐ เพื่อรองรับ สนับสนุนการดำเนินการของกิจการต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (เขตเศรษฐกิจพิเศษ, 2564)

การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษในประเทศไทยมีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง โดยมีจุดเริ่มต้นจากการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard) ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาอุตสาหกรรมในภาคตะวันออกของประเทศ โครงการนี้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 โดยมุ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมการส่งออกและสร้างรายได้ให้กับประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก, 2566) ต่อมา รัฐบาลได้ต่อยอดการพัฒนาในพื้นที่ดังกล่าวด้วยโครงการระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) ซึ่งมีเป้าหมายในการพัฒนาอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูงและสร้างความเชื่อมโยงกับภูมิภาคเอเชียตะวันออก โครงการ EEC เริ่มดำเนินการอย่างจริงจังในสมัยรัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา โดยมีเป้าหมายให้เป็นพื้นที่เศรษฐกิจชั้นนำของอาเซียน และดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก, 2566)

ในขณะเดียวกัน รัฐบาลได้เล็งเห็นถึงศักยภาพของพื้นที่ภาคใต้ จึงได้ริเริ่มโครงการระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคใต้ (Southern Economic Corridor: SEC) เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ภาคใต้ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมที่สอดคล้องกับทรัพยากรและศักยภาพของพื้นที่ และสร้างความเชื่อมโยงกับภูมิภาคเอเชียใต้และกลุ่มประเทศ BIMSTEC (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคใต้, 2566) นอกจากนี้ รัฐบาลไทยยังได้มีการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน (Special Economic Zones: SEZs) ในหลายพื้นที่ รวมถึงจังหวัดสระแก้ว เพื่อส่งเสริมการค้าและการลงทุนในพื้นที่ชายแดน และสร้างความเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566)

นโยบายการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษในภาพรวมระดับประเทศ ภายใต้นโยบายส่งเสริมการค้าและการลงทุนของประเทศโดยการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษซึ่งจำเป็นต้องมีการพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับทั้งในเรื่องของการเชื่อมโยงด้านคมนาคมขนส่ง การจัดการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ ตลอดจนจัดให้มีระบบสาธารณูปโภค รองรับสนับสนุนการดำเนินการเพื่อให้การพัฒนาพื้นที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยนโยบายการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ มี 4 รูปแบบ ประกอบด้วย 1. พื้นที่เขตการพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก มีการดำเนินงานใน 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง และจังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเพื่ออนาคตที่ประกอบด้วย การต่อยอดอุตสาหกรรมเดิมที่มีศักยภาพและการสร้างอุตสาหกรรมในอนาคต 2. พื้นที่เขตการพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ 22 จังหวัด ที่อาศัยฐานคิดของการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ในรูปแบบของแรงงาน 3. พื้นที่การพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในรูปแบบคลัสเตอร์ ซึ่งเป็นนโยบายสำหรับพื้นที่ที่อยู่ตอนในและไม่มีความเหมาะสมกับธุรกิจชายแดนและอุตสาหกรรมแห่งอนาคต เช่น กิจกรรมวิจัยและการพัฒนา กิจกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงและใช้แรงงานน้อย เป็นต้น และ 4. พื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ 10 จังหวัดชายแดน ที่ถูกกำหนดด้วยคำสั่ง คสช. ที่ 72/2557 โดยมีเป้าหมายให้เป็นส่วนหนึ่งของการสนับสนุนการนำประเทศเข้าสู่ประชาคมอาเซียน การกระตุ้นเศรษฐกิจ การลดความเหลื่อมล้ำ และการช่วยรักษาความมั่นคงของประเทศ (กองยุทธศาสตร์และแผนงาน กรมการจัดหางาน, 2564)

พื้นที่เขตการพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก มีการดำเนินงานใน 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง และจังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเพื่ออนาคตที่ประกอบด้วย การต่อยอดอุตสาหกรรมเดิมที่มีศักยภาพและการสร้างอุตสาหกรรมในอนาคต เป็นพื้นที่เขตอุตสาหกรรมในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและเขตเมือง หรือใช้ชื่อว่า “ระเบียงเขตเศรษฐกิจภาคตะวันออก” (กลุ่มงานติดตามและประเมินผล กองยุทธศาสตร์และแผนงาน กรมการจัดหางาน, 2564 : 1-2)

อย่างไรก็ดีพื้นที่การพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในรูปแบบคลัสเตอร์ ซึ่งเป็นนโยบายสำหรับพื้นที่ที่อยู่ตอนในและไม่มีความเหมาะสมกับธุรกิจชายแดนและอุตสาหกรรมแห่งอนาคต เช่น กิจกรรมวิจัยและการพัฒนา กิจกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงและใช้แรงงานน้อย การขับเคลื่อนนโยบายเศรษฐกิจพิเศษในรูปแบบคลัสเตอร์ดังกล่าว มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการสร้างความเข้มแข็งของห่วงโซ่มูลค่าและการนำไปสู่การสร้างอุตสาหกรรมแห่งอนาคต รวมถึงการสร้างศักยภาพด้านการลงทุนของประเทศไทย เพื่อดึงดูดการลงทุนที่มีมูลค่าทั้งจากกลุ่มนักลงทุนรายเก่าและกลุ่มนักลงทุนรายใหม่ นอกจากนี้แล้วยังมีเป็นประสงค์ในการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น (กลุ่มงานติดตามและประเมินผล กองยุทธศาสตร์และแผนงาน กรมการจัดหางาน, 2564 : 6-8)

แนวคิดของนโยบายการพัฒนาพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ 10 จังหวัดชายแดน เกิดจากคำสั่ง คสช. ที่ 72/2557 ลงวันที่ 19 มิถุนายน 2557 โดยได้มอบนโยบายเกี่ยวกับที่จัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ โดยมุ่งหมายให้เป็นส่วนหนึ่งของ Road Map ในการสนับสนุนการนำประเทศเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยการกระตุ้นเศรษฐกิจ ลดความเหลื่อมล้ำเพื่อสร้างพื้นที่เศรษฐกิจใหม่ โดยเน้นบริเวณพื้นที่ชายแดนสำหรับการใช้ประโยชน์จากการเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน รวมถึงสนับสนุน SMEs ไทยและการลงทุนต่อเนื่องของไทยในประเทศเพื่อนบ้าน รวมถึงเป็นการจัดระเบียบพื้นที่เศรษฐกิจชายแดน แก้ปัญหาแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย ในการนี้รัฐจะให้การสนับสนุนโครงสร้าง

พื้นฐานและสิทธิประโยชน์ในการลงทุนอื่น ๆ รวมถึงการให้บริการจัดเดี่ยวแบบเบ็ดเสร็จ (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2557)

เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน เป็นแนวคิดการพัฒนาที่ริเริ่มดำเนินงานในประเทศไทยมายาวนานกว่า 10 ปี โดยเริ่มแรกของการจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษบริเวณชายแดน เพื่อการใช้ประโยชน์จากโอกาสในความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงที่ได้กำหนดแผนการดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการพัฒนาเส้นทางคมนาคมขนส่งและกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวระเบียงเศรษฐกิจ (Economic Corridor) เพื่อรองรับการลงทุนจะช่วยลดการกระจุกตัวของการลงทุนในพื้นที่ภาคกลางและสนับสนุนเป้าหมายของไทยในการหลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลาง (สายฝน แห่เหล่งหล้า, 2557 : 8-12)

การพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน มีวัตถุประสงค์สำคัญให้เกิดการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาคโดยใช้โอกาสจากอาเซียน มุ่งลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนและเสริมสร้างความมั่นคงพื้นที่บริเวณชายแดน รวมทั้งเพิ่มความสามารถในการแข่งขันและการเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน จากการที่ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางภูมิศาสตร์ของภูมิภาค จึงควรผลักดันและส่งเสริมให้เกิดการลงทุนในประเทศ ส่งเสริมการส่งออกและให้มีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตสินค้าและเป็นศูนย์กลางในการกระจายสินค้าในภูมิภาค ซึ่งจะเป็นการสร้าง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและส่งเสริมความสามารถทางการแข่งขันของประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน, 2559 : 11-12)

ในการกำหนดแนวนโยบายของพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ 10 จังหวัดชายแดนนั้น ได้มีการวางยุทธศาสตร์ ในการขับเคลื่อนโครงการ 2 ระยะ ได้แก่ ระยะแรก เป็นการกำหนดพื้นที่ในการพัฒนา 5 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดตาก เพื่อมุ่งหวังขยายโอกาสและศักยภาพทางการค้าชายแดนไทย-พม่า เชื่อมต่อไปยังเวียดนามและจีน จังหวัดมุกดาหาร เพื่อขยายการค้าชายแดนไทย-ลาว เชื่อมต่อไปสู่เวียดนาม จังหวัดสระแก้ว เพื่อเป็นการขยายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา เนื่องจากอยู่ใกล้กับท่าเรือแหลมฉบัง จังหวัดสงขลา เพื่อเป็นการขยายการค้าไปสู่ประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์และอินโดนีเซีย และจังหวัดตราด เพื่อขยายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา เนื่องจากอยู่ใกล้ท่าเรือสีหนุวิลล์ (ประกาศคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษที่ 1/2558) ต่อมาได้มีการกำหนดพื้นที่ การพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษระยะที่ 2 อีก 5 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดหนองคาย จังหวัดนราธิวาส จังหวัดเชียงราย จังหวัดนครพนม และจังหวัดกาญจนบุรี (ประกาศคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษที่ 2/2558)

นโยบายการพัฒนาพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ 10 จังหวัดชายแดน เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงนโยบายการพัฒนาที่ครอบคลุมทั่วทั้งประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษชายแดนของจังหวัดสระแก้วที่ถือว่าเป็นพื้นที่หนึ่งในการดำเนินงานดังกล่าว โดยครอบคลุมพื้นที่ทั้งสิ้น 332 ตารางกิโลเมตร ในพื้นที่จำนวน 207,500 ไร่ ประกอบไปด้วย ตำบลท่าข้าม ตำบลบ้านด่าน และตำบลป่าไร่ อำเภอรัญประเทศ รวมถึงตำบลผักชะ อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว โดยจังหวัดสระแก้วถือเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่บนเส้นทางแนวระเบียงเศรษฐกิจตอนใต้ (Southern Economic Corridor) ซึ่งเป็นช่องทางสำคัญของประเทศไทยในการขนส่งสินค้าไปยังพม่าและเวียดนามตอนใต้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดึงดูดการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศ (Foreign Direct

Investment: FDI) และเพิ่มขีดความสามารถของประเทศ กระจายความเจริญสู่ภูมิภาค ลดความเหลื่อมล้ำยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน และแก้ปัญหาความมั่นคง

การพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน อำเภอวัฒนานครและอำเภอรัฐประเท จังหวัดสระแก้ว มีศักยภาพและมีโอกาสในการพัฒนา โดยมีสถิติการนำเข้าและส่งออกสินค้า คือ สินค้าส่งออกระหว่าง ไทย-กัมพูชา มีมูลค่ารวม 57,321.25 ล้านบาท และมีแนวโน้มลดลงถึงร้อยละ -4.37 โดยสินค้าส่งออกที่ลดลง ประกอบด้วย เครื่องดื่มที่ไม่มีแอลกอฮอล์ จักรยานยนต์และส่วนประกอบ สินค้าปศุสัตว์ เครื่องยนต์สันดาปในแบบลูกสูบและเส้นด้าย ขณะที่สินค้าส่งออกที่ยังคงเพิ่มขึ้น ประกอบด้วย รถยนต์ที่นั่ง ยานพาหนะอื่น ๆ และส่วนประกอบสินค้าอุตสาหกรรมอื่น ๆ ผลิตภัณฑ์ข้าวสาลีอื่น ๆ และปุ๋ย ขณะที่สินค้านำเข้าระหว่าง ไทย-กัมพูชา มีมูลค่ารวม 13,111.94 ล้านบาท และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นร้อยละ 20.23 โดยสินค้านำเข้าที่ลดลงคือ เสื้อผ้าสำเร็จรูป ขณะที่สินค้านำเข้าเพิ่มขึ้น ประกอบด้วย ผักและของแปรรูปจากผัก มันสำปะหลัง อลูมิเนียมและผลิตภัณฑ์สายเคเบิลที่หุ้มฉนวนทองแดงและผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ ผลไม้และของปรุงแต่งจากผลไม้ เครื่องจักรไฟฟ้าที่ใช้ในอุตสาหกรรมเหล็กและมอเตอร์ไฟฟ้าชุดเครื่องกำเนิดไฟฟ้า (กรมการค้าระหว่างประเทศ, 2565)

○ การขยายตัวทางเศรษฐกิจของจังหวัดสระแก้วมีการขยายตัวในอัตราร้อยละ 1.4 ต่อปี ซึ่งสามารถแบ่งได้ 2 ด้าน ประกอบด้วย 1. ด้านอุปทาน ที่มาจากภาคบริการมีการขยายตัวร้อยละ 2.5 ต่อปี ซึ่งได้มาจากยอดการจำหน่ายธุรกิจค้าปลีกที่มีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มขึ้นตามระบบเศรษฐกิจของประเทศที่กำลังฟื้นตัวในปัจจุบัน รวมถึงมาตรการการกระตุ้นการใช้จ่ายของรัฐขณะที่ภาคอุตสาหกรรมมีการขยายตัวร้อยละ 1.1 ต่อปี ซึ่งได้มาจากการขยายการลงทุนของผู้ประกอบการรายใหญ่และการลงทุนทางด้านการผลิตไฟฟ้า พลังงานหมุนเวียนจากผู้ประกอบการรายใหม่ รวมถึงการตั้งอุตสาหกรรมที่มีความก้าวหน้าจากนักลงทุนทั้งในประเทศและต่างประเทศ ขณะที่ภาคเกษตรกรรมมีการหดตัวในอัตราร้อยละ -0.3 เนื่องจากปัญหาภัยแล้งและปริมาณน้ำฝนที่ไม่เพียงพอในจังหวัดรวมถึงเกษตรกรรมมีการปรับเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่น 2. ด้านอุปสงค์ มีอัตราการขยายตัวร้อยละ 2.1 ต่อปี ซึ่งมาจากการลงทุนภาคเอกชนมีอัตราการขยายตัวร้อยละ 8.0 เนื่องจากธนาคารพาณิชย์มีมาตรการช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประกอบการ เช่น สินเชื่อดอกเบี้ยต่ำรวมถึงการพักชำระหนี้ ขณะที่การบริโภคภาคเอกชนมีอัตราขยายตัว ร้อยละ 3.6 เนื่องจากรัฐบาลมีการกระตุ้นการบริโภคและลดค่าครองชีพให้กับประชาชน ทำให้ผู้บริโภคและประชาชนมีกำลังซื้อมากขึ้นขณะเดียวกันการค้าชายแดนมีแนวโน้มขยายตัวในอัตรา ร้อยละ 1.7 เนื่องจากแนวโน้มเศรษฐกิจโลกปรับตัวดีขึ้นอย่างต่อเนื่องรวมถึงภาครัฐได้เพิ่มมาตรการช่วยเหลือให้กับภาคธุรกิจเพื่อให้สามารถดำเนินกิจการได้ ส่งผลทำให้การค้าในประเทศดีขึ้นและปรับตัวได้ตามลำดับ (สำนักงานคลังจังหวัดสระแก้ว, 2564)

ดังนั้น แนวทางการพัฒนาจึงมุ่งเน้นอุตสาหกรรมการแปรรูปสินค้าการเกษตร การขนส่งต่อเนื่องที่ค้าส่งและค้าปลีกระหว่างประเทศ ถึงแม้ว่าโครงการดังกล่าว คณะรัฐมนตรีจะมีมติเห็นชอบโดยหลักการแล้วก็ตาม แต่หากพิจารณาในแง่ของการนำนโยบายไปปฏิบัติยังไม่ได้มีการดำเนินการขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดสระแก้ว จึงถือได้ว่าเป็นเรื่องใหม่ซึ่งเกิดขึ้นในวิถีของชาวสระแก้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตของ

การดำเนินการจัดตั้ง ได้แก่ อำเภอรัญประเทศและอำเภอวัฒนานคร ที่ยอมเล็งเห็นผลได้ว่าจะได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมถึงการได้รับประโยชน์และการเสียประโยชน์จากมรรคผลของการเกิดโครงการดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยที่อาจส่งผลกระทบทำให้วิถีการดำรงชีวิตของชุมชนเปลี่ยนแปลงไป และอาจเพิ่มความเสี่ยงต่อการเกิดภาวะแออัดของประชากรและประชากรแฝงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม สุขอนามัยของประชาชนและปัญหาสังคมที่อาจติดตามมาได้ในอนาคต ดังเช่นกรณีของการเกิดนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดหรือการพัฒนาพื้นที่อุตสาหกรรมแห่งอื่น ๆ ในประเทศไทยอีกหลายแห่ง เป็นต้น

นอกจากนี้แล้ว ปรากฏการณ์ที่เป็นผลกระทบจากการพัฒนาอุตสาหกรรมในมิติต่าง ๆ ยังสามารถสะท้อนให้เห็นได้จากผลงานทางวิชาการหลายเรื่อง ดังเช่น ผลงานของ พระมหาไถยน้อย สลางสิงห์ และคณะ (2561) ที่สามารถสรุปผลการศึกษาได้ในลักษณะที่ว่า ประชาชนภายใต้นโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษ ยังไม่ได้รับในสิทธิการพัฒนาของประชาชน สิทธิการมีส่วนร่วมการจัดการทรัพยากร และสิทธิของประชาชนตามกฎหมายการเคลื่อนไหวด้านสิทธิการพัฒนาของประชาชน ภายใต้นโยบายเขตเศรษฐกิจ การเคลื่อนไหวของประชาชนกับการยอมรับของภาครัฐ การเคลื่อนไหวด้านความคาดหวังของประชาชนกับการพัฒนา การเคลื่อนไหวด้านการจัดการทรัพยากรและการเคลื่อนไหวด้านเรียกร้องสิทธิและเงื่อนไขเกี่ยวข้องกับสิทธิการพัฒนาของประชาชนภายใต้ นโยบาย เขตเศรษฐกิจพิเศษ ประกอบด้วยสาเหตุที่เป็นเงื่อนไขที่ส่งผลต่อสถานะสิทธิการพัฒนาของประชาชน สาเหตุที่ประชาชนต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ สาเหตุจากนโยบายเศรษฐกิจพิเศษที่ส่งผลต่อสิทธิการพัฒนาและสาเหตุจากการเรียกร้องสิทธิการพัฒนาของประชาชน

จากการสำรวจองค์ความรู้และการศึกษาตัวอย่างเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ทั้งที่ดำเนินการในประเทศไทยและตัวอย่างเขตเศรษฐกิจพิเศษที่มีการดำเนินการในประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง เช่น ผลงานของ ศุภชัย วรณเลิศสกุล (2550) ที่ศึกษาเขตเศรษฐกิจพิเศษสะพาน-เซโน ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นต้น หรือแม้กระทั่งผลงานของ ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และคณะ (2561) ในการวิจัยเรื่องกระบวนการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษในภาคตะวันออก ซึ่งถือได้เป็นงานวิจัยที่มีแนวทางการศึกษาที่ใกล้เคียงกับการศึกษาเรื่องนี้ของผู้วิจัยมากที่สุด แต่ก็เป็นการศึกษาที่มีจุดแข็งซึ่งมุ่งเน้นที่การขานรับนโยบาย การประเมินผลความก้าวหน้าและอุปสรรคในการขับเคลื่อน รวมถึงผลกระทบเกี่ยวกับความเป็นธรรมในการกระจายผลประโยชน์ ก็จะพบว่า องค์ความรู้ดังกล่าวยังมีช่องว่างทางการศึกษาอยู่อีกมาก เช่น การศึกษาเกี่ยวกับชุมชนที่ดำรงอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงการวิเคราะห์ความเข้มแข็งของทุนที่ดำรงอยู่ในชุมชนนั้น ๆ ด้วย อย่างไรก็ตามงานวิจัยที่ได้สำรวจมานั้น มีข้อค้นพบสำหรับการศึกษาวิจัยในโครงการนี้ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับผลกระทบจากการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษทางด้านการสร้างโครงสร้างพื้นฐานและการถ่ายโอนที่ดินไปให้ภาคธุรกิจเป็นผู้เช่า รวมถึงการเปลี่ยนเศรษฐกิจของชุมชนจากการเกษตรและการท่องเที่ยว เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้นการวิจัยดังกล่าวยังชี้ให้เห็นถึงผลประโยชน์ที่ตกแก่นักลงทุนภาคเอกชนหรือแรงงานข้ามชาติของประเทศเพื่อนบ้าน และมีข้อเสนอให้รัฐบาลคำนึงถึงการรับฟังเสียงของภาคประชาชนและชุมชน รวมถึงความร่วมมือระหว่างทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ยังเสนอแนวทางการพัฒนาที่เน้นความยั่งยืนของเขตเศรษฐกิจพิเศษการที่จะสามารถตอบคำถามเกี่ยวกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นและการได้ประโยชน์เสียประโยชน์ จากการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ จังหวัดสระแก้ว ได้อย่างสมเหตุสมผลที่มีหลักฐานยืนยันเชิงประจักษ์นั้น จำเป็นต้องอาศัยหลักการทางวิชาการเข้าช่วยเหลือเพื่อนำไปสู่การตอบคำถามวิจัยหลักดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเตรียมความพร้อมให้กับประชาชนในจังหวัดสระแก้วด้วยการอาศัยกรอบแนวคิดการพัฒนาทุนของชุมชนสระแก้ว ที่จำเป็นจะต้องมีการศึกษาอย่างลุ่มลึกและสอดคล้องกับบริบททางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการพัฒนาของจังหวัดสระแก้วที่มาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน อีกทั้งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคตอันใกล้

ในการพิจารณาถึงพัฒนาการของเขตเศรษฐกิจพิเศษเหล่านี้ ต้องให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะประเด็นทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ที่ควรชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพิจารณาถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษและความสำคัญของการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนและตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนา (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2567) เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างยั่งยืนและเป็นประโยชน์ต่อทุกภาคส่วน

ทั้งนี้จากการสำรวจความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) โดยแพลตฟอร์มแผนที่และวิเคราะห์ข้อมูลคนไทย (Thai People Map and Analytics Platform) (2565) พบว่า ในภาพรวมของจังหวัดสระแก้วทั้ง 9 อำเภอ ในปี พ.ศ. 2565 จากการสำรวจประชากรทั้งหมด 345,960 คน พบว่า มีคนจนจำนวน 1,889 คน โดยพิจารณาจากความจนด้านสุขภาพ ความจนด้านความเป็นอยู่ ความจนด้านการศึกษา ความจนด้านรายได้ ความจนด้านการเข้าถึงบริการของรัฐ ตามผลการสำรวจ พบว่าในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวมความจนด้านสุขภาพ ประกอบด้วย ตำบลท่าข้ามและตำบลป่าไร่ ขณะที่ความจนด้านความเป็นอยู่ ประกอบด้วย ตำบลท่าข้าม ตำบลบ้านด่านและตำบลฝักชะ ความจนด้านการศึกษา มีความจนในทุกตำบลของพื้นที่ รวมถึงความจนด้านรายได้ มีความจนในทุกตำบลของพื้นที่ และสุดท้ายความจนด้านการเข้าถึงบริการของรัฐ ไม่ปรากฏความจนในทุกพื้นที่

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ในระยะต่อไปภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่พยายามมุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ถึงแม้ว่าประชาชนจะยังมีส่วนร่วมกับนโยบายอย่างมีนัยสำคัญ ก็อาจจะสามารถนำพาประเทศไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ ดังนั้นเพื่อให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนตามนโยบายของรัฐได้อย่างกลมกลืนและมีประสิทธิภาพจะต้องอาศัยการเสริมพลังชุมชน (Community Empowerment) หรือการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ที่ชุมชนจำเป็นต้องมีความพร้อมในการรองรับการพัฒนาทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ โดยเกิดจากการสร้างความเข้มแข็งของ “ทุนชุมชน” ซึ่งมีรูปแบบที่หลากหลาย ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงมาในเบื้องต้น ให้เกิดความสมเหตุสมผลกับการพัฒนาดังกล่าว ภายใต้คำถามวิจัยหลักที่ว่า ทุนชุมชนที่ดำรงอยู่ในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว มีอะไรบ้าง และการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนโดยทุนชุมชนในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว เป็นอย่างไร จึงกลายเป็นประเด็นสำคัญที่นำไปสู่ความสนใจในการวิจัยเรื่อง การสร้าง

ความเข้มแข็งของทุนชุมชนในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว นี้ขึ้นมา โดยมีความคาดหวังว่าคุณูปการของการศึกษาค้นคว้านี้ จะสามารถสร้างประโยชน์ทั้งในแง่ของวิชาการและประโยชน์ในเชิงนโยบายสำหรับประชาชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาทุนชุมชนที่ดำรงอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว
2. เพื่อศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว
3. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการดำรงอยู่ของทุนชุมชนกับความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว
4. เพื่อนำเสนอตัวแบบการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ทุนชุมชน ในการรองรับกับการพัฒนาในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

1.3 ขอบเขตการศึกษา

ในการกำหนดขอบเขตของการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการกำหนดไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ของการศึกษา

สำหรับขอบเขตด้านพื้นที่การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้พื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ซึ่งครอบคลุม 2 อำเภอ ดังนี้ อำเภอวัฒนานคร ได้แก่ ตำบลฝักชะ และอำเภออรัญประเทศ ซึ่งประกอบด้วย 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลท่าข้าม ตำบลบ้านด่าน และตำบลป่าไร่ เป็นหน่วยในการศึกษา

2. ขอบเขตความรู้ในการศึกษา

ผู้วิจัยเริ่มทำการศึกษาดังแต่ปี พ.ศ. 2565 จนถึง ปี พ.ศ. 2567 ที่งานวิจัยชิ้นนี้สิ้นสุดลง เนื่องจากปี พ.ศ. 2557 ประเทศไทยโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติได้ประกาศนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ เพื่อสร้างฐานการผลิตเชื่อมโยงกับอาเซียนและพัฒนาเมืองชายแดน และได้มีคำสั่งที่ 72/2557 เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2557 แต่งตั้งคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ (กนพ.) โดยมีหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติเป็นประธาน มี สศช. เป็นฝ่ายเลขานุการ และมีคณะอนุกรรมการหลัก ๆ อีก 6 คณะ ทำหน้าที่ขับเคลื่อนงานด้านต่าง ๆ ซึ่งถือได้ว่านโยบายพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนและมีผลต่อจังหวัดสระแก้วด้วย โดยนโยบายดังกล่าวแม้ว่ายังไม่มี การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม หากแต่จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ มีข้อค้นพบไปในทิศทางเดียวกันว่า การดำเนินการภายใต้โครงการดังกล่าว อาจจะส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อประชาชนในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว ดังนั้นเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมต่อการรับมือและเป็นการเตรียมความพร้อมในการป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต จึงจำเป็นต้องมีการใช้หลักการทางวิชาการเพื่อศึกษามาตรการหรือแนวทางในการรองรับการเกิดเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ดังกล่าว

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เกิดองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์ความเข้มแข็งของชุมชน และเกิดองค์ความรู้ใหม่ในแง่ของการศึกษาทุนชุมชนที่สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญ สำหรับการส่งเสริมและพัฒนาเพื่อเตรียมความพร้อมในการรองรับการพัฒนาในมิติต่าง ๆ ในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ต่อไปได้ในอนาคต

2. เกิดแนวทางระบบและกลไกที่นำไปสู่การสร้าง ความเข้มแข็งของทุนชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ ที่ยังคงดำรงอยู่ในชุมชน ซึ่งเป็นพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

1.5 นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

1. **ทุนชุมชน** หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นทั้งทรัพยากรและความสัมพันธ์ในชุมชนที่ใช้สำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิก ประกอบด้วย 1) ทุนทางเศรษฐกิจ หมายถึง สภาพการใช้ชีวิตความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวของชุมชนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดสระแก้ว 2) ทุนมนุษย์ หมายถึง ทักษะและความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐาน เช่น ความรู้ ประสบการณ์ ของประชาชนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดสระแก้ว 3) ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง ความเชื่อ ความชอบ และความศรัทธาเลื่อมใส ที่มีการสืบทอดต่อ ๆ กันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนกระทั่งกลายเป็นวิถีของประชาชนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดสระแก้ว 4) ทุนทางสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ถักทอเชื่อมโยงเครือข่ายในการอยู่ร่วมกันและความสัมพันธ์ทางสังคมในมิติต่าง ๆ เช่น เครือญาติ อุปถัมภ์ ของประชาชนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดสระแก้ว 5) ทุนทางสิ่งแวดล้อม หมายถึง ทรัพยากรต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ภายในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดสระแก้ว เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ อากาศ

2. **ความเข้มแข็งของชุมชน** หมายถึง การรวมกลุ่มกันของสมาชิกในชุมชน การเรียนรู้และจัดการปัญหาร่วมกัน การนำไปสู่การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยมีองค์ประกอบดังนี้ 1) ความเข้มแข็งของชุมชนด้านองค์ประกอบ หมายถึง บุคคลที่มีความสามารถทั้งสมาชิกในชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้รู้หรือปราชญ์ชุมชน รวมถึงสุขภาพของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต รวมถึงเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน 2) ความเข้มแข็งของชุมชนด้านกระบวนการ หมายถึง การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมภายในของชุมชนในทุกกระบวนการ ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ 3) ความเข้มแข็งของชุมชนด้านผลลัพธ์ หมายถึง การที่ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีความมั่นคงในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม สุขภาพ ความเท่าเทียมในสังคม

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 2

การสำรวจองค์ความรู้

การสำรวจองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เรื่อง การสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน ในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว : กรณีศึกษา การประยุกต์ใช้ทุนชุมชน ซึ่งเป็นการศึกษาเอกสารตำราต่าง ๆ เพื่อเป็นการสำรวจพรมแดนความรู้ที่สามารถเป็นแนวทางในการศึกษา ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นหัวข้อต่าง ๆ ได้ดังนี้

- 2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจพิเศษชายแดน
- 2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับทุนชุมชน
- 2.3 แนวคิดทฤษฎีความเข้มแข็งของชุมชน
- 2.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจพิเศษชายแดน

เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนเป็นแนวคิดการพัฒนาที่มีการริเริ่มในประเทศไทยมานานกว่า 10 ปี โดยมีจุดเริ่มต้นจากการใช้ประโยชน์จากโอกาสความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงซึ่งมีการกำหนดแผนการดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการพัฒนาเส้นทางคมนาคมขนส่งและกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวระเบียงเศรษฐกิจ (Economic Corridor) ในช่วงปี 2556-2557 ประเทศไทยได้เตรียมความพร้อมเพื่อใช้ประโยชน์จากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ซึ่งส่งผลให้พื้นที่ชายแดนมีบทบาทสำคัญในการเป็นประตูเชื่อมโยงเศรษฐกิจกับประเทศในภูมิภาคเพื่อรองรับการลงทุน ลดการกระจุกตัวของการลงทุนในพื้นที่ภาคกลาง และสนับสนุนเป้าหมายของไทยในการหลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลาง

จุดมุ่งเน้นของการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษในแต่ละประเทศจะมีความหลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาประเทศที่แตกต่างกัน โดยมีหลักการสำคัญดังนี้ 1) วัตถุประสงค์ของการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์โดยรวมของการพัฒนาประเทศ 2) สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่โดยกิจกรรมทางเศรษฐกิจในเขตเศรษฐกิจพิเศษต้องสอดคล้องกับจุดแข็งและศักยภาพของพื้นที่ 3) ที่ตั้งของเขตเศรษฐกิจพิเศษอยู่ในตำแหน่งทางยุทธศาสตร์สำคัญ เชื่อมโยงกับโครงข่ายการคมนาคมขนส่งหลัก ตลาด และแหล่งวัตถุดิบ 4) กลไกการบริหารจัดการเขตเศรษฐกิจพิเศษต้องมีความคล่องตัว 5) มาตรการและสิทธิประโยชน์เพื่อส่งเสริมการลงทุนสามารถแข่งขันกับประเทศคู่แข่งได้ 6) การบังคับใช้กฎระเบียบต้องมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในการอำนวยความสะดวกในการลงทุน นอกจากนี้ การขับเคลื่อนและบริหารจัดการเขตเศรษฐกิจพิเศษในต่างประเทศใช้กลไกในส่วนกลางประสานงานกับกลไกในระดับพื้นที่เป็นหลัก แต่มีการกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ในระดับที่แตกต่างกันเพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับระบบการบริหารจัดการของแต่ละประเทศ

องค์ประกอบหลักของการพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ประกอบด้วย การกำหนดพื้นที่ที่เหมาะสมในการจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน รวมถึงการให้สิทธิประโยชน์ในการลงทุน ตลอดจนการจัดตั้งศูนย์บริการจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One Stop Service: OSS)

ด้านการลงทุน อีกทั้งการบริหารจัดการด้านแรงงานและการจัดตั้งศูนย์บริการเบ็ดเสร็จ ด้านแรงงาน สาธารณสุขและความมั่นคง และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและด้านศุลกากร

การดำเนินงานภายใต้กรอบกฎหมายปัจจุบันเพื่อให้การขับเคลื่อนนโยบายเกิดผลเป็นรูปธรรมได้โดยเร็ว รวมถึงการกำหนดบทบาทภาครัฐ เอกชน และประชาชนอย่างชัดเจน โดยภาครัฐเป็นผู้ให้สิทธิประโยชน์ จัดเตรียมและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และปรับปรุงกฎระเบียบ ภาคเอกชนเป็นผู้ลงทุน และภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการพัฒนา ตลอดจนการพัฒนาต้องไม่ส่งผลกระทบทางลบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคม และความมั่นคงของประเทศ และการดำเนินการพัฒนาต้องมีความยืดหยุ่น โดยสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ เพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรในการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สุดท้ายการกำหนดพื้นที่พัฒนาตามเขตปกครองเพื่อให้มีจุดยึดโยงทางภูมิศาสตร์ที่ชัดเจน และทำให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพ

เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนเป็นแผนงานที่สำคัญของประเทศในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจบริเวณพื้นที่ชายแดน เพื่อกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค สร้างความเป็นอยู่ที่ดีให้แก่ประชาชน และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศและพื้นที่ชายแดน ทั้งนี้ รัฐบาลจึงมีนโยบายในการพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน 10 แห่ง โดยแบ่งเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ได้แก่ จังหวัดตาก จังหวัดมุกดาหาร จังหวัดสงขลา จังหวัดสระแก้ว และจังหวัดตราด ให้เริ่มดำเนินการได้ในปี 2558

ระยะที่ 2 ได้แก่ จังหวัดหนองคาย จังหวัดนราธิวาส จังหวัดเชียงราย จังหวัดนครพนม และจังหวัดกาญจนบุรี ให้เริ่มดำเนินการได้ในปี 2559

ในภาพรวมของการดำเนินงานพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเปิดโอกาสให้จังหวัดเป็นผู้จัดทำข้อเสนอการพัฒนาเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ซึ่งครอบคลุมขอบเขตพื้นที่ที่จะพัฒนาเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน กิจกรรมที่ต้องการพัฒนาในพื้นที่ คือ โครงสร้างพื้นฐานที่ต้องการได้รับการพัฒนา และสิทธิประโยชน์ด้านการลงทุนที่ต้องการได้รับการสนับสนุน โดยข้อเสนอดังกล่าวต้องผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ช่วงแรกของการพัฒนาซึ่งเป็นการเตรียมความพร้อมในพื้นที่และกำหนดรูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสม ภาครัฐเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาให้เป็นไปตามเป้าหมายและอำนวยความสะดวกการลงทุนของภาคเอกชนในพื้นที่ชายแดนทั้ง 10 แห่ง โดยให้การสนับสนุนในเรื่องสำคัญอื่น ๆ นอกเหนือจากการกำหนดพื้นที่ที่เหมาะสมเพื่อจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน โดยคณะรัฐมนตรีจึงได้เห็นชอบในหลักการแผนโครงสร้างพื้นฐานและด้านศุลกากร ปี 2557-2565 รองรับพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนระยะแรก ซึ่งโครงการบางส่วนได้เริ่มดำเนินงานในปี 2558 รวมทั้งได้จัดเตรียมแผนโครงสร้างพื้นฐานและด้านศุลกากร ปี 2558-2567 รองรับพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนระยะที่สอง โดยในการจัดสรรงบประมาณได้มีการจัดทำแผนบูรณาการงบประมาณพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในปี 2559-2560 เพื่อผลักดันโครงการสำคัญให้มีการดำเนินงานอย่างบูรณาการและเชื่อมโยงกัน

ในขณะที่ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2553) กล่าวว่าการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษนั้นต้องพิจารณาในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งในแง่ความสัมพันธ์ที่ว่าด้วยเรื่องของ ชายแดนเป็นพื้นที่ของ

การปฏิสัมพันธ์ข้ามพรมแดนระหว่างตัวแทนรัฐท้องถิ่นและทุนข้ามชาติ ซึ่งมักเป็นอิสระจากการควบคุมของรัฐส่วนกลาง ทำให้เกิดการร่วมมือหรือสมรู้ร่วมคิดในการเข้ายึดครองที่ดินของประชาชน โดยปราศจากการตรวจสอบหรือท้าทายการควบคุมจากรัฐส่วนกลาง รวมถึงในแง่พื้นที่ชายแดน ถูกกำหนดให้เป็นดินแดนที่ด้อยพัฒนาและห่างไกลความเจริญ ซึ่งเป็นการลบประวัติศาสตร์และข้อเท็จจริงทางเศรษฐกิจของชุมชนชายแดนที่การผลิตเพื่อการพาณิชย์มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการผลิตเพื่อยังชีพ และสร้างความชอบธรรมให้กับการเข้ามาจัดระเบียบความล้าหลังด้วยการพัฒนา ขณะที่ในแง่ความสัมพันธ์อำนาจ ชายแดนถูกมองว่าเป็นถิ่นพำนักของกลุ่มชาติพันธุ์บนที่สูงที่หลบเลี่ยงภาษี ยึดติดกับการยังชีพเชิงประเพณี และต่อต้านการเปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดการใช้การพัฒนาเป็นเครื่องมือในการเข้าจัดระเบียบดินแดนและดึงชนเหล่านี้เข้าสู่ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ แนวคิดนี้แตกต่างจากแนวคิดพรมแดนศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการปฏิสัมพันธ์ที่ซับซ้อนและการไหลเวียนของทุน สินค้า และผู้คนข้ามรัฐชาติ Anna Tsing มองชายแดนเป็นพื้นที่ปลอดการควบคุมและไร้กฎเกณฑ์ที่เอื้อต่อการขยายตัวของทุนนิยมในการกอบโกยทรัพยากร

สรุป เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน เป็นแนวคิดการพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์จากความร่วมมือทางเศรษฐกิจ โดยมีเป้าหมายเพื่อเชื่อมโยงเศรษฐกิจในภูมิภาค ลดการกระจุกตัวของการลงทุน และส่งเสริมการพัฒนาประเทศ ลักษณะสำคัญคือสอดคล้องกับเป้าหมายและศักยภาพของพื้นที่ มีที่ตั้งทางยุทธศาสตร์ และมีกลไกการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ องค์ประกอบหลักได้แก่ การกำหนดพื้นที่ สิทธิประโยชน์ การจัดตั้งศูนย์บริการเบ็ดเสร็จ และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน รัฐบาลมีนโยบายพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน 10 แห่ง โดยมีภาครัฐ เอกชน และประชาชนร่วมมือกันในการพัฒนา

2.1.1 การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนสระแก้ว

เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดสระแก้ว ครอบคลุมพื้นที่ทั้งสิ้น 332 ตารางกิโลเมตร จำนวน 207,500 ไร่ ประกอบด้วย ตำบลท่าข้าม ตำบลบ้านด่าน และตำบลป่าไร่ อำเภอรัญประเทศ และตำบลผักชะ อำเภอดอนนาค จังหวัดสระแก้ว โดยจังหวัดสระแก้วถือเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่บนเส้นทางแนวระเบียงเศรษฐกิจตอนใต้ (Southern Economic Corridor) ซึ่งเป็นช่องทางสำคัญของประเทศไทยในการขนส่งสินค้าไปยังพม่าและเวียดนามตอนใต้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดึงดูดการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment: FDI) เพิ่มขีดความสามารถของประเทศ กระจายความเจริญสู่ภูมิภาค ลดความเหลื่อมล้ำยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน และแก้ปัญหาความมั่นคง

ประเทศไทยได้ดำเนินยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน มุ่งเน้นการยกระดับศักยภาพของประเทศ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว เศรษฐกิจเติบโตอย่างมีเสถียรภาพและยั่งยืน พร้อมกับการมีขีดความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น ซึ่งผลการประเมินขีดความสามารถในการแข่งขันโดยสถาบันการจัดการนานาชาติพบว่าประเทศไทยได้รับการจัดอันดับค่อนข้างดีโดยอยู่ลำดับที่ 30 จาก 50 ประเทศ แต่หากพิจารณาในตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมจะพบว่าประเทศไทยยังอยู่ในเกณฑ์คะแนนไม่สูงในด้านผลิตภาพ (อันดับที่ 43) โครงสร้างพื้นฐานเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ (อันดับที่ 47) และเทคโนโลยี (อันดับที่ 42) ซึ่งรายงานดัชนีความสามารถในการแข่งขันระดับโลก 2559-2560 ของการประชุมเศรษฐกิจโลกให้ผล

การประเมินในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ศักยภาพในการคิดค้นนวัตกรรม โครงสร้างพื้นฐาน และแรงงาน ทักษะมีการพัฒนาช้าเมื่อเทียบกับประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคเดียวกันและยังคงเป็นปัญหาหลักในการทำธุรกิจในไทยอีกด้วย ดังนั้น เพื่อให้ประเทศไทยกลับมา มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นและหลุดพ้นกับดักรายได้ปานกลาง เขตเศรษฐกิจพิเศษจึงเป็นกลไกสำคัญที่จะเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของไทย ซึ่งแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นเขตเศรษฐกิจพิเศษประกอบด้วย (1) การพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (2) การพัฒนาพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจภาคใต้ และ (3) การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จะเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่สำคัญและมีความสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมการเพิ่มผลิตภาพและสร้างมูลค่าเพิ่ม รวมทั้งการปรับโครงสร้างภาคการผลิตและบริการในปัจจุบันไปสู่ภาคการผลิตและบริการแห่งอนาคตที่มีศักยภาพ

การพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ตั้งอยู่ในพื้นที่ 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดชลบุรี และจังหวัดระยอง โดยดำเนินการต่อยอดความสำเร็จของโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก ซึ่งมีความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานและอุตสาหกรรมที่ได้พัฒนาแล้วอยู่ในพื้นที่ทำให้เกิดการระดมองค์ความรู้ เทคโนโลยี และบุคลากรที่มีความสามารถที่เป็นที่ต้องการของอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพและเกิดการสะสมทุนทางเทคโนโลยีให้เพิ่มขึ้นในพื้นที่ รวมทั้งมีการเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรที่เข้าร่วมในการดำเนินการ และมีความเชื่อมโยงบูรณาการการทำงานร่วมกันในทุกมิติ ทั้งโครงการขนาดใหญ่ โครงการระดับรอง และโครงการของท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับประโยชน์จากการลงทุนของภาครัฐและภาคเอกชน การพัฒนาพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจภาคใต้อย่างยั่งยืน มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจใหม่และทางออกทางทะเลของภาคใต้ตอนบน โดยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรมและความได้เปรียบทางกายภาพและที่ตั้งของพื้นที่ รวมทั้งอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยรูปแบบการพัฒนาพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจภาคใต้ (จังหวัดชุมพร-ระนอง และพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี-นครศรีธรรมราช) การพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน มีวัตถุประสงค์สำคัญให้เกิดการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาคโดยใช้โอกาสจากอาเซียน ลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน และเสริมสร้างความมั่นคงพื้นที่บริเวณชายแดน รวมทั้งเพิ่มความสามารถในการแข่งขันและการเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน จากที่ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางภูมิศาสตร์ของภูมิภาค จึงควรผลักดันและส่งเสริมให้เกิดการลงทุนในประเทศ ส่งเสริมการส่งออกและให้มีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตสินค้าและเป็นศูนย์กลางในการกระจายสินค้าในภูมิภาค ซึ่งจะเป็นการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และส่งเสริมความสามารถทางการแข่งขันของประเทศ การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษจึงเป็นการพัฒนาเขตเศรษฐกิจของประเทศไทยเพื่อประโยชน์ต่อการส่งเสริมสนับสนุน และอำนวยความสะดวก รวมทั้งให้สิทธิพิเศษบางประการในการดำเนินกิจการต่าง ๆ เช่น การประกอบอุตสาหกรรม การพาณิชย์กรรม การบริการ หรือกิจการอื่นใดที่เป็นประโยชน์แก่เศรษฐกิจของประเทศ เพื่อดึงดูดการลงทุนโดยตรงจากต่างชาติ และยกระดับรายได้ของประชากรในประเทศ โดยพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน และเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ เพื่อให้เศรษฐกิจและการค้าในพื้นที่มีความสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น อีกทั้งยังส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในแต่ละภูมิภาคและสร้างรายได้ให้กับประชาชนในแต่ละพื้นที่

เป้าหมายการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ชาติ ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ประเทศไทยเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วเศรษฐกิจเติบโตอย่างมีเสถียรภาพและยั่งยืน รวมถึงประเทศไทยมีขีดความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างทรัพยากรมนุษย์ คนไทยเป็นคนดี คนเก่ง มีคุณภาพ พร้อมสำหรับวิถีชีวิตในศตวรรษที่ 21 ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม โดยสร้างความเป็นธรรม และลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติ และกระจายศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคม เพิ่มโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามาเป็นกำลังของพัฒนาประเทศในทุกระดับยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยการใช้ประโยชน์และสร้างการเติบโตบนฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้สมดุล ภายในขีดความสามารถของระบบนิเวศ รวมถึงยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน 1) เกษตรสร้างมูลค่า ด้านเกษตรปลอดภัย ด้านเกษตรชีวภาพ ด้านเกษตรแปรรูป ด้านเกษตรอัจฉริยะ 2) อุตสาหกรรมและบริการแห่งอนาคต ด้านอุตสาหกรรมชีวภาพ ด้านอุตสาหกรรมและบริการการแพทย์ครบวงจร ด้านอุตสาหกรรมและบริการดิจิทัล ข้อมูล และปัญญาประดิษฐ์ ด้านอุตสาหกรรมและบริการขนส่งและโลจิสติกส์ ด้านอุตสาหกรรมความมั่นคงของประเทศ 3) สร้างความหลากหลายด้านการท่องเที่ยว ด้านท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม ด้านท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ ด้านท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ความงาม และแพทย์แผนไทย ด้านท่องเที่ยวสำราญทางน้ำ ด้านท่องเที่ยวเชื่อมโยงภูมิภาค 4) โครงสร้างพื้นฐาน เชื่อมไทย เชื่อมโลก การสร้างและพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยีสมัยใหม่ การพัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานผู้ประกอบการยุคใหม่ การสร้างผู้ประกอบการอัจฉริยะ การสร้างโอกาสเข้าถึงบริการทางการเงิน การสร้างโอกาสเข้าถึงตลาด การสร้างโอกาสเข้าถึงข้อมูล การปรับบทบาทและโอกาสการเข้าถึงบริการภาครัฐ ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างทรัพยากรมนุษย์ ดังนั้นเขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นการพัฒนาเขตเศรษฐกิจของประเทศไทย เพื่อดึงดูดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศและยกระดับรายได้ของประชากรในประเทศ โดยพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน และเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ เพื่อให้เศรษฐกิจ การค้า ในพื้นที่มีความสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น โดยมี 3 แผนย่อย ประกอบด้วย 1) การพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก 2) การพัฒนาพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจภาคใต้ และ 3) การพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน

การขยายตัวทางเศรษฐกิจของจังหวัดสระแก้วมีการขยายตัวในอัตราร้อยละ 1.4 ต่อปี ซึ่งสามารถแบ่งได้ 2 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านอุปทาน ที่มาจากภาคบริการมีการขยายตัวร้อยละ 2.5 ต่อปี ซึ่งได้มาจากยอดการจำหน่ายธุรกิจค้าปลีกที่มีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มขึ้นตามระบบเศรษฐกิจของประเทศที่กำลังฟื้นตัวในปัจจุบัน รวมถึงมาตรการการกระตุ้นการใช้จ่ายของรัฐบาลที่ภาคอุตสาหกรรมมีการขยายตัวร้อยละ 1.1 ต่อปี ซึ่งได้มาจากการขยายการลงทุนของผู้ประกอบการรายใหญ่และการลงทุนทางด้านการผลิตไฟฟ้า พลังงานหมุนเวียนจากผู้ประกอบการรายใหม่ รวมถึงการตั้งอุตสาหกรรมที่มีความก้าวหน้าจากนักลงทุนทั้งในประเทศและต่างประเทศ ขณะที่ภาคเกษตรกรรมมีการหดตัวในอัตราร้อยละ -0.3 เนื่องจากปัญหาภัยแล้งและปริมาณน้ำฝนที่ไม่เพียงพอในจังหวัดรวมถึงเกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่น 2) ด้านอุปสงค์ มีอัตราการขยายตัวร้อยละ 2.1 ต่อปี ซึ่งมาจากการลงทุนภาคเอกชนมีอัตราการขยายตัวร้อยละ 8.0 เนื่องจากธนาคารพาณิชย์มีมาตรการช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ประกอบการ เช่น สินเชื่อดอกเบี้ยต่ำรวมถึง

การพักชำระหนี้ ขณะที่การบริโภคภาคเอกชนมีอัตราขยายตัวร้อยละ 3.6 เนื่องจากรัฐบาลมีการกระตุ้นการบริโภคและลดค่าครองชีพให้กับประชาชน ทำให้ผู้บริโภคและประชาชนมีกำลังซื้อมากขึ้นขณะเดียวกันการค้าขายแดนมีแนวโน้มขยายตัวในอัตราร้อยละ 1.7 เนื่องจากแนวโน้มเศรษฐกิจโลกปรับตัวดีขึ้นอย่างต่อเนื่องรวมถึงภาครัฐได้เพิ่มมาตรการช่วยเหลือให้กับภาคธุรกิจเพื่อให้สามารถดำเนินกิจการได้ ส่งผลทำให้การค้าในประเทศดีขึ้นและปรับตัวได้ตามลำดับ (สำนักงานคลังจังหวัดสระแก้ว, 2564)

จากสถิติสถิติย้อนหลัง โดยกรมการค้าระหว่างประเทศ (2565) เรื่องมูลค่าการค้าขายแดนไทย-กัมพูชา (รายสินค้า) ปี 2562-2564 (มกราคม-พฤษภาคม) พบว่า สินค้าส่งออกระหว่างไทย-กัมพูชา มีแนวโน้มลดลงถึงร้อยละ -4.37 โดยสินค้าส่งออกที่ลดลง ประกอบด้วย เครื่องดื่มที่ไม่มีแอลกอฮอล์ จักรยานยนต์และส่วนประกอบ สินค้าปศุสัตว์ เครื่องยนต์สันดาปในแบบลูกสูบและเส้นด้าย ขณะที่สินค้าส่งออกที่ยังคงเพิ่มขึ้น ประกอบด้วย รถยนต์ที่นั่ง ยานพาหนะอื่น ๆ และส่วนประกอบสินค้าอุตสาหกรรมอื่น ๆ ผลิตภัณฑ์ข้าวสาลีอื่น ๆ และปุ๋ย ขณะที่สินค้านำเข้าระหว่างไทย-กัมพูชา มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นร้อยละ 20.23 โดยสินค้านำเข้าที่ลดลง คือ เสื้อผ้าสำเร็จรูป ขณะที่สินค้านำเข้าเพิ่มขึ้น ประกอบด้วย ผักและของแปรรูปจากผัก มันสำปะหลัง อลูมิเนียมและผลิตภัณฑ์สายเคเบิลที่หุ้มฉนวนทองแดงและผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ ผลไม้และของปรุงแต่งจากผลไม้ เครื่องจักรไฟฟ้าที่ใช้ในอุตสาหกรรมเหล็กและมอเตอร์ไฟฟ้าชุดเครื่องกำเนิดไฟฟ้า

มูลค่าการค้าขายแดนไทย - กัมพูชา (รายสินค้า) ปี 2562-2564 (มกราคม-พฤษภาคม)						
: การส่งออก				หน่วย : ล้านบาท		
ลำดับ	รายการสินค้าส่งออก	2562	2563	2563	2564	% YoY
1	เครื่องดื่มที่ไม่มีแอลกอฮอล์	14,942.34	14,223.65	6,659.81	5,358.52	-19.54
2	รถยนต์นั่ง	12,548.70	8,500.40	3,954.68	4,324.11	9.34
3	ยานพาหนะอื่น ๆ และส่วนประกอบ	4,082.46	3,436.07	1,921.97	2,379.48	23.8
4	รถจักรยานยนต์และส่วนประกอบ	6,221.65	4,697.24	2,343.04	2,212.30	-5.58
5	สินค้าปศุสัตว์อื่น ๆ	3,112.19	10,340.13	5,861.06	2,163.16	-63.09
6	เครื่องยนต์สันดาปภายในแบบลูกสูบ	5,732.19	4,259.03	2,000.70	1,936.52	-3.21
7	ผ้าผืนและด้าย	3,739.49	3,167.50	1,554.07	1,453.06	-6.5
8	สินค้าอุตสาหกรรมอื่น ๆ	2,959.47	3,010.55	1,261.66	1,291.06	2.33
9	ผลิตภัณฑ์ข้าวสาลี	2,700.78	2,452.76	1,059.98	1,136.53	7.22

มูลค่าการค้าขายแดนไทย - กัมพูชา (รายสินค้า) ปี 2562-2564 (มกราคม-พฤษภาคม)						
: การส่งออก				หน่วย : ล้านบาท		
ลำดับ	รายการสินค้าส่งออก	2562	2563	2563	2564	% YoY
	อื่น ๆ					
10	ปุ๋ย	1,980.42	1,915.66	529.99	1,082.44	104.24
รวม 10 อันดับ		58,019.71	56,003.00	27,146.97	23,337.18	-14.03
	อื่น ๆ	82,014.11	77,043.41	32,790.60	33,984.07	3.64
มูลค่ารวม		140,033.82	133,046.41	59,937.57	57,321.25	-4.37
มูลค่าการค้าขายแดนไทย - กัมพูชา (รายสินค้า) ปี 2562-2564 (มกราคม-พฤษภาคม)						
: การนำเข้า				หน่วย : ล้านบาท		
ลำดับ	รายการสินค้านำเข้า	2562	2563	2563	2564	% YoY
1	ผักและของปรุงแต่งจากผัก (มันสำปะหลัง)	6,189.79	8,402.04	5,468.13	6,047.39	10.59
2	อลูมิเนียมและผลิตภัณฑ์	2,873.87	3,877.57	1,435.62	2,229.51	55.3
3	ลวดและสายเคเบิลที่หุ้มฉนวน	3,838.82	2,718.80	1,125.36	1,366.07	21.39
4	ทองแดงและผลิตภัณฑ์	634.3	842.08	161.07	487.11	202.41
5	เสื้อผ้าสำเร็จรูป	1,839.77	1,243.44	728.11	359.21	-50.67
6	สัตว์น้ำ	745.95	572.92	214.19	297.66	38.97
7	ผลไม้อื่น ๆ และของปรุงแต่งจากผลไม้	181.98	338.07	172.16	266.19	54.62
8	เครื่องจักรไฟฟ้าใช้ในอุตสาหกรรม	636.42	572.29	229.41	236.06	2.9
9	เหล็ก	49.92	227.46	42.67	223.09	422.8
10	มอเตอร์ไฟฟ้าชุดเครื่องกำเนิดไฟฟ้า	458.16	463.49	191.43	208.34	8.84
รวม 10 อันดับ		17,448.97	19,258.16	9,768.16	11,720.63	19.99

มูลค่าการค้าชายแดนไทย - กัมพูชา (รายสินค้า) ปี 2562-2564 (มกราคม-พฤษภาคม)						
: การส่งออก				หน่วย : ล้านบาท		
ลำดับ	รายการสินค้าส่งออก	2562	2563	2563	2564	% YoY
	อื่น ๆ	3,728.70	3,743.18	1,137.58	1,391.31	22.3
	มูลค่ารวม	21,177.67	23,001.34	10,905.74	13,111.94	20.23

สรุปเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนสระแก้วเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญในการเชื่อมโยงเศรษฐกิจไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และกระจายความเจริญสู่ภูมิภาคเขตเศรษฐกิจพิเศษนี้ตั้งอยู่บนแนวระเบียงเศรษฐกิจตอนใต้ ซึ่งเป็นเส้นทางสำคัญในการขนส่งสินค้าไปยังพม่าและเวียดนามตอนใต้ โดยทิศทางการพัฒนาเน้นการส่งเสริมอุตสาหกรรมและบริการแห่งอนาคต การสร้างความหลากหลายด้านการท่องเที่ยว การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการพัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานผู้ประกอบการยุคใหม่ ซึ่งเศรษฐกิจของจังหวัดสระแก้วมีการขยายตัว โดยมีปัจจัยขับเคลื่อนจากภาคบริการและอุตสาหกรรม ในขณะที่ภาคเกษตรกรรมมีการหดตัว การค้าชายแดนไทย-กัมพูชามีแนวโน้มเปลี่ยนแปลง โดยสินค้าส่งออกและนำเข้ามีการปรับตัวตามความต้องการของตลาด การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนสระแก้วต้องมีการพัฒนาอย่างบูรณาการและยั่งยืน โดยคำนึงถึงปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน การส่งเสริมการลงทุนในอุตสาหกรรมเป้าหมาย และการพัฒนาศักยภาพของแรงงาน เป็นสิ่งสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน การสร้างความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านและการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนสระแก้วให้ประสบความสำเร็จ

2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับทุนชุมชน

2.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับทุน

ปีแอร์ บูร์ดิเยอร์ (Pierre Bourdieu) เห็นว่า เครือข่ายทางสังคมไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือเป็นสิ่งที่สังคมให้มา แต่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติของสถาบัน เช่น สถาบันครอบครัว มีการให้นิยามตามความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ ซึ่งเป็นคุณลักษณะของการก่อรูปทางสังคม (Social Formation) สมาคมอาสาสมัครต่าง ๆ ความเป็นสมาชิกกลุ่ม การมีส่วนร่วมในการพัฒนาเครือข่ายทางสังคมและความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดจากสมาชิกของกลุ่มเป็นทุนทางสังคม เพราะเป็นแหล่งรวมของการคบค้าสมาคมของสมาชิก ดังนั้น ทุนทางสังคมในทัศนะของ ปีแอร์ บูร์ดิเยอร์ จึงเป็นปรากฏการณ์ร่วม (Collective Phenomenon) ความเป็นสมาชิกกลุ่มสามารถสร้างทุนทางสังคมที่ส่งผลต่อทุนประเภทอื่น ๆ หลายด้านและการจัดรูปแบบองค์กรระบบราชการเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนทุนทางสังคมเชิงปริมาณ (จำนวนสมาชิกในองค์กร) ให้เป็นเชิงคุณภาพ (ประสิทธิภาพขององค์กร) การสร้างองค์กรลักษณะก่อเกิดสมานฉันท์ (Solidarity) ขึ้นระหว่างบุคคล

ในองค์กรก่อให้เกิดความเป็นสถาบัน (Institutionalize) การสร้างสมาคมอาสาสมัครต่าง ๆ จึงเป็นทั้งกลยุทธ์ระดับปัจเจกและส่วนร่วมในการลงทุนเพื่อให้เกิดเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนซึ่งก็คือ การสะสมทุนทางสังคมนั่นเอง ทั้งนี้ทุนทางสังคมสามารถส่งต่อไปยังบุคคลอื่น โดยเฉพาะผู้นำในสมาคมนั้น ๆ และการพัฒนา เครือข่ายทางสังคมขึ้นอยู่กับความรู้สึทางอัตวิสัยของปัจเจกบุคคล ซึ่งประกอบด้วย 1) การยอมรับ (Recognition) 2) ความนับถือ (Respect) และ 3) ความเป็นชุมชน (Communal) และส่วนที่เป็นวัตถุวิสัย (Objectivism) คือการได้รับการันตีจากองค์กร

เขาเห็นว่าความสัมพันธ์ที่มีประโยชน์สามารถรักษาทฤษฎีสมบัติหรือผลกำไรในเชิงสัญลักษณ์ได้กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ เครือข่ายความสัมพันธ์เป็นผลผลิตของยุทธศาสตร์การลงทุน ไม่ว่าจะเป็นปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มที่มีจิตสำนึกหรือไม่ก็ตาม ก็มีเป้าหมายที่จะสร้างหรือผลิตซ้ำความสัมพันธ์ทางสังคมที่จะเป็นประโยชน์ในระยะสั้นหรือระยะยาวโดยตรงให้กับคนในเรื่องของการปฏิบัติการทางแนวคิดของ ปีแอร์ บูร์ดิเยอร์ นั้น ทุนทางสังคมเป็นเหมือนเครื่องมือซึ่งเน้นการมองเรื่องผลประโยชน์ที่เพิ่มมากขึ้นในปัจเจกบุคคล และเน้นเรื่องการคำนึงถึงโครงสร้างความสามารถทางสังคมอย่างรอบคอบโดยมีเป้าหมายในการสร้างทรัพยากรเหล่านี้ตาม แนวคิดดั้งเดิม เขาไปไกลจนถึงการยืนยันว่า “ผลกำไรทวีขึ้นจากการเป็นสมาชิกของกลุ่มเป็นพื้นฐานจากความสมานสามัคคีซึ่งทำให้เกิดผลกำไรได้”

โคลแมน (Coleman, 1988) กล่าวถึงการได้รับพัฒนาแนวคิดมาจากเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก ปีที่เริ่มแนวคิดคือปี 1980s เขาได้อธิบายทุนทางสังคมในฐานะที่เป็นตัวเชื่อมประสานการจัดระเบียบ หรือการจัดตั้งองค์กร สมาคม เขาเชื่อว่าทุนทางสังคมมีอยู่ในโครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมาตั้งแต่เดิม ซึ่งทำให้การกระทำที่โยงโยในสังคมของแต่ละคนดูง่ายขึ้น เช่น พ่อค้าในตลาดเมืองโคโรจะมีการให้ข้อมูลลูกค้าแลกเปลี่ยนกัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการถ้อยทีถ้อยอาศัยหรือการเอื้อประโยชน์ต่อกัน ซึ่งเป็นเกณฑ์ของความสัมพันธ์ทางสังคมที่เป็นความพอใจร่วมกัน การสื่อสารและการรับรองต่าง ๆ จะเกิดขึ้นในเครือข่ายทางสังคม นั่นคือ เขาเห็นว่าทุนทางสังคม สามารถมีลักษณะของผลประโยชน์สาธารณะได้ โคลแมน ให้คำจำกัดความทุนทางสังคมโดยอธิบายผ่านหน้าที่ของมันว่าเป็น “ความหลากหลายในส่วนที่เป็นเอกภาพที่ปรากฏอยู่จริง ซึ่งมีจุดร่วมของสองสิ่งอยู่ด้วย กล่าวคือ มันรวมถึงเกณฑ์ของโครงสร้างทางสังคมและเอื้อให้การกระทำของตัวกระทำภายใต้โครงสร้างนั้นง่ายขึ้น ไม่ว่าจะเป็นคนหลายคนหรือกลุ่มคนที่ร่วมมือกัน”

โคลแมน ให้ความหมายทุนทางสังคมว่า ตามหน้าที่แล้วทุนทางสังคมประกอบด้วย สิ่งต่าง ๆ ที่มีแง่มุมเชิงโครงสร้างที่สามารถช่วยมนุษย์ให้กระทำกิจกรรมบางอย่างได้ โดยทุนทางสังคมก็เหมือนกับทุนอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดการผลิตได้และทุนทางสังคมต่างจากทุนอื่น ๆ ตรงที่ฝังตัวอยู่ในความสัมพันธ์ระหว่างคนกับงาน องค์กรกับองค์กร เช่น การแลกเปลี่ยนข้อมูลในวงการธุรกิจ โดยทุนทางสังคมจะดำรงอยู่ภายใต้

1. ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น กล่าวคือ มีพันธะผูกพัน ความคาดหวังไว้นื้อเชื่อใจกัน มีช่องทางการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร บรรทัดฐานของสังคม และการลงโทษที่ได้ผล
2. โครงสร้างทางสังคม ที่มีความใกล้ชิดของเครือข่าย และมีองค์กรภายใต้โครงสร้างสังคมที่เหมาะสม แนวคิดทุนทางสังคมของโคลแมน จึงเป็นชุดของความสัมพันธ์ที่อยู่บนความคาดหวังและค่านิยมร่วมกัน รวมทั้งการมีสำนึกในความไว้วางใจระหว่างกันด้วย

นอกจากนี้ โคลแมน ยังได้มองทุนทางสังคมเพิ่มเติมในมิติของวิถีชีวิตในสังคม คือ การมีเครือข่าย สถาบัน นโยบาย และจารีต นอกจากนี้ระบบคิดที่อยู่ในรูปของค่านิยม วัฒนธรรมของประชาชน ความไว้วางใจ และจารีตจะมีผลต่อความสัมพันธ์ของคน ซึ่งจะส่งผลต่อการจัดระเบียบเศรษฐกิจสังคม ความเป็นชุมชนและเกิดผลดีต่อการดำเนินกิจกรรม

พัทน์ม (Putnam, 2002) กล่าวว่า มีพัฒนาการแนวคิดมาจากเดอ อคเกวิลล์ (De Tocqueville) ปีที่เริ่มแนวคิดคือ ช่วงปี ค.ศ. 1970-1993 เขาเห็นว่าทุนทางสังคมประกอบด้วย ความไว้วางใจ (Trust) บรรทัดฐาน (Norm) และเครือข่าย (Network) โดยการจะประสบความสำเร็จได้ต่อเมื่อความร่วมมือนั้นมีการสัมพันธ์เชื่อมโยงและมีความไว้วางใจกัน หรือที่เรียกว่า ทรัพยากรทางศีลธรรม (Moral Resource) ทุนทางสังคมยังมีลักษณะเป็นสาธารณสมบัติ ซึ่งอาจมีองค์กรนิติบุคคลเป็นตัวแทนในการจัดการได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือทุนทางสังคมมีลักษณะเป็นผลพลอยได้ที่เกิดจากกิจกรรมทางสังคมซึ่งทุนทางสังคมจะมีข้อผูกมัด บรรทัดฐานและความไว้วางใจที่เชื่อใจที่สามารถแลกเปลี่ยนกันได้ เช่น การที่สมาชิกของชมรมร้องเพลงเข้ามามีกิจกรรมร่วมกันเป็นเพราะเขาชอบร้องเพลง ไม่ใช่เพราะเขาต้องการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง แต่โดยนัยของมันสิ่งที่ได้คือมีการสะสมทุนทางสังคมขึ้น พัทน์ม เห็นว่าทุนทางสังคมสามารถอยู่ในรูปของผลประโยชน์สาธารณะได้ เช่นเดียวกับแนวคิดของโคลแมน และนอกจากนี้ทุนทางสังคมก็สามารถอยู่ในรูปของผลประโยชน์เฉพาะบุคคลได้เช่นกัน พัทน์ม ได้เชื่อมโยงให้เห็นถึงความสำคัญของการตระหนักถึงภาระหน้าที่ที่แต่ละคนพึงมีต่อสังคมของตน โดยมีจิตใจมุ่งมั่นที่จะเข้าไปช่วยกิจการสาธารณะต่าง ๆ ซึ่งเรียกคุณลักษณะนี้ว่า เครือข่ายชุมชน (Civic Engagement) คำนี้เป็นคำที่ทางวิชาการในประเทศไทยยังไม่ค่อยใช้มากนัก แต่โดยมากจะพบในเอกสารของอเมริกา มาลิก และวาเกิล ได้อธิบายคำนี้ว่าเป็นส่วนย่อยในคำว่าทุนทางสังคมอีกทีหนึ่ง ถ้าเราเข้าใจศัพท์ดังกล่าวว่าเป็นกระบวนการที่ทำให้ประชาชนพลเมืองหรือตัวแทนที่เขาไว้วางใจให้ใช้อิทธิพล มีส่วนร่วมและควบคุมเรื่องของส่วนรวม เราจะพบว่ากระบวนการนี้ในทุนทางสังคมโดยผ่านปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนและกระบวนการที่เขาเต็มใจเข้าไปเกี่ยวข้องเพื่อให้ผลลัพธ์ที่ดีหรือกล่าวโดยทั่วไปว่าเครือข่ายชุมชน นำไปสู่ทุนทางสังคมและความสำเร็จทางการพัฒนาผ่านช่องทางการมีปากมีเสียงของประชาชน ผ่านตัวผู้แทน ประชาชนและการรับผิดชอบ (Accountability)

พัทน์ม พยายามนำเสนอแนวคิดทุนทางสังคมด้วยการเชื่อมโยงมิติในปัจจุบัน อนาคตกับมิติในอดีต โดยอธิบายว่าทุนทางสังคมซึ่งประกอบไปด้วย ความไว้วางใจ การต่างตอบแทน หรือการพึ่งพาอาศัยกัน การมีข้อพันธะกรณีร่วมกันของประชาชน ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นรูปแบบของทุนทางสังคมที่ถูกสร้างขึ้นในอดีต และพยายามที่จะนำมาใช้ในปัจจุบัน หรืออนาคต ทุนทางสังคมในลักษณะดังกล่าวจึงเป็นความสัมพันธ์ที่มีการเชื่อมโยงระหว่างกันของสมาชิกในวัฒนธรรมเดียวกัน เป็นการสร้างความสำนึกในหน้าที่ร่วมกัน (Sense of Mutual Obligation) และการทำให้รู้สึกปลอดภัยร่วมกันในหมู่สมาชิก

ทุนทางสังคมเป็นสิ่งสำคัญที่มีส่วนเพิ่มพูนผลประโยชน์ในเชิงทุนอื่น ๆ ด้วยทั้งทุนที่เป็นกลไกสิ่งของ (Physical Capital) ทุนในเชิงเศรษฐกิจหรือทุนในเชิงของมนุษย์ สำหรับทุนในเชิงมนุษย์ การเพิ่มความสามารถของส่วนบุคคลในการสร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับเครื่องมือและการฝึกอบรม แต่การเพิ่มพูนทางสังคมขึ้นอยู่กับศักยภาพขององค์กรทางสังคม ซึ่งประกอบด้วย

เครือข่าย บรรทัดฐาน และความไว้วางใจ และกล่าวถึงประโยชน์ของทุนทางสังคมในรูปของเครือข่ายที่เกิดจากความเห็นพ้องต้องกันของประชาชนว่ามีอยู่หลายประการ ได้แก่

1. ทำให้เพิ่มศักยภาพในการทำงานและช่วยลดต้นทุนในการทำงานได้มากกว่าที่จะปลีกตัวไปทำแบบปัจเจก
2. ทำให้จารีตประเพณีที่เกี่ยวกับการพึ่งพาอาศัยกันหรือการต่างตอบแทน (Reciprocity) แข็งแรงและมีพลังมากขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกระบวนการรักษาชื่อเสียงและการยอมรับจารีตประเพณีของชุมชนนั้น ๆ ด้วยว่ามีมากน้อยเพียงใด
3. เกิดความไว้วางใจระหว่างกันของคนในเครือข่ายทำให้การติดต่อและระบบข้อมูลข่าวสาร มีความสะดวกรวดเร็ว
4. มีการนำความสำเร็จร่วมกันในอดีตมาใช้ให้เป็นประโยชน์เพื่อสร้างความร่วมมือในอนาคต

ขณะที่ เชอริล จาคอบส์ (Cheryl Jacobs, 2007) อธิบายว่า กรอบทุนชุมชนเป็นเครื่องมือวิเคราะห์ที่ทรงพลัง ซึ่งพัฒนาขึ้นเพื่อทำความเข้าใจและประเมินศักยภาพของชุมชนในมิติที่หลากหลาย แทนที่จะพิจารณาความสำเร็จของชุมชนจากมุมมองทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว กรอบแนวคิดนี้มองว่าชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืนนั้นมีทุนหรือทรัพยากรที่หลากหลายและสมดุล ทุนเหล่านี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเงินทุน แต่ยังรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ทักษะของประชากร เครือข่ายทางสังคม อำนาจทางการเมือง โครงสร้างพื้นฐาน และทุนทางการเงิน การทำความเข้าใจความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงระหว่างทุนเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญในการวางแผนและดำเนินงานพัฒนาชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ในงานวิจัยการใช้กรอบทุนชุมชนช่วยให้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ชุมชนได้อย่างครอบคลุมและระบุจุดแข็งและจุดอ่อนของชุมชนได้อย่างแม่นยำ

ทุนธรรมชาติ (Natural Capital) เป็นรากฐานสำคัญของชุมชน โดยเฉพาะชุมชนที่พึ่งพาการเกษตรหรือทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีวิต การจัดการทุนธรรมชาติอย่างยั่งยืนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความมั่นคงทางอาหาร สุขภาพ และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ในงานวิจัยการศึกษาทุนธรรมชาติอาจรวมถึงการวิเคราะห์การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ การประเมินผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทุนธรรมชาติกับการพัฒนาชุมชนในด้านอื่น ๆ

ทุนวัฒนธรรม (Cultural Capital) เป็นเอกลักษณ์และรากเหง้าของชุมชน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งและความภาคภูมิใจของคนในชุมชน การอนุรักษ์และส่งเสริมทุนวัฒนธรรมสามารถสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมให้กับชุมชนได้ ในงานวิจัยการศึกษาทุนวัฒนธรรมอาจรวมถึงการวิเคราะห์ผลกระทบของวัฒนธรรมต่อการพัฒนาชุมชน การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทุนวัฒนธรรมกับการมีส่วนร่วมของชุมชน และการประเมินผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมต่อชุมชน

ทุนมนุษย์ (Human Capital) เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน การพัฒนาทักษะ ความรู้ และสุขภาพของประชากรช่วยเพิ่มศักยภาพในการสร้างรายได้และพัฒนาชุมชน ในงานวิจัยการศึกษาทุนมนุษย์อาจรวมถึงการวิเคราะห์ผลกระทบของการศึกษาและ

การฝึกอบรมต่อการพัฒนาชุมชน การศึกษาแนวทางการส่งเสริมสุขภาพของประชากร การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทุนมนุษย์กับการมีส่วนร่วมของชุมชน และการประเมินผลกระทบของการย้ายถิ่นฐานต่อทุนมนุษย์ของชุมชน

ทุนทางสังคม (Social Capital) เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งและความสามัคคีของชุมชน การมีเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ดี ความไว้วางใจ และการมีส่วนร่วมของชุมชน ช่วยส่งเสริมความร่วมมือและการแก้ไขปัญหาของชุมชน ในงานวิจัยการศึกษาทุนทางสังคมอาจรวมถึงการวิเคราะห์ผลกระทบของทุนทางสังคมต่อการพัฒนาชุมชน การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางสังคมกับการพัฒนาเศรษฐกิจ และการประเมินผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมต่อทุนทางสังคมของชุมชน

ทุนทางการเมือง (Political Capital) เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเป็นธรรมและความเท่าเทียมในชุมชน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการเข้าถึงทรัพยากรช่วยให้ชุมชนสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาของตนเองได้ ในงานวิจัย การศึกษาทุนทางการเมืองอาจรวมถึงการวิเคราะห์ผลกระทบของอำนาจทางการเมืองต่อการพัฒนาชุมชน การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชุมชน การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางการเมืองกับการพัฒนาเศรษฐกิจ และการประเมินผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองต่อชุมชน

ทุนกายภาพ (Built Capital) เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความสะดวกสบายและคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับคนในชุมชน การมีโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพียงพอและมีคุณภาพช่วยสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ในงานวิจัยการศึกษาทุนกายภาพอาจรวมถึงการวิเคราะห์ผลกระทบของโครงสร้างพื้นฐานต่อการพัฒนาชุมชน การศึกษาแนวทางการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ยั่งยืน การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทุนกายภาพกับการพัฒนาเศรษฐกิจ และการประเมินผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีต่อชุมชน

ทุนทางการเงิน (Financial Capital) เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน การมีแหล่งเงินทุนที่มั่นคงช่วยให้ชุมชนสามารถลงทุนในโครงการพัฒนาต่าง ๆ ได้ ในงานวิจัยการศึกษาทุนทางการเงินอาจรวมถึงการวิเคราะห์ผลกระทบของแหล่งเงินทุนต่อการพัฒนาชุมชน การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของชุมชน การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางการเงินกับการพัฒนาเศรษฐกิจ และการประเมินผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจต่อชุมชน

ธนาคารโลก (World Bank, 1998) ได้พัฒนาการแนวคิดมาจากพัทนัม และโคลแมน รวมถึงงานวิจัยของธนาคารโลกเองโดยปี ที่เริ่มแนวคิดคือ ช่วงปี ค.ศ. 1990-1993 ให้แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคมว่า ทุนทางสังคมเกิดเพราะความสัมพันธ์ระหว่างกันของมนุษย์ ธนาคารโลกมองเรื่องทุนทางสังคมอย่างกว้าง ๆ ตั้งแต่เรื่องศักยภาพ ความสามารถ แม้แต่ระบบการเมืองเป็นเรื่องของคุณสมบัติ/คุณลักษณะของสังคม (Property of Society) ซึ่งเน้นความเชื่อมโยงเครือข่ายทางสังคมที่สังคมสามารถทำงานได้คือสิ่งที่สังคมมี และสามารถทำงานร่วมกันได้แก้ไขปัญหาได้ ทุนทางสังคมของธนาคารโลกค่อนข้างเน้นในเรื่องขององค์กร/สถาบันทางสังคม โดยมองว่าองค์กรภายนอกที่เข้าไปให้ความช่วยเหลือชุมชนหรือกลุ่มคนสามารถสร้างทุนทางสังคมให้คนเหล่านั้นได้ สิ่งที่ถูกพูดถึงมากคือ

เรื่องของความไว้วางใจ และการเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน ทั้งหมดนี้ เพื่อจะนำไปสู่ความร่วมมือของสังคมที่จะผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและร่วมมือกันทำงานได้

ฟรานซิส (Francis, 2002) ได้เสนอว่า การมีต้นทุนทางสังคมสูงจะเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาแบบยั่งยืนและความเสื่อมโทรมของสังคมที่ปรากฏให้เห็น เกิดจากการขาดต้นทุนทางสังคม อันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาแบบยั่งยืน คริชนา (Krishna, 1999) นักเศรษฐศาสตร์สำนักธนาคารโลก กล่าวถึงทุนทางสังคม คือ การที่บุคคลสามารถได้ประโยชน์จากการเป็นสมาชิกของสังคม หรือเครือข่ายสังคมผ่านความสัมพันธ์ทางสังคมหรือโครงสร้างทางสังคม ทุนทางสังคมอาจแบ่งคร่าว ๆ ในลักษณะเชิงโครงสร้างได้ 2 ประเภท คือ

1. ทุนทางสังคมประเภทการรับรู้ (Cognitive Social Capital) มีลักษณะค่อนข้างเป็นนามธรรม มองเห็นและประเมินได้ยาก เพราะอยู่ภายในจิตใจของเราทุนทางสังคมประเภทนี้เกี่ยวข้องกับเรื่องของความรู้สึนึกคิด จิตใจ ค่านิยม ความเชื่อ ทศนคติ เช่น ความเชื่อถือไว้วางใจกัน คุณค่าร่วมกัน (Share Values) ความเกื้อกูลกัน ทุนทางสังคมประเภทการรับรู้จะเปลี่ยนแปลงอย่างจงใจหรือตามเจตนาได้ยาก เนื่องจากเป็นสิ่งที่สะสมมานานจากบรรทัดฐานทางวัฒนธรรม (Cultural Norm)

2. ทุนทางสังคมประเภทโครงสร้างลักษณะ (Structural Social Capital) มีลักษณะที่มองเห็นและประเมินได้ง่ายกว่าเข้าใจได้ง่ายกว่าประเภทแรก เนื่องจากเกี่ยวข้องกับบทบาทพฤติกรรมกรกระทำหรือความสัมพันธ์ที่เราสร้างขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของเครือข่ายสายสัมพันธ์อุปถัมภ์หรือจะเป็นเครือข่ายองค์กรทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมทั้งสถาบันในรูปของกฎของการเล่นเกม (Rule of the Game) เช่น กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมาย รัฐธรรมนูญ ทุนทางสังคม โครงสร้างลักษณะอาจเปลี่ยนแปลงไปตามนโยบายที่กำหนดขึ้น

วูล คอค (Woolcock, 2002 : 23) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ของคนในสังคมที่จัดว่าเป็นทุนทางสังคม มีอยู่หลายลักษณะ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว เพื่อนสนิทและเพื่อนร่วมงาน อาจจะเป็นเพื่อนร่วมงานที่มีลักษณะทางประชากรที่แตกต่างกัน ด้วยความสัมพันธ์ทั้งสองลักษณะเป็นความสัมพันธ์ในแนวนอน มีความสัมพันธ์อีกชนิดหนึ่งที่เรียกว่า “Linkages” เป็นความสัมพันธ์ในแนวตั้ง เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างคนรวยกับคนจน ความสัมพันธ์ทั้งสามลักษณะจะส่งผลต่อการพัฒนาและสิ่งแวดล้อมที่ต่างกัน เครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Networks) รวมทั้งความร่วมมือภายในครัวเรือนหรือระหว่างกลุ่มที่มีการพบปะเผชิญหน้ากันอย่างไม่มีกฎเกณฑ์ใด ๆ เช่น การรับเอาความช่วยเหลือจากต่างประเทศ เครือข่ายสามารถที่จะรวมเอาองค์กรที่เป็นทางการที่มีกฎหมายรับรองมีรายได้ที่เป็นตัวเงิน (Cash Revenues) หรือเป็นบัญชีฝากเงิน เช่น สหกรณ์การเกษตรและหน่วยสินเชื่อ (Credit Unions) ก็ได้ เครือข่ายทางสังคมอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Social Networks) ซึ่งทำหน้าที่แทนรัฐบาลในการส่งเสริมสวัสดิการ ในกรณีที่ไม่มีการสาธารณะ นอกจากนี้ยังเป็นเครือข่ายที่ดำเนินงานร่วมมือกับรัฐบาลหรือหน่วยงานที่เป็นทางการหรือบุคคลอื่น ๆ ได้ด้วย (พีรณัฐ สังพันธ์, 2558)

ทุนชุมชน เป็นความสัมพันธ์ที่ถูกสะสมในรูปแบบความไว้วางใจ ความเข้าใจซึ่งกันและกัน การให้คุณค่าร่วมกันและพฤติกรรมที่เชื่อมโยงสมาชิกของเครือข่ายและชุมชนเข้าด้วยกัน

ซึ่งก่อให้เกิดความร่วมมือภายในชุมชน ขณะเดียวกันทุนชุมชนเป็นการสร้างบรรทัดฐานร่วมและสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือภายในชุมชน โดยแบ่งออกประเภทได้ดังนี้

2.2.2 ความหมายเกี่ยวกับทุน

สติมสัน, เวสเทิร์น, บอม และแวน เกลเลคัม (Stimson, R.J., Western, J., Baum, S. and Van Gellecum, Y., 2005) กล่าวว่า ทุนของชุมชน หรือ Community Capital เป็นแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งสามารถนำมาใช้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้เกิดการเติบโตอย่างยั่งยืน ฟลอรา และฟลอรา (Flora & Flora, 2013) ทุนของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้และเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แนวคิดนี้ได้รับการศึกษามากขึ้นในช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา เนื่องจากเป็นแนวทางที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในการวิเคราะห์และส่งเสริมการพัฒนาในระดับชุมชนและท้องถิ่น

ทุนของชุมชน สามารถจำแนกออกเป็นหลายประเภท เช่น ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ และทุนทางมนุษย์ เอเมอร์ และฟลอรา (Emery & Flora, 2006) การทำความเข้าใจประเภทของทุนเหล่านี้จะช่วยให้สามารถกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การวัดทุนของชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจสถานะของชุมชน รวมถึงการพัฒนาแนวทางในการส่งเสริมความยั่งยืนของชุมชน โดยประเภทของทุนของชุมชนประกอบด้วย

1. ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital) หมายถึง ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการเงินและเศรษฐกิจของชุมชน เช่น รายได้เฉลี่ยของครัวเรือน อัตราการจ้างงาน และจำนวนธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) (Putnam, 2000) ชุมชนที่มีทุนทางเศรษฐกิจสูงมักจะมีความสามารถในการพึ่งพาตนเองและสามารถดึงดูดการลงทุนจากภายนอกได้มากขึ้น นอกจากนี้ทุนทางเศรษฐกิจยังครอบคลุมถึงความสามารถในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน การสนับสนุนทางการเงินจากภาครัฐและเอกชน รวมถึงโครงสร้างพื้นฐานที่ส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจ เช่น ถนน ตลาด และระบบคมนาคมที่มีประสิทธิภาพ

2. ทุนทางสังคม (Social Capital) เกี่ยวข้องกับเครือข่ายความสัมพันธ์และความไว้วางใจระหว่างบุคคลในชุมชน (Coleman, 1988) ตัวชี้วัดสำคัญของทุนทางสังคม ได้แก่ ระดับความไว้วางใจในชุมชน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม และจำนวนองค์กรภาคประชาสังคม (NGOs) ที่มีอยู่ในพื้นที่ทุนทางสังคมที่แข็งแกร่งช่วยส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสมาชิกในชุมชนและเอื้อต่อการพัฒนาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกันในระดับชุมชน การสร้างความไว้วางใจและการมีส่วนร่วมของประชาชนมีบทบาทสำคัญในการทำให้ชุมชนสามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3. ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ประกอบด้วยขนบธรรมเนียม ประเพณี และค่านิยมที่สืบทอดกันมา บูร์ดิเยอ (Bourdieu, 1986) การวัดทุนทางวัฒนธรรมสามารถทำได้โดยการวิเคราะห์จำนวนเทศกาลที่จัดขึ้นในชุมชน การรักษาสถาปัตยกรรมดั้งเดิม และระดับความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น ทุนทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญของการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน และยังสามารถใช้เป็นทรัพยากรในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชนในระยะยาว

4. **ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Capital)** หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติที่ชุมชนมีอยู่ เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำ และคุณภาพอากาศ คอستانซา และคณะ (Costanza et al., 1997) การวัดทุนประเภทนี้ต้องพิจารณาถึงคุณภาพของสิ่งแวดล้อมและความสามารถในการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ทรัพยากรธรรมชาติที่ได้รับการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพสามารถช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชนผ่านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น การเกษตร การประมง และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาแนวทางการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนจึงเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาชุมชนในระยะยาว

5. **ทุนทางมนุษย์ (Human Capital)** หมายถึง ระดับการศึกษา สุขภาพ และทักษะของประชากรในชุมชน (Becker, 1964) การวัดทุนทางมนุษย์สามารถใช้ตัวชี้วัด เช่น อัตราการรู้หนังสือ อัตราการเข้าถือการศึกษา และสถานะสุขภาพของประชากร ทุนทางมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลกระทบโดยตรงต่อความสามารถในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน การส่งเสริมการศึกษาและสุขภาพที่ดีเป็นแนวทางสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถของประชากร และสร้างโอกาสในการพัฒนาที่ยั่งยืน

วิธีการวัดทุนของชุมชน หรือ Community Capital สามารถทำได้โดยใช้ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ ฟลอรา และฟลอรา (Flora & Flora, 2013) ตัวอย่างเช่น การวิเคราะห์ข้อมูลเศรษฐกิจจากหน่วยงานภาครัฐ การสำรวจความพึงพอใจของประชากร และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้นำชุมชน วิธีการเหล่านี้ช่วยให้สามารถระบุจุดแข็งและจุดอ่อนของชุมชนเพื่อใช้ในการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อดีของการวัดทุนของชุมชน จะสามารถช่วยให้เห็นภาพรวมของศักยภาพชุมชน ทำให้สามารถวางแผนพัฒนาได้ตรงกับความต้องการของชุมชน รวมถึงเป็นเครื่องมือในการพัฒนาอย่างยั่งยืน ช่วยกำหนดแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างสมดุล และช่วยดึงดูดการลงทุนจากภายนอก เช่น นักลงทุนสามารถใช้ข้อมูลนี้เพื่อประเมินโอกาสในการลงทุน

สรุป ทุนของชุมชน เป็นแนวคิดสำคัญที่ช่วยให้เข้าใจศักยภาพของชุมชนและสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนให้เติบโตอย่างยั่งยืน การวัดทุนของชุมชน มีความจำเป็นเพื่อให้สามารถระบุทรัพยากรที่มีอยู่และกำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนาได้อย่างเหมาะสม

ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับ โคลแมน (Coleman, J. S., 1988) กล่าวว่า ทุน หมายถึง ของเดิมหรือเงินเดิม ที่มีไว้ ลงไว้ กำหนดไว้ จัดตั้งไว้เพื่อประโยชน์ให้องค์การ เช่น มีความรู้เป็นทุน มีเงินเป็นทุน มีทรัพยากรธรรมชาติเป็นทุน มีแกนนำชุมชนเป็นทุน ทั้งนี้ ทุน สามารถแบ่งออกเป็นทุนที่เป็นเงินตรา คือ กองทุน เงินทุนที่เกิดขึ้นจากการออม การสะสมทรัพย์ รวมถึงงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ทุนที่ไม่ใช่เงินตรา ประกอบด้วย

1. **ทุนมนุษย์ (Human Capital)** หมายถึง ความรู้ความชำนาญด้านต่าง ๆ ของคนทุกเพศทุกวัยในชุมชน ได้แก่ ความรู้ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการศึกษา ด้านภูมิปัญญา เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ครู พระสงฆ์ กลุ่มองค์กรต่าง ๆ เด็ก สตรี เยาวชน ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ เด็กกำพร้า รวมถึงผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจทั้งยากจน และร่ำรวย

2. **ทุนสังคม (Social Capital)** หมายถึง ทรัพยากรทางสังคมที่ประชาชนใช้เพื่อการดำรงชีพ รวมทั้งความไว้วางใจ การยอมรับซึ่งกันและกันของคนในชุมชน กลุ่มองค์กร เครือข่ายภาคประชาชน ภาคประชาสังคมที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน ตลอดจนความเชื่อถือศรัทธา และวัฒนธรรม ที่สืบทอดมายาวนาน

3. **ทุนกายภาพ (Physical Capital)** หมายถึง สิ่งที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกต่อการดำเนินชีวิต หรือเป็นปัจจัยพื้นฐานในการผลิตที่สนับสนุนการดำรงชีพของประชาชน ได้แก่ การคมนาคมขนส่ง ระบบไฟฟ้า ประปา ระบบพลังงาน การสื่อสารโทรคมนาคม โบราณวัตถุ โบราณสถาน หรือสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ

4. **ทุนธรรมชาติ (Natural Capital)** หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เป็นตัวกำหนดศักยภาพในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชน ได้แก่ แหล่งน้ำธรรมชาติ ป่าไม้ ดิน น้ำ ภูเขา ทะเล เกาะ สัตว์ป่า แร่ธาตุ พลังงาน น้ำพุ พืชพันธุ์ ธัญญาหาร เป็นต้น

ขณะที่ พัทธัม (Putnam, R., 1993) กล่าวว่า ทุน หมายถึง ปัจจัยการผลิตในรูปของเงินและสินค้าต่าง ๆ ที่นายทุนใช้ร่วมกับแรงงานในการผลิตทำให้เกิดทรัพย์สินเพิ่มขึ้นในรูปของมูลค่าส่วนเกิน (Surplus Value) ตลอดจนสินทรัพย์ระยะยาว ซึ่งบริษัทลงทุนเพื่อผลิตสินค้าและบริการ รวมถึงเงินทุนในรูปของการลงทุน กำไร หรือเงินกู้เพื่อใช้ในการดำเนินธุรกิจ ภายใต้การให้นิยามความหมายเรื่องทุนตามแนวเศรษฐศาสตร์มาเป็นระยะเวลานาน ก็ได้มีผู้โต้แย้งแนวคิดนี้ โดยเห็นว่าทุนมีความหมายนอกเหนือจากการเป็นปัจจัยการผลิตแต่ก็มีปัจจัยอื่นที่ช่วยให้ประสบความสำเร็จเพราะฉะนั้นความหมายจึงแตกต่างกัน

1. **ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital)** ในทางเศรษฐศาสตร์ “ทุน” หมายถึง ปัจจัยการผลิตชนิดหนึ่ง เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้ร่วมกับปัจจัยการผลิตอื่น ๆ เพื่อการผลิตสินค้าและบริการ เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า สินค้าทุน (Capital Goods) แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ สิ่งก่อสร้าง (Construction) และเครื่องจักร เครื่องมือ (Equipment) ในกรณีการผลิตทางการเกษตร สัตว์ใช้งานต่าง ๆ ถือเป็นปัจจัยทุนเช่นกัน นอกจากนี้ ในบางกรณีอาจรวมทรัพยากรมนุษย์ ทุนที่ดิน ทุนวัตถุดิบ เป็นต้น

2. **ทุนมนุษย์ (Human Capital)** กล่าวว่า การวางอยู่บนฐานความคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่อธิบายเรื่องการลงทุนและผลตอบแทนจากการลงทุน ความแตกต่างในค่าจ้าง และการได้เปรียบในการทำงาน ทุนมนุษย์มองได้ 2 ด้าน คือ การลงทุนทางการศึกษา สุขภาพ การฝึกทักษะความสามารถของมนุษย์ และการนำทุนหรือสมรรถนะและศักยภาพของมนุษย์ไปใช้เพื่อการสร้างสรรค์และผลิตงาน ทุนมนุษย์ในประเทศไทยนั้นได้ให้ความสำคัญกับมนุษย์ที่มีศักยภาพ ความรู้ คุณธรรม และความเสียสละ เพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมซึ่งถือเป็นบุคคลที่มีคุณค่า เช่น ประชาชนชาวบ้าน เป็นต้น โดยไม่ได้เน้นที่เรื่องของการศึกษาว่าจะมีความรู้มากน้อย ตามมาตรฐานทางการศึกษาในระบบ ดังนั้นทุนมนุษย์จึงเป็นเรื่องความรู้ ทักษะ ความชำนาญ การดูแลรักษา สุขภาพ ในระดับครอบครัว หากพ่อแม่จะสร้างทุนมนุษย์ให้กับบุตรหลานของตนได้ด้วยการให้ความรู้และทักษะที่ถ่ายทอดมาจากคนในครอบครัว ในระดับชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนเดียวกันก็สามารถถ่ายทอดความรู้และทักษะอื่น ๆ ให้กับสมาชิกของชุมชนได้ หรือในระดับปัจเจกชน

3. ทุนวัฒนธรรม (Cultural Capital) แนวคิดเรื่องทุนทางวัฒนธรรมเป็นแนวคิดหนึ่งที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับทุนทางสังคมอย่างแยกกันแทบจะไม่ออก ทุนวัฒนธรรมเป็นระบบความคิด ความเชื่อ และเป็นเครื่องมือของการมีศักดิ์ศรีและอำนาจที่เหนือกว่าชนชั้นอื่น เป็นกระแสสังคมที่ตั้งอยู่บนความรู้ ความคุ้นเคยและรู้สึกกับสิ่งที่เกิดขึ้นและวิถีของวัฒนธรรมที่ครอบงำหรือมีอำนาจในสังคมนั้น ทุนวัฒนธรรม รวมไปถึงภูมิหลังของครอบครัว สถานภาพทางสังคม การลงทุนและความผูกพันกับการศึกษาที่เป็นองค์ความรู้ และทรัพยากรอื่น ๆ ที่มีผลต่อความสำเร็จ

4. ทุนทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Capital) ทุนทางสิ่งแวดล้อม ทั้งด้านการค้าและที่ไม่เกี่ยวข้องกับการค้า ระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของประชาชน ความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ รวมถึง อาหาร น้ำ พลังงาน อากาศ การกำจัดของเสียจากการใช้ฤดูกาล รวมทั้งสิ่งอื่น ๆ ที่ใช้สนับสนุนการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การพักผ่อนหย่อนใจ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

5. ทุนทางสังคม (Social Capital) เช่น เครือข่าย มูลนิธิ สมาคม กลไกทางสังคม สถาบันทางสังคม ทุนทางสังคมจึงเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ ความไว้วางใจและบรรทัดฐานของสังคม ซึ่งเป็นรูปแบบปฏิสัมพันธ์ที่ก่อรูปทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ สำหรับทุนทางสังคมเป็นสิ่งที่คงทน ยืนยาวคล้ายทุนทางด้านเศรษฐศาสตร์จะมีราคาเมื่อมีการเข้าไปครอบครองถือกรรมสิทธิ์ในตัวของทุนทางสังคม การลงทุนในทุนทางสังคมจำเป็นต้องใช้เวลา (Times) และพลังงาน (Energy) ในการที่จะสร้างทุนทางสังคมขึ้นมาและรักษาให้คงอยู่ต่อไป โดยบทบาทส่วนนี้เป็นหน้าที่ของเครือข่าย ทุนทางสังคมมีประโยชน์ในฐานะเครื่องมือหรือสะพานเชื่อม ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของกลุ่มผลประโยชน์หรือกำไรของทุนทางสังคมไม่สามารถแสดงด้วยการเพิ่มขึ้น หรือลดลงได้อย่างชัดเจนเหมือนทุนด้านเศรษฐศาสตร์ ดังนั้นจึงทำให้ยากลำบากต่อการกำหนดค่าของทุนทางสังคม ความยากลำบากยิ่งเพิ่มมากขึ้นเมื่อทุน (Stock) ของทุนทางสังคมจะมีอยู่ในความสัมพันธ์ของเครือข่ายมากกว่าในตัวของแต่ละบุคคลเหมือนกับทุนมนุษย์ทำให้เป็นการยากที่จะนิยามคุณสมบัติที่ถูกต้องหรือการเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์

ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับ สโตน และฮิวจ์ (Stone, W., & Hughes, J., 2002) กล่าวว่า การสร้างและการสนับสนุนชุมชนที่เข้มแข็ง ได้กลายเป็นเป้าหมายหลักของนโยบายสาธารณะของออสเตรเลีย ตัวอย่างเช่น งบประมาณของรัฐบาลกลางปี 2544-2545 ได้ประกาศให้ทุนสนับสนุนนโยบายและโครงการต่าง ๆ มากมายภายใต้เป้าหมายกว้าง ๆ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน การเน้นนโยบายในด้านความแข็งแกร่งของชุมชนนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงแนวโน้มปัจจุบันในสาขาวิชาการและการพัฒนาชุมชน ซึ่งเน้นย้ำถึงการเสริมอำนาจ การเพิ่มขีดความสามารถ และความยั่งยืนของชุมชน อย่างไรก็ตาม แนวคิดเรื่องจุดแข็งของชุมชนยังคงมีการกำหนดไว้อย่างไม่ชัดเจน แม้ว่าชีวิตชุมชนในหลาย ๆ ด้านจะเป็นที่เข้าใจกันดี แต่ก็ยังไม่มี ความเข้าใจร่วมกันว่าจุดแข็งของชุมชนคืออะไร หรือจุดแข็งดังกล่าวมีความสัมพันธ์กันและ/หรือกับปัจจัยอื่น ๆ อย่างไร หรือจะอำนวยความสะดวกให้กับชุมชนที่เข้มแข็งได้อย่างไร เป็นผลให้เราอาจถามได้ว่า เราจะได้รู้อย่างไรว่าชุมชนที่เข้มแข็งเป็นอย่างไรเมื่อเราเห็นชุมชนนั้น เราจะอำนวยความสะดวกในการพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็งได้อย่างไร

ยุทธศาสตร์ชุมชนที่เข้มแข็งของประเทศออสเตรเลีย เป็นภาพสะท้อนที่โดดเด่นที่สุดในนโยบายสาธารณะของการกลับมาให้ความสำคัญกับชุมชนโดยทั่วไป และยุทธศาสตร์นี้เป็นยุทธศาสตร์ที่ส่งเสริมความจำเป็นในการมีชุมชนที่เข้มแข็งมากที่สุด โดยเสนอว่าองค์ประกอบสำคัญของชุมชนที่เข้มแข็ง ได้แก่ ความสามารถในการเป็นผู้นำ ทักษะและความรู้ ทุนส่วนระหว่างภาครัฐและเอกชน และแกนหลักที่แข็งแกร่งของผู้ที่ทำงานอาสาสมัคร นอกจากนี้ ยุทธศาสตร์นี้ยังเน้นย้ำถึงการป้องกันและการแทรกแซงตั้งแต่เริ่มต้น โดยการระบุบทบาทที่ครอบครัวและชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการป้องกันปัญหาต่าง ๆ ผ่านสิ่งต่าง ๆ ในสังคมได้

โดยที่ทุนต่าง ๆ ในชุมชนสามารถทำงานเพื่อส่งเสริมซึ่งกันและกันได้อย่างไรภายในชีวิตชุมชน “การมีโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพของคอมพิวเตอร์หรือเครื่องจักรพิเศษเพียงเล็กน้อย หากไม่มีทุนมนุษย์ในการใช้งาน การลงทุนเงินทุนทางการเงินในธุรกิจใหม่จะมีประสิทธิภาพมากขึ้น หากมีทุนทางกายภาพของโครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่ และทุนมนุษย์ของพนักงานที่มีทักษะ ในทำนองเดียวกัน ทุนทางสังคมจะเพิ่มประสิทธิภาพของทุนรูปแบบอื่น ๆ กลุ่มหรือชุมชนที่มีระดับความไว้วางใจสูงสามารถมีประสิทธิภาพมากขึ้น และสามารถผลิตได้มากกว่ากลุ่มที่มีทุนทางสังคมต่ำ”

ขณะที่ ฌัชชา ศิรินทราร (2561) กล่าวว่า ประเภทของทุนประกอบไปด้วย ทุนทางเศรษฐกิจ เป็นทรัพย์สินที่สะสมไว้ เช่น เงินทอง สิ่งของที่มีราคา ที่ดิน บ้านเรือนเครื่องเพชร รถยนต์ หุ่น ที่สามารถคำนวณเป็นปริมาณได้แน่นอนและมีรูปแบบที่ตายตัว ทุนทางวัฒนธรรม เป็นการหล่อหลอมคุณสมบัติที่ติดตัว สามารถนำไปเพิ่มพูนคุณค่าของตนเองได้ เช่น ความรู้ รสนิยม กริยา งานศิลปะและหนังสือ โดยทุนทางวัฒนธรรมสามารถแบ่งออกได้ 3 ระดับ ประกอบด้วย ทุนทางวัฒนธรรมระดับปัจเจก ที่เป็นการแสดงออกของร่างกายและจิตใจ ในรูปแบบวิถีชีวิตประเพณีร่วมและเป็นการใช้เวลาในการหล่อหลอมที่ยาวนาน ทุนทางวัฒนธรรมระดับรูปธรรม เช่น รูปภาพ งานเขียนและประวัติศาสตร์ ทุนทางวัฒนธรรมระดับสถาบัน มักอยู่ในรูปของหนังสือรับรองและใบประกาศที่สามารถสร้างความแตกต่างระหว่างความรู้กับทุนทางวัฒนธรรมแบบธรรมดา ทุนทางสัญลักษณ์ เป็นเรื่องของเกียรติยศ ชื่อเสียง ตำแหน่งและการได้รับการยอมรับทางสังคม ทุนทางสังคมเป็นความสัมพันธ์ที่มุ่งเน้นเรื่องของกลุ่มเครือข่าย การติดต่อสัมพันธ์และการช่วยเหลือ รวมถึงเป็นการรับรู้และการยอมรับถึงความสัมพันธ์ที่มีการเคารพนับถือ

อีกทั้ง ภูมิปัญญา วันชัย ธรรมจักร (2565) กล่าวว่า ทุนมนุษย์ ประกอบด้วย ประชาชนชาวบ้านด้านพิธีกรรม ด้านประเพณี ด้านหัตถกรรม ด้านสุขภาพ ด้านคหกรรมและด้านศิลปกรรม รวมถึงผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ผู้นำองค์กรทางด้านศาสนา ผู้นำองค์กรภาครัฐ ผู้นำองค์กรภาคเอกชน ผู้นำองค์กรชุมชนและแรงงานภายในชุมชน ทุนทางสังคม ประกอบด้วย ศาสนา วิถีชีวิต ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ กิจกรรมภายในชุมชน ทุนทางกายภาพ ประกอบด้วย โรงพยาบาล โรงเรียน สถาบันการศึกษา วัด มัสยิด บ้านเรือน ศูนย์ความปลอดภัย สำนักงาน สนามกีฬา ทุนธรรมชาติ ประกอบด้วย ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ภูเขา ลำธาร ดิน น้ำ อากาศ ทุนการเงิน ประกอบด้วย แหล่งเงินทุน กลุ่มอาชีพ กองทุนต่าง ๆ ทุนวัฒนธรรม ประกอบด้วย อาหาร การแต่งกาย ภาษา พิธีกรรม การแต่งงาน งานศพ การละเล่น การแสดงออก และองค์ความรู้

2.2.3 ความหมายเกี่ยวกับทุนชุมชน

ทุนชุมชน หมายถึง สรรพสิ่งใด ๆ ก็ตามที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และเกิดขึ้นจากฝีมือ หรือมันสมองภูมิปัญญาที่มีมูลค่า หรือคุณค่าของมนุษย์ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม คน วัฒนธรรม ประเพณี หรือปัจจัยบริการด้านโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ รวมถึง “เงิน” ที่เป็นปัจจัยทางเศรษฐศาสตร์ที่มีมูลค่าต่อการดำเนินวิถีชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันด้วย เป้าหมายของทุนชุมชน คือ การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนมีเป้าหมายสำคัญ 4 ระดับดังนี้

ระดับที่ 1 ระดับครอบครัว : ทุกครอบครัวมีคุณภาพชีวิตที่ดี “กินอิ่ม นอนอุ่น ทุนมีหนี้ลด” โดยดูได้จาก 4 ปัจจัยหลัก คือ ความอยู่ดีกินดี (ปากท้องอิ่ม) การเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต การมีผลผลิตขายได้ มีรายได้ที่มั่นคง การมีสุขภาพร่างกายจิตใจแข็งแรง

ระดับที่ 2 ระดับกลุ่มองค์กร/ชุมชน/หมู่บ้าน : มีกลุ่มองค์กรชุมชนด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่เข้มแข็ง มีความมั่นคงทางอาหาร ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ สุขภาพกายใจแข็งแรง

ระดับที่ 3 ระดับพื้นที่ 7 ตำบล : มีฐานงานเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่เข้มแข็งเพื่อนำไปสู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง

ระดับที่ 4 ระดับจังหวัด : เชื่อมโยงเครือข่ายเศรษฐกิจและทุนชุมชน ที่สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาระดับนโยบาย เพื่อยกระดับให้เป็นจังหวัดจัดการตนเองด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชน (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน องค์กรมหาชน, 2558)

เป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจและชุมชน คือทำให้ชุมชนและท้องถิ่นมีระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่มั่นคง สามารถพึ่งพาตนเองได้รวมถึงจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืนซึ่งประกอบด้วย

1. การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนในระดับครอบครัว บุคคล ที่มุ่งพัฒนาให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ความอยู่ดีกินดีและสามารถเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตรวมถึงผลผลิตสามารถจำหน่ายได้และมีรายได้ที่มั่นคง ตลอดจนมีสุขภาพร่างกายจิตใจที่แข็งแรง

2. การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนในระดับกลุ่มองค์กร หมู่บ้านและชุมชน มุ่งให้ชุมชนมีระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่เข้มแข็ง มีความมั่นคงทางด้านอาหาร มีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์รวมถึงมีสุขภาพร่างกายและจิตใจที่แข็งแรง

3. การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนในระดับพื้นที่ ระดับตำบล มุ่งพัฒนาฐานเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่เข้มแข็งอันจะนำไปสู่การเป็นชุมชนท้องถิ่นที่สามารถจัดการตนเองได้

4. การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนในระดับจังหวัด มุ่งเชื่อมโยงเครือข่ายเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาระดับนโยบายได้

การพัฒนากระบวนการเศรษฐกิจและทุนชุมชนมี 7 ลักษณะ ประกอบด้วย

1. การสำรวจพื้นที่
2. การตั้งเป้าหมายรวมถึงจัดทำแผนและจัดทำตัวชี้วัดความสำเร็จ
3. มีกลไกการทำงาน เช่น มีการจัดตั้งกลุ่มองค์กร กองทุนและสภาชุมชน
4. มีการเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายความร่วมมือ

5. มีการดำเนินการตามแผนที่ตั้งไว้ รวมถึงมีเวทีสรุปบทเรียน สรุปองค์ความรู้และเวทีถอดบทเรียน

6. มีผลการเปลี่ยนแปลงที่เห็นผลได้ชัดในเชิงรูปธรรม

7. ยกระดับงาน ขยายผลเชิงพื้นที่และเชิงนโยบาย

การพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนจะมีตัวชี้วัด ดังนี้

1. ตัวชี้วัดระดับครอบครัว โดยครัวเรือนจะมีอาชีพและมีรายได้ที่สม่ำเสมอรวมถึงการไม่มีหนี้สินที่ก่อทุกข์หรือหนี้สินที่สร้างปัญหา ขณะที่ในครัวเรือนจะต้องมีเงินออมในครัวเรือนและเป็นสมาชิกกองทุนต่าง ๆ ขณะเดียวกันในครัวเรือนจะต้องจัดทำบัญชีครัวเรือนอย่างเป็นระบบ

2. ตัวชี้วัดระดับกลุ่มองค์กรชุมชนและหมู่บ้าน มุ่งเน้นการเพิ่มขึ้นของกลุ่มสมาชิกและแต่ละกลุ่มจะต้องมีจำนวนเงินที่เพิ่มขึ้น รวมถึงมีระบบการบริหารจัดการที่ตรวจสอบได้ มีคนทำงานที่หลากหลายอาชีพและเข้ามาขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องรวมไปถึงสามารถขยายกิจการจากเรื่องหนึ่งไปสู่เรื่องหนึ่งได้ เช่น เดิมมีกลุ่มอาชีพก็ขยายไปสู่กลุ่มวิสาหกิจ กลุ่มออมเงินขยายไปสู่กลุ่มออมดินหรืออมน้ำ

3. ตัวชี้วัดระดับพื้นที่ระดับตำบล มุ่งเน้นให้มีการขับเคลื่อนงานจากทุกภาคส่วนในตำบล โดยการสำรวจวิเคราะห์ชุมชนมีแผนการพัฒนาครบทุกมิติ ทั้งสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม โดยที่การขับเคลื่อนงานจะต้องเป็นไปตามแผนที่ร่วมกันกำหนด และเน้นการใช้องค์ความรู้ภายในชุมชนและภายนอกชุมชน โดยอาศัยเครือข่ายที่เชื่อมโยงระหว่างตำบล ด้วยวิธีการสร้างเวทีการเรียนรู้ในชุมชนและข้ามชุมชน ขณะเดียวกันต้องมีเครือข่ายแลกเปลี่ยนวัตถุดิบ มีกฎกติกาชุมชน โดยต้องมีการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพ ซึ่งพิจารณาจากคนเข้าร่วมกิจกรรม คนช่วยทำงานหรือจิตอาสาอันจะนำไปสู่การเปลี่ยนวิถีที่เน้นความเป็นอินทรีย์และมีการทำงานร่วมกับเครือข่ายอันจะสามารถกำหนดราคาการต่อรองได้ ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงปริมาณ โดยพิจารณาจากการมีจำนวนสมาชิกที่เพิ่มขึ้น มีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจ การมีทุนเพิ่มขึ้นขณะที่หนี้สินจำเป็นต้องลดลงและมีรายได้ในระดับครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น

ขั้นตอนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนมีดังนี้ 1. ค้นหา เชื่อมโยงแกนนำและภาคีเครือข่ายเพื่อสำรวจค้นหาสมาชิกที่จะร่วมพัฒนาและจะเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนเพื่อทำแผนการพัฒนาและจัดกลุ่มการทำงานตามความถนัด 2. รวบรวมข้อมูลและสำรวจพื้นที่ โดยเริ่มต้นจากการวางกรอบการทำงานตามบริบทของพื้นที่ โดยหาข้อมูลพื้นฐาน ข้อมูลทางกายภาพ ประวัติชุมชน จำนวนกลุ่มองค์กรเครือข่ายและแกนนำภาคประชาชน ขณะเดียวกันต้องศึกษาข้อมูลทางเศรษฐกิจทางด้านอาชีพ รายได้ รายจ่าย ภาวะหนี้สิน อัตราการออมของสมาชิกในชุมชน รวมถึงผลผลิตและผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน อีกทั้งศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับเจ้าของปัจจัยการผลิตและผู้กำหนดอัตราการซื้อขายและผู้บริโภคและผู้ผลิต ขณะที่ข้อมูลทุนของชุมชนจำเป็นต้องศึกษาที่เป็นตัวเงิน เช่น กลุ่มทางการเงิน กลุ่มการออมและกลุ่มที่ไม่เชิงตัวเงิน เช่น ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น สุดท้ายศึกษาข้อมูลปัจจัยภายนอก อาทิ อิทธิพลทางเศรษฐกิจ นโยบายที่มีต่อการพัฒนาชุมชน โครงการที่ดำเนินการในพื้นที่ กฎหมาย กฎระเบียบและภัยธรรมชาติต่าง ๆ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน องค์กรมหาชน, 2558)

2.3 แนวคิดทฤษฎีความเข้มแข็งของชุมชน

ชุมชน หมายถึง กลุ่มประชากรที่รวมตัวกันโดยมีผลประโยชน์และวัตถุประสงค์ร่วมกัน เพื่อช่วยเหลือสนับสนุนหรือทำกิจกรรมอันชอบด้วยกฎหมายและศีลธรรมอันเป็นประโยชน์ร่วมกัน ของสมาชิก รวมถึงการรวมกลุ่มบุคคลองค์กรชุมชนเครือข่ายและประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกัน โดยมีปฏิสัมพันธ์กันในระดับพื้นฐานคือหมู่บ้านหรือชุมชน (พินทุสร โพธิ์อุไร, 2565)

ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง สมบูรณ์ ธรรมลังกา (2556) กล่าวว่า ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนมีการรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน โดยมีการเรียนรู้การจัดการและการแก้ไขปัญหาของชุมชนซึ่งทำให้ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงหรือเกิดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชน สำหรับกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจะต้องเป็นการดำเนินงานแบบร่วมคิดร่วมทำ และมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว

ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนรวมตัวกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำการติดต่อสื่อสารการจัดการและการแก้ไขปัญหาร่วมกันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ การร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน โดยมีลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง ประกอบไปด้วย 14 ประการ ดังนี้ 1. เป็นสังคมที่เห็นได้ชัดถึงลักษณะของคนมีศีล มีคุณธรรม มีจริยธรรม 2. เป็นสังคมที่สามารถพึ่งตนเองได้ไม่เป็นภาระผู้อื่น 3. มีงาน มีกิจการที่มั่นคง 4. ชยัน สร้างสรรค์ ขวนขวาย กระตือรือร้น 5. อยู่กันอย่างผาสุก สุขภาพแข็งแรง จิตใจเบิกบานร่าเริง 6. ไม่ฟุ้งเฟ้อ แต่รุ่งเรือง พึ่งพึ่ง ไม่ผลาญพรา ุรุ่ยสุร่าย 7. มีความประณีต ประหยัด แต่เอื้อเฟื้อสละแจกจ่าย 8. ไม่มีอาชญากรรม ไม่มีอบายมุข ไม่มีทุจริตกรรม 9. มีความพร้อมเพรียง ความสามัคคี อบอุ่น เป็นเอกภาพ 10. สัมผัสได้ในความเป็นปึกแผ่น แน่นหนาของความเป็นภราดรภาพ 11. มีความแข็งแรง มั่นคง ยืนหยัด ยั่งยืน 12. เป็นสังคมที่สร้าง “ทุนทางสังคม” มีประโยชน์ คุณค่าต่อผู้อื่นและสังคมทั่วไปในรอบกว้าง 13. อุดมสมบูรณ์ แต่ไม่สะสม ไม่กักตุนหรือกอบโกย 14. มีน้ำใจ ไม่เอาเปรียบ เสียสละ อย่างเป็นสุข และเห็นเป็นคุณค่าของคนตามสัจธรรม ประเวศ วะสี (2536) ได้ให้ความหมายของชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

1. สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง
2. สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน
3. มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหว
4. มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชน ภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กรชุมชน ในลักษณะเปิดโอกาสให้กับสมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วม โปร่งใส และพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ
5. สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน
6. มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุก ๆ ด้านของชุมชน ที่มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุก ๆ คน และมุ่งหวังการพัฒนาการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

7. การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด ไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป

สรุป ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง โดยสรุป 4 ประการ คือ 1) เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) กล่าวคือ การที่ชุมชน มีการเรียนรู้ และรู้เท่าทันข่าวทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมทั้งการที่ชุมชนมีการเพิ่มพูนความรู้ในด้านต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ 2) เป็นชุมชนที่มีการจัดการตนเอง (Community Management) ด้วยระบบการบริหารจัดการในกิจกรรมที่สำคัญ 4 ประการ คือ การวางแผน การจัดกระบวนการขององค์กรภายในชุมชน การลงมือปฏิบัติตามแผนงาน และมีการประเมินผล 3) เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) กล่าวคือ ชุมชนมีจิตสำนึก มีจิตวิญญาณ ซึ่งอาจหมายถึงความภักดี ความรัก ความห่วงหา ความรู้สึกเป็นเจ้าของในชุมชน โดยมีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกันในชุมชน 4) เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ (Peaceful) กล่าวคือ เป็นชุมชนที่มีความสงบสุขและคนในชุมชนมีจิตใจที่เยือกเย็น มีคุณภาพ และมีคุณธรรม (สุรรัตน์ วิชัย, 2555)

ลักษณะของชุมชนเข้มแข็งตามแนวคิดของ สนธยา พลศรี (2547) อธิบายว่า การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งพึ่งตนเองได้และมีความสุข คือ การทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกันมารวมตัวกันในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกันในการกระทำบางอย่างด้วยความรักและความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการให้เกิดความรู้สึกร่วมกันเพื่อประโยชน์สาธารณะ การรวมตัวกันอาจจะเป็นกลุ่มเล็ก ๆ กระจัดกระจายกันก็ได้ แต่สามารถติดต่อสื่อสารกันได้จนกลายเป็นองค์กร (Community Organization) และมีความเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายย่อย ๆ (Community Network) ทำให้เกิดโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์ในแนวดิ่งด้วยความสมานฉันท์แล้วก็จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง (Civil Community) ขึ้น ชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. มีจิตสำนึกชุมชน (Community Consciousness) หรือเป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) คือ สมาชิกสำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชน มีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบปัญหาต่าง ๆ กับบุคคลอื่น ๆ อย่างเท่าเทียมกันและมิตรภาพ ยอมรับในศักยภาพของกันและกัน และยอมรับในความแตกต่างหลากหลายระหว่างสมาชิก มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน เป็นต้น

2. มีจิตวิญญาณชุมชน (Community Spirituality) คือ การที่สมาชิกมีความจงรักภักดีต่อชุมชน เสียสละทำงานเพื่อชุมชน ห่วงหาชุมชน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน เช่น วัด เครือญาติหรือความสัมพันธ์ทางสังคมแบบต่าง ๆ ทำให้ชุมชนมีชีวิตจิตใจเหมือนเป็นสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง ความมีจิตวิญญาณชุมชน ทำให้เกิดความปิติ ความสุขอย่างล้นเหลือและเกิดพลังอย่างมหัศจรรย์ เป็นพลังเยียวยา (Healing Power) ที่ทำให้คน และชุมชนมีความสุข

3. เป็นชุมชนเรียนรู้ (Community Learning) คือ สมาชิกช่วยกันเรียนรู้หรือเรียนรู้เป็นกลุ่ม มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา รู้ข่าวคราวในด้านต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ซึ่งอยู่นอกชุมชน และความรู้เกี่ยวกับชุมชนที่เป็นผลมาจากการปฏิบัติหรือประสบการณ์ที่ได้รับร่วมกัน หรือเป็นกระบวนการเรียนรู้และการตัดสินใจร่วมกัน ความรู้ที่เกิดขึ้นจึงเป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

4. เมืองค์กรชุมชนเข้มแข็ง คือประชาชนรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นด้วยจิตสำนึกชุมชนและจิตวิญญาณชุมชน ผนึกกำลังกันเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาของชุมชนซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ร่วมกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ

5. มีการจัดการชุมชนที่ดี (Community Management) คือ สมาชิกของชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเองและชุมชนได้ วางแผน จัดกระบวนการดำเนินงานและประเมินผล การพัฒนาชุมชนตนเองได้ ทำให้องค์กรชุมชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

6. มีเครือข่ายชุมชน คือ มีกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มและองค์กรชุมชนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ด้วยระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการประชาสัมพันธ์ด้วยความสมานฉันท์ ทำให้เกิดการรวมจิตสำนึกและจิตวิญญาณของสมาชิกและองค์กรชุมชนต่าง ๆ ให้มีพลังเข้มแข็ง

7. มีภาวะผู้นำชุมชน (Community Leadership) คือ ผู้นำเป็นผู้ประสานความคิดของสมาชิก ให้โอกาสสมาชิกได้แสดงความคิดเห็นไม่ผูกขาดความคิดหรือเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียว พร้อมทั้งจะเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นกับผู้อื่น ผนึกตัวเองเข้ากับชุมชนได้อย่างแนบแน่นและร่วมทำประโยชน์เพื่อชุมชน

8. เป็นชุมชนพึ่งตนเองได้ คือ สมาชิกและองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะช่วยเหลือหรือพึ่งตนเองได้ ทั้งในเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สังคมและวัฒนธรรม ทั้งในยามปกติ และประสบกับภาวะวิกฤตต่าง ๆ อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนที่พึงประสงค์

9. เป็นชุมชนสงบสุข ชุมชนเข้มแข็งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีความสุข เมื่อคนมารวมกันเป็นชุมชนและสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้ ก็ทำให้คนและชุมชนมีความสุข บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

10. เป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้ชุมชนดำรงอยู่และดำรงต่อไปได้โดยไม่ล่มสลายอันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนนั่นเอง

2.3.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน

1. ผู้นำในชุมชน ถ้าชุมชนใดก็ตามมีผู้นำที่มีความรู้มีวิสัยทัศน์ที่ก้าวไกล มีความเสียสละ และมีความอดทน จะมีส่วนสำคัญที่พัฒนาให้ชุมชนนั้นมีความเข้มแข็ง

2. ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง หมายถึง ชุมชนที่มีระบบเศรษฐกิจชุมชนที่มีการบริหารจัดการที่ดี มีกลุ่มต่าง ๆ ภายในชุมชนที่ร่วมมือกันโดยมีลักษณะการบริหารจัดการที่เน้นการพึ่งตนเอง

3. ระบบความสัมพันธ์เชิงสังคมที่แน่นแฟ้น หมายความว่า ชุมชนที่มีความสัมพันธ์ในลักษณะที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มที่มีความสามัคคี มีความปรองดองกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีกิจกรรมที่ปฏิบัติร่วมกัน

4. การบริหารจัดการที่ดี เป็นลักษณะภายในชุมชนที่มีหลักการบริหารจัดการที่ดี ในการบริหารโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชนให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และมีสมาชิกภายในกลุ่ม หรือภายในองค์กรมากยิ่งขึ้น (รพีภัทร์ สุขสมเกษม, 2559)

ชุมชนเข้มแข็ง สามารถนิยามได้ 3 ลักษณะคือ ชุมชนเข้มแข็งด้านองค์ประกอบ ประกอบด้วย ปัจจัยบุคคล ที่ต้องอาศัยผู้นำ อาศัยผู้รู้ ประชาชนชุมชน ปัจจัยสมาชิกในชุมชน ที่ต้องมีความพึงพอใจ มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมสาธารณะและกิจกรรมทางด้านการเมืองรวมถึง

ต้องมีทัศนคติที่ดีต่อชุมชนและมีการจัดสรรผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมจากการเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะ ปัจจัยสุขภาพและอัตราการเจ็บป่วย ต้องพิจารณาจากการเจ็บป่วยของคนในชุมชน อัตราการเกิดและการเสียชีวิตรวมถึงโรคประจำถิ่น และสุดท้ายปัจจัยทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ต้องพิจารณาความเพียงพอของน้ำดื่ม น้ำประปา การถือครองที่ดิน สภาพการใช้ไฟฟ้า ศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน สภาพอากาศ ที่อยู่อาศัย ความสะอาดภายในชุมชนรวมถึงมลพิษต่าง ๆ ตลอดจนอุบัติเหตุ ภัยธรรมชาติ และการบริหารจัดการภายในชุมชน ปัจจัยวิถีชีวิต พิจารณาจากเงินออมและอาชีพของคนในชุมชน รวมถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนที่พิจารณาจากการบริหารจัดการไม่ว่าจะเป็น การบริหารจัดการขยะ การบริหารจัดการมลพิษทางน้ำและดินรวมถึงการบริหารจัดการสารเคมีและการทำการเกษตร ขณะเดียวกันการบริหารพลังงานทดแทนก็เป็นส่วนสำคัญ อีกทั้งปัจจัยความเป็นธรรม ต้องพิจารณาจากการถือครองที่ดิน รวมถึงปัจจัยการพึ่งพาตนเองต้องพิจารณาจากกลุ่มเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ ทุนของชุมชนและกองทุนในชุมชน ขณะที่ปัจจัยการให้ความรู้ พิจารณาจากการให้ความรู้ทางด้านอาชีพ ด้านการศึกษา ด้านสุขภาพ ด้านองค์ความรู้ของปราชญ์ชุมชน การจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กการให้ความรู้ด้านภาษาและการให้ความรู้ด้านการคิดคำนวณ ปัจจัยทุนมนุษย์ พิจารณาจากผู้รู้ ปราชญ์ชุมชน ภูมิปัญญาชาวบ้าน ผู้นำท้องถิ่น แกนนำชุมชน ชมรมต่าง ๆ บุคคลที่มีความสามารถในชุมชนและคนดีในชุมชน ผู้นำด้านการประกอบพิธีกรรม อาสาสมัคร ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปัจจัยกลไกและเครือข่ายพิจารณาจากกลุ่ม กองทุน สถาบันการเงิน ความรู้ เครือข่าย แหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน หน่วยงานและองค์กรสถาบันภายในชุมชน ที่จะเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชนด้านองค์ประกอบ

ชุมชนเข้มแข็งด้านกระบวนการวิธีการ เน้นกระบวนการในการสนับสนุนและส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง เช่น การจัดตั้งองค์กรชุมชน การพัฒนาผู้นำ การมีส่วนร่วม การพัฒนาศักยภาพ และการจัดการทรัพยากร โดยผ่านกระบวนการการสร้างวิสัยทัศน์และคุณค่าร่วม โดยพิจารณาจากการประชุมหมู่บ้าน การทำกิจกรรมร่วมกัน การกระจายผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม การสร้างผู้นำชุมชน การร่วมพัฒนาแผนและนโยบายตั้งแต่การกำหนด การปฏิบัติและการติดตาม โดยมีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งการใช้ทรัพยากรในรูปแบบของอินทรีย์และพลังงานทดแทน

ชุมชนเข้มแข็งด้านผลลัพธ์ เป็นความสำเร็จปลายทางที่ผ่านกระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เช่น คนมีคุณภาพชีวิตที่ดีสามารถพึ่งตนเองได้และสามารถแก้ปัญหาในชุมชนได้ รวมถึงสมาชิกมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนของตนเองได้ โดยพิจารณาจากปัจจัยความมั่นคงและการพึ่งตนเอง ในมิติเศรษฐกิจ พิจารณาจากปัจจัยการผลิต ผลผลิต การจำหน่ายสินค้า การวางแผนงานทำ การประกอบอาชีพ รายได้เฉลี่ย การพึ่งพาตนเอง การมีเงินออม การมีเงินฉุกเฉิน ภาระหนี้สินค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา ในมิติของการเมือง พิจารณาจากการมีส่วนร่วม การแก้ไขปัญหาภายในหมู่บ้าน ความอบอุ่นของครัวเรือน การรวมกลุ่ม การทำกิจกรรมสาธารณะ การเข้าถึงทรัพยากร ข่าวสารในด้านต่าง ๆ ในมิติสังคม พิจารณาจากสวัสดิการ การรักษาพยาบาล กองทุนต่าง ๆ ความคุ้มครองของสังคม การดูแลคนพิการ ผู้สูงอายุ เด็กและบริการสาธารณสุขรวมถึงสิทธิประโยชน์ที่สมาชิกในชุมชนจะได้รับมีตัวตนวัฒนธรรม พิจารณาจากความภาคภูมิใจในตัวเองและความภาคภูมิใจในชุมชน มิติด้านสุขภาพ พิจารณาจากอัตราการเจ็บป่วย การดูแลรักษา อัตรา

การเกิดและอัตราการเสียชีวิต การให้ความสำคัญกับพฤติกรรมเสี่ยง รวมถึงความเสี่ยงจากการทำงาน การรับรู้ข่าวสารและการสื่อสารภายในชุมชนทางด้านสุขภาพมิติด้านความปลอดภัยในชีวิต พิจารณาจากพฤติกรรมการใช้ยาเสพติด การพนัน การทะเลาะเบาะแว้งภายในชุมชน ปัญหาเด็กแว้น ปัญหาภัยพิบัติธรรมชาติ ครूरเรือนประสพภัย ความปลอดภัยในชุมชน มิติด้านความเสมอภาคและความเท่าเทียม พิจารณาจากระบบเศรษฐกิจ การถือครองที่ดิน เชื้อชาติและชาติพันธุ์ ด้านจิตวิญญาณ พิจารณาจากความไว้วางใจ การได้รับความช่วยเหลือจากสมาชิกในชุมชนและความภาคภูมิใจในตัวเองและชุมชน (พินทุสร โพธิ์อุไร, 2565)

2.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจองค์ความรู้ ทางด้านผลการศึกษาที่ตรงหรือใกล้เคียงกับหัวข้อวิจัย พบว่ามีเอกสารงานวิจัยดังนี้

2.4.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทุนชุมชน

ณัชชา ศิริธนาธร และอมรรรัตน์ ทิพย์เลิศ (2555) ได้ศึกษาเรื่อง ทุนชุมชน การสั่งสมทุนเพื่อการดำรงอยู่ของหอกระจายข่าวสาร โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งเน้นศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่ออธิบายการสั่งสมทุนเพื่อการดำรงอยู่ของหอกระจายข่าวสาร วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ การวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้แบบสัมภาษณ์ถึงโครงสร้าง การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า

การดำเนินงานและบทบาทหน้าที่ของหอกระจายข่าวสารภายใต้พัฒนาการจุดเปลี่ยนและบริบทชุมชนบางหลวงได้มีการสั่งสมทุนและบทบาทหน้าที่เป็นแบบพลวัต คือมีการเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่งโดยบทบาทหน้าที่ที่เพิ่มขึ้นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน จากการพัฒนาการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร โดยพบการสั่งสมทุนเพื่อการดำรงอยู่ของหอกระจายข่าวสารเทศบาลตำบลบางหลวง จากการผสมผสานทุนทั้ง 4 ประเภท ประกอบด้วย ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม ทุนทางสัญลักษณ์ และทุนทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ได้ข้อค้นพบ เกี่ยวกับความรู้เรื่อง การปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสารจากประสบการณ์และการเรียนรู้ของผู้ปฏิบัติงานหอกระจายข่าวสาร

โดยการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แนวคิดเรื่อง “ทุน” ของ ปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ทุนประเภทต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อการดำรงอยู่ของหอกระจายข่าวสารเมื่อ “ทุน” มีขอบเขตที่กว้างขวางมาก ปีแอร์ บูร์ดิเยอ จึงแบ่งทุนออกเป็น 4 ประเภท คือ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสัญลักษณ์ และทุนทางสังคม เป็นแนวทางในการศึกษาทุนภายใต้บริบทชุมชนสังคมไทยซึ่งบทความเรื่อง ทุนชุมชน การสั่งสมทุนเพื่อการดำรงอยู่ของหอกระจายข่าวสาร สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในการส่งเสริมทุนชุมชนประเภทต่าง ๆ เพื่อการดำรงอยู่ของหอกระจายข่าวสารเพื่อให้เกิดการบูรณาการทุนได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้นและสามารถต่อยอดองค์ความรู้เพื่อการส่งเสริมและพัฒนา คนในชุมชนให้มีโอกาสได้ฝึกใช้ความรู้ความสามารถ วิธีการนำภูมิปัญญาและทุนชุมชนที่มีอยู่มาใช้พัฒนา ชุมชนโดยผ่านสื่อชุมชนประเภท

หอกระจายข่าวสาร อันจะเป็นต้นแบบให้กับการดำรงอยู่ของหอกระจายข่าวสารเพื่อการพึ่งตนเองให้กับชุมชนอื่นได้ต่อไป

สรุป จากการสำรวจงานวิจัยเบื้องต้นสามารถสรุปได้ว่า ปีแอร์ บุรีดิเยอ แบ่งทุนออกเป็น 4 ประเภท คือ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสัญลักษณ์ และทุนทางสังคม ซึ่งเป็นแนวทางในการศึกษาทุน ภายใต้บริบทชุมชนสังคมไทย ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้พบว่า มีช่องว่างองค์ความรู้เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ทุนในรูปแบบต่าง ๆ ดังนั้นควรศึกษาปัจจัยการสะสมทุนและการใช้ทุนในรูปแบบต่าง ๆ

พระมหาศุภโศติ บุญวอน และคณะ (2561) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยใช้วิธีการศึกษาการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix-Methods Research) ระหว่างกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และกระบวนการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้วิธีการดำเนินการวิจัยมี 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 การศึกษาสภาพการบริหารจัดการทุนทางสังคมของ ชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ขั้นที่ 2 การศึกษายุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ขั้นที่ 3 ปัจจัยที่สนับสนุนและอุปสรรคต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ และขั้นที่ 4 การศึกษาแนวทางการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า

การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์มี 3 ด้าน ได้แก่ การบริหารจัดการทุนมนุษย์ ด้านการบริหารจัดการทุนสถาบันหรือกลุ่มองค์กรเพื่อการผลิตและการบริหารจัดการทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ยุทธศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและคุณภาพชีวิต ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านรักษาความมั่นคงและความสงบ ด้านการบริหารจัดการที่สนับสนุนและอุปสรรคของการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วม การติดต่อประสานงาน การบริหารจัดการ การสนับสนุนจากภายนอก และด้านการพัฒนาขีดความสามารถ แนวทางการบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ การส่งเสริมพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ การส่งเสริมพัฒนาศักยภาพการบริหารทุนสถาบันหรือกลุ่มองค์กรเพื่อการผลิต และการส่งเสริมและพัฒนาทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม

ชุมชนถือว่าเป็นสังคมฐานรากที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ การดำรงชีวิตของคนในชุมชนชนบทไทยมีวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่แตกต่างกันและได้ผูกพันอยู่กับธรรมชาติมาตั้งแต่ครั้งอดีต ธรรมชาติเป็นทั้งแหล่งทำมาหากินและแหล่งในการเรียนรู้ที่จะทำให้คนดำรงชีวิตอยู่ได้แต่ด้วยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ มีความแตกต่างกันทั้งความสูงต่ำของพื้นที่และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร ชุมชนแต่ละแห่งจึงมีการทำมาหากิน การจัดระบบความสัมพันธ์เพื่ออยู่ร่วมกันและการสะสมความรู้แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อม ภูมิศาสตร์ก่อให้เกิดทุนชุมชนที่สามารถนำมาใช้ให้เกิดคุณค่าและประโยชน์ในการดำรงชีวิตและมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันออกไป ทั้งวิถีชีวิตที่เป็นการทำนา ทำไร่ ทำสวน ทำประมง การเก็บหาของธรรมชาติ

นอกจากนั้นทุนชุมชนส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ที่ผ่านมา พิสูจน์ให้เห็นว่ากองทุนเหล่านั้นเป็นกองทุนที่มีความเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง และมีการบริหาร

จัดการที่ผสมผสานได้อย่างลงตัว ความหวังของคณะกรรมการกองทุนที่จะให้กองทุนเป็นมรดกตกทอดถึงลูกหลาน ในขณะที่เดียวกันยังมีชุมชนอีกหลายพื้นที่ในจังหวัดที่ต้องประสบปัญหาทางด้านการบริหารจัดการทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนและไม่สามารถนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาปรับใช้ให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เนื่องจากหลายชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่ชุมชนกำลังประสบอยู่ไม่สามารถหาหนทางหรือวิธีการที่จะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้

สรุป จากการสำรวจงานวิจัยเบื้องต้นสามารถสรุปได้ว่า ทุนชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ สามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่นั้น ๆ ว่ามีทุนเดิมอะไรและจะใช้อย่างไรให้ชุมชนประสบความสำเร็จจนสามารถพัฒนาชุมชนของตนเองให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็งได้ ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้พบว่า มีช่องว่างองค์ความรู้เกี่ยวกับยังไม่มีการศึกษาชุมชนที่ยังไม่ประสบความสำเร็จ รวมถึงควรศึกษาและค้นหาทุนในชุมชนที่เกิดปัญหาหรือชุมชนที่ต้องการความช่วยเหลือเพื่อนำสู่การหาทางออกให้ชุมชนนั้น ๆ

เกศสุตา โภคานิตย์ และคณะ (2563) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารทุนชุมชนแบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนบ้านขาม ตำบลบ้านขาม อำเภोजัตร์ส จังหวัดชัยภูมิ โดยใช้วิธีการศึกษาการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีเจาะจง การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แนวทางการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลใช้พรรณนา วิเคราะห์ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านขาม ตำบลบ้านขาม อำเภोजัตร์ส จังหวัดชัยภูมิ พบทุนดังนี้

1. ทุนชุมชน (ทุนที่ไม่ใช่เงิน) ได้แก่ 1) ทุนมนุษย์ มีผู้นำชุมชนที่เข้าใจปัญหาชุมชนเป็นอย่างดี 2) ทุนภูมิปัญญา คือ ระบบเครือญาติ และการให้ความเคารพนบถนอบผู้อาวุโส 3) ทุนด้านทรัพยากรและธรรมชาติมีความสมบูรณ์สามารถปลูกพืชเศรษฐกิจได้ และ 4) ทุนที่เป็นที่ดินเครื่องจักร วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ส่วนทุนชุมชน (ที่เป็นเงินตรา) ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกองทุนหมู่บ้าน กองทุนชุมชน กองทุนแม่บ้าน ธนาคารข้าว กองทุนตำรวจอาสา กองทุนบุญอินทรีย์ชีวภาพ กองทุนยา กองทุนประปา กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน กองทุนสวัสดิการชุมชน ฅาปนกิจสงเคราะห์ และศูนย์สาธิตการตลาดและปั้มน้ำมัน

2. การบริหารจัดการทุนชุมชนแบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนเริ่มโดยพอประจวบ แต่งทรัพย์ ได้นำเงินจากกองทุนต่าง ๆ ในชุมชนมารวมเป็นกองทุนบูรณาการ โดยให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและกองทุนหมู่บ้านเป็นหลักในการบริหารจัดการ โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ พอประมาณ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกัน รอบรู้ รอบคอบ และหลักคุณธรรม 5 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความไว้วางใจ ความเสียสละเพื่อส่วนรวม ความรับผิดชอบร่วมกัน และความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ผลกำไรจะนำมาปันผลให้กับสมาชิกในสิ้นปี

การพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องอาศัยทุนชุมชนเป็นฐานของการพัฒนา ทุนชุมชนเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ผ่านสิ่งที่เป็นนามธรรม และรูปธรรม โดยผ่านองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่

1. ทุนมนุษย์ คือบุคคลที่มีองค์ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ได้แก่ ผู้นำทางสังคม แกนนำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน อาสาสมัครที่มีความรัก เอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์

2. **ทุนสถาบัน** คือการรวมตัวของกลุ่มคนเป็นองค์กรที่มีศรัทธา ความเชื่อมั่น และมีจิตสำนึกร่วมกัน มุ่งมั่นในสิ่งเดียวกัน เพื่อพัฒนาสังคมชุมชนให้เข้มแข็ง

3. **ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม** คือการนำเอาองค์ความรู้จากตัวบุคคล ชุมชน ภูมิปัญญา ปรากฏท้องถิ่น จนเกิดกระบวนการนำไปพัฒนาเป็นจารีต ประเพณีวัฒนธรรม นำไปสู่การใช้ประโยชน์และความภาคภูมิใจในความเป็นตัวตนของตนเอง

4. **ทุนทรัพยากรธรรมชาติ** เป็นทุนที่มีอยู่ในชุมชน ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น แม่น้ำ น้ำตก ถ้ำ ป่าเขา ของป่า ผลผลิตทางการเกษตรของชุมชน ทรัพยากรทั้งหลายที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งทุนดังกล่าวนี้ มีความสัมพันธ์กับทุนที่เป็นเงินตรา คือ กองทุน เงินทุนที่เกิดขึ้นจากการออม การสะสมทรัพย์ รวมถึงงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ

สรุป จากการสำรวจงานวิจัยเบื้องต้นสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องอาศัยทุนชุมชนเป็นฐานของการพัฒนา ทุนชุมชนเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ผ่านสิ่งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้พบว่า มีช่องว่างองค์ความรู้เกี่ยวกับความลึกของการศึกษา ยังไม่มีการศึกษาถึงสาเหตุหรือปัจจัยที่ก่อให้เกิดทุนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การขยายผล เช่น ชุมชนเข้มแข็งควรมีลักษณะอย่างไร และสามารถขยายผลได้อย่างไร

พาลัน กระสังข์ (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ทุนชุมชนกับกระบวนการมีส่วนร่วมสู่การเป็นชุมชนพึ่งตนเอง : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชุมชนรางหวายและหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี โดยใช้วิธีการศึกษาการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชุมชนรางหวายและหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี ผลการวิจัยพบว่า ทั้งสองชุมชนมีทุนชุมชนครบทุกด้าน ทั้งทุนการเงิน ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม และทุนธรรมชาติ ที่ถือได้ว่ามีศักยภาพแต่มีความโดดเด่นในด้านที่แตกต่างกันและประเด็นที่แตกต่างอย่างเห็นได้ชัด ได้แก่ การออม/การมีหนี้/การกู้ยืม และผลผลิตในชุมชน ในด้านทุนการเงิน คุณลักษณะของผู้นำในด้านทุนมนุษย์ กลุ่มและองค์กรในชุมชน ในด้านทุนทางสังคม เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์พบว่าลักษณะของผู้นำ (ทุนชุมชน) ย่อมส่งผลต่อการรวมกลุ่มและจัดตั้งองค์กรในชุมชน (กระบวนการมีส่วนร่วม) เพื่อจัดการกับผลผลิตในชุมชนให้ชาวบ้านมีรายได้ที่ดีขึ้นนำไปสู่การปลดหนี้ ลดภาระกู้ยืม และเกิดการออมมากขึ้น (การพึ่งตนเอง ได้ด้านเศรษฐกิจ) โดยสิ่งที่เป็นตัวประสานให้ทุนชุมชนทุกองค์ประกอบได้แสดงศักยภาพออกมาสู่การเป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้ก็คือกระบวนการมีส่วนร่วมซึ่งปัจจัยความสำเร็จของชุมชนหนองสาหร่ายในการพึ่งตนเองที่ทำให้แตกต่างจากชุมชนรางหวายคือผู้นำมีวิสัยทัศน์ในการทำงานเพื่อให้เกิดการพัฒนาขึ้นอย่างแท้จริง ประกอบกับการมีสมาชิกกลุ่มที่ดีจนนำไปสู่การจัดตั้งสภาผู้นำชุมชน และมีแนวทางการใช้ทุนความดีในการขับเคลื่อนงานของชุมชนด้วยในทางกลับกันเมื่อวิเคราะห์ถึงความล้มเหลวในการรวมตัวกันของชุมชนรางหวาย พบว่า ทุนมนุษย์มีส่วนสำคัญมากที่สุดปัจจัยหนึ่ง ทั้งภาวะที่ผู้นำการดำเนินชีวิตแบบปกติไปเรื่อย ๆ ในแต่ละวันทำงานเท่าที่ได้รับมอบหมายตามหน้าที่ โดยไม่คิดโครงการอื่นใดเพื่อพัฒนาชุมชน รวมถึงสมาชิกในชุมชนที่มีความคิดว่า “ว่าไงว่าตามกัน” ไม่คิดที่จะรวมกลุ่มกัน แม้รวมกลุ่มกันแล้วก็ไม่สามารถประคับประคองให้สำเร็จ

จากทฤษฎีองค์การในทางรัฐประศาสนศาสตร์ “ชุมชน” ก็จัดเป็นองค์การ ๑ แห่ง เนื่องจากการรวมตัวของคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมีจุดมุ่งหมายร่วมกันในการทำกิจกรรมหรืองานอย่างใดอย่างหนึ่งโดยอาศัยกระบวนการจัดโครงสร้างของกิจกรรมหรืองานนั้นออกเป็นประเภทต่าง ๆ เพื่อแบ่งงานให้สมาชิกในองค์การดำเนินการปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย นักวิชาการหลายท่านได้นำเอาแนวคิดของทฤษฎีระบบมาอธิบายองค์การ โดยถือว่าองค์การคือระบบ ๑ แห่งหรือเป็นกลุ่มของระบบย่อยซึ่งประกอบไปด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิดและแยกตัวออกมาต่างหากจากสภาพแวดล้อมขององค์การอย่างเด็ดขาด ซึ่งลักษณะโดยทั่วไปของระบบจะประกอบไปด้วยส่วนประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน คือปัจจัยนำเข้า (Inputs) ปัจจัยนำออก (Outputs) และกระบวนการแปรสภาพ (Transformation Process) ตลอดจนผลสะท้อนกลับ (Feedback) ภายใต้สภาพแวดล้อมหนึ่ง ๆ (Environment) สำหรับงานพัฒนาชุมชนนั้น ปัจจัยนำเข้าที่สำคัญ คือทุนชุมชน ประกอบด้วย ทุนการเงิน/ทุนที่สร้างขึ้น ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม และทุนธรรมชาติ ซึ่งมีความแตกต่างกันในแต่ละชุมชน โดยใช้การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการแปรสภาพและตัวชี้วัดปัจจัยนำออกที่เป็นรูปธรรมก็คือการพึ่งตนเองได้ แนวคิดทฤษฎีการพึ่งตนเอง (A Theory of Self-Reliance) เป็นแนวคิดในการพัฒนาชุมชนที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อปลดปล่อยพันธนาการต่าง ๆ ที่คนกลุ่มคนหรือชุมชนยึดติดอยู่ การพึ่งตนเอง (Self-Reliance) หมายถึง ความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างมั่นคงสมบูรณ์ การพึ่งตนเองได้มีทั้งระดับปัจเจกชนและระดับชุมชน คำว่า “การพึ่งตนเองระดับชุมชน” หมายถึง กลุ่มคนที่มีการกระทำร่วมกันอยู่เสมอ ตามกฎระเบียบของสังคมเพื่อบรรลุเป้าหมายของแต่ละคนหรือเพื่อเป้าหมายร่วมกัน การที่ชุมชนมีความสามารถในการพึ่งตนเองได้นั้นจะต้องพึ่งตนเองให้ได้ 5 ประการ ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นเป้าหมายในการพัฒนาแบบพึ่งตนเองอย่างหนึ่งได้แก่ ด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจ และสังคม (Technology, Economic, Resource, Mental, Social: TERMS) โดยกระบวนการมีส่วนร่วมนับเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในทุกระดับเป็นกลไกสำคัญในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่การเป็นชุมชนพึ่งตนเองเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามประเมินผลในกิจกรรม/โครงการของชุมชน เป็นการสร้าง/ปลูกฝังจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของกิจกรรม/โครงการ ปัจจุบันแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา (People Participation of Development) ได้รับการยอมรับและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในงานพัฒนาทุก ภาคส่วนหรือในลักษณะเบญจภาคี ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และประชาชน รวมพลังกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ด้วยเหตุผลดังกล่าว กระบวนการมีส่วนร่วมจึงเป็นกระบวนการหนึ่งที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจิตสำนึกความเป็นชุมชน จนกระทั่งสร้างความรัก ความหวงแหนชุมชนซึ่งอาจจะกลายเป็นแรงผลักดันให้ เกิดการเปลี่ยนแปลงชุมชนท้องถิ่นในภาพรวมได้ในอนาคต

สรุป จากการสำรวจงานวิจัยเบื้องต้นสามารถสรุปได้ว่า ทุนชุมชน สามารถบูรณาการได้หลากหลายศาสตร์ทั้งด้านสังคมการพัฒนา ด้านการจัดการองค์กรหรือทางรัฐประศาสนศาสตร์ สามารถมองได้ด้วยทฤษฎีระบบที่สะท้อนการหาสาเหตุ กระบวนการและผลที่เกิดขึ้นของทุนชุมชนได้ในทุกมิติ ดังนั้น งานวิจัยชิ้นนี้พบว่า มีช่องว่างองค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษา

ควรศึกษาในเชิงปริมาณเพื่อค้นหาทุนชุมชนในภาพรวมอาจพบทุนที่หลากหลายมากยิ่งขึ้นเพื่อเป็น ตัวสะท้อนทิศทางการคงอยู่และการรักษาทุนชุมชนของทั้งสองชุมชนได้นั่นเอง

2.4.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของชุมชน

บุษบา ทองอุปการ, สันติ ศรีสวนแดง และวีรฉัตร สุปัญญา (2561) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง แนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งทุนชุมชนบ้านตลิ่งแดง จังหวัดกาญจนบุรี โดยใช้วิธีการศึกษา การวิจัย สัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชนที่ได้มาด้วยวิธีสุมตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball Technique) ร่วมกับการเดินสำรวจและการจัดทำแผนที่ชุมชน เก็บรวบรวมโดยการสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลที่เลือกมา แบบเจาะจง ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมค้นหาและวิเคราะห์และความต้องการเพื่อเสริมสร้างทุน ที่ชุมชนมีอยู่ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) การวิเคราะห์ เนื้อหาและตีความ (Contents Analysis) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่ม ข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า

บ้านตลิ่งแดงเป็นชุมชนเก่าแกริมฝั่งแม่น้ำแควใหญ่ ประกอบด้วยวัฒนธรรมประเพณี หลากหลาย ทุนสำคัญในชุมชน ได้แก่ ทุนความรู้และภูมิปัญญา ทุนวัฒนธรรม ทุนธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม กิจกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งทุนชุมชนมีผลให้ภูมิปัญญาด้านการเกษตรได้รับการ หนุนเสริมเกิดการสร้างเครือข่ายพันธมิตรระหว่างโรงเรียนและชุมชน โดยใช้พื้นที่การเกษตรของ สมาชิกชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ ผลจากการวิจัยพบว่า พลังศรัทธาการใช้ประโยชน์และบริหารจัดการ ทุนชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ การเชื่อมต่อเครือข่ายทางสังคมเจตคติเชิงบวก การทำงานเป็นทีมที่ เน้นการมีส่วนร่วมและการสร้างกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติเป็น ปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชนที่ตนมี คนในชุมชนร่วมกันกำหนด ความสัมพันธ์โดยมีเป้าหมายเพื่อตอบสนองความต้องการที่จำเป็น ชีวิตชุมชนในอดีตจึงมีกระบวนการ และอำนาจนำชุมชนไปสู่เป้าหมายชัดเจน ทำให้คนตระหนักในความสามารถและศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์ การดำเนินนโยบายพัฒนาแบบตะวันตกที่ผ่านมาละเลยศักยภาพและวิถีการดำรงตนของชุมชน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัวทำให้ชุมชนจำนวนมากสูญเสียวิถีชีวิตและระบบความรู้ซึ่งสั่งสมมา ชุมชนถูก ผนวกเข้าสู่กระบวนการพัฒนาประเทศในลักษณะเป็นฐานทรัพยากร โดยไม่ให้ความสำคัญในการทำ ชุมชนให้มั่นคงยั่งยืน ความล้มเหลวของกระบวนการพัฒนาแบบทันสมัยมีผลให้มุมมอง การพัฒนาชุมชนเปลี่ยนแปลงและนำไปสู่รูปแบบการพัฒนาระบบที่หันมาให้ความสำคัญกับ ชาวบ้าน วัฒนธรรมพื้นบ้านภูมิปัญญาและคุณค่าแบบชาวบ้านมากขึ้น ภายใต้ความคิดที่ว่า “ชุมชน นั้นไม่ว่างเปล่า” ภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ชุมชนได้รับการกล่าวถึงอีกครั้งในฐานะเครื่องมือ สำคัญสร้างความเข้มแข็งและความสามารถในการพึ่งตนเอง เป็นแนวทางแก้ไขปัญหาเพื่อการพัฒนาที่ ตรงจุด ทุนชุมชนจึงได้รับความสนใจและถูกฟื้นฟูขึ้น เพื่อเป็นอีกทางเลือกของการพัฒนาคู่ขนานไป กับการพัฒนาระบบหลักโดยเฉพาะทุนที่เกี่ยวข้องกับความรู้และภูมิปัญญา ทุนวัฒนธรรมและ ทุนธรรมชาติ ซึ่งเป็นตัวกำหนดศักยภาพในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพของคนในชุมชน

สรุป จากการสำรวจงานวิจัยเบื้องต้นสามารถสรุปได้ว่า การดำเนินนโยบายพัฒนา แบบตะวันตกที่ผ่านมาละเลยศักยภาพและวิถีการดำรงตนของชุมชนซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัวทำให้ ชุมชนจำนวนมากสูญเสียวิถีชีวิตและระบบความรู้ซึ่งสั่งสมมา ชุมชนถูกผนวกเข้าสู่กระบวนการพัฒนา

ประเทศในลักษณะเป็นฐานทรัพยากร โดยไม่ให้ความสำคัญในการทำชุมชนให้มั่นคงยั่งยืน ความล้มเหลวของกระบวนการพัฒนาแบบทันสมัย ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้พบว่า มีช่องว่างองค์ความรู้เกี่ยวกับการค้นหาทุนชุมชนอาจศึกษาทุนที่คงอยู่และทุนที่สูญหายไปในทุกด้าน เพื่อสร้างความตระหนักและพัฒนา รวมถึงฟื้นฟูทุนต่าง ๆ ที่เป็นของชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและสามารถดำรงอยู่ไปเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาชุมชนของตนเอง

วิยะดา แก้วก่อง และสุนันทา วีรกุลเทวัญ (2552) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความเข้มแข็งของชุมชนชาวส่วยบ้านหนองตาต้า อำเภอนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยใช้วิธีการศึกษาการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 152 คน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า

1. ความเข้มแข็งของชุมชน ด้านสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมและอาชีพอยู่ในระดับต่ำ ด้านจำนวนสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมและอาชีพ และด้านรายได้ของสมาชิกอยู่ในระดับปานกลาง เกณฑ์/ตัวบ่งชี้ ความเข้มแข็งของชุมชน ด้านความสามัคคี ด้านการมีผู้นำที่ดี ด้านการมีอาชีพ ด้านชุมชนพึ่งตนเองและด้านการมีรายได้พอเพียงอยู่ในระดับต่ำ

2. ความสัมพันธ์ระหว่างความเข้มแข็งของชุมชนกับเกณฑ์/ตัวบ่งชี้ ความเข้มแข็งของชุมชนด้านความหลากหลายอาชีพกับความสามัคคีในชุมชน ด้านความหลากหลายอาชีพกับการมีผู้นำที่ดี และด้านความหลากหลายอาชีพกับการมีอาชีพ มีความสัมพันธ์กันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชนเป็นแนวคิดที่จะแก้วิกฤตแบบองค์รวม โดยเป็นการเพิ่มศักยภาพของชุมชนให้สามารถกำหนดทิศทางการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงพึ่งตนเอง สามารถปรับตัวให้ทันเหตุการณ์และมีการเปลี่ยนแปลงในชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นแนวทางให้ทุกคนในชุมชนสามารถพัฒนาตนเอง โดยการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจเพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการผลักดันชุมชนในทิศทางที่ต้องการการดำเนินงานตามแผนการปฏิบัติการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในระดับจังหวัดได้ จัดตั้งสำนักงานเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนขึ้นเพื่อประสาน กำกับ สนับสนุน พัฒนาและวางแผนแนวทางปฏิบัติมีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยการคัดเลือกหมู่บ้านเป้าหมายในพื้นที่ตำบลละหนึ่งหมู่บ้านเพื่อเป็นชุมชนต้นแบบในการขยายผลไปยังตำบลและหมู่บ้านอื่น ๆ ต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากที่ศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนชาวส่วยบ้านหนองตาต้า อำเภอนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้ 1) ด้านความหลากหลายอาชีพจากการศึกษา พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับต่ำ เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่อยู่ในระดับสูงคือ สมาชิกมีรายได้เหลือเก็บเพื่อตนเอง และครอบครัวโดยมีการออมทุกเดือน รองลงมา ได้แก่ สมาชิกภายในกลุ่มมีอาชีพรอง (เสริม) เพื่อการสร้างรายได้หลากหลายประเภทตามความสนใจ 2) ด้านจำนวนสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมและอาชีพ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่อยู่ในระดับสูง ได้แก่ มีสมาชิกรวมตัวจัดตั้งกลุ่มเพื่อสร้างกิจกรรมและอาชีพมากกว่า 2 กลุ่ม รองลงมาคือ จำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมและอาชีพกลุ่มย่อย แต่ละครั้งมีจำนวน 2 ใน 3 ของสมาชิก

ทั้งหมด 3) ด้านรายได้ของสมาชิก พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่อยู่ในระดับสูง ได้แก่ มีรายได้เพื่อสงเคราะห์ชุมชน เช่น การบริจาคร่วมเป็นเจ้าภาพทำบุญกุศลในงานพิธีต่าง ๆ ของท้องถิ่นอย่างน้อย 2 ครั้งต่อเดือน รองลงมา ได้แก่ สมาชิกมีรายได้เป็นตัวเงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัวจากการประกอบอาชีพที่เกิดจากการมีส่วนร่วม เป็นสมาชิกกลุ่มหรือเครือข่าย เกณฑ์/ตัวบ่งชี้ความเข้มแข็งของชุมชน สรุปได้ดังนี้ 1) ด้านความสามัคคี พบว่า โดยรวมระดับเกณฑ์/ตัวบ่งชี้ความเข้มแข็งของชุมชน อยู่ในระดับต่ำ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การมีองค์กรเครือข่ายอยู่ในระดับต่ำ รองลงมา คือการมีความเสมอภาคระหว่างชายหญิง 2) ด้านการมีผู้นำที่ดี พบว่า โดยรวมระดับเกณฑ์/ตัวบ่งชี้ความเข้มแข็งของชุมชน อยู่ในระดับต่ำ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ มีการประสานงานที่ดี รองลงมาคือการมีเยาวชนที่ดี 3) ด้านการมีอาชีพ พบว่า โดยรวมระดับเกณฑ์/ตัวบ่งชี้ความเข้มแข็งของชุมชน อยู่ในระดับต่ำ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่อยู่ในระดับสูง คือ มีศูนย์สาธิต รองลงมา คือ มีกลุ่มออมทรัพย์ 4) ด้านชุมชนพึ่งตนเอง พบว่า โดยรวมระดับเกณฑ์/ตัวบ่งชี้ความเข้มแข็งของชุมชน อยู่ในระดับต่ำ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การมีสหกรณ์อยู่ในระดับต่ำ รองลงมาคือการมีธุรกิจชุมชน 5) ด้านการมีรายได้พอเพียง พบว่า โดยรวมระดับเกณฑ์/ตัวบ่งชี้ความเข้มแข็งของชุมชนอยู่ในระดับต่ำ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การมีผลผลิตหลัก/ตลาดรองรับผลผลิต อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาคือ การมีกลุ่มออมทรัพย์ ความสัมพันธ์ระหว่างความเข้มแข็งของชุมชนกับเกณฑ์/ตัวบ่งชี้ความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า ด้านความหลากหลายอาชีพกับความสามัคคีในชุมชน ความหลากหลายอาชีพกับการมีผู้นำที่ดี ความหลากหลายอาชีพกับการมีอาชีพ ความหลากหลายอาชีพกับชุมชนพึ่งตนเอง และความหลากหลายอาชีพกับการมีรายได้พอเพียง มีความสัมพันธ์กันอย่างน้อยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุป จากการสำรวจงานวิจัยเบื้องต้นสามารถสรุปได้ว่า หากชุมชนเน้นกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเป็นแนวคิดที่จะแก้วิกฤตแบบองค์รวมให้สามารถกำหนดทิศทางการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง พึ่งตนเอง สามารถปรับตัวให้ทันเหตุการณ์และมีการเปลี่ยนแปลงในชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นแนวทางให้ทุกคนในชุมชนสามารถพัฒนาตนเอง โดยการร่วมคิด ร่วมทำร่วมตัดสินใจเพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการผลักดันชุมชนในทิศทางที่ต้องการการดำเนินงานตามแผนการปฏิบัติการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในระดับจังหวัด ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้พบว่า มีช่องว่างองค์ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดเล็ก อาจทำให้ไม่สามารถเป็นตัวแทนของประชากรได้ทั้งหมด ดังนั้นหากมีการศึกษาในรูปแบบเชิงคุณภาพจะทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ชัดเจนมากขึ้น

วิสิทธิ์ ยิ้มแย้ม และอุษณกร ทาวะรัมย์ (2561) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ อำเภอเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี โดยใช้วิธีการศึกษาการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 392 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน โดยจัดกลุ่มแบบสัดส่วนแล้วหาจำนวนกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นทำการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสอบถาม สถิติในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ วิธีแบบขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า ความเข้มแข็งของชุมชน อยู่ระดับเข้มแข็งมาก และปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่ การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน

กระบวนการจัดการชุมชน การมีส่วนร่วม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งผลทางบวกต่อความเข้มแข็งของชุมชนฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนปัจจัยผู้นำชุมชน และปัจจัยภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชนไม่ส่งผลต่อความเข้มแข็ง “ชุมชนเข้มแข็ง” คือ การที่สมาชิกหรือประชาชนในชุมชนรวมตัวกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการบริหารจัดการด้วยตนเองและแก้ไขปัญหาของชุมชน ก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ตลอดจนการเกิดเครือข่ายการเรียนรู้ มีเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาในชุมชน ผสมผสานความร่วมมือจากท้องถิ่น ภาครัฐ ภาคเอกชน และอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาดังนั้นชุมชนเข้มแข็ง จึงเป็นแนวคิดที่นำมาเป็นทางเลือกในการพัฒนาประเทศ และแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคม และได้นำไปบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ ฉบับที่ 8 เป็นต้นมา ชุมชนเข้มแข็งไว้ว่า การที่สมาชิกในชุมชนรักและผูกพันต่อกันต่อชุมชน มีความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีศักยภาพที่จะพึ่งพิงตนเอง แม้จะต้องพึ่งพิงภายนอกบ้าง แต่อำนาจการตัดสินใจทุกด้านยังอยู่ที่ชุมชน ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า มี 6 ปัจจัยที่มีสอดคล้องกับบริบทในพื้นที่ที่ทำการวิจัย ประกอบไปด้วย 1) ปัจจัยผู้นำชุมชน 2) ปัจจัยการมีส่วนร่วม 3) ปัจจัยกระบวนการจัดการชุมชน 4) ปัจจัยปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชน 5) ปัจจัยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 6) ปัจจัยการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน

สรุป จากการสำรวจงานวิจัยเบื้องต้นสามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นชุมชนเข้มแข็งคือทุนชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละชุมชนว่าจะสามารถรักษาและใช้ทุนชุมชนด้านใดให้เกิดความเข้มแข็งที่สุดแก่ชุมชน ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้พบว่า มีช่องว่างองค์ความรู้เกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของชุมชนที่สามารถสะท้อนถึงความเข้มแข็งของชุมชนได้ ดังนั้นหากมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ หรือแบบผสมจะส่งผลทำให้ข้อมูลมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่า เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยส่วนใหญ่จะมีจุดแข็งในเรื่องเกี่ยวกับการใช้ทุนชุมชนเพื่อให้สามารถสร้างเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง หากแต่ยังคงมีช่องว่างทางวิชาการที่สามารถนำมาประยุกต์กับการวิจัยครั้งนี้ที่มุ่งศึกษาการค้นหาทุนชุมชนที่ยังคงดำรงอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ของจังหวัดสระแก้ว เพื่อเตรียมพร้อมในการรับมือกับการเกิดของเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนในจังหวัดสระแก้วดังกล่าว ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงเป็นการแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการศึกษาทุนชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตแบบเดิมไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรมใหม่ในอนาคต

บทที่ 3

วิธีวิทยาการวิจัย

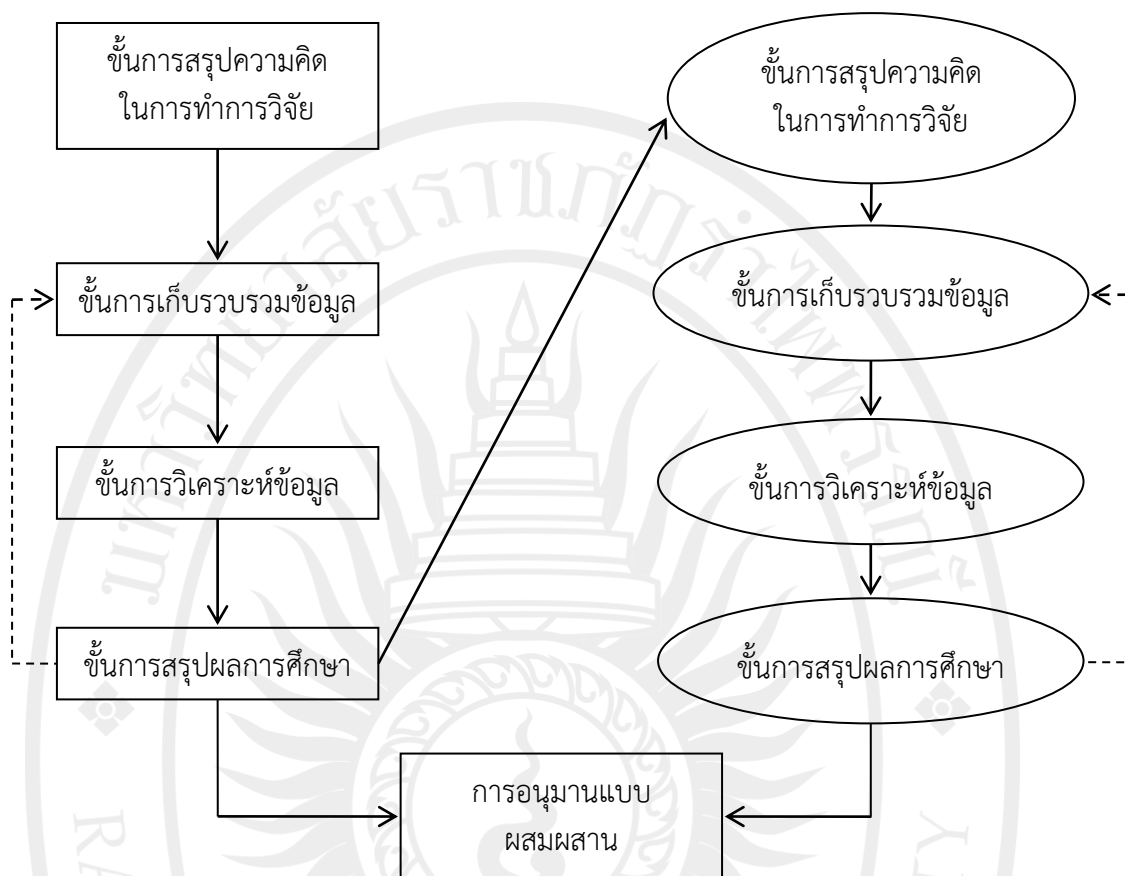
การศึกษาเรื่องการสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชนในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้วนี้ ผู้วิจัยได้ออกแบบงานวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) กล่าวคือ เป็นการผสมผสานระหว่างกระบวนการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และมีรายละเอียดการศึกษาไว้เพื่อตอบคำถามวิจัยหลักที่ว่า ทุนชุมชนที่ดำรงอยู่ในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้วมีอะไรบ้าง และการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน โดยทุนชุมชนในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้วเป็นอย่างไร เพื่อให้สามารถนำไปสู่การตอบวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในสี่ประเด็น คือ ประเด็นแรก การศึกษาทุนชุมชนที่ดำรงอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้วว่าในปัจจุบันนั้นจังหวัดสระแก้วมีทุนชุมชนอันประกอบไปด้วยทุนทางเศรษฐกิจ ทุนมนุษย์ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคมและทุนทางสิ่งแวดล้อม ว่ามีทุนประเภทใดยังคงดำรงอยู่บ้าง ประเด็นที่สอง เป็นการศึกษาความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ว่าความเข้มแข็งของชุมชนอยู่ในระดับใด ประเด็นที่สาม การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการดำรงอยู่ของทุนชุมชนกับความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ว่ามีปัจจัยหรือทุนชุมชนใดที่มีอิทธิพลต่อกันหรือมีความสัมพันธ์กันกับความเข้มแข็งของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และประเด็นที่สี่ การนำเสนอตัวแบบการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ว่าทุนชุมชนประเภทต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว นั้น ยังคงมีพลังที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้สำหรับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้ต่อไปหรือไม่อย่างไร ดังนั้นผู้วิจัยกำหนดหัวข้อการดำเนินวิธีการวิจัยในบทที่ 3 ไว้ 2 กระบวนการ ดังนี้

3.1 วิธีการวิจัย (Research Methods)

3.2 เทคนิคในการวิจัย (Research Technique)

3.1 วิธีการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยในที่นี้ใช้การวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methods Research) ระหว่างวิธีการเชิงคุณภาพ และวิจัยเชิงปริมาณ ในแบบรับลูกต่อกัน (Sequential Mixed Designs) การออกแบบวิจัยเชิงผสมผสานแบบรับลูกต่อกันนี้เป็นการผสมผสานวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพตามลำดับเวลา กล่าวคือ ปัญหาวิจัยหรือกระบวนการทำวิจัยในรูปแบบหนึ่ง เช่น การวิจัยเชิงปริมาณเกิดขึ้นจากการทำวิจัยอีกรูปแบบหนึ่งที่ทำมาก่อน เช่น การวิจัยเชิงคุณภาพในการออกแบบรับลูกต่อกันจะพบว่า คำถามวิจัยมีความผูกพันซึ่งกันและกัน และอาจจะช่วยทำให้ผลการศึกษาที่มีความกระจ่างขึ้น ดังปรากฏแบบวิจัยในภาพที่ 3.1

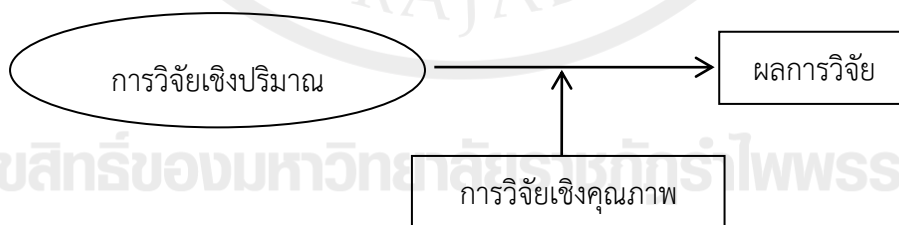

ภาพที่ 3.1 การวิจัยผสมผสานแบบตามแบบรับลูกต่อกัน

ที่มา : Teddie and Tashakkori, 2009 : 154

การออกแบบเชิงผสมผสานแบบรับลูกต่อกันสามารถพัฒนากลยุทธ์เป็นรูปแบบย่อย ๆ ได้หลายรูปแบบด้วยกันในที่นี้ ซึ่งในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยขอนำเสนอรูปแบบย่อยของการผสมผสานแบบรับลูกต่อกัน (Teddie and Tashakkori, 1998 : 49) ได้แก่

การใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่ออธิบายผลการวิจัยเชิงสำรวจ

ภาพที่ 3.2 การใช้วิธีผลการวิจัยเชิงสำรวจเพื่อเสริมการวิจัยเชิงคุณภาพ

ที่มา : Teddie and Tashakkori, 2009 : 49

การใช้กลยุทธ์การใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจโดยมีการเสริมด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ เกิดขึ้นเมื่อมีการทำวิจัยเชิงสำรวจที่ให้ผลวิเคราะห์ในเชิงปริมาณแต่ยังไม่สามารถที่จะวิเคราะห์หาเหตุได้ ดังนั้นจึงต้องใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อแสวงหาปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดปัจจัยนั้น ๆ ดังเช่น ในกรณีการสำรวจว่าทุนชุมชนที่ดำรงอยู่ในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว มีอะไรบ้าง และการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน โดยทุนชุมชนในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว เป็นอย่างไร เราสามารถใช้การสำรวจในเชิงปริมาณเพื่อสรุปถึงระดับความความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลักในระดับต่าง ๆ แต่ไม่สามารถที่จะใช้การสำรวจดังกล่าวมาถามประชาชนเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลอยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ดังกล่าว นอกจากนี้แล้ว ความเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลักที่สื่อสารผ่านแบบสอบถามเป็นการให้ความเห็นในมิติที่กว้าง ซึ่งถ้าหากจำเป็นที่จะต้องลงลึกในรายละเอียดที่เป็นเรื่องของคนที่ต้องรู้แจ้งเห็นจริงเสมอที่ประชาชนทั่วไปไม่มีโอกาสได้รับรู้ ดังนั้นในการศึกษาทุนชุมชนที่ดำรงอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ อันรวมไปถึงการประยุกต์ใช้ทุนชุมชนในการสร้างความเข้มแข็งให้กับพื้นที่ในกรณีศึกษาครั้งนี้ จึงจำเป็นต้องทำการสัมภาษณ์เพิ่มเติมกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key-information) ซึ่งรู้เรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาเป็นไปของจังหวัดสระแก้ว อีกทั้งมีความเกี่ยวข้องกับการศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับทุนต่าง ๆ ของชุมชนสระแก้วได้เป็นอย่างดี

ในส่วนวิธีการวิจัยในชุมชนนี้ จะใช้การวิจัยแบบผสมผสาน กล่าวคือ เป็นการผสมผสานระหว่างกระบวนการวิจัยกระบวนการวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ โดยที่ในการวิจัยนี้เป็นวิธีวิทยาในการแสวงหาความรู้ใหม่ (Originality) ซึ่งต้องตั้งอยู่บนฐานความจริงที่มีหลักฐานเชิงประจักษ์ (Empirical Evidence) เสมอ ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การตอบคำถามวิจัยหลักที่ว่า ทุนชุมชนที่ดำรงอยู่ในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว มีอะไรบ้าง และการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน โดยทุนชุมชนในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว เป็นอย่างไร

3.2 เทคนิคในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทุนชุมชนที่ดำรงอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ตลอดจนการวิเคราะห์ความเข้มแข็งของชุมชนกับการดำรงอยู่ของทุนชุมชน รวมถึงศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทุนชุมชนที่ดำรงอยู่กับเข้มแข็งของชุมชน และการประยุกต์ใช้ทุนชุมชนสำหรับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

ในกระบวนการวิจัยแบบผสมผสาน เพื่อดำเนินไปสู่การตอบคำถามวิจัยหลักได้อย่างสมเหตุสมผล และตั้งอยู่บนฐานความจริงที่มีหลักฐานเชิงประจักษ์ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอนดังนี้

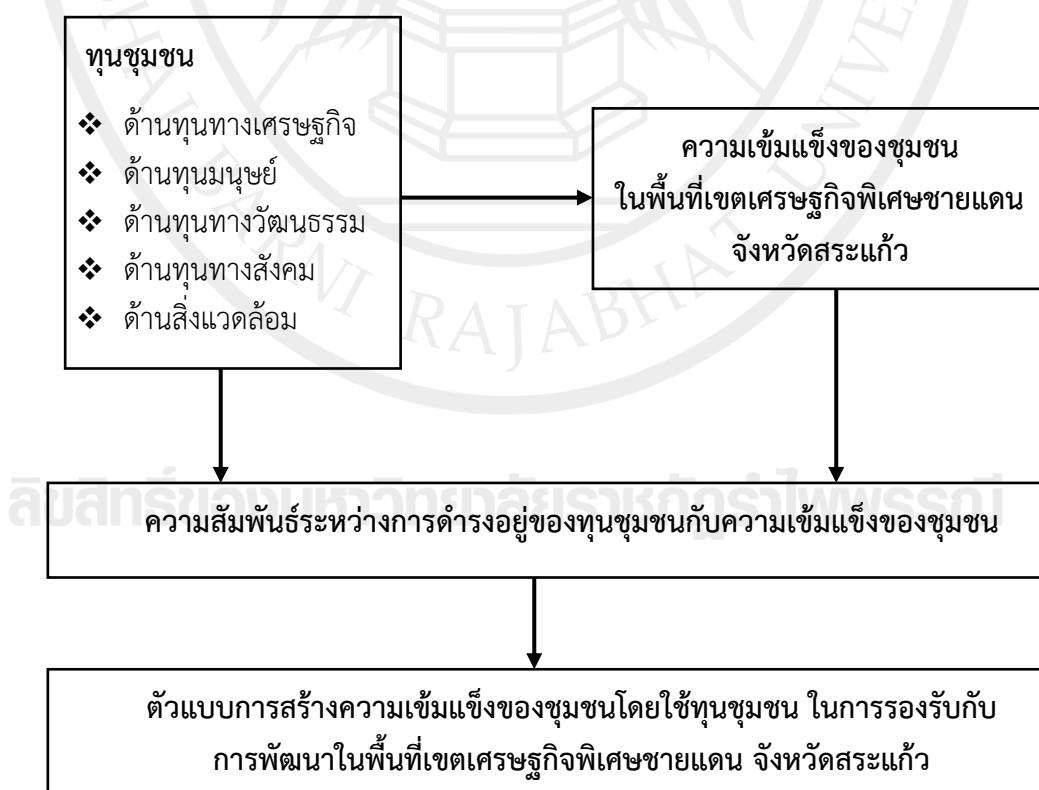
ขั้นตอนที่ 1 เพื่อศึกษาทุนชุมชนที่ดำรงอยู่ในรูปแบบต่างๆ ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว โดยใช้ประชากรที่เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ด้วยวิธีการลงภาคสนามเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และเพื่อสร้างความสมบูรณ์ให้กับข้อมูลผู้วิจัยได้ลงสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ อันจะนำไปสู่การทราบถึงระดับทุนชุมชนที่ยังดำรงอยู่รวมถึงทราบถึงรายละเอียดลักษณะ รูปแบบและวิธีการใช้ทุนชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

ขั้นตอนที่ 2 เพื่อศึกษาความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว โดยประชากร คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ด้วยวิธีการลงภาคสนามเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และเพื่อสร้างความสมบูรณ์ให้กับข้อมูลผู้วิจัยได้ลงสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ อันนำไปสู่การทราบถึงระดับเข้มแข็งของชุมชนและทราบถึงรายละเอียด ลักษณะรูปแบบ และกระบวนการของการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

ขั้นตอนที่ 3 เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการดำรงอยู่ของทุนชุมชนกับความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว โดยใช้ประชากรที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการคำนวณทางสถิติ และอาศัยอาศัยโปรแกรมการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ SPSS ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการดำรงอยู่ของทุนชุมชนที่ยังดำรงอยู่กับความเข้มแข็งของชุมชน ด้วยสถิติการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์แบบเพียร์สัน เพื่อให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างการดำรงอยู่ของทุนชุมชนกับความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

ขั้นตอนที่ 4 เพื่อนำเสนอตัวแบบการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในการรองรับกับการพัฒนาในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว โดยใช้ตัวแทนของชุมชนในภาคส่วนต่าง ๆ ประกอบด้วยผู้แทนประชาชน ผู้นำชุมชน ตัวแทนภาครัฐบาล ตัวแทนภาคเอกชน ตัวแทนภาคการศึกษา ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ถึงรูปแบบและวิธีการใช้ทุนชุมชนสำหรับการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เพื่อบริการและพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษของสระแก้ว อันนำไปสู่การเกิดตัวแบบการสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน ในการรองรับกับการพัฒนาในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว โดยมีกรอบการดำเนินงานวิจัยดังนี้

กรอบการดำเนินงานวิจัย

3.2.1 วิธีดำเนินการวิจัย

วัตถุประสงค์	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง	วิธีเก็บข้อมูล	ผลลัพธ์
เพื่อศึกษาทุนชุมชนที่ดำรงอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว	ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว จำนวน 14,654 คน	<u>ตำบลท่าข้าม</u> จำนวน 47 คน <u>ตำบลบ้านด่าน</u> จำนวน 77 คน <u>ตำบลป่าไร่</u> จำนวน 180 คน <u>ตำบลผักขะ</u> จำนวน 71 คน <u>เชิงคุณภาพ</u> ผู้รู้ในชุมชน จำนวน 8 ราย	1. การลงภาคสนามเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากบททวนเอกสารแนวคิดและทฤษฎี 2. การสัมภาษณ์เชิงลึก ในประเด็นทุนที่ดำรงอยู่ในพื้นที่เป้าหมาย	1. ทราบถึงระดับของทุนชุมชนที่ยังดำรงอยู่ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว 2. ทราบถึงข้อมูลของทุนชุมชนที่ยังดำรงอยู่ อันเป็นข้อเท็จจริงจากกลุ่มตัวอย่าง และทราบถึงรายละเอียดลักษณะรูปแบบ และวิธีการใช้ทุนของชุมชน
เพื่อศึกษาความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว	ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว จำนวน 14,654 คน	<u>ตำบลท่าข้าม</u> จำนวน 47 คน <u>ตำบลบ้านด่าน</u> จำนวน 77 คน <u>ตำบลป่าไร่</u> จำนวน 180 คน <u>ตำบลผักขะ</u> จำนวน 71 คน <u>เชิงคุณภาพ</u> ผู้รู้ในชุมชน จำนวน 8 ราย	1. การลงภาคสนามเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากบททวนเอกสารแนวคิดและทฤษฎี 2. การสัมภาษณ์เชิงลึก ในประเด็นความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย	1. ทราบถึงระดับเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว 2. ทราบข้อมูลความเข้มแข็งของชุมชนอันเป็นข้อเท็จจริงจากกลุ่มตัวอย่าง และทราบถึงรายละเอียดลักษณะรูปแบบ และกระบวนการของการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการ	กลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการคำนวณทางสถิติ	ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามโดยกลุ่มตัวอย่าง	1. อาศัยโปรแกรมการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ SPSS ใน	ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างการดำรงอยู่

วัตถุประสงค์	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง	วิธีเก็บข้อมูล	ผลลัพธ์
ดำรงอยู่ของทุนชุมชนกับความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว			การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ 2. วิเคราะห์สัมประสิทธิ์ แบบเพียร์สัน	ของทุนชุมชนกับความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว
เพื่อนำเสนอตัวแบบการสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชน ในการรองรับกับการพัฒนาในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว	ตัวแทนของชุมชนในภาคส่วนต่าง ๆ	ผู้แทนประชาชน ผู้นำชุมชน ตัวแทน ภาครัฐบาล ตัวแทน ภาคเอกชน ตัวแทนภาคการศึกษา	การสนทนากลุ่มถึงประเด็นรูปแบบและวิธีการใช้ทุนชุมชนสำหรับการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เพื่อรองรับพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษของสระแก้ว	เกิดตัวแบบการสร้าง ความเข้มแข็งของทุนชุมชน ในการรองรับกับการพัฒนาในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

สำหรับเทคนิคในการเก็บรวบรวมข้อมูลภายใต้แนวคิดการวิจัยแบบผสมผสานในนี้ ผู้วิจัยได้อาศัยเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการบูรณาการ การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงสำรวจร่วมกันดังนี้

3.2.2 เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ

สำหรับการใช้เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อเป็นแนวทางในการแสวงหาความรู้เพื่อการตอบวัตถุประสงค์วิจัย ผู้วิจัยดำเนินการโดยอาศัยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบหลากหลาย และการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพ โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2565 จนถึง ธันวาคม พ.ศ. 2567 ซึ่งมีรายละเอียดในกระบวนการดังกล่าว 4 วิธีการ ได้แก่

วิธีการที่ 1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์

งานวิจัยนี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ โดยอาศัยแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Guide) ซึ่งนำมาใช้เพื่อทำความเข้าใจทุนชุมชนและความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดสระแก้วอย่างละเอียด กลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์มีจำนวน 8 ท่าน ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารชุมชน จำนวน 3 ท่าน ผู้นำ

ชุมชน จำนวน 2 ตำบล ประชาชนชุมชน จำนวน 1 ตำบล และประชาชนที่เป็นผู้อาวุโส จำนวน 2 ตำบล ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

โดยแบบสัมภาษณ์จะถูกออกแบบและได้รับข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ครอบคลุมประเด็นสำคัญ เช่น รูปแบบของทุนชุมชน ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน ผลกระทบของการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน โดยจะดำเนินการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัวและบันทึกเสียงเพื่อนำมาถอดเทปและวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพร่วมกับการจดบันทึกข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและครอบคลุมทุกมิติที่เกี่ยวข้องกับทุนชุมชนและความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ขณะเดียวกันในส่วนของการเสนอแนะในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ทุนชุมชน ผู้วิจัยได้นำเสนอตัวแบบการพัฒนาความเข้มแข็งของทุนชุมชน เพื่อการรองรับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดสระแก้ว ในวันที่ 6 ธันวาคม 2567 เวลา 15.00 น. ถึง 17.30 น. ภายใต้คำถามที่ว่า เราจะมีวิธีการอย่างไรให้ทุนชุมชนของเรามีความเข้มแข็ง โดยมีผู้เข้าร่วมพัฒนาโมเดล จำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วย 1. รองนายกเทศมนตรี ตำบลบ้านด่าน 2. เลขานายกเทศมนตรี ตำบลป่าไร่ 3. ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลตำบลท่าข้าม 4. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสุขมงคล หมู่ที่ 7 ฝ่ายปกครองตำบลบ้านด่าน 5. ผู้ใหญ่บ้านสุขมงคล หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านด่าน

วิธีการที่ 2 การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยอาศัยแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งเป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลขั้นตอนหนึ่งในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะดำเนินการตามขั้นตอนที่เข้มงวดและครอบคลุมทุกมิติ เพื่อให้มั่นใจว่าข้อมูลที่ได้สะท้อนความเป็นจริงและนำไปสู่ผลการวิจัยที่มีคุณภาพ โดยเริ่มต้นจากการถอดเทปข้อมูลเสียงที่บันทึกจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 8 ท่านอย่างละเอียด และทำการตรวจสอบความถูกต้องของข้อความที่ถอดเทปอย่างรอบคอบ โดยเปรียบเทียบกับเสียงต้นฉบับ เพื่อให้มั่นใจว่าไม่มีข้อมูลใดถูกบิดเบือนหรือตกหล่น จากนั้นข้อมูลที่ถอดเทปแล้วจะถูกนำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการจัดหมวดหมู่และจัดกลุ่มข้อมูลตามประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ซึ่งจะใช้การถอดรหัส (Coding) เพื่อระบุและจัดกลุ่มข้อมูลที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน หรือมีความเชื่อมโยงกัน เพื่อให้เห็นภาพรวมของข้อมูลอย่างเป็นระบบ หลังจากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลและผลการวิเคราะห์ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาหลักและที่ปรึกษาร่วมตรวจสอบ เพื่อให้ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ในส่วนของตัวแบบการพัฒนาความเข้มแข็งของทุนชุมชนที่ได้จากการระดมความคิดเห็นในวันที่ 6 ธันวาคม 2567 จะมีการนำเสนอตัวแบบดังกล่าวให้ผู้เข้าร่วมระดมความคิดเห็นทั้ง 5 ท่านตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสมของตัวแบบ และปรับปรุงแก้ไขตัวแบบตามข้อเสนอแนะ เพื่อให้ได้ตัวแบบที่มีความน่าเชื่อถือและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน โดยใช้ทุนชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดสระแก้ว การดำเนินการตามขั้นตอนเหล่านี้จะช่วยให้อาจารย์มั่นใจได้ว่าข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและตัวแบบการพัฒนาความเข้มแข็งของทุนชุมชนมีความน่าเชื่อถือและถูกต้อง ซึ่งจะนำไปสู่ผลการวิจัยที่มีคุณภาพและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ศึกษา

3.2.3 เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงปริมาณ

สำหรับการใช้เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อเป็นแนวทางในการแสวงหาความรู้เพื่อการตอบวัตถุประสงค์วิจัย ผู้วิจัยดำเนินการโดยอาศัยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก แบบสอบถาม โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ระหว่างเดือนมีนาคม พ.ศ. 2566 จนถึงกรกฎาคม พ.ศ. 2566 ซึ่งมีรายละเอียดในกระบวนการดังกล่าว 3 วิธีการ ได้แก่

วิธีที่ 1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับเครื่องมือที่ผู้วิจัยจะนำมาใช้เพื่อการศึกษาวิเคราะห์ความเข้มแข็งของชุมชนกับการดำรงอยู่ของทุนชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว นั้น เป็นการถอดแบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

การสร้างเครื่องมือวิจัย ได้แก่ การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและนำสู่การสร้างข้อคำถามที่กำหนดตัวเลือกเกี่ยวกับปรากฏการณ์ตามประเด็นที่กำหนด

องค์ประกอบของเครื่องมือวิจัย ประกอบด้วยเนื้อหาสรุป ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อคำถามส่วนบุคคล

ส่วนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับทุนในชุมชนที่ยังคงดำรงอยู่

ส่วนที่ 3 ข้อคำถามเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ซึ่งครอบคลุม 2 อำเภอ ดังนี้ อำเภอวัฒนานคร ได้แก่ ตำบลฝักขะ และอำเภออรัญประเทศ ซึ่งประกอบด้วย 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลท่าข้าม ตำบลบ้านด่าน และตำบลป่าไร่ รวมทั้งหมด 8,517 ครัวเรือน (สำนักงานจังหวัดสระแก้ว, 2563) ซึ่งมีขั้นตอนในการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยวิธีการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie & Morgan จากประชากร 14,654 คน เทคนิคการสุ่มตัวอย่าง จะใช้วิธีการคำนวณกลุ่มตัวอย่างจากประชากรแบบสัดส่วน (ดังตารางที่ 3.1) โดยกำหนดคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างคือมีสัญชาติไทย เป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนครัวเรือน อายุไม่น้อยกว่า 20 ปีบริบูรณ์ ซึ่งเป็นช่วงอายุที่มีวุฒิภาวะและมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับทุนชุมชนในพื้นที่และสามารถประเมินถึงความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่ของตนเองได้ รวมถึงสามารถสื่อสารภาษาไทยได้ ซึ่งใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi Stage Sampling) โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนประชากรของแต่ละตำบล จาก 4 ตำบล ในเขตพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ซึ่งครอบคลุม 2 อำเภอ หลังจากนั้นสุ่ม 1 หมู่บ้านจากแต่ละตำบล และสุ่มครัวเรือนจากหมู่บ้าน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างมีโอกาสถูกเลือกเท่า ๆ กัน ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

ตารางที่ 3.1 แสดงกลุ่มตัวอย่างจากประชากรแบบสัดส่วน

หมู่ที่	ชื่อตำบล	จำนวนประชากร	ขนาดกลุ่มตัวอย่าง
1	ท่าข้าม	1,773	47
2	บ้านด่าน	3,113	77
3	ป่าไร่	7,025	180
4	ผักชะ	2,743	71
รวม		14,654	375

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) ที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้นจากการศึกษาแนวคิดจากทฤษฎี เอกสารต่าง ๆ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทุนชุมชนและความเข้มแข็งของชุมชน ในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว เพื่อกำหนดเป็นเครื่องมือหรือแบบสอบถามวิจัย

2.2 การสร้างเครื่องมือในการศึกษา ซึ่งเป็นลักษณะของแบบสอบถามประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 10 ข้อคำถาม

ตอนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับทุนในชุมชนที่ยังคงดำรงอยู่ในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว จำนวน 56 ข้อคำถาม

ตอนที่ 3 ข้อคำถามเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว จำนวน 47 ข้อคำถาม

2.3 นำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบความถูกต้อง ความเที่ยงตรงตามเนื้อหาความครอบคลุมของเนื้อหาและความถูกต้องเหมาะสมของภาษา โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ดังนี้

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บังอร ศิริสัญลักษณ์
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปริยพันธ์ สิทธิจินดาร
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชวรงค์ อุบลี

หลังจากได้รับข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญแล้วนั้น ผู้วิจัยได้ปรับแก้ไขตามข้อเสนอเพื่อนำเครื่องมือไปทดสอบและคำนวณดัชนีความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity Index: CVI) โดยมีรายละเอียดดังภาคผนวก 2

2.4 ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือที่ได้จากการพัฒนาไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะเฉพาะและใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษาในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว โดยผู้วิจัยเลือกทดสอบเครื่องมือในพื้นที่ตำบลหันทราย อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว จำนวน 40 ราย เนื่องจากพื้นที่ของตำบลหันทรายอยู่ติดกับตำบลบ้านด่าน ตำบลป่าไร่ และตำบลผักชะ ซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมายในการศึกษา โดยที่มีลักษณะของวิถีชีวิต วัฒนธรรมและกิจกรรมที่ใกล้เคียง

กันจึงได้ใช้พื้นที่ดังกล่าวในการทดสอบเครื่องมือ ซึ่งผลการทดสอบค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ ด้วยการวิเคราะห์ค่าสถิติครอนบาร์แอลฟา (Cronbach's Alpha) มีดังนี้

1. ทุนชุมชน	ครอนบาร์แอลฟา ได้ค่าเท่ากับ 0.900
1) ทุนทางเศรษฐกิจ	ครอนบาร์แอลฟา ได้ค่าเท่ากับ 0.901
2) ทุนมนุษย์	ครอนบาร์แอลฟา ได้ค่าเท่ากับ 0.934
3) ทุนทางวัฒนธรรม	ครอนบาร์แอลฟา ได้ค่าเท่ากับ 0.986
4) ทุนทางสังคม	ครอนบาร์แอลฟา ได้ค่าเท่ากับ 0.862
5) ทุนทางสิ่งแวดล้อม	ครอนบาร์แอลฟา ได้ค่าเท่ากับ 0.835
2. ความเข้มแข็งของชุมชน	ครอนบาร์แอลฟา ได้ค่าเท่ากับ 0.821
1) ความเข้มแข็งด้านองค์ประกอบ	ครอนบาร์แอลฟา ได้ค่าเท่ากับ 0.824
2) ความเข้มแข็งด้านกระบวนการ	ครอนบาร์แอลฟา ได้ค่าเท่ากับ 0.796
3) ความเข้มแข็งด้านผลลัพธ์	ครอนบาร์แอลฟา ได้ค่าเท่ากับ 0.843
รวมความเข้มแข็งของชุมชน	ครอนบาร์แอลฟา ได้ค่าเท่ากับ 0.821 ซึ่งถือ

ว่ายอมรับได้

2.5 การแปลค่าคะแนนแบบสอบถาม โดยกำหนดตัวเลือกตอบแบบ 5 ระดับ โดยในแต่ละระดับกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

5	หมายถึง	ระดับเห็นด้วยมากที่สุด
4	หมายถึง	ระดับเห็นด้วยมาก
3	หมายถึง	ระดับเห็นด้วยปานกลาง
2	หมายถึง	ระดับไม่เห็นด้วย
1	หมายถึง	ระดับไม่เห็นด้วยมาก

ในการแปลค่าคะแนนแบ่งคะแนนออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

คะแนนระหว่าง	4.51 – 5.00	แสดงว่าเห็นด้วยมากที่สุด
คะแนนระหว่าง	3.51 – 4.50	แสดงว่าเห็นด้วยมาก
คะแนนระหว่าง	2.51 – 3.50	แสดงว่าเห็นด้วยปานกลาง
คะแนนระหว่าง	1.51 – 2.50	แสดงว่าไม่เห็นด้วย
คะแนนระหว่าง	1.00 – 1.50	แสดงว่าไม่เห็นด้วยมากที่สุด

2.6 นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดสระแก้ว

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การประมวลผลข้อมูล ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ ในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องของแบบสอบถามหลังจากดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้แบบสอบถามที่ได้รับคำตอบที่สมบูรณ์ครบตามจำนวนที่ระบุไว้
2. บันทึกข้อมูลที่เป็นรหัสลงในแบบบันทึกข้อมูล และเครื่องคอมพิวเตอร์ตามลำดับ

3. ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์

4. ประมวลผลข้อมูลตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาวิจัย

อย่างไรก็ดี ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคล จะใช้ค่าสถิติเชิงพรรณนา คือนำมาแจกแจงความถี่ (Frequency) คำนวณเป็นค่าร้อยละ (Percentage) แล้วนำเสนอในรูปตารางความเรียง

2. การวิเคราะห์ข้อมูลตัวแปรทุนชุมชน และความเข้มแข็งของชุมชน โดยใช้ค่าสถิติเชิงพรรณนา โดยนำเสนอในรูปของค่าเฉลี่ย (Mean)

3. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทุนชุมชนที่ยังดำรงอยู่กับความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ได้ทดสอบสมมติฐานโดยใช้วิธีการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

จากการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีจำนวน 203 คน คิดเป็นร้อยละ 55.80 โดยที่มีอายุเฉลี่ยอยู่ที่ 46.01 ปี โดยมีอายุระหว่าง 20-62 ปี โดยกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ โดยส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนปลาย (ป.4-ป.6) มีจำนวน 153 คน คิดเป็นร้อยละ 36.80 ซึ่งการประกอบอาชีพโดยมากจะเป็น อาชีพเกษตรกร ค้าขาย และธุรกิจส่วนตัว มีจำนวน 134 คน คิดเป็นร้อยละ 32.20 รองลงมาคือ ลูกจ้างหรือพนักงาน มีจำนวน 97 คน คิดเป็นร้อยละ 23.30 ขณะเดียวกันผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีจำนวนเพื่อนสนิท 1-3 คน มีจำนวน 133 คน คิดเป็นร้อยละ 32.00 รวมถึงมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยอยู่ที่ 4.40 คน โดยมีตั้งแต่การอยู่เพียงลำพังคนเดียวไปจนถึงการมีสมาชิกในครัวเรือนมากถึง 9 คน อีกทั้งรายได้ส่วนใหญ่ของผู้ตอบแบบสอบถามอยู่ที่ 40,001 ถึง 80,000 บาท มีจำนวนมากถึง 203 คน คิดเป็นร้อยละ 48.82 ตลอดจนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งในชุมชน มีจำนวนมากถึง 340 คน คิดเป็นร้อยละ 81.70 ดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 ลักษณะข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (n = 416)

ลักษณะข้อมูลทั่วไปส่วนบุคคล		จำนวนคน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	184	44.20
	หญิง	232	55.80
อายุ		ค่าเฉลี่ย = 46.01 S.D. = 20.24 Min = 20.00 Max = 62.00	
ศาสนา	พุทธ	416	100.00

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ลักษณะข้อมูลทั่วไปส่วนบุคคล	จำนวนคน	ร้อยละ
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้เรียนหนังสือ	19	4.60
ประถมศึกษาตอนต้น (ป.1-ป.3)	18	4.30
ประถมศึกษาตอนปลาย (ป.4-ป.6)	153	36.80
มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-ม.3)	83	20.00
มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-ม.6)	56	13.50
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)	24	5.80
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)	29	7.00
ปริญญาตรี	32	7.70
สูงกว่าปริญญาตรี	2	0.50
อาศัยอยู่ในตำบล		
ตำบลท่าข้าม	60	14.40
ตำบลบ้านด่าน	83	20.00
ตำบลป่าไร่	193	46.40
ตำบลผักชะ	80	19.20
อาชีพ		
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	48	11.50
นักเรียน-นักศึกษา	29	7.00
ข้าราชการ / ข้าราชการบำนาญ	16	3.80
ลูกจ้าง / พนักงาน	97	23.30
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	4	1.00
รับจ้างทั่วไป	87	20.90
เกษตรกรรวม ค่าขาย / ธุรกิจส่วนตัว	134	32.20
อื่น ๆ	1	0.20

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ลักษณะข้อมูลทั่วไปส่วนบุคคล	จำนวนคน	ร้อยละ
จำนวนเพื่อนสนิท		
ไม่มีเพื่อนสนิท	21	5.00
1-3 คน	133	32.00
4-6 คน	126	30.30
7-9 คน	83	20.00
10-11 คน	22	5.30
มากกว่า 12 คน	31	7.50
จำนวนสมาชิกในครอบครัว		
ค่าเฉลี่ย = 4.40 S.D. = 1.26 Min = 1.00 Max = 9.00		
รายได้		
ไม่มีรายได้	26	6.30
น้อยกว่า 40,000 บาทต่อปี	46	11.10
40,001 – 60,000 บาทต่อปี	100	24.00
60,001 – 80,000 บาทต่อปี	103	24.82
80,001 – 100,000 บาทต่อปี	78	18.80
100,001 – 120,000 บาทต่อปี	28	6.70
120,001 – 140,000 บาทต่อปี	15	3.60
140,001 – 160,000 บาทต่อปี	4	1.00
160,001 – 200,000 บาทต่อปี	7	1.70
มากกว่า 200,001 บาทต่อปี	9	2.20

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ลักษณะข้อมูลทั่วไปส่วนบุคคล	จำนวนคน	ร้อยละ
ตำแหน่งในชุมชน		
ไม่มีตำแหน่งในชุมชน	340	81.70
กำนัน / ผู้ใหญ่บ้าน	2	0.50
สารวัตรกำนัน	2	0.50
อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)	36	8.70
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	9	2.20
สมาชิกองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (ส.อบต.)	2	0.50
คณะกรรมการหมู่บ้าน	3	0.70
ผู้นำหรือแกนนำกลุ่มองค์กรในชุมชน	2	0.50
ปราชญ์ชุมชน	14	3.40
อื่น ๆ	6	1.40

ส่วนที่ 2 ระดับทุนชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

จากการศึกษาทุนชุมชนทั้ง 5 ด้าน ประกอบด้วย ด้านทุนเศรษฐกิจ ด้านทุนมนุษย์ ด้านทุนวัฒนธรรม ด้านทุนทางสังคมและด้านทุนสิ่งแวดล้อม โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนสระแก้ว พบว่า ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนสระแก้วมีทุนทางสังคมอยู่ในระดับมากเพียงทุนชุมชนเดียว ส่วนทุนชุมชนที่เหลือในระดับปานกลางทั้งหมด ดังตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 ระดับทุนชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนสระแก้ว

ระดับทุนชุมชน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
ทุนชุมชน ด้านเศรษฐกิจ	2.85	0.55	ปานกลาง
ทุนชุมชน ด้านมนุษย์	3.08	0.49	ปานกลาง
ทุนชุมชน ด้านทุนวัฒนธรรม	2.95	0.45	ปานกลาง
ทุนชุมชน ด้านทุนทางสังคม	3.49	0.43	มาก
ทุนชุมชน ด้านทุนสิ่งแวดล้อม	3.40	0.40	ปานกลาง

2.1 ระดับทุนชุมชนด้านเศรษฐกิจ มีข้อคำถามทั้งหมด 10 ข้อคำถาม จากการศึกษพบว่า

โดยภาพรวม ระดับทุนชุมชนด้านเศรษฐกิจ ในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.85 (S.D. = 0.55) เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่สามารถเข้ากองทุนด้านการเงิน เช่น กองทุนหมู่บ้าน กองทุนฌาปนกิจ อยู่ใน

ระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.58 ขณะที่ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถสร้างรายได้ เพื่อหล่อเลี้ยงครอบครัว อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.97 รวมไปถึงผู้ตอบแบบสอบถามสร้างรายได้จากอาชีพเสริม อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.82 ขณะเดียวกันมีเครื่องในการทำมาหากินเป็นของตนเอง เช่น รถไถ คอมพิวเตอร์ สัตว์ใช้งาน เครื่องจักร เครื่องมือ เป็นต้น อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.80 เป็นต้น ดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 ระดับทุนชุมชนด้านเศรษฐกิจ (n = 416)

ทุนชุมชนด้านเศรษฐกิจ	ระดับ (จำนวน / ร้อยละ)					$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. ท่านสามารถเข้าถึงกองทุนด้านการเงิน เช่น กองทุนหมู่บ้าน กองทุนฌาปนกิจ เป็นต้น	17.10 (71)	43.00 (179)	27.60 (115)	5.80 (24)	6.50 (27)	3.58	1.04	มาก
2. ท่านมีเงินออมฉุกเฉิน ไว้สำหรับยามจำเป็น	17.10 (71)	43.00 (179)	27.60 (115)	5.80 (24)	6.50 (27)	3.58	1.04	มาก
8. อาชีพของท่านสามารถสร้างรายได้ เพื่อหล่อเลี้ยงครอบครัว	4.60 (19)	16.10 (67)	55.30 (230)	20.00 (83)	4.10 (17)	2.97	0.84	ปานกลาง
5. ท่านมีทรัพย์สิน ที่เป็น บ้าน ที่ดิน ไร่ นา สวน เป็นต้น	4.60 (19)	16.10 (67)	55.30 (230)	20.00 (83)	4.10 (17)	2.97	0.84	ปานกลาง
3. ท่านสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนของภาครัฐหรือเอกชน	6.00 (25)	18.80 (78)	42.80 (178)	24.30 (101)	8.20 (34)	2.90	0.99	ปานกลาง
9. รายได้ของท่านเพียงพอต่อการดำรงชีพ	2.40 (10)	13.70 (57)	58.10 (244)	22.10 (92)	3.10 (13)	2.90	0.75	ปานกลาง
6. ท่านมีโฉนดที่ดิน เป็นของตนเอง	6.00 (25)	18.80 (78)	42.80 (178)	24.30 (101)	8.20 (34)	2.90	0.99	ปานกลาง
4. ท่านมีสิ่งหาริมทรัพย์ เช่น ทองคำ เครื่องเพชร เครื่องประดับ พระเครื่อง ที่มีมูลค่า	2.40 (10)	13.70 (57)	58.10 (244)	22.10 (92)	3.10 (13)	2.90	0.75	ปานกลาง

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ทุนชุมชนด้านเศรษฐกิจ	ระดับ (จำนวน / ร้อยละ)					$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
10. ท่านสามารถสร้างรายได้จากอาชีพเสริม	2.60 (11)	15.60 (65)	52.20 (217)	20.70 (86)	8.90 (37)	2.82	0.87	ปานกลาง
7. ท่านมีเครื่องในการทำมาหากิน เป็นของตนเอง เช่น รถไถ คอมพิวเตอร์ สัตว์ใช้งาน เครื่องจักร เครื่องมือ เป็นต้น	6.30 (26)	20.40 (85)	33.20 (138)	27.60 (115)	12.50 (52)	2.80	1.09	ปานกลาง
รวมทุนชุมชน ด้านเศรษฐกิจ						2.85	0.55	ปานกลาง

2.2 ระดับทุนชุมชนด้านมนุษย์ มีข้อคำถามทั้งหมด 10 ข้อคำถาม จากการศึกษาพบว่า โดยภาพรวม ระดับทุนชุมชนด้านมนุษย์ ในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.80 (S.D. = 0.49) เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับศาสนา พิธีกรรม ประเพณี วัฒนธรรม หรือความเชื่อของชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.49 รองลงมาผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าตนเองมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.44 ขณะเดียวกันผู้ตอบแบบสอบถามมีความสามารถในการช่วยเหลือผู้อื่นได้ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.28 รวมไปถึงผู้ตอบแบบสอบถามสามารถขอความช่วยเหลือจากนักธุรกิจในพื้นที่ได้ อยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกันมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.74 แต่ขณะที่การขอความช่วยเหลือจากนักการเมืองในท้องถิ่น อยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.50 เป็นต้น ดังตารางที่ 4.4

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตารางที่ 4.4 ระดับทุนชุมชนด้านมนุษย (n = 416)

ทุนชุมชนด้านมนุษย	ระดับ (จำนวน / ร้อยละ)					$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. ท่านมีความรู้เกี่ยวกับศาสนา พิธีกรรม ประเพณี วัฒนธรรม หรือความเชื่อของชุมชน	10.30 (43)	42.10 (175)	36.80 (123)	8.20 (34)	2.60 (11)	3.49	0.88	มาก
10. ท่านมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล	11.10 (46)	31.50 (131)	49.30 (205)	7.50 (31)	0.70 (3)	3.44	0.81	มาก
8. ความสามารถของท่านสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้	9.10 (38)	29.80 (124)	45.00 (187)	13.00 (54)	3.10 (13)	3.28	0.91	ปานกลาง
7. ท่านเป็นที่พึ่งของชุมชน	10.10 (42)	28.40 (118)	43.30 (180)	15.60 (65)	2.60 (11)	3.27	0.93	ปานกลาง
9. ท่านได้รับการยกย่องจากเพื่อนว่าท่านเป็นคนดี	7.70 (32)	26.20 (109)	53.16 (221)	10.30 (43)	2.60 (11)	3.25	0.84	ปานกลาง
6. ท่านสามารถขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านได้	7.90 (33)	29.30 (124)	43.50 (181)	16.80 (70)	1.90 (8)	3.25	0.89	ปานกลาง
5. ท่านสามารถขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่รัฐได้	3.80 (16)	18.80 (78)	39.20 (163)	30.50 (127)	7.70 (32)	2.80	0.98	ปานกลาง
3. ท่านสามารถขอความช่วยเหลือจากผู้นำท้องถิ่นได้	6.50 (27)	14.20 (59)	41.30 (172)	26.20 (109)	11.80 (49)	2.77	1.04	ปานกลาง
2. ท่านสามารถขอความช่วยเหลือจากนักธุรกิจในชุมชนได้	4.30 (18)	18.80 (78)	39.90 (166)	21.20 (88)	15.60 (66)	2.74	1.06	ปานกลาง
4. ท่านสามารถขอความช่วยเหลือจากนักการเมืองในท้องถิ่นได้	2.90 (12)	12.50 (52)	31.50 (131)	38.50 (160)	14.70 (61)	2.50	0.84	น้อย
รวมทุนชุมชน ด้านมนุษย						3.08	0.49	ปานกลาง

2.3 ระดับทุนชุมชนด้านทุนวัฒนธรรม มีข้อคำถามทั้งหมด 11 ข้อคำถาม จากการศึกษาพบว่า โดยภาพรวม ระดับทุนชุมชนด้านทุนวัฒนธรรม ในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.95 (S.D. = 0.45) เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่สามารถพูดภาษาถิ่นได้ ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.30 รองลงมาพบว่า ในชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถามมีประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.62 รวมถึงในชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถามมีการแต่งการที่เป็นเอกลักษณ์ อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.55 แต่ขณะที่การมีมโนโบราณวัตถุ รูปปั้น ภาพวาดของชุมชน พบว่ามีอยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.24 รวมไปถึงการยอมรับและนับถือสิ่งลี้ลับของคนในชุมชน อยู่ในระดับน้อยเช่นเดียวกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.22 อีกทั้งการรักษาโรคด้วยหมอคาถา (เป่าเพ็ญ) อยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.08 เป็นต้น ดังตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 ระดับทุนชุมชนด้านทุนวัฒนธรรม (n = 416)

ทุนชุมชนด้านทุนวัฒนธรรม	ระดับ (จำนวน / ร้อยละ)					$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. ชุมชนของท่านพูดภาษาถิ่น	48.80 (203)	35.10 (146)	13.70 (57)	2.40 (10)	0.00 (0)	4.30	0.79	มากที่สุด
3. ชุมชนของท่านมีประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์	13.90 (58)	40.90 (170)	39.70 (164)	5.00 (21)	0.70 (3)	3.62	0.81	มาก
2. ชุมชนของท่าน มีการแต่งการที่เป็นเอกลักษณ์	11.10 (46)	38.90 (162)	45.00 (187)	4.60 (19)	0.50 (2)	3.55	0.76	มาก
4. ชุมชนของท่านมีพิธีกรรม ที่มีเฉพาะในชุมชนของท่าน	11.10 (46)	28.80 (120)	44.20 (184)	13.70 (57)	2.20 (9)	3.32	0.92	ปานกลาง
6. ชุมชนของท่านสามารถทำอาหารพื้นถิ่นที่หลากหลาย	12.50 (52)	26.90 (112)	37.70 (157)	20.90 (87)	1.90 (8)	3.27	0.99	ปานกลาง
5. ชุมชนของท่านภูมิใจในหัตถกรรมของตนเอง เช่น จักสาน ผ้าทอ เป็นต้น	8.40 (35)	28.40 (118)	36.50 (152)	20.90 (87)	5.80 (24)	3.12	1.02	ปานกลาง
8. ชุมชนของท่านสามารถบอกเล่าเรื่องเล่าหรือตำนานได้	2.60 (11)	13.00 (54)	24.80 (101)	18.30 (172)	18.30 (76)	2.40	1.01	น้อย
9. ชุมชนของท่านมีการละเล่นเป็นของตนเอง	2.20 (9)	6.07 (28)	27.40 (114)	47.10 (196)	16.60 (69)	2.30	0.90	น้อย

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

ทุนชุมชนด้านทุนวัฒนธรรม	ระดับ (จำนวน / ร้อยละ)					$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
7. ชุมชนของท่านมีโบราณวัตถุ รูปปั้น ภาพวาด	1.70 (7)	9.60 (40)	24.00 (100)	40.40 (168)	24.30 (101)	2.24	0.98	น้อย
10. ชุมชนของท่านยอมรับและถือสิ่งลึกลับ	2.90 (12)	6.00 (25)	27.20 (119)	38.80 (160)	25.50 (106)	2.22	0.98	น้อย
11. ชุมชนของท่านมี หมอรักษาโรคด้วยคาถา (เป่าเพียง)	1.90 (8)	5.00 (21)	24.30 (101)	37.30 (155)	31.50 (131)	2.08	0.96	น้อย
รวมทุนชุมชน ด้านทุนวัฒนธรรม						2.95	0.45	ปานกลาง

2.4 ระดับทุนชุมชนด้านทุนทางสังคม ข้อคำถามทั้งหมด 12 ข้อคำถาม จากการศึกษาพบว่า โดยภาพรวม ระดับทุนชุมชนด้านทุนทางสังคม ในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.49 (S.D. = 0.43) เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า เพื่อนบ้านให้ความช่วยเหลือผู้ตอบแบบสอบถาม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 รองลงมาผู้ตอบแบบสอบถามมีความไว้วางใจเพื่อนบ้าน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.02 ขณะที่การยอมรับผู้สูงอายุและเยาวชนในชุมชน อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.90 แต่ขณะที่การติดต่อขอความช่วยเหลือจากเพื่อนหรือบุคคลในเครือข่ายนอกชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.13 รวมไปถึงผู้ตอบแบบสอบถามได้รับการดูแลจากหน่วยงานภาครัฐในชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.88 ตลอดจนผู้ตอบแบบสอบถามเป็นสมาชิกกลุ่มองค์กรภายในและภายนอก อยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.67 เป็นต้น ดังตารางที่ 4.6

ตารางที่ 4.6 ระดับทุนชุมชนด้านทุนทางสังคม (n = 416)

ทุนชุมชนด้านทุนทางสังคม	ระดับ (จำนวน / ร้อยละ)					$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
2. เพื่อนบ้านให้ความช่วยเหลือท่าน	38.90 (161)	32.00 (133)	24.30 (101)	4.30 (18)	0.70 (3)	4.03	0.93	มาก
1. ท่านมีความไว้วางใจเพื่อนบ้าน	35.80 (149)	33.70 (140)	27.90 (116)	2.40 (10)	0.20 (1)	4.02	0.86	มาก
3. การยอมรับผู้สูงอายุและเยาวชนในชุมชน	29.10 (121)	40.40 (168)	22.40 (93)	7.90 (33)	0.20 (1)	3.90	0.91	มาก
5. เครือญาติให้การช่วยเหลือท่านในช่วงที่มีปัญหา	28.60 (119)	31.70 (132)	31.00 (129)	7.00 (29)	1.70 (7)	3.78	0.99	มาก
7. ท่านมีความรักและผูกพันกับชุมชน	18.00 (75)	35.10 (146)	39.40 (164)	7.20 (30)	0.20 (1)	3.63	0.86	มาก
6. ท่านมีการติดต่อสื่อสารกับคนในชุมชน	15.10 (63)	36.30 (151)	35.10 (146)	12.50 (52)	1.00 (4)	3.52	0.92	มาก
12. ท่านได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะของชุมชน	11.30 (47)	25.20 (105)	44.50 (185)	14.50 (62)	4.10 (17)	3.24	0.97	ปานกลาง
4. ท่านมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเครือญาติ	27.20 (113)	47.60 (198)	19.00 (79)	5.30 (22)	1.00 (4)	3.15	1.03	ปานกลาง
11. ท่านเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะของชุมชน	10.66 (44)	25.50 (106)	38.20 (159)	20.20 (84)	5.50 (23)	3.15	1.08	ปานกลาง
8. ท่านติดต่อขอความช่วยเหลือจากเพื่อนหรือบุคคลในเครือข่ายนอกชุมชน	7.00 (29)	26.40 (110)	45.70 (190)	14.90 (62)	6.00 (25)	3.13	0.95	ปานกลาง
9. ท่านได้รับการดูแลจากหน่วยงานภาครัฐในชุมชน	6.70 (28)	19.00 (79)	39.20 (163)	26.20 (109)	8.90 (37)	2.88	1.03	ปานกลาง
10. ท่านเป็นสมาชิกกลุ่มองค์กรภายในและภายนอก	6.70 (28)	16.30 (68)	30.50 (127)	30.30 (126)	16.10 (67)	2.67	1.12	ปานกลาง
รวมทุนชุมชน ด้านทุนทางสังคม						3.49	0.43	มาก

2.5 ระดับทุนชุมชนด้านทุนสิ่งแวดล้อม มีข้อคำถามทั้งหมด 14 ข้อคำถาม จากการศึกษาพบว่า โดยภาพรวม ระดับทุนชุมชนด้านทุนสิ่งแวดล้อม ในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.40 (S.D. = 0.40) เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า ในชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถามมีโรงพยาบาล หรือ รพ.สต. ที่มีคุณภาพ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.82 ขณะเดียวกันโรงเรียนในชุมชนสามารถเป็นแหล่งเรียนให้กับชุมชน อยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.77 รวมถึงไฟฟ้าในชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม เพียงพอและทั่วถึง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.70 แต่ขณะที่ระบบอินเทอร์เน็ตหรือสัญญาณโทรศัพท์ในชุมชนมีบริการทั่วถึงและครอบคลุมทุกพื้นที่ในชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.18 ตลอดจนน้ำประปาในชุมชนมีคุณภาพ อยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.99 และชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถามมีสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.86 เป็นต้น ดังตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 ระดับทุนชุมชนด้านทุนสิ่งแวดล้อม (n = 416)

ทุนชุมชนด้านทุนสิ่งแวดล้อม	ระดับ (จำนวน / ร้อยละ)					$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
7. โรงพยาบาล หรือ รพ.สต. ในชุมชนท่านมีคุณภาพ	25.00 (104)	41.10 (171)	27.20 (113)	5.30 (22)	1.40 (6)	3.82	0.91	มาก
8. โรงเรียนในชุมชนของท่านเป็นแหล่งเรียนให้กับชุมชน	18.80 (78)	46.20 (192)	29.30 (122)	5.00 (21)	0.70 (3)	3.77	0.83	มาก
2. ไฟฟ้าในชุมชนท่าน เพียงพอและทั่วถึง	21.90 (91)	36.30 (151)	33.70 (140)	7.00 (29)	1.20 (5)	3.70	0.92	มาก
1. ถนนในชุมชนท่าน มีสภาพดีและทั่วถึง	16.60 (69)	39.40 (164)	35.10 (146)	7.90 (33)	1.00 (4)	3.62	0.88	มาก
9. วัดในชุมชนท่านเป็นที่พึ่งและช่วยเหลือชุมชน	17.10 (71)	31.00 (129)	44.00 (183)	7.20 (30)	0.70 (3)	3.56	0.88	มาก
3. สภาพดินในชุมชนท่านมีคุณภาพ	14.40 (60)	34.60 (144)	41.30 (172)	9.10 (38)	0.50 (2)	3.53	0.86	มาก
5. ชุมชนท่านมีพันธุ์พืชที่อุดมสมบูรณ์	12.70 (53)	32.00 (133)	45.00 (187)	9.90 (41)	0.50 (2)	3.46	0.88	มาก
4. สภาพน้ำจากธรรมชาติในชุมชนท่านมีคุณภาพ	12.50 (52)	31.70 (132)	40.60 (169)	12.30 (51)	2.90 (12)	3.38	0.95	ปานกลาง
12. ชุมชนของท่านมีสภาพอากาศที่สะอาดและบริสุทธิ์	8.90 (37)	27.20 (119)	48.60 (202)	14.40 (60)	1.00 (4)	3.28	0.88	ปานกลาง

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

ทุนชุมชนด้านทุนสิ่งแวดล้อม	ระดับ (จำนวน / ร้อยละ)					$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
14. ชุมชนของท่านมีความสะอาด	7.00 (29)	20.20 (84)	60.10 (250)	12.50 (52)	0.20 (1)	3.21	0.75	ปานกลาง
6. ชุมชนของท่านที่สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ	10.60 (44)	26.90 (112)	37.30 (153)	21.20 (88)	4.10 (17)	3.18	1.01	ปานกลาง
10. ระบบอินเทอร์เน็ตหรือสัญญาณโทรศัพท์ในชุมชนท่านมีบริการทั่วถึงและครอบคลุมทุกพื้นที่ในชุมชน	12.00 (50)	19.70 (82)	44.70 (186)	22.40 (93)	1.20 (5)	3.18	0.95	ปานกลาง
13. น้ำประปาในชุมชนของท่านมีคุณภาพ	5.90 (23)	17.10 (71)	51.60 (216)	22.16 (92)	3.40 (14)	2.99	0.85	ปานกลาง
11. ชุมชนของท่านมีสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน	6.00 (25)	19.20 (80)	38.20 (159)	28.10 (117)	8.40 (35)	2.86	1.01	ปานกลาง
รวมทุนชุมชน ด้านทุนสิ่งแวดล้อม						3.40	0.40	ปานกลาง

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับทุนชุมชนที่ยังดำรงอยู่ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนพบว่า ทุนทางด้านเศรษฐกิจ ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นว่าทุนทางด้านเศรษฐกิจที่ยังดำรงอยู่สามารถสรุปประเด็นได้ดังนี้

ทุนทางเศรษฐกิจ ผลจากการวิเคราะห์สามารถแยกประเด็นออกมาได้ 4 ประเด็นดังนี้

1. ประเด็นของการออม โดยที่การออมของชุมชนจะอยู่ในรูปแบบของกองทุนที่มีการดำเนินการร่วมกันโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้นำชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งจะมีกองทุนออมเงินวันละ 1 บาท กองทุนหมู่บ้าน กองทุนเงินล้าน กองทุนฌาปนกิจ โดยที่กองทุนที่ยังดำรงอยู่จะแยกออกเป็น 2 ประเภท คือ กองทุนที่ได้รับการรับรองจากหน่วยงานภาครัฐและกองทุนที่ไม่ได้รับการรับรองจากหน่วยงานภาครัฐ ตลอดจนรายได้ของชุมชนส่วนหนึ่งได้รับจากสวัสดิการที่รัฐบาลมอบให้โดยเฉพาะผู้สูงอายุจะได้รับเบี้ยยังชีพตามนโยบายที่กำหนดโดยกลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า

“เรามีกองทุนหลายแบบ ทั้งกองทุนออมเงินวันละบาท ที่ทุกคนในหมู่บ้านร่วมกันออม เพื่อเป็นเงินสำรองในยามฉุกเฉินของพวกเรา แล้วก็ยังมีกองทุนฌาปนกิจ ที่ไว้ช่วยเหลือครอบครัวเมื่อคนในบ้านตายไป” (เพศหญิง อายุ 58 ปี)

“อบต. กับเทศบาลเค้าก็มาสนับสนุน ทำให้เรามีเงินทุนในการพัฒนาบ้านเราคนเดียว คนแก่อีกยังได้รับเบี้ยยังชีพจากรัฐบาล เอามาแบ่งเบาภาระในครัวเรือนได้ด้วย” (เพศหญิง อายุ 49 ปี)

2. ประเด็นของหนี้สิน โดยชุมชนมีเป้าหมายในการกู้ยืมหนี้สินเพื่อการลงทุนทั้งทางด้านการเกษตรและการประกอบอาชีพอื่น ๆ ในชุมชนซึ่งจะมีการกู้ยืมอยู่ 2 ระบบ คือ การกู้ยืมเงินผ่านสถาบันทางการเงินของธนาคารเอกชนและธนาคารภาครัฐ ในส่วนของการกู้ยืมเงินในระบบจะเป็นการกู้ของประชาชนที่มีโฉนดที่ดินเป็นของตนเอง ขณะเดียวกันการกู้เงินนอกระบบจะเป็นการกู้ของประชาชนที่ไม่มีโฉนดที่ดินเป็นของตนเอง ซึ่งกลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นว่า

“คนบ้านเรากู้เค้ากู้เงินเอามาลงทุนในการปลูกอ้อย ปลูกมัน หรือหรือเอามาเป็นต้นทุนในการซื้อของมาขายพวกร้านค้า ร้านของชำ” (เพศหญิง อายุ 53 ปี)

“คนที่เค้ามีโฉนดที่ดินก็เอาไปกู้เงินจากธนาคารได้ แต่คนที่ไม่มีก็ต้องพึ่งพาเงินกู้นอกระบบ ซึ่งมีดอกเบี้ยที่สูงกว่าเยอะแต่จะทำอย่างไรได้... ก็คนมันไม่มีอะนะ” (เพศชาย อายุ 55 ปี)

3. ประเด็นการถือครองที่ดินในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษจะประกอบไปด้วย 4 ประเภท คือ ที่ดินที่เป็นโฉนด ที่ดินที่เป็นสปก. ที่ดินที่เป็น พทบ. 5 ที่ดินที่เป็น สคก. ซึ่งเป็นที่ดินรัฐจัดสรรให้กับประชาชนในพื้นที่ชายแดน โดยโฉนดที่ดินสมาชิกในชุมชนใช้ในการประกอบอาชีพการเกษตรและเตรียมที่ดินสำหรับการจำหน่ายรวมถึงการให้เช่า จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า

“บ้านเรามีโฉนดหลายแบบส่วนใหญ่จะเป็น สปก. พทบ. 5 และ สคก. ที่รัฐเค้าให้กับพวกเราตั้งแต่สมัย ปู่ ย่า ตา ยายแล้ว โฉนดที่เป็นของตัวเองก็มี แต่มันก็น้อย” (เพศชาย อายุ 55 ปี)

“พวกเราใช้ที่ดินที่มี ทำข้าว ทำอ้อย ทำข้าวโพดไปขายที่โรงงานกับโรงสี แต่ก็มีบางบ้านที่ซื้อที่ดินไว้เก็งกำไร หรือให้เช่าส่วนใหญ่ก็จะเป็นคนมีตังถึงจะทำได้” (เพศชาย อายุ 55 ปี)

4. ประเด็นด้านอาชีพของคนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษส่วนใหญ่จะมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประกอบด้วย การปลูกอ้อย การทำนา การปลูกมัน และการปลูกข้าวโพด อีกทั้งมีการขายแรงงานสำหรับคนไทยที่ออกไปทำงานในประเทศกัมพูชา รวมไปถึงมีแรงงานภาคเกษตรกรรมที่มีคนกัมพูชาเข้ามารับจ้างและเป็นการสำคัญในการขับเคลื่อนการเกษตรของไทย โดยที่แรงงานไทยที่ข้ามไปทำงานในฝั่งกัมพูชาจะไปทำงานเกี่ยวกับงานด้านบริการคาสีโนและระบบออนไลน์ของประเทศกัมพูชา ตลอดจนมีแรงงานบางส่วนที่ทำงานอยู่ในพื้นที่โรงงานอุตสาหกรรมและประกอบ

ธุรกิจส่วนตัวร้านอาหารไทย อาหารเวียดนาม และร้านอาหารอีสาน รวมไปถึงมีการประกอบอาชีพ หัตถกรรม ทั้งการทอเสื่อจำหน่าย การสานกระเป๋าสานพลาสติก การผลิตเฟอร์นิเจอร์ไม้ที่มีการจำหน่าย ทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ ขณะที่ยกย่องตัวอย่างให้เห็นว่า

“อาชีพหลักของคนบ้านเราก็คือเกษตร ทำกันตั้งแต่รุ่นพ่อ รุ่นแม่เราแล้ว ทั้งการปลูก อ้อย ทำนา ปลูกมัน หรือปลูกข้าวโพด ราคาสูงบ้างต่ำบ้างก็พออยู่กันได้” (เพศชาย อายุ 55 ปี)

“ช่วงนี้ได้ก๊วยรุ่นบ้านเราก็อ้างไปทำงานที่ฝั่งกัมพูชาเยอะ เห็นมาแล้วให้ฟังว่าไปทำ เกี่ยวกับคาสีโนแล้วก็พวกออนไลน์ เงินก็ดีนะ เดินทางสะดวกไปเช้ากลับเย็น เค้าไม่ค่อยอยู่บ้านกัน แล้วเดี๋ยวนี้” (เพศชาย อายุ 45 ปี)

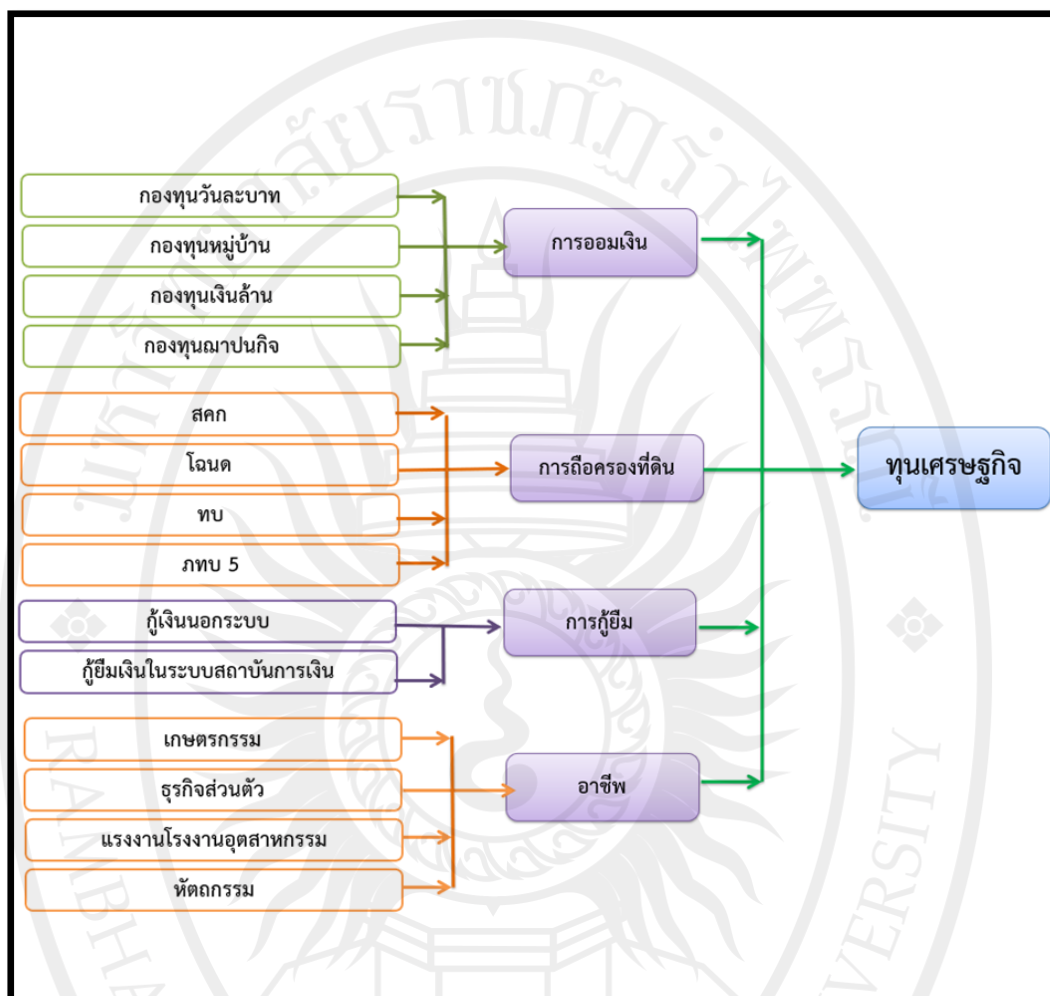
“แรงงานที่จะมาช่วยทำนา ทำอ้อยของบ้านเราก็อ้างยาก ต้องไปหาให้แรงงานกัมพูชามา ช่วยทำ ค่าแรงก็แพงวันละ 500 บาทเลย ถ้าเราไม่จ้างเค้าเราก็อ้างไม่ได้ ทำไม่ไหว” (เพศหญิง อายุ 43 ปี)

“ร้านอาหารบ้านเราก็อ้างเยอะ มีหลายสัญชาติ ทั้งไทย เวียดนามแล้วก็อีสาน อร่อยหลาย ร้านเลยเพราะคนทำมาจากอีสานกับเวียดนาม เราจะได้รสชาติของต้นตำรับจริง ๆ” (เพศหญิง อายุ 38 ปี)

“งานหัตถกรรมจักสานบ้านเราก็อ้างดังนะ ทางจังหวัดเค้าชอบมารับทอเสื่อ สานกระเป๋ และทำเฟอร์นิเจอร์ไม้ ไปขายในจังหวัดเวลามีงาน ได้ยินว่าเคยเอาไปขายที่เมืองทองธานี กรุงเทพฯ ด้วย” (เพศหญิง อายุ 43 ปี)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

จากผลการศึกษาข้างต้นสามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 4.1 องค์ประกอบรายประเด็น ทุนทางเศรษฐกิจ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับทุนชุมชนที่ยังดำรงอยู่ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนพบว่า ทุนมนุษย์ ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นว่าทุนมนุษย์ที่ยังดำรงอยู่สามารถสรุปประเด็นได้ดังนี้

ทุนมนุษย์ ผลจากการวิเคราะห์สามารถแยกประเด็นออกมาได้ 4 ประเด็น ดังนี้

1. ประเด็นผู้นำในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ประกอบด้วย ผู้นำ 2 รูปแบบ คือ ผู้นำที่เป็นทางการ ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หน่วยงานราชการ นายก อบต. นายกเทศบาล และผู้นำของภาครัฐที่มีบทบาทและหน้าที่ในการแก้ปัญหา รวมถึงพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนผู้นำทางธรรมชาติของชุมชนที่จะเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อให้ปัญหาของชุมชนได้รับการแก้ไข กลุ่มตัวอย่างในเขตเศรษฐกิจพิเศษกล่าวว่า

“ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน นายก อบต. และนายกเทศบาล เค้าย่ทำงานดี มีอะไรก็มาบอก
คุยกันตลอด ล่าสุดก็เอาเมล็ดผักมาให้ที่บ้าน มีปัญหาอะไรก็แจ้งได้ ไฟดับ รถชน วยรุ่นตีกันเค้าย่มา
ช่วยจัดการให้” (เพศหญิง อายุ 33 ปี)

“นายกเค้าย่ชอบมีโครงการมาให้พวกเราทำ ให้ไปอบรมเรื่องนั้นเรื่องนี้ ส่วนใหญ่จะเป็น
เรื่องอาชีพ ที่เคยไปจะเป็นการเลี้ยงจิ้งหรีดกับทำไม้กวาด มันก็ดีนะเป็นความรู้ติดตัวเผื่อว่าง ๆ จะ
เลี้ยงจิ้งหรีดขายได้” (เพศชาย อายุ 35 ปี)

“เวลาที่ชุมชนเรามีกงานก็จะมีลุงสละ ที่คอยมาบอกกล่าวให้พวกเราไปร่วมด้วยช่วยกัน
ลงแก็เป็นม้คนนายก เวลาบอกอะไรใครเค้าย่จะฟังเพราะเกรงใจแก็ บ้านเค้าย่ปลูกสมุนไพรด้วยใครอยากร
ได้ก็ไปขอ แก็ไม่หวงหรอก” (เพศหญิง อายุ 48 ปี)

2. ประเด็นปราชญ์ชุมชน เป็นผู้ที่มีองค์ความรู้และได้รับการยอมรับจากสมาชิกชุมชน
ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ประกอบด้วย ปราชญ์ชุมชนด้านเกษตรกรรมที่เป็นผู้ที่มี
องค์ความรู้ในเรื่องการทำเกษตรผสมผสาน การปลูกสมุนไพรและการใช้ประโยชน์จากสมุนไพร
รวมถึงองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ โดยที่ชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน
จังหวัดสระแก้ว สามารถสร้างเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับบุคคลที่สนใจทางด้านการเกษตร ขณะเดียวกัน
ปราชญ์ชุมชนที่มีความรู้ด้านพิธีกรรมและศาสนาภายในชุมชนจะมีผู้นำด้านพิธีกรรมที่มีความชำนาญ
เกี่ยวกับขั้นตอนพิธีกรรมทางด้านศาสนา อาทิ ม้คนนายกและหมอทำขวัญ ในส่วนของปราชญ์ชุมชนผู้
ที่มีองค์ความรู้ทางด้านหัตถกรรมที่นำเอาภูมิปัญญาและองค์ความรู้มาสร้างเป็นอาชีพและเกิดรายได้
ประกอบด้วย องค์ความรู้ทางด้านการถักทอไม้กวาดดอกหญ้า การทอเสื่อกก การผลิตกระเป่า
จักสานและการทอผ้าไหม ขณะที่ปราชญ์ชุมชนที่มีองค์ความรู้ทางด้านความเชื่อเป็นผู้ที่สามารถสร้าง
ความสบายใจให้กับชุมชน ประกอบด้วย หมอดู ตำหนักรางทรงและหมอนวด ขณะเดียวกันจาก
คำสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างได้กล่าวว่า

“ถ้าพูดถึงการเกษตรในชุมชนต้องพูดถึงลุงสละเพราะเค้าย่เก่งเรื่องการทำเกษตร
ผสมผสาน บ้านเค้าย่ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก ทั้งพืชผักและสมุนไพร ปลูกแบบไม่ใส่
สารเคมีปลอดภัยหายห่วงเลย มีหน่วยงานชอบมาดูงานบ้านเค้าย่บ่อย ๆ” (เพศหญิง อายุ 65 ปี)

“เรื่องงานพิธี งานทำขวัญในหมู่บ้านต้องยกให้ลุงสมาน งานบวชงานแต่งงานต้องยกให้
ลุงสมานเลย เพราะเค้าย่เรียนรู้มาจากเจ้าอาวาสคนเก่า” (เพศหญิง อายุ 57 ปี)

“ป้าสุทัศน์ เค้าย่เก่งเรื่องการถักไม้กวาดดอกหญ้า การทอเสื่อกกและการทอผ้าไหม
หน่วยงานต่าง ๆ เค้าย่ให้ป้าสุทัศน์ไปเป็นวิทยากร แล้วป้าเค้าย่ก็ใจดีด้วยช่วยเหลืองานในชุมชน
ทุกอย่าง ใคร ๆ ก็รักแก็” (เพศหญิง อายุ 51 ปี)

“ตำหนักเจ้าแม่ที่นี่ ท่านดูดวงแม่นมาก ใครจะไปสอบอะไรมาถามท่านก่อนแล้ว ไปสอบไม่มีพลาดแน่” (เพศหญิง อายุ 38 ปี)

3. ประเด็นระบบเครือข่ายภายในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว จะมีกลุ่มคนที่มีลักษณะเฉพาะทางด้านภูมิศาสตร์ เชื้อชาติและวิถีชีวิต ประกอบด้วย คนที่อพยพมาจากจังหวัดโคราชหรือจังหวัดนครราชสีมา และเป็นกลุ่มคนชนเผ่าญ้อ รวมไปถึงกลุ่มคนที่อพยพมาจากประเทศกัมพูชา ซึ่งทั้งหมดจะอยู่ร่วมกับคนไทยในพื้นที่ โดยบุคคลทั้งหมดจะมีความผูกพันและความสามัคคีโดยอยู่ในลักษณะของครอบครัวที่มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า

“คนบ้านเราพื้นเพจริง ๆ ส่วนใหญ่อพยพมาจากจังหวัดนครราชสีมา แล้วก็มาชนเผ่าญ้ออยู่ด้วย แล้วแน่นอนว่าบ้านเราติดกับประเทศกัมพูชา คนบ้านเราก็มีเชื้อสายไทยกัมพูชาอยู่ด้วย แต่ละหมู่บ้านก็มีความเหมือนที่แตกต่าง ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อหรือพิธีกรรม” (เพศหญิง อายุ 66 ปี)

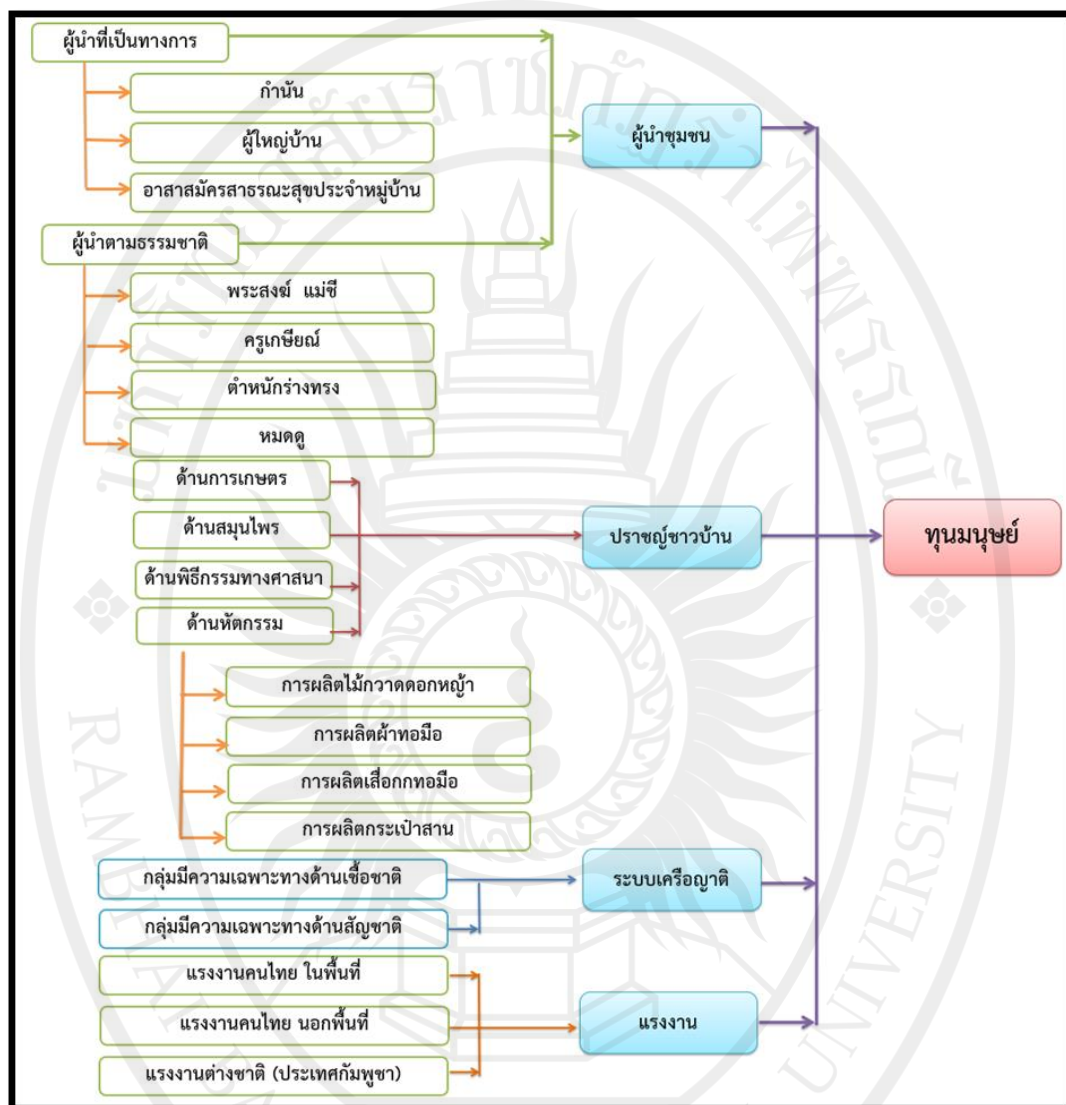
“พวกเราอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขช่วยเหลือกันทุกครั้งที่มีโอกาส ไม่เคยทะเลาะกันแบบรุนแรง มีงานมีกิจกรรมบ้างเป็นเรื่องธรรมดา เวลาว่างมีงานบุญยังสนุกคนไทย คนกัมพูชาจะมาเล่นกันแบบลืมเชื้อชาติเลย” (เพศหญิง อายุ 58 ปี)

4. ประเด็นแรงงาน ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนคือแรงงานที่เป็นคนไทยและแรงงานที่เป็นคนกัมพูชา ซึ่งแรงงานทั้งสองประเทศต่างมีความสำคัญและสามารถสร้างการเติบโตให้กับชุมชนได้ โดยกลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า

“การทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่เราส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานคนไทย ส่วนแรงงานในภาคเกษตรจะเป็นแรงงานที่มาจากกัมพูชา ถ้าขาดฝ่ายไหนไปบ้านเราคงแย่ เงินคงไม่มีงานคงไม่ได้” (เพศหญิง อายุ 51 ปี)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

จากผลการศึกษาค้างต้นสามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 4.2 องค์ประกอบรายประเด็น ทุนมนุษย์

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับทุนชุมชนที่ยังดำรงอยู่ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนพบว่าทุนทางวัฒนธรรม ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นว่าทุนทางวัฒนธรรมที่ยังดำรงอยู่สามารถสรุปประเด็นได้ดังนี้

ในมิติของทุนทางวัฒนธรรม ผลจากการวิเคราะห์สามารถแยกประเด็นออกมาได้ 5 ประเด็น ดังนี้

1. ประเด็นด้านภาษาที่หลากหลาย อาทิเช่น ภาษาญ้อ ภาษาโคราช ภาษากลาง ภาษากัมพูชา ภาษาอีสาน และภาษาเวียดนาม อันเนื่องมาจากคนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน

จังหวัดสระแก้ว เป็นคนที่อพยพมาจากพื้นที่อื่นและมารวมตัวกันในจังหวัดสระแก้ว จึงส่งผลทำให้มีความหลากหลายทางด้านของภาษาและสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างลงตัว จากคำสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างได้กล่าวว่า

“บ้านเราพูดกันหลายภาษาทั้งภาษาญ้อ ภาษาโคราช ภาษากลาง ภาษากัมพูชา ภาษาอีสาน และภาษาเวียดนาม แต่ก็ไม่ใช่ปัญหาเพื่อส่วนใหญ่เราจะเข้าใจในคำศัพท์เฉพาะ เพราะเราเคยได้ยินคำนั้น ๆ มาตั้งแต่เกิด” (เพศชาย อายุ 43 ปี)

2. ประเด็นกิจกรรม ประเพณีในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว มีประเพณีที่หลากหลายประกอบด้วย ประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง ประเพณีข้าวประดับดิน ประเพณีสงกรานต์ 2 แผ่นดินที่จะมีมหรสพ มีการแสดงและมีดนตรี ที่คน 2 ประเทศทั้งประเทศไทยและประเทศกัมพูชาจะเข้ามามีส่วนร่วมในประเพณีดังกล่าว รวมไปถึงประเพณีแซนโดนตา โดยที่ประเพณีทั้งหมดจะมีการขับเคลื่อนโดยชุมชนท้องถิ่นภาคเอกชนและภาครัฐของทั้งสองประเทศที่ร่วมมือกันในการขับเคลื่อนและสืบสานประเพณีดังกล่าว โดยกลุ่มตัวอย่างในเขตเศรษฐกิจพิเศษกล่าวว่า

“ความสุขและความสนุกของบ้านเราคือการที่ได้ทำกิจกรรมกับญาติพี่น้องในชุมชน เพราะมันคือสีสันของชีวิต” (เพศหญิง อายุ 42 ปี)

“ในทุกปีบ้านเราจะต้องไปร่วมงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งที่สวยงาม คนแต่ละหมู่บ้านจะแข่งกันทำปราสาทผึ้งและตกแต่งด้วยรวงข้าวที่บ้านของเราได้ปลูกกันเอง ของหมู่บ้านสวยที่สุดจะได้รางวัลเป็นขนมและของรางวัลที่ทุกหมู่บ้านร่วมกันบริจาค” (เพศหญิง อายุ 38 ปี)

“ทุกคนในชุมชนจะรอเข้าร่วมประเพณีสงกรานต์สองแผ่นดิน ทุกคนแก่ ทั้งเด็กจะร่วมเล่นน้ำสงกรานต์ มันคือการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างไทย-กัมพูชา และคนในชุมชน” (เพศหญิง อายุ 49 ปี)

“บรรพบุรุษของเราเค้าจะรอกินเครื่องเล่นที่ลูกหลานส่งไปให้ที่จะต้องฆ่าวัว กินควาย ในช่วงประเพณีแซนโดนตาของทุกปี ถ้าไม่ทำบรรพบุรุษของเราเค้าจะรอ และเราก็จะรู้สึกผิดถ้าไม่ทำตามประเพณี” (เพศหญิง อายุ 43 ปี)

3. ประเด็นพิธีกรรม วัฒนธรรมด้านพิธีกรรมศาสนา ความเชื่อ โบราณวัตถุและโบราณสถาน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว มีพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ การเจิมรด การทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ พิธีบวชนาคแต่งงานและอาบนํ้ามนต์ โดยที่พิธีกรรมเหล่านี้จะสร้างความสบายใจและลดความทุกข์ให้กับสมาชิกในชุมชนได้ในระดับหนึ่ง รวมไปถึงโบราณวัตถุและโบราณสถาน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว มีวัดที่ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะของกัมพูชาที่มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งเป็นวัดแห่งเดียวของจังหวัดสระแก้ว

ที่เลียนแบบศิลปะเขมร รวมไปถึงมีปราสาทหินที่มีความเป็นเอกลักษณ์ มีโรคยาที่สามารถพัฒนา และต่อยอดเป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ขณะที่กลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นว่า

“เวลาที่เรารู้สึกไม่ดี หรือเกิดปัญหาทำงานติดขัด เราจะไปสะเดาะเคราะห์ กับ อาบน้ำมนต์ที่วัด หลวงพ่อท่านจะทำให้เรารู้สึกสบายใจขึ้น” (เพศหญิง อายุ 38 ปี)

“ชุมชนของเรามีโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ทรงคุณค่า ทั้งวัดที่ได้รับอิทธิพลจาก ศิลปะเขมรที่สวยงาม มีปราสาทหินโบราณในพื้นที่ และโรคยาที่พ่อแม่ บอกว่าเป็นโรงพยาบาลเก่า ตั้งแต่สมัยโบราณเลย” (เพศหญิง อายุ 46 ปี)

4. ประเด็นด้านอาหารและการแต่งกาย โดยในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัด สระแก้ว เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ซึ่งทั้งหมดนั้นสามารถสะท้อนได้จาก วัฒนธรรมด้านการรับประทานอาหารที่เป็นการผสมผสานระหว่างประเทศไทย ประเทศกัมพูชาและ ประเทศเวียดนามที่ผสมผสานกันอย่างลงตัว ขณะที่วิถีชีวิตก็ได้มีการบูรณาการกันได้อย่างดี ซึ่งสามารถสะท้อนได้จากการแต่งกายด้วยผ้าทอมือที่มีการออกแบบลวดลายให้เหมาะสมกับบริบท ของชุมชน ซึ่งเป็นการสื่อสารให้กับสังคมภายนอกเห็นว่าในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัด สระแก้ว เป็นการอยู่ร่วมกันในรูปแบบพหุวัฒนธรรม จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า

“เรากินอยู่กันง่าย ๆ ตามวิถีชีวิตบ้านเรามีอาหารหลากหลาย ทั้งอาหารไทย กัมพูชา และเวียดนาม ตามกลุ่มที่อยู่อาศัยกัน แต่ก็นำมาแบ่งกันอยู่บ่อย ๆ” (เพศหญิง อายุ 57 ปี)

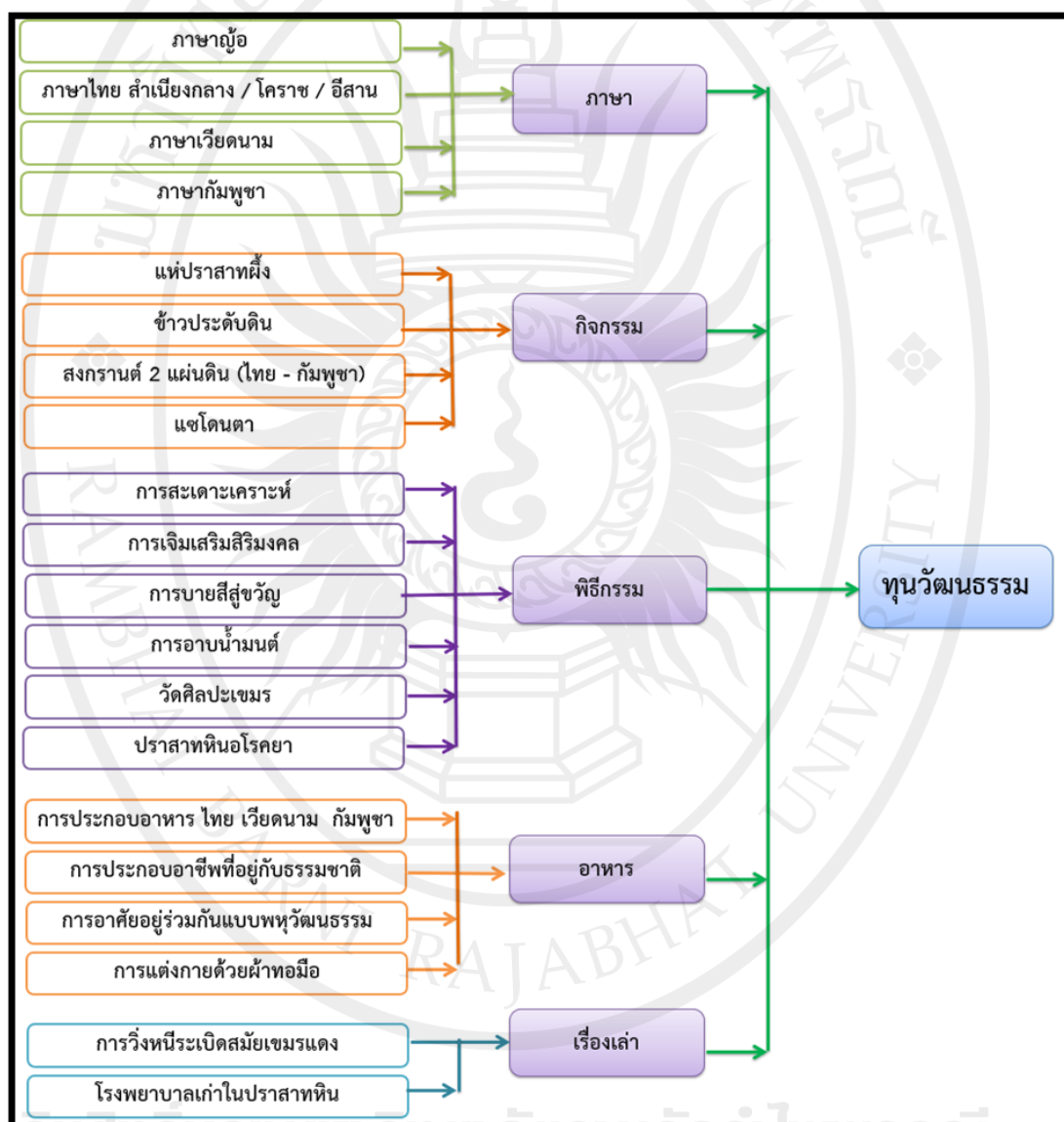
“เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของบ้านเรา ก็คล้าย ๆ กัน แต่ช่วงงานบุญหรืองานสำคัญ ในชุมชนพวกเราก็จะใส่เสื้อผ้าทอมือที่มีลวดลายเป็นของตัวเอง ทั้งของไทย ของกัมพูชา และของ เวียดนาม มีความสวยไม่เหมือนกันจริง ๆ” (เพศหญิง อายุ 48 ปี)

5. ประเด็นเรื่องเล่า ที่สามารถร้อยเรียงเรื่องราวหรือเรื่องเล่าและตำนานของพื้นที่ อาทิ เรื่องเล่าการวิ่งหนีระเบิดสมัยเขมรแดงที่มีความขัดแย้งกันในอดีต ทำให้เกิดการเสียชีวิตและเกิด ผู้พิการ รวมไปถึงปัญหาภายในของประเทศกัมพูชาที่ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยในอดีตและมี เรื่องเล่าถึงปราสาทหินที่เป็นโรงพยาบาลเก่าในการรักษาผู้คนในสมัยก่อน ขณะเดียวกันจาก คำสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างได้กล่าวว่า

“ตอนเด็ก ๆ พ่อกับแม่เล่าให้ฟังว่า พ่อกับแม่เคยวิ่งหนีระเบิดในสมัยเขมรแดงสู้รบกัน ระเบิดลอยข้ามหัวไปมา ทั้งกลัว ทั้งตื่นเต้น เข้าไปหลบในหลุมหลบภัย ตอนนั้นหลุมนั้นก็ยังมีอยู่และเป็น ที่วิ่งเล่นของเด็ก ๆ ไปแล้ว” (เพศหญิง อายุ 38 ปี)

“ปราสาทหินโบราณที่เป็นโรงพยาบาลเก่าในสมัยโบราณ เป็นเรื่องพ่อแม่ฟังมาจากปู่ ย่า ตา ยาย อีกทั้งเค้าเล่ากันว่าที่นี่เป็นที่รักษาผู้ป่วยและทหารบาดเจ็บจากการสู้รบ และมีความสวยงามแข็งแรงเพราะทำมาจากหินขนาดใหญ่ ตอนนี้มีเจ้าหน้าที่เข้าไปคอยดูแลรักษาอยู่ตลอด” (เพศหญิง อายุ 61 ปี)

จากผลการศึกษาข้างต้นสามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 4.3 องค์ประกอบรายประเด็น ทุนวัฒนธรรม

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับทุนชุมชนที่ยังดำรงอยู่ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า ทุนทางสังคม ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นว่าทุนทางสังคมที่ยังดำรงอยู่สามารถสรุปประเด็นได้ดังนี้

ในมิติของทุนทางสังคม ผลจากการวิเคราะห์สามารถแยกประเด็นออกมาได้ 5 ประเด็น ดังนี้

1. ประเด็นด้านเครือข่ายภาครัฐและขับเคลื่อนชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล ที่มีโครงการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น รวมไปถึงรวบรวมข้อมูลที่สำคัญของชุมชน อีกทั้งกลุ่มของทหารและตำรวจตระเวนชายแดนของประเทศไทย และทหารตำรวจชายแดนของประเทศกัมพูชา ที่ทำหน้าที่ดูแลความสงบและเรียบร้อยของทั้งสองประเทศ รวมไปถึงองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว ที่เข้ามาร่วมดูแลและจัดระเบียบตลาดโรงเกลือที่เป็นตลาดที่สำคัญของจังหวัดสระแก้ว ขณะที่โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล มีการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ และที่สำคัญกรมป่าไม้ที่สนับสนุนพื้นที่อยู่อาศัยของประชาชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษในส่วนใหญ่ โดยที่หน่วยงานภาครัฐทั้งหมดจะมีการดำเนินงานร่วมกัน ซึ่งจัดเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญประเภทหนึ่งของชุมชน จากคำให้สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างได้กล่าวว่า

“องค์การบริหารส่วนตำบลกับเทศบาลเค้าจะมาสำรวจปัญหาทุกปี แล้วก็เรียกประชุมเกี่ยวกับโครงการที่ชาวบ้านอยากทำ พอแจ้งไปส่วนใหญ่ก็ได้เนะ พวกฝึกออาชีพร ทำถนน ขอไฟฟ้า ” (เพศชาย อายุ 40 ปี)

“ทุกวันจะมีกองกำลังทหารและตำรวจตระเวนชายแดนของไทยและกัมพูชา คอยขับรถดูแลความเรียบร้อยของพื้นที่ แล้วก็มีความเป็นระยะๆ เพื่อป้องกันความมั่นคงของบ้านเรา อยู่ที่นี่รับรองปลอดภัย” (เพศชาย อายุ 58 ปี)

“ออบจ. เค้าเข้ามาดูแลและจัดระเบียบตลาดโรงเกลือ พวกเราไม่ได้ดูแลกันเองหรอก ” (เพศชาย อายุ 44 ปี)

“โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลมีหมอที่คอยดูแลพวกเราเป็นอย่างดี ยิ่งตอนมีถนนตัดผ่านและมีทางแยกไฟแดงใหม่ ๆ ชาวบ้านงกับไฟแดงทำให้รถชนกันบ่อย หมอนี้ทำงานหนักเลย ” (เพศหญิง อายุ 43 ปี)

“บ้านเราเป็นพื้นที่รัฐจัดสรร ที่จะมีหน่วยของกรมป่าไม้สนับสนุนและดูแลพื้นที่อยู่อาศัยของพวกเรา มีกิจกรรมต่าง ๆ ให้ทำด้วย” (เพศชาย อายุ 38 ปี)

2. ประเด็นด้านเครือข่ายภาคเอกชน ภายนอกชุมชน พื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว มีเครือข่ายแรงงานที่เป็นคนไทยในประเทศกัมพูชาและมีเครือข่ายแรงงานที่เป็นคนกัมพูชาในประเทศไทย ที่จะมีการแลกเปลี่ยนแรงงาน แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและแลกเปลี่ยนในเรื่องของระบบเศรษฐกิจ รวมไปถึงในพื้นที่ที่มีโรงงานอุตสาหกรรมที่จะสร้างงานสร้างอาชีพและมีการจ้างงานให้เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยที่โรงงานอุตสาหกรรมในปัจจุบัน ประกอบด้วย โรงงานอะไหล่แอร์ของประเทศญี่ปุ่น โรงงานผลิตน้ำตาล โรงงานผลิตขนม ซึ่งโรงงานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่จะมีส่วนร่วมในการสนับสนุนงบประมาณและสิ่งของต่าง ๆ ในการทำกิจกรรมสาธารณะของชุมชน ตลอดจนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว เป็นพื้นที่ที่มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติสัญจรผ่านไปมาอย่างต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากที่ตั้งของพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว เป็นรอยต่อระหว่างประเทศไทยและเป็นพื้นที่ติดต่อกับประเทศกัมพูชา ซึ่งเป็นพื้นที่ประจพรมแดนของทั้ง 2 ประเทศ กลุ่มตัวอย่างในเขตเศรษฐกิจพิเศษกล่าวว่า

“เวลาใครจะไปทำงานที่กัมพูชา หรือคนกัมพูชาจะมาทำงานบ้านเรา ก็จะเข้าร่วมเครือข่ายแรงงานมีไว้แลกเปลี่ยนแรงงานโดยเฉพาะ” (เพศหญิง อายุ 58 ปี)

“ตอนนี้บ้านของเรามีโรงงานอะไหล่แอร์ โรงงานผลิตน้ำตาล และโรงงานผลิตขนม มันทำให้คนในชุมชนมีงาน มีเงิน ไม่ต้องออกนอกพื้นที่ไปไกล” (เพศชาย อายุ 52 ปี)

“เวลาชุมชนมีกิจกรรมอะไร โรงงานเค้าก็เอาของมาช่วยงานทั้งขนม หรือบางทีก็ให้เงินมาช่วยงาน” (เพศหญิง อายุ 59 ปี)

3. ประเด็นด้านความสัมพันธ์ภายในชุมชน จะอยู่ในรูปแบบของเครือญาติ ซึ่งการดำรงชีวิตจะอยู่กันแบบญาติพี่น้อง แบบกลุ่มที่มีความเฉพาะทางเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ดี ซึ่งคนในพื้นที่ของประเทศไทยส่วนใหญ่จะมีเชื้อสายกัมพูชา ซึ่งความสัมพันธ์ของคนในชุมชนจะมีประสบการณ์ร่วมกัน ผ่านเรื่องเล่าที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษและมีลักษณะความเป็นครอบครัวใหญ่ ขณะที่กลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นว่า

“คนในชุมชนบ้านเราอยู่กันแบบพี่แบบน้อง มีอะไรก็บอกกันได้ เวลาไม่อยู่บ้านก็จะช่วยกันดูแล ชุมชนของเราไม่ต้องมีรั้วกันบ้านเลยเพราะทุกคนคือญาติพี่น้องกันหมด เดินไปคุยบ้านนี้ที่ บ้านนี้ที่” (เพศหญิง อายุ 35 ปี)

4. ประเด็นด้านช่องทางการติดต่อสามารถแยกออกได้ 2 รูปแบบ คือ ช่องทางการติดต่อที่เป็นทางการและช่องทางการติดต่อที่ไม่เป็นทางการ โดยที่เมื่อมีกิจกรรมสาธารณะหรือข่าวสารที่สำคัญต่อสมาชิกในชุมชน จะมีการใช้ประกาศหรือหนังสือราชการที่ออกโดยเทศบาลหรือ อบต. จัดส่งไปถึงผู้ใหญ่บ้าน กำนันและสมาชิก อบต. ที่เป็นตัวแทนของประชาชนในการกระจายข่าวสารหรือประชาสัมพันธ์ข่าวสารที่สำคัญ รวมไปถึงผู้ใหญ่บ้านและกำนันจะมีการประกาศผ่านเสียงตามสาย

ของแต่ละหมู่บ้าน ตลอดจนสมาชิกในชุมชนเมื่อได้รับข่าวสารแล้วก็จะมีการแจ้งบอกต่อกันด้วยปากเปล่า เพื่อไม่ให้พลาดข่าวสารที่สำคัญ โดยที่ในชุมชนจะมีการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า

“เวลามีข่าวอะไรเราก็จะบอกต่อ ๆ กัน อย่างบ้านไหนจะมีงานบวชหรืองานบุญต่าง ๆ ไม่ต้องแจกบัตรเชิญเลย ใครรู้ข่าวก็จะมากันเอง ประมาณว่าบอกกันปากต่อปาก” (เพศชาย อายุ 42 ปี)

“ทุกเช้าพวกเราจะรอผู้ใหญ่บ้านจะเปิดเพลงให้ฟังแล้วก็จะประกาศเสียงตามเรื่องข่าวสารต่าง ๆ ที่ทาง อบต. เทศบาล หรือจังหวัด แจ้งมา เราก็มารู้ข่าวจากทางนั้น” (เพศหญิง อายุ 46 ปี)

“กำนันจะเรียกผู้ใหญ่บ้านประชุมช่วงเย็น ๆ ทุกเดือนเพื่อปรึกษาและพูดคุยถึงปัญหาของชุมชนแล้วผู้ใหญ่เฒ่าก็จะมาแจ้งข่าวกับพวกเร่อีกที” (เพศชาย อายุ 51 ปี)

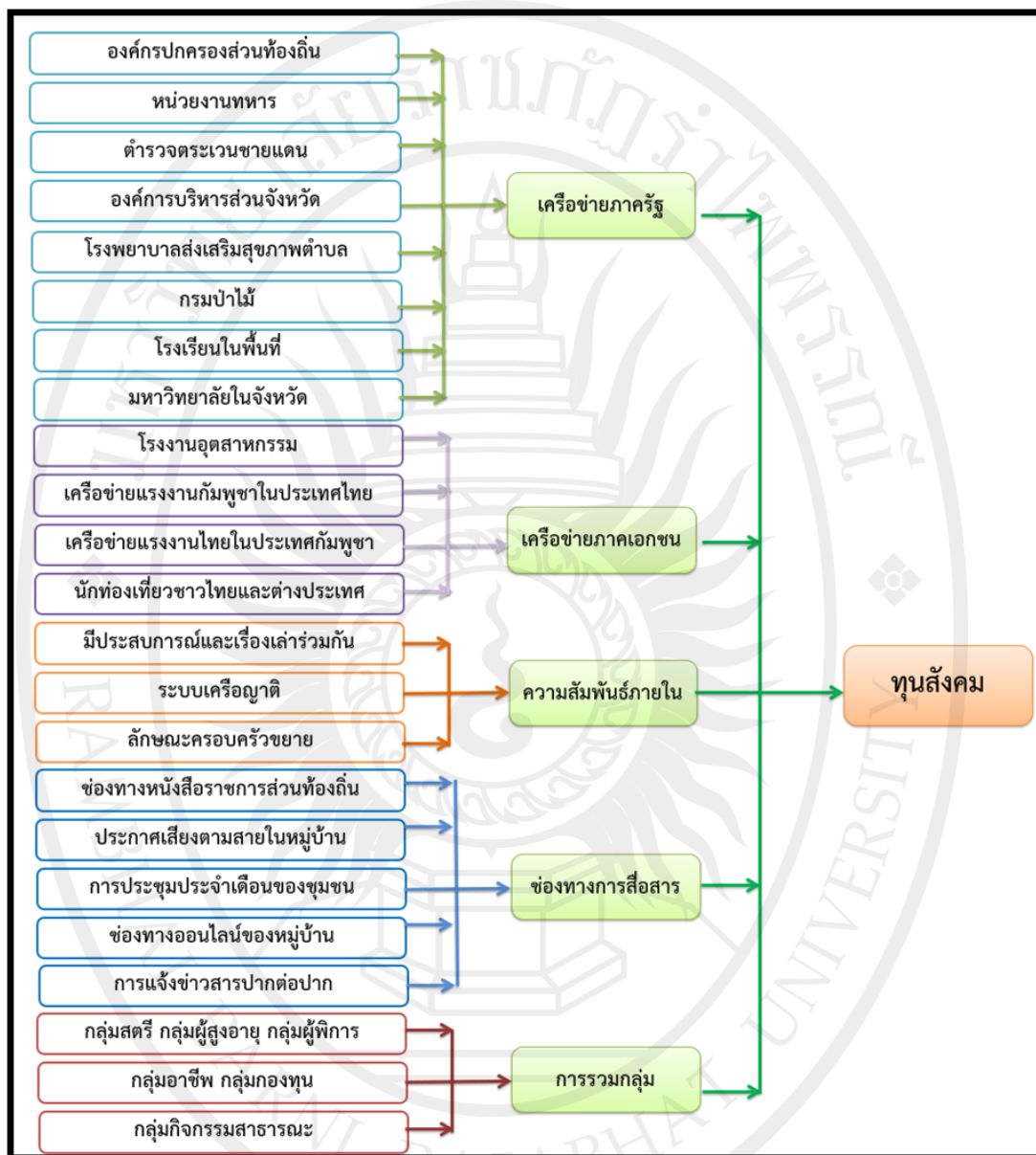
5. ประเด็นด้านการรวมกลุ่มอาชีพ ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว มีการรวมกลุ่มสตรีแม่บ้าน เพื่อประกอบอาชีพเสริมในการผลิตขนม ในการจักสานและอธิบายอื่น ๆ รวมไปถึงมีการรวมกลุ่มผู้สูงอายุและจัดตั้งเป็นโรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุในชุมชนมีอาชีพมีรายได้และมีความสุขผ่านการดำเนินกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกกิจกรรมสาธารณะ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นว่า

“ช่วงวันเสาร์ อาทิตย์หรือวันหยุด กลุ่มแม่บ้านก็จะมารวมตัวกันที่บ้านผู้ใหญ่เพื่อทำขนมไทยส่งขาย บางคนชอบถักทอก็ทำไม้กวาดดอกหญ้า ถ้าทำไม่เสร็จก็เอากลับไปทำที่บ้าน ถือเป็นอาชีพเสริมอีกช่องทางหนึ่งของพวกเรา” (เพศชาย อายุ 47 ปี)

“อบต.กับเทศบาล เค้าช่วยกันจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ ทุกเช้าวัน จันทร์ พุธ ศุกร์ จะเห็นลูกหลานไปส่งคนแก่ไว้ที่ อบต. คนแก่เค้าก็จะอยู่กับครูที่สอนเรื่องสุขภาพและก็ให้คนแก่แลกเปลี่ยนเรื่องความรู้ที่ตัวเองมี” (เพศหญิง อายุ 56 ปี)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

จากผลการศึกษาข้างต้นสามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 4.4 องค์ประกอบรายประเด็น ทุนสังคม

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับทุนชุมชนที่ยังดำรงอยู่ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ ชายแดน จังหวัดสระแก้ว เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า ทุนด้าน สิ่งแวดล้อม ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นว่าทุนด้านสิ่งแวดล้อมที่ยังดำรงอยู่สามารถสรุปประเด็นได้ดังนี้

ในมิติของทุนด้านสิ่งแวดล้อม ผลจากการวิเคราะห์สามารถแยกประเด็นออกมาได้ 3 ประเด็น ดังนี้

1. ประเด็นด้านทรัพยากรธรรมชาติ สามารถแยกออกได้ 4 ประเภท ประกอบด้วย ทุนสิ่งแวดล้อมทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ โดยในพื้นที่มีคลองธรรมชาติ ซึ่งเป็นคลองที่แบ่งเขต พรมแดนระหว่างประเทศไทยและกัมพูชา โดยที่คนทั้งสองประเทศใช้ทำกิจกรรมร่วมกันและ ใช้ประโยชน์เพื่อการดำเนินงานทางด้านเศรษฐกิจและสังคม รวมไปถึงในพื้นที่ชายแดนมีเขตพื้นที่ที่ สู้รบ ที่มีวัตถุโบราณ วัตถุสำคัญทางทหารหลงเหลืออยู่ รวมไปถึงมีพันธุ์พืชและมีลักษณะดินที่เหมาะสมกับ การปลูกข้าว ทำนา ปลูกมันสำปะหลัง ปลูกข้าวโพดและปลูกอ้อยเพื่อจำหน่าย ขณะเดียวกัน ทุนทางด้านสิ่งแวดล้อมในมิติของแหล่งการเรียนรู้ในพื้นที่ มีแหล่งเรียนรู้ทางด้านเกษตรผสมผสาน แหล่งเรียนรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ แหล่งเรียนรู้ด้านพืชสมุนไพร โดยกลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า

“บ้านเรามันแล้ง ฝนไม่ค่อยตกตามฤดูกาล แต่ยังโชคดีที่เรามีคลองธรรมชาติที่แบ่ง เขตแดนระหว่างไทยและกัมพูชา เป็นแหล่งน้ำที่ไว้ให้พวกเราใช้นิยามฉุกเฉิน” (เพศชาย อายุ 49 ปี)

“ได้ดินบ้านเรามีสมบัติเยอะนะ มีทั้งทั้งวัตถุโบราณและวัตถุระเบิด ที่เกิดจากการทำ สงครามในอดีต ตอนนี้อยู่ขุดก็เจอ” (เพศหญิง อายุ 67 ปี)

“เมื่อเทียบกับพื้นที่อื่นดินของบ้านอาจไม่ดีเท่าเค้า แต่เราเลือกที่จะปลูกพืชที่มันเหมาะ ดินของเราเพื่อให้มันได้ผลที่ออกเยอะ” (เพศชาย อายุ 55 ปี)

2. ประเด็นด้านโครงสร้างพื้นฐาน ในพื้นที่มีถนนที่ตัดใหม่เพื่อการรองรับพื้นที่เขตเศรษฐกิจ พิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว มีรถขนส่งสินค้าเป็นจำนวนมาก มีนโยบายนิคมสีเขียว มีอินเตอร์เน็ต ชายแดนที่ใช้ในรัศมีไม่เกิน 2 กิโลเมตร ตลอดเขตแดนไทยกัมพูชา รวมไปถึงมีการตั้งโรงงาน อุตสาหกรรมเพื่อรองรับนายทุนที่จะเข้ามาลงทุนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน มีการจัด ระเบียบของพื้นที่ที่มีการแบ่งสัดส่วนในการเป็นโรงงานอุตสาหกรรมและส่วนของที่พักอาศัย รวมไปถึง ส่วนของโกดังเก็บของที่มีการเตรียมความพร้อมทางด้านโครงสร้างพื้นฐานในการรองรับพื้นที่ เขตเศรษฐกิจพิเศษ จากคำให้สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างได้กล่าวว่า

“เมื่อก่อนบ้านเราเป็นถนนเลนเดียว เทปูนเฉย ๆ พอมีพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษเข้ามา ทำให้ เรามีถนน 4 เลนใช้อย่างสบายเลย การเดินทางไปไหนก็สะดวกแต่รถบรรทุกจะเยอะหน่อย” (เพศหญิง อายุ 37 ปี)

“ตอนที่จะมีโรงงานมาตั้ง พวกราชการเค้ามาปรึกษากับพวกเราแล้วบอกว่าจะมีนโยบายนิคมอุตสาหกรรมสีเขียวที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ไม่มีผลกระทบกับชุมชนพวกเรา” (เพศชาย อายุ 39 ปี)

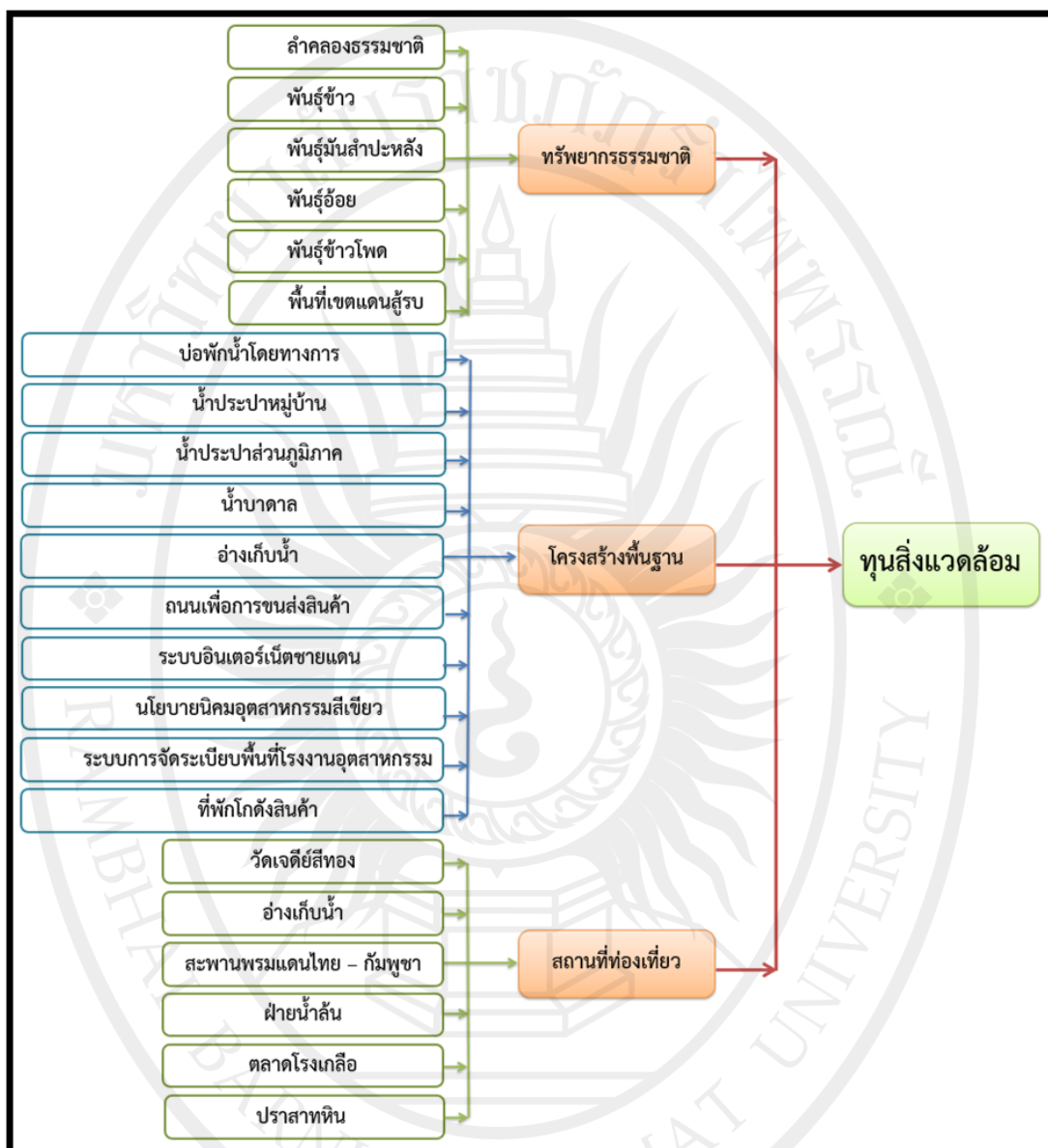
“บ้านเราเป็นพื้นที่ชายแดนเราจะมีสัญญาณอินเทอร์เน็ตชายแดนให้ใช้ฟรีนะ เวลาเด็ก ๆ จะทำการบ้าน หรือเล่นเกมสักก็จะไปอยู่ที่ป้อมของตำรวจตระเวนชายแดน” (เพศชาย อายุ 43 ปี)

“ชอบตรงที่เค้าแบ่งโซนชัดเจน ว่าตรงไหนจะทำโซนโรงงาน ตรงไหนให้เป็นโซนที่อยู่อาศัย มันแยกกันชัดดีอยู่คนละฝั่ง” (เพศชาย อายุ 38 ปี)

3. ประเด็นด้านสถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและมีความโดดเด่น มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง มีวัดเจติยสีทอง มีอ่างเก็บน้ำที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีสะพานพรมแดนระหว่างไทยกัมพูชาที่มีความสวยงาม มีฝายน้ำล้น มีตลาดโรงเกลือ มีห้วยพรหมโหด และปราสาทหินที่จะสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนภายใต้ทุนทางสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกันจากคำสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างได้กล่าวว่า

“บ้านเรามีสถานที่ท่องเที่ยวที่อยากจะอวดเยอะเลย มีทั้งวัดเจติยสีทอง อ่างเก็บน้ำที่ใหญ่มาก สะพานพรมแดนไทย-กัมพูชา ฝายน้ำล้น ตลาดโรงเกลือที่เป็นแหล่งช้อปปิ้งราคาถูกด้วย มีห้วยพรหมโหดและปราสาทหินที่เป็นโบราณสถานสำคัญ ช่วงนี้ก็มีคนมาเที่ยวเยอะแล้วหลังจาก Covid ที่ผ่านมานะ” (เพศชาย อายุ 44 ปี)

จากผลการศึกษาข้างต้นสามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 4.5 องค์ประกอบรายประเด็น ทุนสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 3 ระดับความเข้มแข็งของชุมชน

จากการศึกษาความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ทั้ง 3 ส่วน ประกอบด้วย ความเข้มแข็งของชุมชนด้านองค์ประกอบ ความเข้มแข็งของทุนชุมชน ด้านกระบวนการ และความเข้มแข็งของทุนชุมชนด้านผลลัพธ์ โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว พบว่า ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว มีความเข้มแข็งของทุนชุมชนด้านกระบวนการ อยู่ในระดับมากรองลงมาคือความเข้มแข็งของทุนชุมชนด้านผลลัพธ์และความเข้มแข็งของชุมชนด้านองค์ประกอบ อยู่ในระดับปานกลาง ดังตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 ระดับความเข้มแข็งของชุมชน

ระดับความเข้มแข็งของชุมชน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
ความเข้มแข็งของชุมชน ด้านองค์ประกอบ	3.28	0.37	ปานกลาง
ความเข้มแข็งของทุนชุมชน ด้านกระบวนการ	3.42	0.41	มาก
ความเข้มแข็งของทุนชุมชน ด้านผลลัพธ์	3.30	0.33	ปานกลาง
รวมระดับความเข้มแข็งของชุมชน	3.33	0.31	ปานกลาง

3.1 ระดับความเข้มแข็งของชุมชนด้านองค์ประกอบ มีข้อคำถามทั้งหมด 15 ข้อคำถามจากการศึกษาพบว่า โดยภาพรวม ระดับความเข้มแข็งของชุมชนด้านองค์ประกอบ ในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.28 (S.D. = 0.37) เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าคนในชุมชนของตนมีศักยภาพ และมีความสามารถที่หลากหลาย อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.67 ขณะที่ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าชุมชนของตนมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.66 อีกทั้งผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าคนในชุมชนของตนมีสุขภาพจิตใจที่ดี มีความสุข อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.61 แต่ขณะที่ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าคนในชุมชนของตนไม่ปฏิบัติตนผิดศีลธรรม ผิดคุณธรรม ผิดจริยธรรม อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.01 อีกทั้งผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าในชุมชนของตนมีกองทุนด้านการเงิน หรือด้านสังคมหรือด้านสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.99 รวมไปถึงผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าในชุมชนของตนมีหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนเข้ามาช่วยเหลือ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.98 เป็นต้น ดังตารางที่ 4.9

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตารางที่ 4.9 ระดับความเข้มแข็งของชุมชนด้านองค์ประกอบ (n=416)

ระดับความเข้มแข็งของชุมชน ด้านองค์ประกอบ	ระดับ (จำนวน / ร้อยละ)					$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. คนในชุมชนท่านมีศักยภาพและ มีความสามารถที่หลากหลาย	19.20 (80)	34.90 (145)	42.10 (175)	2.20 (9)	1.70 (7)	3.67	0.86	มาก
2. ชุมชนของท่านมีการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	14.40 (60)	45.00 (187)	34.60 (144)	4.60 (19)	1.40 (6)	3.66	0.83	มาก
4. คนในชุมชนของท่านมี สุขภาพจิตใจที่ดี มีความสุข	15.10 (63)	35.80 (149)	44.50 (185)	4.60 (19)	0.00 (0)	3.61	0.79	มาก
5. คนในชุมชนช่วยกันดูแลพื้นที่ ส่วนร่วม	13.90 (58)	35.80 (149)	40.60 (169)	8.70 (36)	1.00 (4)	3.53	0.87	มาก
8. คนในชุมชนของท่านมีสุขภาพ ร่างกายสมบูรณ์	15.10 (63)	39.70 (165)	34.40 (143)	10.50 (45)	0.00 (0)	3.50	0.87	มาก
14. คนในชุมชนของท่าน เป็นคน เสียสละ ช่วยเหลืองานสาธารณะ ของชุมชน	10.60 (44)	24.30 (101)	49.50 (206)	15.10 (63)	0.50 (2)	3.29	0.86	ปาน กลาง
10. ชุมชนของท่านมีการรวมกลุ่ม ทำกิจกรรม สำหรับทุกช่วงวัย	10.30 (43)	28.60 (119)	43.00 (179)	15.90 (66)	2.20 (9)	3.29	0.92	ปาน กลาง
7. คนในชุมชนของท่านมีการ ประกอบอาชีพเพื่อหารายได้	9.60 (40)	26.20 (109)	43.30 (180)	17.50 (73)	3.40 (14)	3.21	0.95	ปาน กลาง
11. ชุมชนของท่านมีศูนย์การ เรียนรู้ให้กับผู้ที่สนใจ	7.00 (29)	27.90 (116)	43.30 (180)	16.80 (70)	5.00 (21)	3.14	0.95	ปาน กลาง
9. คนในชุมชนของท่านมีที่ดินเป็น ของตนเอง	8.20 (34)	23.10 (96)	48.80 (203)	15.10 (63)	4.80 (20)	3.14	0.93	ปาน กลาง
6. คนในชุมชนของท่านมีการออม เงิน	8.70 (36)	25.00 (104)	37.50 (156)	22.60 (94)	6.30 (26)	3.07	1.03	ปาน กลาง
8. คนในชุมชนของท่านได้รับการ อบรมเพื่อพัฒนาการประกอบ อาชีพ	5.80 (24)	23.30 (97)	46.20 (192)	19.70 (82)	5.00 (21)	3.05	0.92	ปาน กลาง

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

ระดับความเข้มแข็งของชุมชน ด้านองค์ประกอบ	ระดับ (จำนวน / ร้อยละ)					$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
15.คนในชุมชนท่าน ไม่ปฏิบัติตน ผิดศีลธรรม ผิดคุณธรรม ผิด จริยธรรม	1.70 (7)	19.7 0	58.9 0	18.0 0	1.70 (7)	3.01	0.71	ปาน กลาง
13.ชุมชนของท่านมีกองทุนด้าน การเงิน หรือด้านสังคมหรือด้าน สิ่งแวดล้อม	5.50 (23)	22.4 0	43.5 0	23.6 0	5.00 (21)	2.99	0.94	ปาน กลาง
12.ชุมชนของท่านมีหน่วยงาน ภาครัฐหรือภาคเอกชนเข้ามา ช่วยเหลือ	6.00 (25)	25.2 0	36.5 0	25.7 0	6.50 (27)	2.98	1.00	ปาน กลาง
รวมความเข้มแข็งของชุมชน ด้านองค์ประกอบ						3.28	0.37	ปาน กลาง

3.2 ระดับความเข้มแข็งของชุมชนด้านกระบวนการ มีข้อคำถามทั้งหมด 13 ข้อคำถาม จากการศึกษาพบว่า โดยภาพรวม ระดับความเข้มแข็งของชุมชนด้านองค์ประกอบ ในเขตเศรษฐกิจ พิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.42 (S.D. = 0.41) เมื่อพิจารณา รายละเอียดพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าชุมชนของตนเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคน มีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะอย่างเท่าเทียม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.69 ขณะที่ชุมชน ของผู้ตอบแบบสอบถามมีกิจกรรมสาธารณะอย่างต่อเนื่อง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.63 รวมถึงสมาชิกในชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถามมีส่วนร่วมในการประชุมหมู่บ้าน อยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.52 แต่ขณะที่การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย การพัฒนาชุมชน ของผู้ตอบแบบสอบถาม อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.31 ตลอดจนผู้นำชุมชนผู้ตอบ แบบสอบถาม มุ่งแก้ไขหรือพัฒนาเพื่อประโยชน์ของส่วนร่วม อยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.28 รวมไปถึงชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถามมีเป้าหมายที่จะพัฒนาร่วมกันอย่าง ชัดเจน อยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.23 เป็นต้น ดังตารางที่ 4.10

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตารางที่ 4.10 ระดับความเข้มแข็งของชุมชนด้านกระบวนการ (n=416)

ระดับความเข้มแข็งของชุมชน ด้านกระบวนการ	ระดับ (จำนวน / ร้อยละ)					$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. ชุมชนของท่านเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคน มีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะอย่างเท่าเทียม	16.10 (67)	39.20 (163)	43.00 (170)	1.40 (6)	0.20 (1)	3.69	0.76	มาก
2. ชุมชนของท่านมีกิจกรรมสาธารณะอย่างต่อเนื่อง	14.20 (59)	41.60 (173)	38.70 (161)	5.00 (21)	0.50 (2)	3.63	0.80	มาก
3. สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการประชุมหมู่บ้าน	16.70 (68)	31.00 (129)	41.30 (172)	11.10 (46)	0.20 (1)	3.52	0.90	มาก
8. เวลาชุมชนมีปัญหาทุกคนจะเข้ามาช่วยเหลือกัน	15.60 (65)	32.20 (134)	39.70 (165)	11.80 (49)	0.70 (3)	3.50	0.91	มาก
9. ผู้นำและสมาชิกทุกคนมีการติดต่อสื่อสารกันอย่างทั่วถึงและสม่ำเสมอ	15.10 (63)	26.90 (112)	47.10 (196)	10.30 (43)	0.50 (2)	3.45	0.888	มาก
4. ชุมชนของท่านมีระบบการเมืองที่โปร่งใส	13.50 (56)	35.80 (149)	36.10 (150)	12.50 (52)	2.20 (9)	3.45	0.94	มาก
10. เมื่อมีกิจกรรมสาธารณะ สมาชิกในชุมชนจะรู้บทบาทหน้าที่ของตนเอง	11.30 (47)	32.70 (136)	41.10 (171)	14.40 (60)	0.50 (2)	3.39	0.885	ปานกลาง
7. ท่านมีส่วนร่วมในการ กำหนดแผนหรือกิจกรรมสาธารณะในชุมชนของท่าน	13.90 (58)	23.10 (96)	49.30 (165)	13.00 (54)	0.70 (3)	3.36	0.903	ปานกลาง
13. กระบวนการได้มาของผู้นำชุมชนและกรรมการชุมชน เป็นที่ยอมรับของคนชุมชน	6.70 (28)	27.90 (116)	59.10 (246)	5.50 (23)	0.70 (3)	3.34	0.71	ปานกลาง
11. ชุมชนของท่านมีการกระจายผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม	11.30 (47)	24.50 (102)	49.80 (207)	13.20 (55)	1.20 (5)	3.31	0.883	ปานกลาง

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

ระดับความเข้มแข็งของทุน ชุมชน ด้านกระบวนการ	ระดับ (จำนวน / ร้อยละ)					$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
6. ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนด นโยบายในการพัฒนาชุมชนของ ท่าน	9.40 (35)	31.00 (129)	42.50 (177)	15.40 (64)	1.70 (7)	3.31	0.901	ปาน กลาง
5. ผู้นำชุมชนของท่าน มุ่งแก้ไข หรือพัฒนาเพื่อประโยชน์ของ ส่วนร่วม	7.90 (33)	26.90 (112)	51.70 (215)	12.30 (51)	1.20 (5)	3.28	0.82	ปาน กลาง
12. ชุมชนของท่านมีเป้าหมายที่ จะพัฒนาร่วมกันอย่างชัดเจน	7.50 (31)	22.60 (94)	58.40 (243)	9.40 (39)	2.20 (9)	3.23	0.80	ปาน กลาง
รวมความเข้มแข็งของทุนชุมชน ด้านกระบวนการ						3.42	0.41	มาก

3.3 ระดับความเข้มแข็งของชุมชนด้านผลลัพธ์ มีข้อคำถามทั้งหมด 19 ข้อคำถาม จากการศึกษาพบว่า โดยภาพรวม ระดับความเข้มแข็งของชุมชนด้านผลลัพธ์ ในเขตเศรษฐกิจพิเศษ ชายแดน จังหวัดสระแก้ว อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.30 (S.D. = 0.33) เมื่อพิจารณา รายละเอียดพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าคนชุมชนของตนเองมีความสุข อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.92 ขณะที่ชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถามมีความพอเพียง อยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.87 รวมถึงชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถามสามารถพึ่งตนเองได้ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.61 แต่ขณะที่ปัญหาวัยรุ่นในชุมชนลดลง เช่น คุณแม่วัยใส เด็กแว้น ยาเสพติด อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.82 ตลอดจนคนในชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม มีภาระหนี้สินที่ลดลง อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.72 รวมไปถึงชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถามไม่มีการลักขโมย เพราะทุกคนช่วยกันดูแล อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.70 เป็นต้น ดังตารางที่ 4.11

ตารางที่ 4.11 ระดับความเข้มแข็งของชุมชนด้านผลลัพธ์ (n=416)

ความเข้มแข็งของทุนชุมชน ด้านผลลัพธ์	ระดับ (จำนวน / ร้อยละ)					$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. คนในชุมชนของท่านมีความสุข	27.90 (116)	37.50 (156)	34.10 (142)	0.50 (2)	0.00 (0)	3.92	0.79	มาก
2. ชุมชนของท่านเป็นชุมชนที่มีความพอเพียง	24.50 (102)	43.50 (181)	27.20 (118)	4.80 (20)	0.00 (0)	3.87	0.834	มาก
3. ชุมชนของท่านสามารถพึ่งตนเองได้	16.80 (70)	33.70 (140)	43.30 (180)	6.30 (26)	0.00 (0)	3.61	0.837	มาก
10. คนในชุมชนของท่านมีความเสียสละ	13.50 (56)	37.30 (155)	42.30 (176)	6.70 (28)	0.20 (1)	3.56	0.815	มาก
11. ชุมชนของท่านมีความปลอดภัย	13.70 (57)	35.10 (146)	43.30 (180)	7.50 (31)	0.50 (2)	3.54	0.83	มาก
14. ชุมชนของท่านอยู่กันแบบพี่แบบน้อง	16.80 (70)	28.60 (119)	45.00 (187)	8.90 (37)	0.70 (3)	3.51	0.89	มาก
12. คนในชุมชนรู้สึกว่าคุณค่า	11.10 (46)	33.70 (140)	50.00 (208)	5.00 (21)	0.20 (1)	3.50	0.76	มาก
9. คนในชุมชนของท่านมีความสามัคคี	10.60 (44)	30.80 (128)	50.30 (210)	7.20 (30)	1.00 (4)	3.42	0.812	มาก
13. คนในชุมชนมองว่าตนเองมีความสำคัญกับชุมชน	13.00 (54)	22.20 (93)	54.30 (226)	9.90 (41)	0.50 (2)	3.37	0.84	ปานกลาง
7. คนในชุมชนมีความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเอง	7.00 (29)	34.10 (142)	45.40 (189)	11.10 (46)	2.40 (10)	3.32	0.85	ปานกลาง
18. คนในชุมชนของท่านสามารถถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่นได้ เช่น การทำอาหาร การเกษตร การจักสาน เป็นต้น	6.70 (28)	30.30 (126)	51.40 (214)	10.30 (43)	1.20 (5)	3.31	0.77	ปานกลาง

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

ความเข้มแข็งของทุนชุมชน ด้านผลลัพธ์	ระดับ (จำนวน / ร้อยละ)					$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
17. คนในชุมชนของท่าน สามารถใช้ความรู้หรือภูมิ ปัญญามาสร้างรายได้	6.70 (28)	34.10 (142)	40.40 (168)	15.60 (65)	3.10 (13)	3.25	0.90	ปาน กลาง
4. ชุมชนของท่านสามารถ ต่อรองกับนายทุนหรือพ่อค้าคน กลางได้	11.80 (49)	27.40 (114)	37.30 (155)	12.50 (52)	11.10 (46)	3.16	1.135	ปาน กลาง
6. ชุมชนของท่านมีการดูแล สวัสดิการที่เพียงพอและ ครอบคลุมทุกมิติ	6.50 (27)	21.40 (89)	48.10 (200)	18.00 (75)	6.00 (25)	3.04	0.94	ปาน กลาง
15. คนในชุมชนของท่าน สามารถ ลดต้นทุนการผลิตใน การประกอบอาชีพ	8.20 (34)	20.70 (86)	41.10 (171)	25.20 (105)	4.80 (20)	3.02	0.99	ปาน กลาง
16. คนในชุมชนของท่าน สามารถ บริหารจัดการหนี้สินได้	3.80 (16)	22.10 (92)	47.10 (196)	23.30 (97)	3.60 (15)	2.99	0.86	ปาน กลาง
8. ปัญหาวัยรุ่นในชุมชน ลดลง เช่น คุณแม่วัยใส เด็กแว้น ยา เสพติด	7.50 (31)	19.00 (79)	37.00 (154)	21.40 (89)	15.10 (63)	2.82	1.13	ปาน กลาง
5. คนในชุมชนมีภาระหนี้สินที่ ลดลง	4.80 (20)	14.20 (59)	40.10 (167)	30.50 (127)	10.30 (43)	2.72	0.99	ปาน กลาง
19. ชุมชนของท่านมีไม่มีการลัก ขโมย เพราะทุกคนช่วยกันดูแล	3.80 (16)	9.40 (39)	47.60 (198)	32.00 (133)	7.20 (30)	2.70	0.87	ปาน กลาง
รวมความเข้มแข็งของทุนชุมชน ด้านผลลัพธ์						3.30	0.33	ปาน กลาง
รวมความเข้มแข็งของชุมชน						3.33	0.31	ปาน กลาง

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นว่าความเข้มแข็งของชุมชน ด้านองค์ประกอบ ด้านกระบวนการและด้านผลลัพธ์ สามารถสรุปประเด็นได้ดังนี้

ความเข้มแข็งของชุมชนด้านองค์ประกอบ ผลจากการวิเคราะห์สามารถแยกประเด็นออกมาได้ 5 ประเด็น ดังนี้

1. ประเด็นด้านอาชีพและกองทุน เป็นองค์ประกอบสำคัญของความเข้มแข็ง ได้แก่ ทรัพยากรทางการเงินที่สะท้อนออกมาผ่านกองทุนต่าง ๆ รวมการลงทุนในกิจกรรมต่าง ๆ และการประกอบอาชีพของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน โดยที่ทุนเศรษฐกิจในชุมชนทำให้เกิดโอกาสในการสร้างรายได้และการจ้างงาน เช่น การทำเกษตรกรรมพืชไร่และพืชสวน การผลิตสินค้าชุมชน และการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ขับเคลื่อนโดยภาคเอกชน ซึ่งทุนทางเศรษฐกิจเหล่านี้สามารถสร้างการหมุนเวียนของเงินภายในชุมชน และทำให้ชุมชนไม่ต้องพึ่งพาทายนอก จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า

“เวลาคนในชุมชนมีปัญหาเรื่องเงินก็จะมาที่กลุ่มเพื่อเข้ากองทุนต่าง ๆ เพื่อไว้ช่วยเหลือกันเอง ให้ออมกันเอง ให้อู้กันเอง เพื่อเอาไปลงทุนหรือต่อยอดในอาชีพจะได้ไม่ต้องไปกู้เงินหมวกกันน็อค ที่เป็นเงินกู้นอกระบบ” (เพศหญิง อายุ 43 ปี)

2. ประเด็นด้านศักยภาพของผู้นำและสมาชิก ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว สมาชิกมีความความรู้ ทักษะความสามารถ และประสบการณ์ของบุคคลในชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนา การเพิ่มขีดความสามารถของประชากรในชุมชนผ่านการศึกษา การฝึกอบรม และการส่งเสริมทักษะทำให้ชุมชนมีบุคลากรที่พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลง และสามารถประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อพัฒนาชุมชนได้ ทั้งตัวผู้นำที่สามารถขับเคลื่อนงานได้อย่างเหมาะสม รวมถึงปราชญ์ชุมชนที่มีความสามารถและประสบความสำเร็จผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์ และสมาชิกในชุมชนเปิดรับและให้ความร่วมมือในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเพื่อให้ชุมชนได้รับการพัฒนาและมีความเข้มแข็ง ขณะที่กลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นว่า

“ผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่เค้าจะหาโครงการใหม่ ๆ กิจกรรมใหม่ ๆ มาให้พวกเราได้ทำ เห็นว่าไปติดต่อกับทางอำเภอ ทางเทศบาลเพื่อของบมาพัฒนาบ้านของเรา เค้าก็เก่งนะตั้งคนมาช่วยได้เยอะทั้งเอกชน โรงงานหรือหน่วยงานต่าง ๆ” (เพศหญิง อายุ 48 ปี)

“บ้านเรามีคนเก่ง ๆ เยอะ ผู้ใหญ่ที่มีความรู้มีภูมิปัญญา ก็ช่วยเหลือคนในชุมชน อย่างการทำบายศรีก็ช่วยเอาแรงกันไม่คิดเงินสักบาท ลุงสละก็แบ่งสมุนไพรพืชผักต่าง ๆ ที่ปลูกในบ้านให้คนอื่นด้วย ทุกคนช่วยเหลือกันดี” (เพศชาย อายุ 37 ปี)

“เวลาในชุมชนมีกิจกรรมค่าแรงไม่ต้องใช้เลย เราจะมาช่วยกันด้วยใจ ใครมีอะไรก็เอามาร่วมกันแล้วก็มากินด้วยกัน สนุกนะเวลาที่ในหมู่บ้านมีงาน” (เพศชาย อายุ 57 ปี)

3. ประเด็นด้านพิธีกรรมและความเชื่อ ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว มีมรดกทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง ทั้งด้านกิจกรรม ความเชื่อ เรื่องเล่ารวมถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งสมาชิกภายในชุมชนมีความภูมิใจในอัตลักษณ์ของตนเอง ขณะเดียวกันมีการส่งเสริมประเพณีและความรู้ท้องถิ่นที่มีอยู่ช่วยให้ชุมชน จากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ซึ่งจะเป็นการรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมและสร้างความภาคภูมิใจในชุมชน เช่น การส่งเสริมงานศิลปะพื้นบ้าน ภาษา และประเพณีท้องถิ่น กลุ่มตัวอย่างในเขตเศรษฐกิจพิเศษกล่าวว่า

“ไม่เคยอายุที่จะพูดภาษาอีสาน หรือภาษาเขมรให้คนอื่นฟัง คิดว่ามันคือเสน่ห์ของเราต่างหาก ลูกหลานก็พูดกันเป็นเรื่องปกติ” (เพศชาย อายุ 48 ปี)

“ถ้าปีไหนไม่ได้ร่วมงานประจำปีรู้สึกเหมือนขาดอะไรไปสักอย่าง อย่างงานแห่ปราสาทผึ้ง หรืองานพิธีแซ่โดนตา ที่ชาวบ้านกับครอบครัวเราต้องไปช่วยทำ” (เพศหญิง อายุ 55 ปี)

4. ประเด็นด้านความสัมพันธ์และความช่วยเหลือ ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว สมาชิกในชุมชนมีความสัมพันธ์และมีการสร้างเครือข่ายภายในชุมชนซึ่งเป็นสิ่งที่จะช่วยขับเคลื่อนชุมชน ผ่านการสนับสนุนซึ่งกันและกันในเรื่องต่าง ๆ เช่น การระดมทุน การช่วยเหลือจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในยามฉุกเฉิน และการสร้างความร่วมมือในการทำกิจกรรมหรือประเพณีประจำปีต่าง ๆ จะทำให้ชุมชนสามารถรับมือกับความท้าทายและปัญหาที่จะเกิดขึ้นได้ จากคำให้สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างได้กล่าวว่า

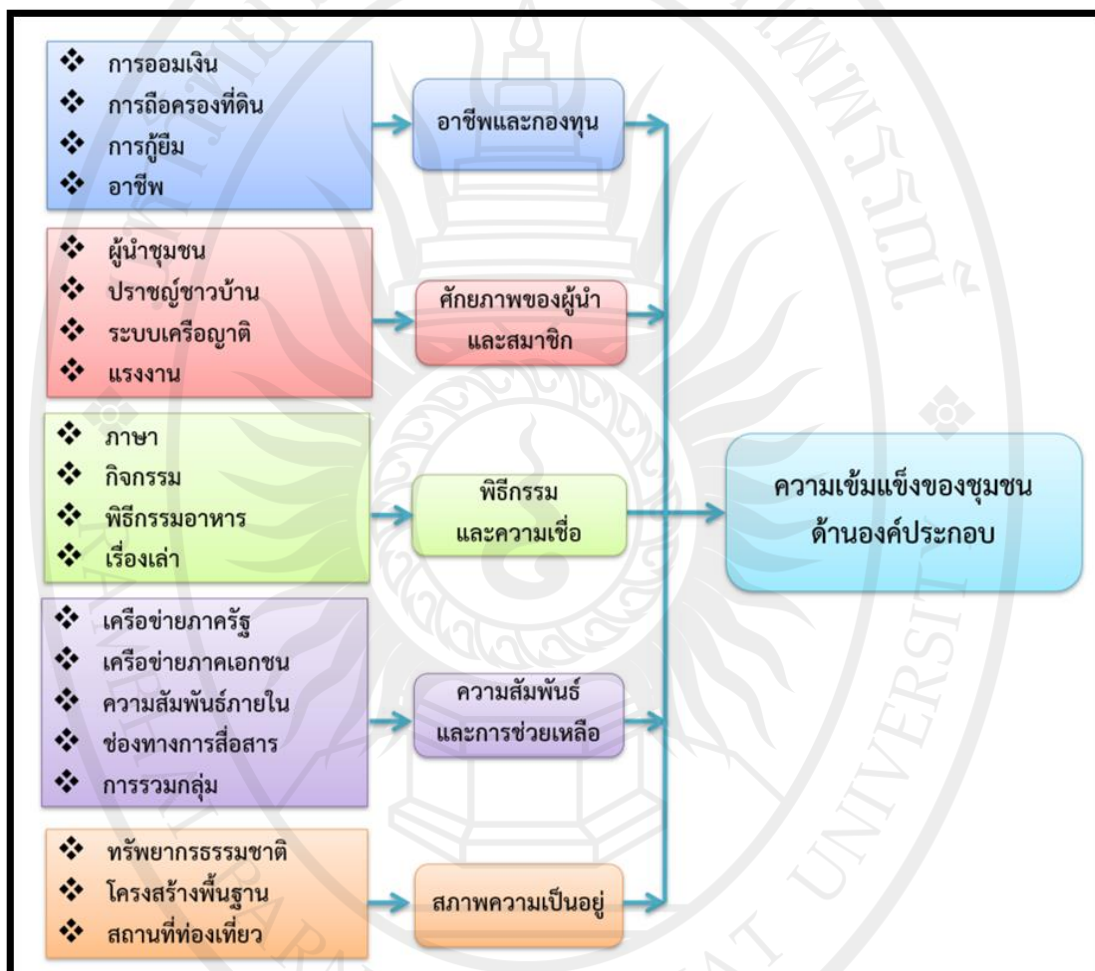
“ถ้ามีโจรเข้ามาในหมู่บ้านรับรองว่า โจรจะไม่ได้ออกจากชุมชนไปอย่างดีแน่ เพราะบ้านทุกหลังจะรวมพลังกันแล้วจัดการ ด้วยกฎหมายและกฎหมาย” (เพศหญิง อายุ 45 ปี)

5. ประเด็นด้านสภาพความเป็นอยู่ ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว มีแหล่งน้ำสำหรับการทำการเกษตรที่เพียงพอ รวมถึงคุณภาพดินที่สมาชิกในชุมชนสามารถปรับตัวและแก้ปัญหาเพื่อให้ดินมีความเหมาะสมสำหรับการเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตร อากาศที่มีความสมดุล และทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในการผลิตอาหารและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ของชุมชน โดยการรักษาทรัพยากรธรรมชาติจะส่งผลดีต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยกลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า

“จริง ๆ บ้านเราถ้าไม่มีเงินเราก็สามารถอยู่กันได้ เพราะรั้วบ้านเราคือผัก น้ำบ้านเราคือปลา อยู่กับธรรมชาติ กินกับธรรมชาติ ไม่วุ่นดี” (เพศหญิง อายุ 47 ปี)

“ถ้าช่วงฤดูเกี่ยวข้าวกับเก็บอ้อย เกษตรกรไม่เผามันจะทำให้บ้านของเรามีอากาศดีมาก เพราะช่วงที่ไม่เผาอากาศมันดีจริง ๆ ไฟโปร่ง คนแก่ออกกำลังกายได้ แต่มันก็จะเป็นช่วง ๆ นั้นแหละ” (เพศชาย อายุ 58 ปี)

จากผลการศึกษาข้างต้นสามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 4.6 ความเข้มแข็งของชุมชน ด้านองค์ประกอบ

ความเข้มแข็งของชุมชนด้านกระบวนการ ผลจากการวิเคราะห์สามารถแยกประเด็นออกมาได้ 5 ประเด็น ดังนี้

1. ประเด็นด้านกระบวนการมีส่วนร่วมและการตัดสินใจ ของสมาชิกในชุมชน ผ่านกลไกการทำประชาคมของชุมชนในทุก ๆ กิจกรรม โดยชาวบ้านจะมีการเข้าร่วมการประชุมและหารือร่วมกันในระดับหมู่บ้านก่อน เพื่อร่วมกันตัดสินใจเพื่อเลือกปัญหาที่เร่งด่วนและสำคัญที่สุดผ่านการตั้งคณะทำงาน จากนั้นจะเสนอต่อไปยังเทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบลที่เกี่ยวข้อง เช่น การพัฒนาที่ดิน การจัดกิจกรรม และการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยมีการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อ

แบ่งงานและกำหนดแนวทางร่วมกัน รวมถึงการช่วยเหลือกันในงานของหมู่บ้าน เช่น การจัดงาน ประเพณีหรือกิจกรรมของเทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล ผ่านการประสานงานของผู้ใหญ่บ้าน และกำนัน จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า

“เวลามีเรื่องสำคัญให้ตัดสินใจชุมชนเรามีการประชุมโดยชาวบ้านจะร่วมกันประชุม และหารือในหมู่บ้านก่อน เพื่อตัดสินใจเลือก แล้วกำนันจะตั้งคณะกรรมการ เพื่อเสนอยังเทศบาลหรือ อบต. ที่เกี่ยวข้อง” (เพศชาย อายุ 41 ปี)

“ช่วงเตรียมงานประเพณีหรือกิจกรรมของเทศบาลและ อบต. ทำให้เรามีความสามัคคี กันมากขึ้น เพราะเราจะประชุมกลุ่มแล้วแบ่งงานกันทำตามที่ตัวเองถนัด” (เพศชาย อายุ 43 ปี)

2. ประเด็นด้านกระบวนการดำเนินงานของผู้นำ โดยผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้านและกำนัน มีกลไกและกระบวนการที่มีความเข้มแข็งและได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน ซึ่งทักษะของผู้นำที่ชุมชน ยอมรับคือ การมีความรู้ ความสามารถในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ภายในชุมชนและความสามารถในการติดต่อเชื่อมโยงกับหน่วยงานภายนอกและสามารถขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ให้สำเร็จได้อย่าง สมบูรณ์ รวมถึงการสร้างการตระหนักรู้ในเรื่องต่าง ๆ ผ่านกิจกรรมร่วมกัน เช่น การฝึกอบรมด้าน อาชีพใหม่ ๆ การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างตลาดหรือศูนย์การเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ร่วมกัน โดยจะประกาศผ่านเสียงตามสายและเปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกับ ผู้นำ ขณะที่กลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นว่า

“ถ้าไม่มีผู้ใหญ่บ้านกับกำนันกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนมันจะไม่ดีแบบนี้ เค้าทำให้เรารู้สึก ว่า เค้าตั้งใจทำงานจริง ๆ ทั้งทางงบประมาณมาพัฒนา หากคนมาช่วยพัฒนาบ้านเรา แล้วก็คอยหา กิจกรรมต่าง ๆ เช่น การฝึกอบรมอาชีพใหม่ ๆ แล้วให้เราเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ขอชื่นชม จากหัวใจ” (เพศหญิง อายุ 34 ปี)

3. ประเด็นด้านการสร้างเครือข่าย ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว มีกระบวนการการทำงานร่วมกันระหว่างชาวบ้านกับเทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล รวมถึง หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ที่ช่วยให้การขับเคลื่อนชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการประสานงานและการทำงานร่วมกับหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กร ต่าง ๆ เพื่อให้การพัฒนาเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่เพียงแต่ให้การสนับสนุนจากภายนอก แต่ยังมีความเข้าใจและความร่วมมือที่เกิดขึ้นระหว่างหน่วยงานกับชุมชน จากคำให้สัมภาษณ์กลุ่ม ตัวอย่างได้กล่าวว่า

“ชุมชนเรามีการทำงานร่วมกันระหว่างชาวบ้านกับเทศบาล อบต. และหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน การประสานงานและการทำงานร่วมกับหน่วยงานภายนอก มันจำทำให้ บ้านของเราได้ประโยชน์และอยู่ได้ด้วยตัวของเราเอง” (เพศชาย อายุ 55 ปี)

4. ประเด็นด้านการช่วยเหลือและความร่วมมือ ซึ่งเป็นการจัดการและการรวมกลุ่มอาชีพ เช่น การสานตะกร้า ทำพวงหรีด และการทำดอกไม้จันทน์ มีกลไกการทำงานในลักษณะของระบบ เครือญาติมีระบบการติดต่อสื่อสารที่ดี เช่น การใช้กลุ่มไลน์ในการติดต่อสื่อสารกับสมาชิกและผู้นำ หมู่บ้าน รวมถึงการมีระบบเสียงตามสายช่วยกระจายข้อมูลข่าวสาร อีกทั้งมีการสื่อสารกับแบบ ปากต่อปาก ขณะที่กลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นว่า

“ถ้าบ้านของเราไม่มีการรวมกลุ่มอาชีพ ไม่รู้ว่าจะเป็นอย่างไร การรวมกลุ่มอาชีพของเรา มันช่วยให้คนในชุมชนมีรายได้ มีอาชีพ คนเฒ่าคนแก่ก็ได้ทำงาน ไม่รู้สึกว่าเป็นปัญหา” (เพศชาย อายุ 50 ปี)

“ช่วงนี้คนในชุมชนจะมีการเข้ากลุ่มไลน์เพื่อพูดคุยกันบางทีก็เถียงกันในกลุ่มแต่ก็ดีขึ้นได้ นะ มันทำให้ข่าวสารกระจายไปทั่วถึงและรวดเร็ว” (เพศชาย อายุ 45 ปี)

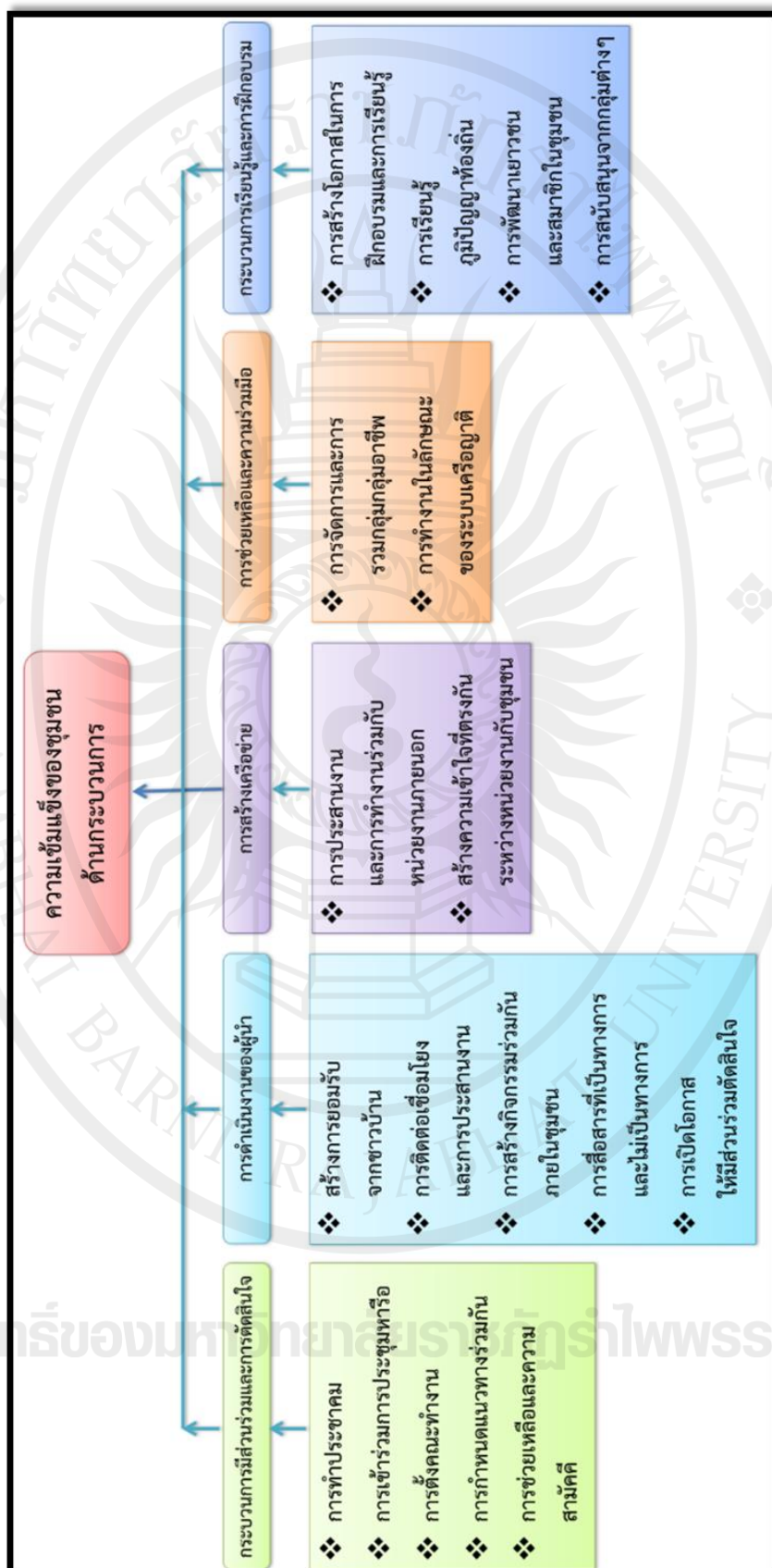
5. ประเด็นด้านกระบวนการเรียนรู้และการฝึกอบรม ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว เป็นกระบวนการที่สร้างโอกาสในการฝึกอบรมและการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความรู้ และทักษะให้กับสมาชิกในชุมชนทั้งในด้านการประกอบอาชีพและการพัฒนาทักษะชีวิต เช่น การฝึกอบรมอาชีพการทำแหนมหมูและไส้กรอก ตลอดจนมีการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านศูนย์การเรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์และการปลูกพืชสมุนไพรของชุมชน โดยมุ่งให้เกิดการพัฒนาเยาวชนและ สมาชิกในชุมชน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มสตรีในแต่ละหมู่บ้านที่เข้ามาร่วมขับเคลื่อนจนประสบความสำเร็จ จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า

“กลุ่มอาชีพใหม่ในตอนนี้ที่คนในชุมชนสนใจคือ การทำแหนมหมูและไส้กรอกอีสาน ทำง่ายและสร้างรายได้ ส่วนใหญ่แม่บ้านในชุมชนนั้นแหละที่เข้าไปขับเคลื่อน” (เพศหญิง อายุ 44 ปี)

“โรงเรียนเคยพานักเรียนเข้าไปศึกษาเรียนรู้เรื่อง การทำเกษตรอินทรีย์และการปลูก สมุนไพร โดยมีลุงสละเป็นเจ้าของพื้นที่และเป็นครูคอยสอนนักเรียน เด็กก็ชอบที่ได้ออกไปเรียนรู้ ข้างนอกโรงเรียน” (เพศชาย อายุ 62 ปี)

จากผลการศึกษาข้างต้นสามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาพที่ 4.7 ความเข้มแข็งของชุมชน ด้านการบริหาร

ความเข้มแข็งของชุมชนด้านผลลัพธ์ ผลจากการวิเคราะห์สามารถแยกประเด็นออกมาได้ 3 ประเด็น ดังนี้

1. ประเด็นด้านความเข้มแข็งในมิติด้านสังคม สามารถสะท้อนให้เห็นจากความสัมพันธ์ในชุมชน ที่ชาวบ้านในชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดี ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องต่าง ๆ มีการดูแลกันทั้งในระดับครอบครัวและในระดับชุมชน ส่วนใหญ่สามารถพึ่งพาตัวเองได้และสามารถใกล้เคียงปัญหาความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งมีการสนับสนุนผู้สูงอายุให้มีกิจกรรมร่วมกับสมาชิกในชุมชน มีการส่งเสริมการศึกษาที่ใช้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าไปบูรณาการกับโรงเรียน เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ อันจะนำไปสู่การสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชน โดยภาพรวมสมาชิกในชุมชนมีความสามัคคีที่ดีและร่วมกันจัดกิจกรรมและพัฒนาชุมชน เช่น การส่งเสริมงานประเพณีของชุมชนและกิจกรรมทางศาสนา ขณะเดียวกันมีการอนุรักษ์และเผยแพร่สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน เช่น ภาษา พิธีกรรม ศิลปะและอาหารพื้นถิ่น ทำให้ชุมชนมีความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมและสามารถใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว รวมถึงชุมชนมีความภาคภูมิใจในทรัพยากรธรรมชาติที่มีอากาศดีและท้องทุ่งท้องนาที่สร้างความสุขให้กับสมาชิกได้เป็นอย่างดี แม้ว่าจะมีความท้าทายด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมที่เข้ามาตั้งในพื้นที่ที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงชุมชน อีกทั้งความท้าทายในเรื่องยาเสพติดมีอยู่ในระดับน้อย โดยมีการช่วยกันดูแลชุมชนผ่านการตั้งกลุ่มอาสาสมัครรักษาความปลอดภัยของชุมชน การลาดตระเวนของทหารและตำรวจตระเวนชายแดน โดยกลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า

“ชุมชนเราคือบ้านที่มีครอบครัวเยอะ จะคอยดูแลซึ่งกันและกัน ใครมีอะไรก็แบ่งปัน แจ่มจ้าวสารกันตลอด เด็ก วัยรุ่น คนทำงาน หรือคนเฒ่าคนแก่ในชุมชนจะคอยช่วยเหลือกัน เวลาทำงานทุกคนจะรู้เลยว่าต้องทำอะไร ไม่ต้องมีคนมาบอกเลย” (เพศหญิง อายุ 49 ปี)

2. ประเด็นด้านความเข้มแข็งในมิติด้านเศรษฐกิจ พบว่า ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว มีความพอเพียงในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านความเป็นอยู่และด้านวิถีชีวิต อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนสวัสดิการจากภาครัฐ เช่น เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและเงินเด็กแรกเกิด ตลอดจนมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ เช่น อ่างเก็บน้ำป่าไร่ และสะพานเชื่อมโยงระหว่างประเทศไทยและประเทศกัมพูชา ซึ่งสามารถช่วยเสริมสร้างรายได้และเพิ่มโอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น ซึ่งส่งผลทำให้สมาชิกในชุมชนมีงานและมีอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัวจึงส่งผลทำให้ชุมชนมีความสุข แต่ความท้าทายหลัก คือ การต่อสู้กับระบบเศรษฐกิจที่มีค่าครองชีพสูง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตประจำวันของสมาชิกในชุมชน ขณะเดียวกันชุมชนมีความพยายามที่จะทำให้เศรษฐกิจภายในชุมชนสามารถพึ่งพาตัวเองมากขึ้น โดยอาศัยการประกอบอาชีพการเกษตรและการสร้างอาชีพเสริม เช่น การพัฒนาเกษตรกรรมโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน การค้าภายในและภายนอกประเทศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการจ้างงานจากโรงงานอุตสาหกรรมหรือกิจการต่าง ๆ ของนักลงทุน ขณะที่กลุ่มเปราะบางผู้สูงอายุและคนพิการ ยังต้องการการช่วยเหลือเพิ่มเติมในด้านค่าใช้จ่ายที่จำเป็น

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า

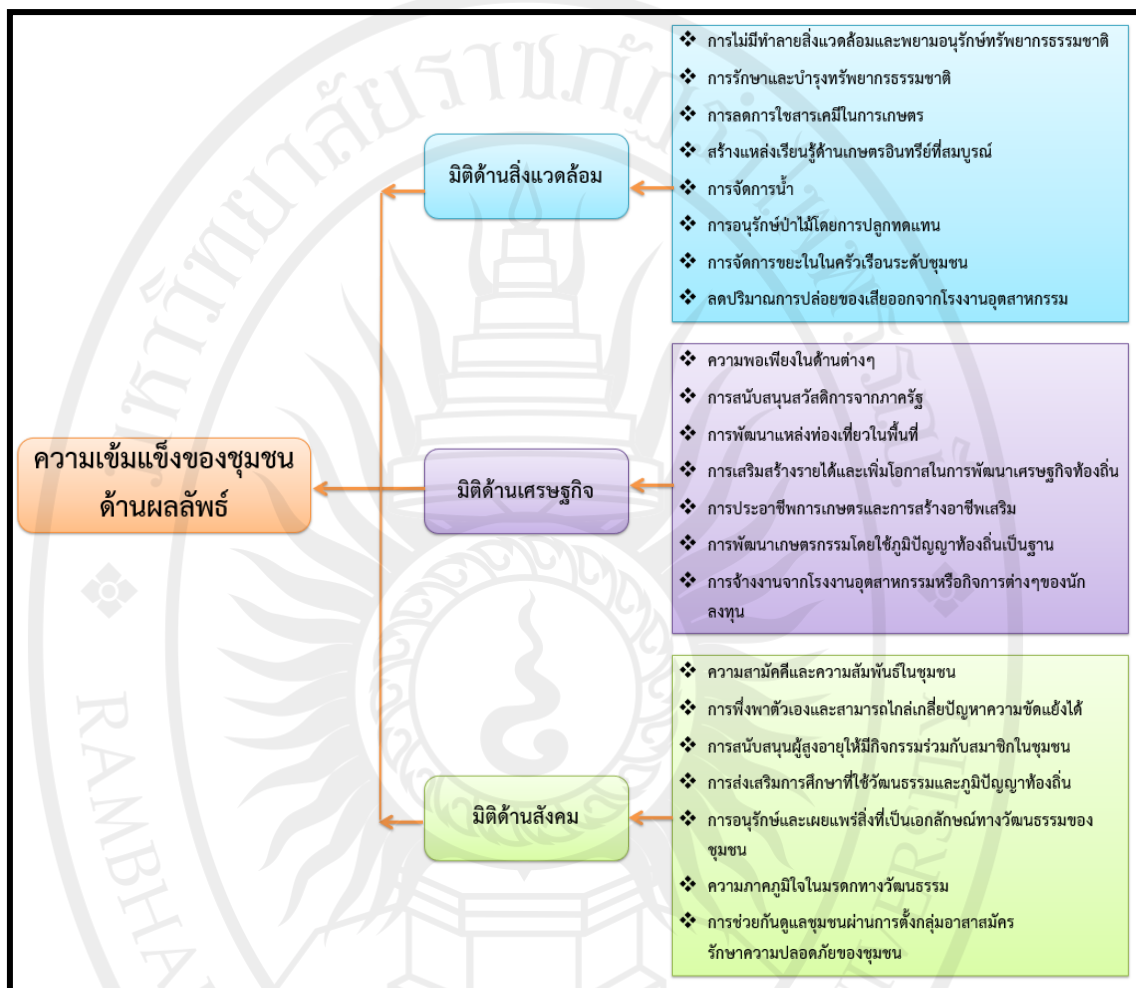
“เรามีของติดอยู่กับตัว ทั้งอ่างเก็บน้ำและสะพานเชื่อมไทย-กัมพูชา ที่สร้างรายได้ ให้กับคนในชุมชน มีการทำอาชีพปลูกข้าว ปลูกอ้อย ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น แลมีโรงงานอุตสาหกรรมที่จ้างงานคนในชุมชน” (เพศชาย อายุ 58 ปี)

3. ประเด็นด้านความเข้มแข็งในมิติด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ประชาชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ไม่มีการทำลายสิ่งแวดล้อมและพยายามอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการทำให้สภาพแวดล้อมของที่อยู่อาศัยมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการรักษาและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่เพื่อลูกหลาน ผ่านการลดการใช้สารเคมีในนาข้าว และพยายามสร้างแหล่งเรียนรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ที่สมบูรณ์ รวมถึงมีการบริหารจัดการน้ำ โดยมีการวางแผนการผันน้ำตามการปลูกพืชของชุมชน และการอนุรักษ์ป่าไม้โดยการปลูกทดแทนจากการที่ใช้พื้นที่ในการสร้างโรงงานอุตสาหกรรม มีการจัดการขยะในครัวเรือนระดับชุมชน ทำให้ชุมชนสามารถรักษาความสมดุลของระบบนิเวศได้ ซึ่งไม่เพียงแต่ส่งผลดีต่อสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังช่วยสร้างความมั่นคงในด้านเศรษฐกิจและสุขภาพของชุมชนในระยะยาวเพื่อลดผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ทั้งนี้ชุมชนยังมีการขับเคลื่อนและต่อรองกับภาคเอกชนเพื่อลดปริมาณการปล่อยของเสียออกจากโรงงานอุตสาหกรรม ขณะที่กลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นว่า

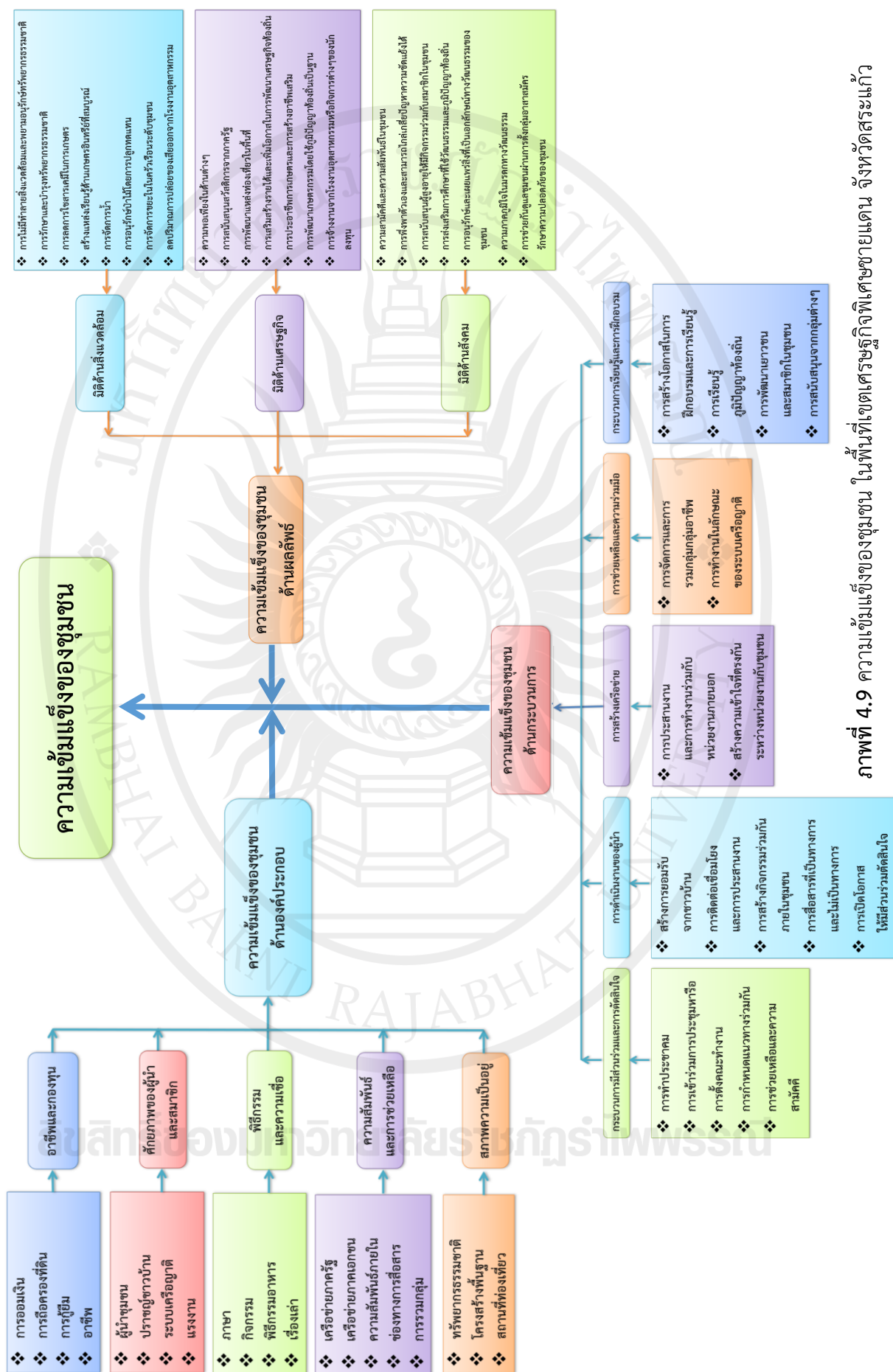
“ช่วงนี้เรามีการรณรงค์ให้ลดใช้สารเคมีในนาข้าว และลดการเผาอ้อยและนาข้าว รวมถึงมีการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ การปลูกป่าทดแทน ทุกครั้งเวลาที่มีการประชุมวางแผนโรงงาน ชาวบ้าน อบต. ก็จะมาร่วมด้วยช่วยกันตลอด” (เพศชาย อายุ 49 ปี)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

จากผลการศึกษาข้างต้นสามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 4.8 ความเข้มแข็งของชุมชน ด้านผลลัพธ์

ภาพที่ 4.9 ความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เกษตรธุรกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

ส่วนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการดำรงอยู่ของทุนชุมชนกับความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

ตารางที่ 4.12 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งชุมชน

ตัวแปร		ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)	ระดับ
ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งชุมชน			
1	ทุนทางเศรษฐกิจ	.311**	สัมพันธ์ปานกลาง
2	ทุนมนุษย์	.520**	สัมพันธ์ค่อนข้างมาก
3	ทุนวัฒนธรรม	.310**	สัมพันธ์ปานกลาง
4	ทุนทางสังคม	.389**	สัมพันธ์ต่ำปานกลาง
5	ทุนทางสิ่งแวดล้อม	.575**	สัมพันธ์ค่อนข้างมาก

Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).**

จากตารางพบว่า ทุนชุมชนที่ดำรงอยู่ในด้านทุนทางเศรษฐกิจ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนทางสิ่งแวดล้อม และทุนทางวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($r = .311^{**}$, $p = .520^{**}$, $r = .310^{**}$, $p = .389^{**}$, $r = .575^{**}$)

โดยภาพรวมความสัมพันธ์ การวิเคราะห์นี้แสดงให้เห็นว่าทุนชุมชนทั้ง 5 ด้าน (สิ่งแวดล้อม, มนุษย์, สังคม, เศรษฐกิจ, วัฒนธรรม) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว นั่นหมายความว่า เมื่อทุนชุมชนเหล่านี้เพิ่มขึ้น ชุมชนก็จะมี ความเข้มแข็งมากขึ้นตามไปด้วย แต่สิ่งที่น่าสนใจ คือ ความสัมพันธ์ของทุนแต่ละด้านต่อความเข้มแข็งของชุมชนนั้นมีมากน้อยแตกต่างกัน

ตารางที่ 4.13 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความสามารถในการทำนายทุนชุมชน

ตัวแปร	B	Std. Error	Beta	t	Sig
(Constant)	1.090	.123		8.834	.000
1 ทุนทางเศรษฐกิจ	.050	.022	.088	2.246	.025
2 ทุนมนุษย์	.160	.028	.254	5.688	.000
3 ทุนวัฒนธรรม	.001	.028	.002	.046	.964
4 ทุนทางสังคม	.146	.028	.206	5.250	.000
5 ทุนทางสิ่งแวดล้อม	.321	.029	.422	10.948	.000
R Square = .483 Adjusted R Square = .477 F= 3.357 Sig F Chang = .000					

จากการวิเคราะห์ถดถอยพหุ โดยการนำตัวแปรอิสระ 5 ตัวแปร เข้าสมการแล้วคำนวณโดยใช้วิธีปกติ (Enter) พบว่า พუნชุมชนทั้ง 5 ด้าน ร่วมกันทำนายความเข้มแข็งของชุมชนได้ร้อยละ 47.7 โดยทุนทางสิ่งแวดล้อมส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนมากที่สุด (Beta = .575, $p < .001$) รองลงมาคือทุนมนุษย์ (Beta = .160, $p < .001$) ทุนทางสังคม (Beta = .146, $p < .001$) ทุนทางเศรษฐกิจ (Beta = .025, $p < .05$) ตามลำดับ ส่วนทุนวัฒนธรรม พบว่า ไม่มีอิทธิพลต่อระดับความเข้มแข็งของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลการวิเคราะห์พหุถดถอยได้ฉายภาพความสำคัญของทุนชุมชนแต่ละด้านต่อความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว อย่างชัดเจน โดยทุนทางสิ่งแวดล้อมโดดเด่นเป็นปัจจัยหลักที่มีอิทธิพลเชิงบวกมากที่สุด บ่งชี้ว่าการดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง รองลงมา คือ ทุนมนุษย์ ซึ่งสะท้อนถึงบทบาทของการศึกษา การฝึกอบรม และการพัฒนาทักษะของคนในชุมชน ในการขับเคลื่อนการพัฒนา ทุนทางสังคมก็มีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยเน้นย้ำถึงความสำคัญของความสัมพันธ์ที่ดี ความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทุนทางเศรษฐกิจ แม้จะมีอิทธิพลน้อยกว่า แต่ก็ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความมั่นคงและยั่งยืนให้กับชุมชน ส่วนทุนทางวัฒนธรรม แม้จะมีอิทธิพลน้อยที่สุด แต่ก็ยังเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์และความภาคภูมิใจให้กับชุมชน ผลการวิเคราะห์นี้ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนต้องอาศัยการบูรณาการทุนชุมชนทุกด้านอย่างสมดุล โดยให้ความสำคัญกับการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม การพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น การพัฒนาแบบองค์รวมนี้น่าจะนำไปสู่ชุมชนที่เข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ และมีคุณภาพชีวิตที่ดี

ส่วนที่ 5 ผลการนำเสนอตัวแบบการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ทุนชุมชน ในการรองรับ
กับการพัฒนาในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

จากการสนทนากลุ่ม ของกลุ่มตัวอย่างถึงรูปแบบและวิธีการใช้ทุนชุมชนสำหรับการสร้าง
ความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดสระแก้ว พบว่า ผู้ให้ข้อมูล
มีความเห็นว่าตัวแบบการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการรองรับการพัฒนาในพื้นที่เขตเศรษฐกิจ
พิเศษชายแดนจังหวัดสระแก้ว สามารถสรุปได้ดังนี้

ภาพที่ 4.10 ตัวแบบการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยใช้ทุนชุมชนในการรองรับการพัฒนา
ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

จากตัวแบบผู้วิจัยสามารถสรุปสิ่งที่ได้ค้นพบว่า การพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยฐานแห่งความเข้มแข็งด้านกระบวนการอันประกอบไปด้วย

กระบวนการความช่วยเหลือและความร่วมมือ ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนาและแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยที่กระบวนการช่วยเหลือและความร่วมมือนั้นจะต้องเกิดจากสมาชิกภายในชุมชนที่รวมพลังและแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือที่แท้จริง กล่าวคือสมาชิกในชุมชนจำเป็นต้องมีจุดร่วมและเป้าหมายที่ต้องการขับเคลื่อนให้เป็นภาพที่สะท้อนถึงความตั้งใจและมุ่งมั่น อันจะทำให้หน่วยงานหรือบุคคลภายนอกได้เห็นและรับทราบถึงปัญหา ความต้องการและความพร้อมในการรองรับการพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เมื่อบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกได้เห็นและรับทราบถึงปัญหาแล้วนั้น จำเป็นจะต้องเข้าสู่การร่วมมือในการวางแผนแก้ปัญหาหรือพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ภายใต้การทำงานแบบการบูรณาการจากทุกภาคส่วน

ดังนั้น กระบวนการในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนด้านการช่วยเหลือและความร่วมมือ จึงเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่า การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนนั้น ควรได้รับความร่วมมือและได้รับการช่วยเหลือจากทุกภาคส่วน เพื่อให้ชุมชนสามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นภายในชุมชน ประกอบด้วย ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา รวมถึงสัญญาณอินเทอร์เน็ตที่ควรมีการซ่อมบำรุงและรักษาเพื่อให้สภาพแวดล้อมภายในชุมชนมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยที่สมาชิกทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมในการดูแลและรับผิดชอบในสภาพแวดล้อมในบริเวณที่พักอาศัยของตน หากพบว่าเกิดปัญหาจะต้องมีช่องทางในการติดต่อสื่อสารที่รวดเร็วเพื่อปรับปรุงและแก้ไข ทั้งนี้การดำเนินงานปรับปรุงแก้ไขจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือและความช่วยเหลือจากภาคส่วนอื่น ๆ เนื่องจากชุมชนไม่สามารถดำเนินการแก้ไขได้ด้วยตนเอง ตลอดจนการสร้างความร่วมมือดังกล่าวจำเป็นต้องชี้ให้เห็นถึงเป้าหมายร่วมกัน ซึ่งหมายถึงความร่วมมือและความช่วยเหลือนั้นจะต้องมีเวทีในการพูดคุย ปรึกษาเพื่อร่วมกันหาทางออก ในขณะเดียวกัน การหาทางออกนั้นจะต้องก่อให้เกิดประโยชน์กับทุกฝ่าย กล่าวคือ หากภาคเอกชนเข้ามาร่วมมือและช่วยเหลือภาคเอกชนก็จะสามารถได้รับความช่วยเหลือกลับจากชุมชนเช่นเดียวกัน ซึ่งนั่นหมายถึงการมีเป้าหมายในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันที่ชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำข้อตกลงร่วมกันในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ที่จะต้องสร้างความเข้าใจระหว่างผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรมและชุมชนว่าประโยชน์ที่จะเกิดกับทั้งสองฝ่ายคืออะไร และเป็นอย่างไร โดยต้องแสดงให้เห็นในเชิงรูปธรรม เช่น โรงงานอุตสาหกรรมหากมีการดำเนินงานในพื้นที่จะไม่สร้างผลกระทบกับชุมชนและท้องถิ่น ทั้งการปล่อยของเสีย มลพิษทางน้ำ ทางอากาศ ทางดินและทางเสียง หากผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรมดำเนินการตามเสนอนี้ ชุมชนในพื้นที่จะพร้อมให้ความร่วมมือในทุกกิจกรรมและจะเป็นการทำงานที่หนุนเสริม ร่วมมือและช่วยเหลือกันอย่างเป็นรูปธรรม

กล่าวคือ หากมีการส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการดังกล่าวจะส่งผลทำให้ทุนชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาเชิงปริมาณที่ว่า หากในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ได้รับการหนุนเสริมและสนับสนุนกระบวนการความร่วมมือและการช่วยเหลือจากทุกภาคส่วน โดยชี้ให้เห็นถึงเป้าหมายร่วมกันผ่าน

กระบวนการเรียนรู้และการฝึกอบรม โดยมีผู้นำของชุมชนเป็นกลไกในการขับเคลื่อน อีกทั้งจำเป็นต้องสร้างเวทีเพื่อสนับสนุนการแสดงออกทางความคิดระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ในเชิงสร้างสรรค์ เพื่อเป็นการเปิดโอกาสในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของชุมชน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในทุกขั้นตอน นั้นจะเป็นตัวแสดงถึงการหนุนเสริมให้ทุนด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนมีความเข้มแข็งและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น อันจะส่งผลทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจำเป็นต้องมีการใช้และการส่งเสริมทุนภายในชุมชนที่มีความหลากหลายและมีรูปแบบที่แตกต่างกันให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน จากการสนทนากลุ่ม กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า

“โมเดลการพัฒนาชุมชนเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ให้เข้มแข็งต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งภายในและภายนอกชุมชน สมาชิกในชุมชนต้องมีเป้าหมายร่วมกัน และแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจจริง ไม่ใช่เป็นการทำเพื่อจบแล้วมีรายงานส่งหน่วยเหนือ” (เพศชาย อายุ 44 ปี)

“การสื่อสารและการสร้างความเข้าใจที่ชัดเจนระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภายนอกเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นเราจำเป็นต้องทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างชุมชนกับภาคเอกชน เช่น โรงงานอุตสาหกรรม จะช่วยป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้น” (เพศชาย อายุ 41 ปี)

“กลไกการทำงานนั้นต้องมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ถ้าทุกภาคส่วนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของชุมชนมันจะทำให้การทำงานพัฒนาตามโมเดลนั้นง่ายขึ้น” (เพศชาย อายุ 48 ปี)

“เราต้องให้ชุมชนเป็นเป้าหมายสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อดึงดูดการลงทุนจากภายนอก ชุมชนต้องการการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจรวมถึงต้องศึกษาบริบทของชุมชนให้ครอบคลุมเสียก่อนดำเนินการใด ๆ” (เพศหญิง อายุ 54 ปี)

“การดำเนินงานต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม เพราะการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษของเรานั้นต้องมีการสร้างโรงงาน ทำถนน นั้นเท่ากับว่าเราต้องตัดต้นไม้ไปเท่าไร สัตว์ตัวเล็กตัวน้อยจำนวนเท่าไรที่จะไม่มีที่อยู่” (เพศหญิง อายุ 55 ปี)

“การพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษไม่ใช่เพียงการส่งเสริมภาคธุรกิจขนาดใหญ่เพียงอย่างเดียว เราต้องหนุนเสริมวัฒนธรรมพื้นถิ่นของเราให้โดดเด่นจนสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้” (เพศหญิง อายุ 49 ปี)

รวมไปถึงกระบวนการดำเนินงานของผู้นำ ที่จะต้องมีกลไกในการประสานงานได้อย่างครอบคลุม เพื่อเป็นการประสานประโยชน์จากทุกภาคส่วน โดยผู้นำในชุมชนจำเป็นต้องสร้าง

การยอมรับให้กับสมาชิกในชุมชน ทั้งด้านผลงานที่ต้องแสดงออกในอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การดำเนินกิจกรรมสำคัญหรือกิจกรรมเฉพาะกิจภายในชุมชน รวมถึงผู้นำในชุมชนต้องมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเป็นการหนุนเสริมการพัฒนาชุมชนของตนเอง กล่าวคือ ผู้นำชุมชนต้องมีความสามารถในการติดต่อสื่อสารกับส่วนราชการ ติดต่อสื่อสารกับภาคเอกชน เพื่อดึงศักยภาพของแต่ละส่วนเข้ามาเพื่อพัฒนาพื้นที่ของตนเอง ตลอดจนสามารถชี้ให้เห็นถึงเป้าหมายและจุดร่วมของทุกภาคส่วน อันจะก่อให้เกิดการกระจายผลประโยชน์ได้อย่างเท่าเทียม

ดังนั้น กระบวนการในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนด้านการดำเนินงานของผู้นำ จึงเป็นกระบวนการหนึ่งในการหนุนเสริมทุนชุมชนด้านทุนมนุษย์ โดยผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่า ต้องการให้ผู้นำของตนเองสามารถประสานงานร่วมกับภาคเอกชนที่เข้ามาก่อตั้งโรงงานอุตสาหกรรม ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว โดยแสดงให้เห็นถึงความต้องการของทั้งสองฝ่าย ทั้งส่วนของภาคอุตสาหกรรมและส่วนของสมาชิกในชุมชน เพื่อชี้ให้เห็นถึงเป้าหมายของทั้งสองส่วนอันจะส่งผลทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่น รวมถึงควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้นำชุมชนเข้าร่วมการพัฒนาศักยภาพ เช่น การฝึกอบรมด้านบุคลิกภาพการแต่งกาย การพูดในที่สาธารณะ รวมถึงการฝึกอบรมในด้านทักษะการออกแบบนวัตกรรมภายในชุมชนเพื่อแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะที่ผู้นำชุมชนในมิติของปราชญ์ชาวบ้านที่มีอยู่ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ประกอบด้วย ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรอินทรีย์ ปราชญ์ชาวบ้านด้านพิธีกรรมความเชื่อ รวมถึงปราชญ์ชาวบ้านด้านหัตถกรรม จำเป็นต้องมีการถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์ให้กับสมาชิกในชุมชนทุกช่วงวัยเพื่อเป็นการสืบทอดองค์ความรู้ดังกล่าว โดยมีการบูรณาการจากทุกภาคส่วนเพื่อให้้องค์ความรู้ดังกล่าวได้รับการส่งเสริมและสนับสนุน เช่น การสร้างเวที หรือจัดกิจกรรม โดยให้ปราชญ์ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นวิทยากรเพื่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตลอดจนเป็นการสร้างความรักและความผูกพันและความภาคภูมิใจในบ้านเกิดของสมาชิกในชุมชน ขณะเดียวกันภาคเอกชนเข้ามาร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมดังกล่าว จะเป็นผลทำให้ผู้ประกอบการในโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ เห็นคุณค่าของทุนภายในชุมชนมากยิ่งขึ้น

กล่าวคือ หากมีการส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการดังกล่าวจะส่งผลทำให้ทุนมนุษย์ของชุมชนมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาเชิงปริมาณที่พบว่า หากในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว มีการส่งเสริมกระบวนการดำเนินงานของผู้นำผ่านกระบวนการฝึกอบรม ที่ได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนอันเกิดจากการสร้างเครือข่ายของผู้นำชุมชน ทั้งการดำเนินกิจกรรมทั้งหมดนั้นต้องได้รับการมีส่วนร่วมจากสมาชิกในชุมชนทุกกระบวนการ เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืน จากการสนทนากลุ่ม กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า

“คนที่ผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเป็นอย่างมาก ทั้งเป็นผู้ประสานงานกับทุกภาคส่วน และเป็นคนทีทราบเรื่องราวของชุมชนเป็นอย่างดี สามารถดึงศักยภาพของชุมชนมาเป็นจุดขายได้” (เพศชาย อายุ 47 ปี)

“ผู้นำไม่ใช้การทำงานเก่งอย่างเดียวแต่ต้องได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชนด้วย เพื่อให้การพัฒนาชุมชนเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว มีความยั่งยืน” (เพศหญิง อายุ 61 ปี)

“คนที่จะสามารถสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อหนุนเสริมการพัฒนาชุมชนของเรา ก็คือ ผู้นำที่ดีต้องมีความสามารถในการติดต่อสื่อสารกับส่วนราชการและภาคเอกชน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับชุมชน” (เพศชาย อายุ 64 ปี)

“การพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว เราต้องร่วมกันตั้งเป้าหมาย และจุดร่วมของทุกภาคส่วน ว่ามีปัญหาและความต้องการอะไร โดยที่ทุกส่วนต้องทำงานร่วมกันแบบ เป็นหนึ่งเดียวไม่ใช้การแยกส่วนคิด แยกส่วนทำ” (เพศชาย อายุ 58 ปี)

“การกระจายผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม จะเป็นกลไกที่สามารถพาให้ชุมชนมีความพร้อม และเต็มใจในการร่วมกันพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ไม่ใช่เป็นการสร้าง ผลประโยชน์ให้กับคนบางกลุ่ม ประเด็นนี้ต้องมีความชัดเจนที่สุด” (เพศหญิง อายุ 49 ปี)

“ทั้งตัวผู้นำและชุมชนไม่มีใครที่เก่งมาตั้งแต่แรก ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้นำ ชุมชนเข้าร่วมการพัฒนาศักยภาพ เช่น การฝึกอบรมด้านบุคลิกภาพ การสื่อสาร และการออกแบบ นวัตกรรม จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของพวกเขา” (เพศหญิง อายุ 53 ปี)

“ความรู้ที่จะลืมไม่ได้คือความรู้ที่ฝังลึกในตัวคนที่เราเรียกว่า ปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีอยู่ใน พื้นที่ที่จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุน ให้ถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์ให้กับสมาชิกในชุมชน และคนทุกช่วงวัย เพื่อให้พื้นที่ของเรามีความรู้ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวและไม่เหมือนใคร” (เพศชาย อายุ 58 ปี)

“การสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชนเป็นสิ่งที่ท้าทาย เราจะทำอย่างไรให้คนใน ชุมชนมีความรักความผูกพันในบ้านเกิด อันนี้ก็เป็นปัจจัยที่สำคัญเช่นกัน” (เพศหญิง อายุ 46 ปี)

“การสร้างเวทีหรือพื้นที่ให้คนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จะช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน มันจะทำให้การพัฒนาพื้นที่ เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว เป็นไปได้อย่างราบรื่น” (เพศชาย อายุ 44 ปี)

ขณะที่กระบวนการสร้างเครือข่าย เป็นกระบวนการหนึ่งที่สามารถช่วยหนุนเสริมให้ชุมชน ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนความสัมพันธ์อันดี ซึ่งจะเป็นกระบวนการที่ทำให้ชุมชนสามารถ ประสบความสำเร็จในเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยกระบวนการสร้างเครือข่ายนั้นจะกล่าวรวมตั้งแต่ เครือข่ายขนาดเล็กภายในชุมชนไปจนถึงเครือข่ายขนาดใหญ่ภายนอกชุมชน ซึ่งกระบวนการสร้าง เครือข่ายพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว นั้น จะต้องดำเนินการภายใต้ระบบ

เครือข่าย เนื่องจากในพื้นที่มีลักษณะเฉพาะ ทั้งทางด้านศาสนา ด้านประเพณี ด้านเชื้อชาติ และด้านภาษา เป็นต้น จำเป็นต้องใช้การสื่อสารในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ อันจะทำให้เกิดการสร้างความเข้าใจและดำเนินการไปในทิศทางเดียวกัน

ดังนั้น กระบวนการในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนด้านการสร้างเครือข่าย จึงเป็นกระบวนการที่สร้างมิตรภาพภายในชุมชนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่า การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนนั้น จำเป็นต้องมีการสร้างเครือข่ายภายในชุมชน ซึ่งการสร้างเครือข่ายนั้นควรสนับสนุนให้อยู่ในรูปแบบของระบบเครือข่าย เนื่องจากพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว เป็นพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ของสมาชิกที่ใกล้ชิดกัน โดยสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่จะรู้จักกันหากศึกษาหรือสอบถามเชิงลึกจะพบว่า สมาชิกทุกหลังคาเรือนคือญาติพี่น้องกันทั้งสิ้น ดังนั้นหากหน่วยงานหรือภาคส่วนต่าง ๆ จะดำเนินกิจกรรมใด ๆ ควรมีการสื่อสารในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ อันเนื่องมาด้วยสมาชิกในชุมชนมีความคุ้นชินและเปิดรับการสื่อสารในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ โดยปัจจุบันการสื่อสารที่ใช้บ่อยที่สุดคือ ลักษณะปากต่อปาก ซึ่งการสื่อสารดังกล่าวไม่เกิดปัญหาหรือผิดเพี้ยนจากข้อมูลข่าวสารแรกเริ่ม รวมถึงใช้การสื่อสารและภาษาที่เป็นภาษาพื้นถิ่นอันจะนำไปสู่ความเข้าใจได้มากยิ่งขึ้น

กล่าวคือ หากมีการส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการดังกล่าวจะส่งผลทำให้ทุนชุมชนด้านสังคม มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาเชิงปริมาณที่พบว่า หากในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ได้รับการสนับสนุนการสร้างเครือข่ายในระบบเครือข่ายภายในชุมชนและรูปแบบการติดต่อสื่อสารที่ไม่ใช้การสื่อสารที่เป็นทางการจะส่งผลทำให้ชุมชนมีเครือข่ายที่หลากหลาย ซึ่งจะเป็นการหนุนเสริมทุนชุมชนด้านสังคมให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันการพัฒนาความเข้มแข็งของทุนชุมชนด้านสังคมนั้นจะต้องอาศัยการเรียนรู้จากทุกภาคส่วนเพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจในบริบทของสมาชิกภายในชุมชนเพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาดอันเกิดจากการสื่อสาร ขณะเดียวกันผู้นำจะต้องทำหน้าที่ในการสร้างเครือข่ายและเป็นสื่อกลางในการสื่อสารข่าวสารต่าง ๆ ให้กับสมาชิกได้รับทราบ เมื่อมีความเข้าใจที่ตรงกันจะส่งผลทำให้เกิดความร่วมมือและได้รับการช่วยเหลือที่ตรงกับความต้องการของชุมชน ทั้งนี้สิ่งที่สำคัญการสร้างเครือข่ายหรือการหนุนเสริมความเข้มแข็งของทุนชุมชนด้านสังคมนั้น ต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสำคัญจำจะเกิดเครือข่ายที่เข้มแข็งและทำให้ทุนชุมชนด้านสังคมมีเสถียรภาพมากที่สุดเพื่อให้พื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว มีความเข้มแข็ง จากการสนทนากลุ่ม กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า

“ในการพัฒนาชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ให้เข้มแข็งกระบวนการที่สำคัญคือการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชน จะช่วยให้ชุมชนไปถึงเป้าหมายที่ร่วมกันตั้งไว้ได้” (เพศชาย อายุ 48 ปี)

“การสร้างเครือข่ายภายในชุมชนควรเน้นไปที่ระบบเครือข่าย เนื่องจากสมาชิกในชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน คุ้นเคยกันแบบไม่เป็นทางการ จะทำให้มาใช้ภาษาราชการที่ไม่ใช่ภาษาท้องถิ่น

ก็ทำได้แต่มันจะยาก การพูดคุยในวิธีของชาวบ้านจะช่วยให้ข้อมูลข่าวสารเข้าถึงคนได้อย่างง่ายและรวดเร็ว” (เพศหญิง อายุ 53 ปี)

“ในโลกนี้เราไม่สามารถอยู่คนเดียวได้ ในชุมชนก็เช่นกัน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก จะช่วยให้ชุมชนได้รับการสนับสนุนและความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ และพร้อมที่จะรับมือกับทุกสถานการณ์” (เพศหญิง อายุ 50 ปี)

“ก่อนสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เราต้องสร้างความเข้าใจที่ตรงกันกับทุกภาคส่วนเสียก่อน เพื่อให้ชุมชนเกิดประโยชน์สูงสุด” (เพศชาย อายุ 48 ปี)

“คนที่จะมาเป็นเครือข่ายเค้าก็ต้องดูความสามารถของชุมชนด้วยเหมือนกัน ดังนั้นศักยภาพที่ชุมชนมีจำเป็นต้องทำให้มันเข้มแข็งและยั่งยืนและพร้อมร่วมมือกับเครือข่ายต่าง ๆ ที่จะเข้ามา” (เพศชาย อายุ 47 ปี)

ตลอดจนกระบวนการเรียนรู้และการฝึกอบรม ที่เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้และสนับสนุนองค์ความรู้ท้องถิ่นสำหรับการสร้างอาชีพและทักษะการใช้ชีวิต เนื่องจากในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว นั้น มีชุดองค์ความรู้ที่เป็นเอกลักษณ์และพร้อมได้รับการส่งเสริมและสนับสนุน ทั้งองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาด้านการจักสานเสื่อกก ไม้ไผ่ การทอผ้าไหมและผ้าฝ้าย วิธีการทำการเกษตรพืชไร่ ประกอบด้วย อ้อย ข้าวโพด มันสำปะหลัง รวมถึงวิธีการทำเกษตรพืชสวน ประกอบด้วย ลำไย เมล่อน มะม่วง เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดเป็นกิจกรรมที่ใช้องค์ความรู้ และภูมิปัญญาของชุมชนในการขับเคลื่อนเพื่อนำไปสู่การสร้างรายได้ให้กับชุมชนอันเกิดจากการแลกเปลี่ยนสินค้าทั้งภายในและภายนอกประเทศ

ดังนั้น กระบวนการในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนด้านการเรียนรู้และการฝึกอบรม นั้นจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญในการหนุนเสริมทุนชุมชนด้านเศรษฐกิจได้อย่างชัดเจน ผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่า ต้องการให้มีการฝึกอบรมด้านอาชีพให้กับผู้สูงอายุในชุมชน เนื่องจากในชุมชนมีผู้สูงอายุที่ว่างงาน โดยเสนอให้ควรมีอาชีพที่ไม่ใช้แรง เช่น การเชื่อมและสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุผ่านการฝึกอบรมเสริมสร้างทักษะการเป็นผู้ประกอบการ โดยใช้กลุ่มอาชีพที่มีอยู่ในชุมชน ประกอบด้วย กลุ่มทอผ้า กลุ่มจักสาน กลุ่มแปรรูปอาหาร มาขยายผลสู่กลุ่มผู้สูงอายุเพื่อเป็นกลไกหนึ่งในการเพิ่มผลผลิตก่อนจำหน่ายออกสู่ตลาด รวมถึงนำองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งด้านการเกษตร หัตถกรรม จัดทำเป็นหลักสูตรเข้าสู่ระบบการศึกษาในโรงเรียนภายในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว อันจะเป็นการต่อยอดและรักษาชุดองค์ความรู้ของชุมชนให้กับเด็กและเยาวชนในพื้นที่ รวมถึงเป็นการสร้างทักษะด้านอาชีพและทักษะชีวิตให้กับสมาชิกในชุมชน

กล่าวคือ หากมีการส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการดังกล่าวจะส่งผลทำให้ทุนทางเศรษฐกิจของชุมชนมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาเชิงปริมาณที่พบว่า หากในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว มีกระบวนการเรียนรู้และการฝึกอบรม

โดยใช้ผู้นำของชุมชนในการดำเนินงานที่ได้รับการช่วยเหลือและได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน อันเกิดการสร้างเครือข่ายของชุมชน รวมถึงสมาชิกในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งนั่นจะเป็นผลทำให้ชุมชนเกิดการหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจภายในที่มากยิ่งขึ้น จากการสนทนากลุ่ม กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า

“กระบวนการเรียนรู้และการฝึกอบรมเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาทุนทางเศรษฐกิจของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว” (เพศหญิง อายุ 46 ปี)

“พื้นที่นี้มีองค์ความรู้ท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น การจักสาน การทอผ้า และการเกษตร ซึ่งสามารถนำมาต่อยอดเพื่อสร้างอาชีพและรายได้” (เพศชาย อายุ 60 ปี)

“การฝึกอบรมอาชีพให้กับผู้สูงอายุ และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการกับการศึกษาในโรงเรียน จะช่วยสร้างทักษะและโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับคนในชุมชนทุกช่วงวัย” (เพศชาย อายุ 54 ปี)

“เมื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกลุ่มอาชีพต่าง ๆ แล้ว เราต้องเชื่อมโยงกับตลาดภายนอก จะช่วยเพิ่มโอกาสในการสร้างรายได้” (เพศชาย อายุ 51 ปี)

“การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ การสนับสนุนองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น จะช่วยสร้างอาชีพและทักษะชีวิตให้กับคนในชุมชนได้” (เพศหญิง อายุ 58 ปี)

“การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการกับการศึกษาในโรงเรียน จะช่วยให้เกิดการสืบสานความรู้และสร้างทักษะให้กับเยาวชน” (เพศชาย อายุ 43 ปี)

และสุดท้ายกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยในทุกกิจกรรมของชุมชนนั้นจะต้องอาศัยพลังจากสมาชิกของชุมชนในทุกกิจกรรม ทั้งการร่วมคิด ร่วมดำเนินกิจกรรมและร่วมกันรับผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น จะต้องมีความรู้ในการประชุมหารือ ปรึกษาปัญหาเพื่อหาทางออกให้กับชุมชน รวมถึงการจัดเวทีประชาคมเพื่อร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือองค์ความรู้ที่ฝังลึกภายในชุมชน เพื่อเป็นการค้นหาศักยภาพตลอดจนเป็นการนำองค์ความรู้นั้น ๆ มาออกแบบเป็นกิจกรรมสาธารณะภายในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

ดังนั้น กระบวนการในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงเป็นกระบวนการที่สามารถเปิดโอกาสและสร้างพื้นที่แห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันภายในชุมชน รวมถึงเป็นพื้นที่สำหรับการหาทางออกให้กับความท้าทายที่เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนจะสามารถหนุนเสริมให้ทุนชุมชนด้านวัฒนธรรมมี

ความเข้มแข็งได้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่า สิ่งสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนจะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกกระบวนการ ดังนั้นในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ควรมีการสร้างกิจกรรมร่วมกันของทุกตำบลเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งทางด้านภาษา วัฒนธรรม และประเพณีต่าง ๆ โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนกิจกรรม รวมถึงมีการทำงานร่วมกับประเทศเพื่อนบ้านซึ่งเป็นเครือญาติกันตั้งแต่บรรพบุรุษ หากมีการทำกิจกรรมร่วมกันแล้วจะเป็นสิ่งที่ทำให้ทุนชุมชนด้านวัฒนธรรมได้รับการเผยแพร่สู่สาธารณะและเป็นที่รู้จักในวงกว้างขึ้น

กล่าวคือ หากมีการส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการดังกล่าวจะส่งผลทำให้ทุนชุมชนด้านวัฒนธรรม มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาเชิงปริมาณที่พบว่า หากในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว สามารถสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจะทำให้ทุนชุมชนด้านวัฒนธรรมมีความเข้มแข็งมากขึ้น ดังนั้น การสร้างเวทีประชาคมสำหรับการร่วมกันวางแผนพัฒนาทุนชุมชนด้านวัฒนธรรม ในทุก ๆ ด้านจากทุกตำบลในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว เพื่อเป็นการสร้างอัตลักษณ์ให้กับพื้นที่ และควรมีการจัดกิจกรรมประกวดแข่งขันการร้องเพลงภาษาพื้นถิ่น การแข่งขันลวดลายการผ้าทอมือ และในกิจกรรมจะมีการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของพื้นที่ ทั้งโรงพยาบาลสมัยพระนาราย (อโรคยา) วัดเจดีย์ทองคำ สะพานมิตรภาพไทย-กัมพูชา อ่างเก็บน้ำ ซึ่งทั้งหมดนั้นจะเกิดขึ้นได้จากการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยที่การดำเนินงานจะต้องส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนเกิดองค์ความรู้และอบรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมโดยทั้ง 4 ตำบล คือ บ้านหลังเดียวกันที่จะมีข้อมูลเดียวกัน เชื่อมโยงองค์ความรู้ของแต่ละพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงผู้นำภายในชุมชนของทุกตำบลในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว จะต้องมีการดำเนินงานที่สามารถกระจายผลประโยชน์ให้กับสมาชิกในชุมชนได้อย่างเท่าเทียม ขณะเดียวกันหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนจะต้องเข้ามาส่งเสริมสนับสนุน ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือเพื่อให้เกิดประโยชน์กับทุกฝ่าย ซึ่งเป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่อยู่ในลักษณะการทำงานที่เป็นระบบมีความยืดหยุ่น จากการสนทนากลุ่ม กลุ่มตัวอย่างให้ข้อมูลว่า

“กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนในทุกกิจกรรม ทั้งการร่วมคิด ร่วมดำเนินกิจกรรม และร่วมกันรับผลประโยชน์ จะช่วยให้ชุมชนสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ” (เพศหญิง อายุ 42 ปี)

“การสร้างเวทีประชุมหารือและประชาคม จะเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและหาทางออกร่วมกัน” (เพศชาย อายุ 53 ปี)

“การนำองค์ความรู้และศักยภาพของชุมชนมาออกแบบเป็นกิจกรรมสาธารณะ จะช่วยสร้างความภาคภูมิใจและอัตลักษณ์ให้กับพื้นที่” (เพศชาย อายุ 56 ปี)

“การสร้างกิจกรรมร่วมกันระหว่างตำบล และการทำงานร่วมกับประเทศเพื่อนบ้าน จะช่วยเผยแพร่วัฒนธรรมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน” (เพศชาย อายุ 57 ปี)

“การจัดกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การประกวดร้องเพลงภาษาพื้นถิ่น และการแข่งขันลวดลายผ้าทอมือ จะช่วยสร้างอัตลักษณ์ให้กับพื้นที่ และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การกระจายผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับทุกภาคส่วน เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชน” (เพศหญิง อายุ 53 ปี)

ดังนั้น หากมีการใช้และสนับสนุนความเข้มแข็งของทุนชุมชนด้านองค์ประกอบทั้ง 5 องค์ประกอบที่ต้องมีกลไกและการทำงานควบคู่กันอย่างเป็นระบบ จะสามารถทำให้ความเข้มแข็งด้านผลลัพธ์ของชุมชนเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืน ซึ่งครอบคลุมทั้ง 3 มิติ คือ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งจากการสรุปตัวแบบความเข้มแข็งของชุมชนในการรองรับการพัฒนาในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว นั้น จะต้องมีการเชื่อมโยงจากทุกส่วน ทั้งด้านกระบวนการที่จะหนุนเสริมและสนับสนุนให้องค์ประกอบที่เป็นทุนชุมชนทั้ง 5 ด้าน ได้รับการเติมเต็มและเกิดความสมบูรณ์มากที่สุด โดยที่ตัวแบบนั้นจะมีการลำดับความเข้มแข็งไว้ 5 ลำดับ ซึ่งจะเรียงองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดไว้เป็น 3 เสากลางของตัวแบบ เพื่อให้การรองรับการพัฒนาในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว นั้น สามารถดำรงอยู่ได้ หากองค์ประกอบเสาแรกและเสาสุดท้ายเกิดปัญหาความเข้มแข็งของชุมชนก็ยังสามารถดำรงอยู่ได้ ทั้งนี้ตัวแบบความเข้มแข็งของชุมชนด้านองค์ประกอบจำเป็นจะต้องได้รับการส่งเสริม ต่อยอด และแก้ไขอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์และเกิดความเข้มแข็งของชุมชนในการรองรับการพัฒนาในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาในสังคมจะเป็นไปในทิศทางใด ชุมชนก็ยังสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยทุนภายในชุมชน นั่นคือสิ่งที่เป็นการพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคมได้อย่างยั่งยืน

จากผลการศึกษาการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว จำเป็นต้องมีรูปแบบและวิธีการใช้ทุนชุมชนทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนมนุษย์ ทุนด้านสิ่งแวดล้อม ทุนทางสังคม และทุนทางวัฒนธรรม เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและเติบโตอย่างยั่งยืนในระยะยาว ดังนี้

ในด้านทุนทางเศรษฐกิจ การสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนและภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเป็นสิ่งสำคัญ การส่งเสริมอาชีพที่หลากหลาย เช่น เกษตรอินทรีย์ แปรรูปสินค้าชุมชน และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จะช่วยสร้างความมั่นคงทางรายได้ การฝึกอบรมอาชีพ โดยเฉพาะผู้สูงอายุ และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการกับการศึกษา จะช่วยเพิ่มโอกาสในการสร้างรายได้และลดการพึ่งพาภายนอก การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกลุ่มอาชีพและการเชื่อมโยงกับตลาดภายนอก จะช่วยขยายโอกาสทางการค้า การจัดเวทีปรึกษาหารือและการทำข้อตกลงร่วมกับภาคเอกชน จะช่วยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน

การพัฒนาทุนทางเศรษฐกิจในชุมชนเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว จำเป็นต้องเน้นการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนและภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อ

ส่งเสริมอาชีพที่หลากหลายและสร้างความมั่นคงทางรายได้ให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน เริ่มจากการส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ โดยสนับสนุนให้เกษตรกรปลูกพืชผักผลไม้ปลอดสารพิษ จัดหาตลาดรับซื้อที่เป็นธรรม และส่งเสริมการสร้างแบรนด์สินค้าเกษตรอินทรีย์ของชุมชน เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิต นอกจากนี้ ควรพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปจากวัตถุดิบในท้องถิ่น เช่น ผลไม้แปรรูป สมุนไพรแปรรูป และผลิตภัณฑ์จักสาน โดยเน้นการสร้างมูลค่าเพิ่มและออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่น่าสนใจ เพื่อดึงดูดผู้บริโภค การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่สำคัญ โดยพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติในชุมชน จัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างใกล้ชิด เพื่อสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การฝึกอบรมอาชีพเป็นอีกส่วนสำคัญ โดยจัดหลักสูตรฝึกอบรมที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน เช่น การทำอาหาร การตัดเย็บเสื้อผ้า และการซ่อมบำรุงอุปกรณ์ต่าง ๆ ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ และถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับคนรุ่นหลัง สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มผู้ประกอบการ และกลุ่มหัตถกรรม เพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สร้างความเชื่อมโยงกับตลาดภายนอก โดยจัดกิจกรรมส่งเสริมการขายสินค้าชุมชนในงานแสดงสินค้าต่าง ๆ และพัฒนาช่องทางการตลาดออนไลน์ จัดเวทีประชาคมเพื่อให้คนในชุมชนได้ร่วมกันวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการพัฒนาต่าง ๆ ส่งเสริมการทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างชุมชนและภาคเอกชน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดเงื่อนไขและผลประโยชน์

ด้านทุนมนุษย์ การพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนต้องเน้นการเรียนรู้ร่วมกันและการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น การฝึกอบรมผู้นำชุมชน การถ่ายทอดภูมิปัญญาจากปราชญ์ชาวบ้าน และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ จะช่วยเพิ่มศักยภาพของคนในชุมชน การสร้างเวทีให้คนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็น จะช่วยสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาทุนมนุษย์ในชุมชนเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว จำเป็นต้องเน้นการเรียนรู้ร่วมกันและการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น เพื่อเพิ่มศักยภาพของคนในชุมชนและสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน เริ่มจากการฝึกอบรมผู้นำชุมชน โดยจัดหลักสูตรฝึกอบรมด้านการบริหารจัดการ การสื่อสาร และการวางแผนพัฒนาชุมชน ให้กับผู้นำชุมชนอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายผู้นำชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และเรียนรู้จากกัน จัดกิจกรรมให้ปราชญ์ชาวบ้านถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับเยาวชน เช่น การสอนทำอาหารพื้นบ้าน การสอนจักสาน และการสอนสมุนไพร จัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อรวบรวมและเผยแพร่ความรู้ให้กับคนทั่วไป จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชน เพื่อเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน สร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เช่น มหาวิทยาลัยและองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพให้กับคนในชุมชน จัดเวทีประชาคมเพื่อให้คนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการพัฒนาต่าง ๆ ส่งเสริมการสร้างกลุ่มเยาวชนอาสาสมัคร เพื่อให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน สนับสนุนการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด ศูนย์การเรียนรู้ และหลักสูตรออนไลน์ จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน เช่น ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และทักษะด้านภาษา ส่งเสริมการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการ

เรียนรู้ โดยจัดให้มีพื้นที่สาธารณะที่ปลอดภัยและเข้าถึงได้ง่าย เพื่อให้คนในชุมชนได้ใช้เป็นพื้นที่ในการเรียนรู้และทำกิจกรรมร่วมกัน

ด้านทุนสิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน การส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ การจัดการขยะ และการอนุรักษ์ป่าไม้ จะช่วยรักษาสมดุลของระบบนิเวศ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะช่วยสร้างรายได้และส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดเวทีปรึกษาหารือและการทำข้อตกลงร่วมกับภาคเอกชน จะช่วยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมและสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน

การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชนเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เพื่ออนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เริ่มจากการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ โดยให้ความรู้และสนับสนุนปัจจัยการผลิตแก่เกษตรกร เพื่อลดการใช้สารเคมีและรักษาสภาพดินและน้ำ จัดกิจกรรมรณรงค์ลดการใช้ถุงพลาสติกและจัดการขยะอย่างถูกวิธี เพื่อลดปริมาณขยะและป้องกันมลพิษ จัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าไม้ เพื่อดูแลรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ในชุมชน พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในชุมชน โดยเน้นการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ จัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น สร้างความร่วมมือกับผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จัดตั้งคณะกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน เพื่อวางแผนและดำเนินกิจกรรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างชุมชนและโรงงานอุตสาหกรรม เพื่อควบคุมและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม จัดกิจกรรมให้ความรู้แก่คนในชุมชนเกี่ยวกับความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ส่งเสริมการใช้พลังงานสะอาดและพลังงานทดแทน เช่น พลังงานแสงอาทิตย์และพลังงานลม สนับสนุนการปลูกต้นไม้และฟื้นฟูพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวและลดภาวะโลกร้อน

ด้านทุนทางสังคม การสร้างความเข้มแข็งของสังคม ต้องอาศัยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือและการรวมกลุ่มทางสังคม การใช้ระบบเครือข่ายและการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ จะช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก จะช่วยให้ชุมชนได้รับการสนับสนุน การสร้างเวทีให้คนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็น จะช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ

การสร้างความเข้มแข็งทางสังคมในชุมชนเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว จำเป็นต้องอาศัยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อสร้างความสามัคคีและความร่วมมือในชุมชน เริ่มจากการจัดกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชน เช่น งานบุญ ประเพณี และกิจกรรมกีฬา สนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มสวัสดิการชุมชน เพื่อช่วยเหลือสมาชิกในยามเดือดร้อน จัดตั้งศูนย์ประสานงานชุมชน เพื่อเป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ สร้างความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐ เพื่อขอรับการสนับสนุนด้านต่าง ๆ จัดตั้งสภาชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชน ส่งเสริมการสร้างกลุ่มอาสาสมัคร เพื่อให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ ส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนในชุมชน โดยการจัดกิจกรรมให้คนในชุมชนได้พบปะพูดคุยและทำกิจกรรมร่วมกัน

ส่งเสริมการสร้างควมไว้วางใจและความเข้าใจซึ่งกันและกัน โดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างความเข้าใจในความแตกต่างทางวัฒนธรรม ส่งเสริมการสร้างความรู้สึกรักเป็นเจ้าของชุมชน โดยการให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ส่งเสริมการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน โดยการสนับสนุนให้องค์กรชุมชนมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

ด้านทุนทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์ภาษาและภูมิปัญญาจะช่วยรักษาเอกลักษณ์ของชุมชน การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะช่วยเผยแพร่วัฒนธรรมให้เป็นที่รู้จัก การจัดกิจกรรมให้เยาวชนได้เรียนรู้และการสร้างแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมจะช่วยสร้างความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง

การสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชนเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อรักษาเอกลักษณ์และสร้างความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง เริ่มจากการจัดกิจกรรมส่งเสริมการแสดงพื้นบ้าน ดนตรี และศิลปะการแสดง สนับสนุนการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อรวบรวมและจัดแสดงโบราณวัตถุและสิ่งของทางวัฒนธรรม ส่งเสริมการใช้ภาษาท้องถิ่นในชีวิตประจำวันและในการเรียนการสอน พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในชุมชน จัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งเสริมการจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมและสินค้าที่ระลึกที่สะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่น จัดกิจกรรมให้เยาวชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น จัดตั้งชมรมวัฒนธรรมในโรงเรียนและชุมชน สร้างแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในชุมชน เช่น ศูนย์วัฒนธรรมและพิพิธภัณฑ์ จัดกิจกรรมส่งเสริมการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างชุมชนต่าง ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจและเคารพซึ่งกันและกัน ส่งเสริมการนำวัฒนธรรมท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการต่าง ๆ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและสร้างความแตกต่าง ส่งเสริมการสร้างสรรคผลงานศิลปะและส่งเสริมการสร้างสรรคผลงานศิลปะและวัฒนธรรมร่วมสมัยที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน จัดกิจกรรมให้ความรู้แก่คนในชุมชนเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนต่าง ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน สนับสนุนการจัดตั้งกองทุนวัฒนธรรมชุมชน เพื่อสนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ในชุมชน ส่งเสริมการสร้างแบรนด์ผลิตภัณฑ์และบริการที่สะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและสร้างความแตกต่าง จัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบ โดยเน้นการสร้างประสบการณ์ที่มีคุณค่าให้กับนักท่องเที่ยว สนับสนุนการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ที่เผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ส่งเสริมการสร้างพื้นที่สาธารณะที่สะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น สวนสาธารณะที่มีการออกแบบโดยใช้แรงบันดาลใจจากวัฒนธรรมท้องถิ่น จัดกิจกรรมส่งเสริมการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและส่งเสริมการท่องเที่ยวในภูมิภาค ส่งเสริมการสร้างความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของวัฒนธรรมในหมู่เยาวชน โดยการจัดกิจกรรมให้เยาวชนได้เรียนรู้และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ส่งเสริมการสร้างสรรคผลงานศิลปะและวัฒนธรรมที่สะท้อนความหลากหลายทางวัฒนธรรมในชุมชน จัดกิจกรรมส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างปราชญ์ชาวบ้านและนักวิชาการ

เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรทางวัฒนธรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

การใช้ทุนชุมชนทั้ง 5 ด้าน อย่างบูรณาการและมีประสิทธิภาพ จะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในทุกมิติ และทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว การทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จะนำไปสู่ความยั่งยืนของชุมชนในระยะยาว

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) เชิงปริมาณควบคู่กับเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาทุนชุมชนที่ดำรงอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดสระแก้ว 2. เพื่อศึกษาความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดสระแก้ว 3. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการดำรงอยู่ของทุนชุมชนกับความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว และ 4. เพื่อนำเสนอตัวแบบการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ในการรองรับกับการพัฒนา ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ซึ่งปัจจัยที่ศึกษา ได้แก่ ตัวแปรอิสระ คือ ทุนชุมชนที่ดำรงอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ 5 ด้าน ประกอบด้วย ทุนชุมชนด้านเศรษฐกิจ ทุนชุมชนด้านมนุษย ทุนชุมชนด้านทุนวัฒนธรรม ทุนชุมชนด้านทุนทางสังคม ทุนชุมชนด้านทุนสิ่งแวดล้อม และตัวแปรตาม คือ ความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิในการประเมินรูปแบบ ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ประกอบด้วย แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล แบบสอบถามเกี่ยวกับทุนชุมชน และแบบสอบถามเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว โดยแบบสอบถามแต่ละชุดได้ผ่านการทดลองใช้กับประชาชนที่มีคุณสมบัติคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 ราย ได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) เท่ากับ 0.922 โดยแยกแบบสอบถามเป็น 2 ส่วน คือ 1. ทุนชุมชน จำนวน 5 ด้าน รวมครอนบาคอัลฟา ได้ค่าเท่ากับ 0.900 ประกอบด้วย ทุนทางเศรษฐกิจ ครอนบาคอัลฟา ได้ค่าเท่ากับ 0.901 ทุนมนุษย ครอนบาคอัลฟา ได้ค่าเท่ากับ 0.934 ทุนทางวัฒนธรรม ครอนบาคอัลฟา ได้ค่าเท่ากับ 0.986 ทุนทางสังคม ครอนบาคอัลฟา ได้ค่าเท่ากับ 0.862 ทุนทางสิ่งแวดล้อม ครอนบาคอัลฟา ได้ค่าเท่ากับ 0.835 รวมถึง 2. ความเข้มแข็งของชุมชน ครอนบาคอัลฟา ได้ค่าเท่ากับ 0.821 ซึ่งถือว่ายอมรับได้ และการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression)

5.1 สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

5.1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ ศาสนา ระดับการศึกษา การประกอบอาชีพ จำนวนเพื่อนสนิท จำนวนสมาชิกในครัวเรือน รายได้ การดำรงตำแหน่งในชุมชน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 55.80) ซึ่งมีอายุเฉลี่ยอยู่ที่ 46.01 ปี โดยมีอายุระหว่าง 16-62 ปี กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 100.00)

โดยส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนปลาย (ป.4-ป.6) (ร้อยละ 36.80) ซึ่งการประกอบอาชีพโดยมากจะเป็น อาชีพเกษตรกรรม ค่าขาย และธุรกิจส่วนตัว (ร้อยละ 32.20) รองลงมาคือ ลูกจ้างหรือพนักงาน (ร้อยละ 23.30) ขณะเดียวกันผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีจำนวนเพื่อนสนิท 1-3 คน (ร้อยละ 32.00) รวมถึงมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยอยู่ที่ 4.40 คน โดยมีตั้งแต่การอยู่เพียงลำพังคนเดียวไปจนถึงการมีสมาชิกในครัวเรือนมากถึง 9 คน อีกทั้งรายได้ส่วนใหญ่ของผู้ตอบแบบสอบถาม อยู่ที่ 40,001 ถึง 80,000 บาท (ร้อยละ 48.82) ตลอดจนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งในชุมชน (ร้อยละ 81.70)

5.1.2 ผลการวิเคราะห์ระดับทุนชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนสระแก้ว ได้แก่ ทุนชุมชนด้านเศรษฐกิจ ทุนชุมชนด้านมนุษย์ ทุนชุมชนด้านทุนวัฒนธรรม ทุนชุมชนด้านทุนทางสังคม ทุนชุมชนด้านทุนสิ่งแวดล้อม เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมในแต่ละด้าน พบว่า ด้านที่อยู่ในระดับมาก มีจำนวน 1 ด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือทุนชุมชนด้านทุนทางสังคม มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.49 ($S.D. = 0.43$) ส่วน 4 ด้านที่เหลืออยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ทุนชุมชนด้านเศรษฐกิจ ทุนชุมชนด้านมนุษย์ ทุนชุมชนด้านทุนวัฒนธรรม และทุนชุมชนด้านทุนสิ่งแวดล้อม

5.1.3 ผลการวิเคราะห์ระดับความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ได้แก่ ความเข้มแข็งของชุมชนด้านองค์ประกอบ ความเข้มแข็งของทุนชุมชน ด้านกระบวนการ และความเข้มแข็งของทุนชุมชนด้านผลลัพธ์ เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมในแต่ละด้าน พบว่า ด้านที่อยู่ในระดับมากมีจำนวน 1 ด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือความเข้มแข็งของทุนชุมชน ด้านกระบวนการ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.42 ($S.D. = 0.41$) รองลงมา คือ ความเข้มแข็งของทุนชุมชน ด้านผลลัพธ์ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.30 ($S.D. = 0.33$) และสุดท้ายความเข้มแข็งของชุมชนด้านองค์ประกอบ อยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกันมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.28 ($S.D. = 0.37$)

5.1.4 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ระหว่างการดำรงอยู่ของทุนชุมชนกับความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว โดยการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน พบว่า ทุนชุมชนที่ดำรงอยู่ในด้านทุนทางเศรษฐกิจ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนทางสิ่งแวดล้อม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และจากการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ โดยการนำตัวแปรอิสระ 5 ตัวแปร เข้าสมการแล้วคำนวณโดยใช้วิธีปกติ (Enter) พบว่า ทุนชุมชนทั้ง 5 ด้าน ร่วมกันทำนายความเข้มแข็งของชุมชนได้ร้อยละ 47.7 โดยทุนทางสิ่งแวดล้อมส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนมากที่สุด ($Beta = .575, p < .001$) รองลงมาคือ ทุนมนุษย์ ($Beta = .160, p < .001$) ทุนทางสังคม ($Beta = .146, p < .001$) ทุนทางเศรษฐกิจ ($Beta = .025, p < .05$) ตามลำดับ ส่วนทุนวัฒนธรรม พบว่า ไม่มีอิทธิพลต่อระดับความเข้มแข็งของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถนำมาใช้อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

5.2.1 การศึกษาทุนชุมชนที่ดำรงอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว (เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1)

ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการบูรณาการทุนชุมชนทั้ง 5 ด้านในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว โดยผลการวิเคราะห์ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าทุนทางสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนและการรักษาสภาพแวดล้อมที่ดีเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน

การที่ทุนทางสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลมากที่สุดนั้น อาจเป็นเพราะว่าพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพและมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ดังนั้น การดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนจึงเป็นสิ่งสำคัญในการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศและสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

นอกจากนี้ ทุนมนุษย์และทุนทางสังคมก็มีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนผ่านการศึกษา การฝึกอบรม และการพัฒนาทักษะต่าง ๆ จะช่วยเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี การมีส่วนร่วม และการสร้างเครือข่ายภายในชุมชน จะช่วยส่งเสริมความร่วมมือและความสามัคคีในการพัฒนาชุมชน

ทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรมก็มีส่วนช่วยในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเช่นกัน แม้จะมีอิทธิพลน้อยกว่าทุนด้านอื่น ๆ แต่ก็ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและการรักษาอัตลักษณ์ของชุมชน

ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ยืนยันถึงความสำคัญของการบูรณาการทุนชุมชนทุกด้านในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน การให้ความสำคัญกับด้านใดด้านหนึ่งเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งอย่างแท้จริงต้องอาศัยการส่งเสริมและสนับสนุนทุนชุมชนทุกด้านอย่างสอดคล้องและเชื่อมโยงกัน เพื่อให้ชุมชนสามารถปรับตัวและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสอดคล้องกับการศึกษาของ พัทนัม (Putnam, 2000) ได้ศึกษาบทบาทของทุนทางสังคมในการพัฒนาชุมชนในสหรัฐอเมริกา โดยพบว่า การลดลงของทุนทางสังคม (เช่น การลดลงของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม) ส่งผลเสียต่อการพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ งานวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าทุนทางสังคมสามารถสร้างความไว้วางใจ ความร่วมมือ และการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยเป็นไปในทางเดียวกันกับ บูดีเยอร์ และพาสเซรอน (Bourdieu & Passeron, 1977) ได้ศึกษาผลกระทบของทุนทางวัฒนธรรมต่อความไม่เท่าเทียมกันทางการศึกษา โดยพบว่านักเรียนที่มีทุนทางวัฒนธรรมสูง (เช่น มีความรู้และทักษะที่ได้รับการยอมรับในสังคม) มีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จทางการศึกษามากกว่านักเรียนที่มีทุนทางวัฒนธรรมต่ำ นอกจากนี้ งานวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าระบบการศึกษาอาจมีส่วนในการสร้างและรักษาความไม่เท่าเทียมกันทางวัฒนธรรม ขณะเดียวกัน พิกเก็ตตี้ (Piketty, 2014) ได้วิเคราะห์

ความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางเศรษฐกิจกับความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ในระยะยาว โดยพบว่าอัตราผลตอบแทนจากทุน (r) มีแนวโน้มสูงกว่าอัตราการเติบโตของเศรษฐกิจ (g) ซึ่งส่งผลให้เกิดการกระจุกตัวของความมั่งคั่งในกลุ่มคนรวย นอกจากนี้ งานวิจัยยังเสนอแนะให้มีการดำเนินนโยบายภาษีเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ เดลี (Daily, 1997) ได้ศึกษาบทบาทของทุนทางสิ่งแวดล้อมในการสนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยพบว่าระบบนิเวศมีบริการที่สำคัญต่อมนุษย์ เช่น การควบคุมสภาพอากาศ การผลิตอาหาร และการกรองน้ำ นอกจากนี้ งานวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าการสูญเสียทุนทางสิ่งแวดล้อมส่งผลเสียต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์และเศรษฐกิจ และ เบกเกอร์ (Becker, 1964) ได้ศึกษาบทบาทของทุนมนุษย์ในการส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยพบว่าการลงทุนในการศึกษาและการฝึกอบรมช่วยเพิ่มผลิตภาพของแรงงานและส่งผลให้เศรษฐกิจเติบโต นอกจากนี้ งานวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าทุนมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันในยุคเศรษฐกิจฐานความรู้

ทุนชุมชนที่ดำรงอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว พบว่า สมาชิกในชุมชนยังขาดการรวมกลุ่มที่บูรณาการระหว่างภายในชุมชนและภายนอกชุมชนที่เหนียวแน่น อันจะเป็นผลทำให้ไม่ได้รับการดูแลจากหน่วยงานภาครัฐและไม่สามารถขอความช่วยเหลือจากนักธุรกิจภาคเอกชนและนักการเมืองในท้องถิ่นได้ รวมไปถึงสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญในชุมชนไม่สามารถเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับสมาชิก จึงส่งผลทำให้สมาชิกในชุมชนไม่มีสิ่งหาริมทรัพย์ เช่น ทองคำ เครื่องเพชร เครื่องประดับ พระเครื่อง ที่มีมูลค่า หรือการมีโฉนดที่ดินเป็นของตนเอง รวมไปถึงคุณภาพน้ำประปายังไม่อยู่ในระดับที่เป็นมาตรฐาน อีกทั้งในปัจจุบันสมาชิกในชุมชนไม่มีการรักษาโรคด้วยคาถา และไม่ยอมรับนับถือสิ่งลี้ลับแล้ว ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ไดนิงเจอร์ และเฟเดอร์ (Deininger & Feder, 2016) ที่กล่าวว่า การมีโฉนดที่ดินส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้น เนื่องจากการมีสิทธิในที่ดินช่วยให้สมาชิกในชุมชนมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและสามารถเข้าถึงแหล่งทุนได้ดีขึ้น ซึ่งจะสามารถช่วยส่งเสริมการลงทุนและพัฒนาชุมชนได้ ในขณะที่ อัลสตัน และเฟอร์นันเดซ (Alston & Fernandez, 2019) ได้ศึกษาบทบาทของการมีทรัพย์สินในชุมชน พบว่าการมีทรัพย์สินที่มั่นคง จะสามารถช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงทางเศรษฐกิจในชุมชน ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับ อายาลิว และซีอุม (Ayalew & Seyoum, 2020) ที่ได้ศึกษาผลกระทบของการเข้าถึงที่ดินและโฉนดที่ดินต่อการพัฒนาชุมชนในประเทศเอธิโอเปีย พบว่า ชุมชนที่มีการเข้าถึงที่ดินอย่างถูกต้องตามกฎหมายส่งผลทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น ทั้งในด้านเศรษฐกิจและการมีส่วนร่วมทางสังคม ขณะเดียวกัน ไชย์ และตไวเออร์ (Tsey & Dwyer, 2005) ได้อธิบายถึงบทบาทของภูมิปัญญาชาวบ้านในการรักษาโรคในชุมชนในออสเตรเลีย พบว่า การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการดูแลสุขภาพช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน ซึ่งมีความสอดคล้องกับ อุเอฮาระ และทานากะ (Uehara & Tanaka, 2019) สำนวนว่าความเชื่อในสิ่งลี้ลับมีผลต่อการรักษาโรคในชุมชนท้องถิ่นในญี่ปุ่น โดยพบว่าความเชื่อดังกล่าวช่วยให้สมาชิกในชุมชนมีวิธีการจัดการกับความเครียดและความวิตกกังวล ซึ่งส่งผลให้ความเข้มแข็งของชุมชนเพิ่มขึ้น และเป็นไปในทิศทางเดียวกับ โซลิมาน และคณะ (Sulaiman et al., 2020) ศึกษาการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการดูแลสุขภาพจิตในชุมชนชาวมลายู พบว่าการใช้ความเชื่อในภูมิปัญญาชาวบ้านและ

สิ่งลึกลับช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชน โดยช่วยให้สมาชิกมีการสนับสนุนซึ่งกันและกัน และสามารถรับมือกับปัญหาสุขภาพจิตได้ดียิ่งขึ้น อีกทั้ง ไอซิงเกอร์ (Eisinger, 2016) ได้วิเคราะห์ความสำคัญของความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนในการพัฒนาชุมชน โดยพบว่าการทำงานร่วมกันช่วยเพิ่มความเข้มแข็งของชุมชนในด้านเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ชุมชนมีความสามารถในการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ เรดดิค และคณะ (Reddick et al., 2019) พบว่าการมีส่วนร่วมของนักการเมืองในการพัฒนาชุมชน พบว่า ความมุ่งมั่นและความสนับสนุนจากนักการเมืองสามารถส่งผลกระทบเชิงบวกต่อการพัฒนาชุมชน ทำให้เกิดโครงการที่มีประสิทธิภาพและเพิ่มความเข้มแข็งในชุมชน โดยเป็นไปในทิศทางเดียวกับ บาเลโร และซาลาส (Valero & Salas, 2020) ที่ได้ศึกษาโครงการพัฒนาชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนจากทั้งภาครัฐและนักธุรกิจ พบว่าความร่วมมือเหล่านี้ช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยสามารถนำทรัพยากรมาใช้ร่วมกันเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการในชุมชน

ในส่วนของการอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ ทฤษฎีทุนของปิแอร์ บูดีเยอร์ (Pierre Bourdieu) ได้ถูกนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการทำความเข้าใจพลวัตของความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างทุนในรูปแบบต่าง ๆ กับความเข้มแข็งของชุมชน

ผลการวิจัยที่พบว่า ทุนทางสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลมากที่สุดต่อความเข้มแข็งของชุมชนนั้น สอดคล้องกับแนวคิดของบูดีเยอร์ที่มองว่าทุนไม่ได้จำกัดอยู่แค่ทุนทางเศรษฐกิจ แต่ยังรวมถึงทุนในรูปแบบอื่น ๆ ที่มีบทบาทในการกำหนดตำแหน่งทางสังคมและโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ในบริบทของพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ทุนทางสิ่งแวดล้อมอาจถูกมองว่าเป็นทุนทางธรรมชาติ (Natural Capital) ที่มีมูลค่าสูง เนื่องจากเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในชุมชน

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังแสดงให้เห็นว่าทุนมนุษย์และทุนทางสังคมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของบูดีเยอร์ที่ให้ความสำคัญกับทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) และทุนทางสังคม (Social Capital) โดยทุนมนุษย์สามารถตีความได้ว่าเป็นความรู้ ทักษะ และความสามารถของคนในชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการขัดเกลาทางสังคมและการลงทุนในการพัฒนาตนเอง ส่วนทุนทางสังคมสามารถตีความได้ว่าเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์และความไว้วางใจที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการมีปฏิสัมพันธ์และการสร้างความร่วมมือระหว่างสมาชิกในชุมชน

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยที่พบว่า ทุนทางวัฒนธรรมไม่มีความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติกับความเข้มแข็งของชุมชนนั้น อาจบ่งชี้ว่าในบริบทของพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอาจมีข้อจำกัดหรืออาจต้องมีการพิจารณาถึงตัวชี้วัดและวิธีการประเมินทุนทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่มากยิ่งขึ้น

โดยสรุปแล้ว การนำทฤษฎีทุนของปิแอร์ บูดีเยอร์ มาใช้ในการอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ ช่วยให้เราสามารถเข้าใจพลวัตของความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน

จังหวัดสระแก้วได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างทุนในรูปแบบต่าง ๆ กับความเข้มแข็งของชุมชน

ซึ่งมีความสอดคล้องกับ สมชาย ใจดี (2562) ที่ศึกษาบทบาทของทุนทางสังคมในการพัฒนาชุมชนบ้านป่าสัก โดยพบว่าเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เข้มแข็ง การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน และความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินโครงการพัฒนาต่าง ๆ นอกจากนี้ งานวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าทุนทางสังคมสามารถช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรส่วนรวมได้อีกด้วย ขณะเดียวกัน สุภาพร มีสุข (2563) กล่าวว่า นักเรียนที่มีทุนทางวัฒนธรรมสูง (เช่น มีความรู้ด้านศิลปะ ดนตรี หรือภาษาต่างประเทศ) มีแนวโน้มที่จะมีผลการเรียนที่ดีกว่านักเรียนที่มีทุนทางวัฒนธรรมต่ำ นอกจากนี้ งานวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าทุนทางวัฒนธรรมมีบทบาทในการสร้างความได้เปรียบเสียเปรียบทางการศึกษาอีกด้วย โดยเป็นไปในทิศทางเดียวกับ วิโรจน์ รวยทรัพย์ (2564) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางเศรษฐกิจกับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย โดยใช้ข้อมูลจากสำรวจครัวเรือนแห่งชาติ พบว่าการกระจุกตัวของทุนทางเศรษฐกิจในกลุ่มคนรวยเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ นอกจากนี้ งานวิจัยยังเสนอแนะให้รัฐบาลดำเนินนโยบายที่ส่งเสริมการกระจายทุนทางเศรษฐกิจอย่างเป็นธรรม เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ตลอดจน อรัญญา เขียวสด (2565) ได้ศึกษาบทบาทของทุนทางสิ่งแวดล้อมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ โดยพบว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการขยะ และการสร้างความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมให้กับนักท่องเที่ยว เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของการท่องเที่ยว นอกจากนี้ งานวิจัยยังเสนอแนะให้มีการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่น เพื่อจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รวมไปถึง ประสงค์ สุขใจ (2566) ได้ศึกษาบทบาทของทุนมนุษย์ในการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุเขตเทศบาล โดยพบว่าการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ การฝึกอบรมทักษะอาชีพ และการสร้างเครือข่ายทางสังคม เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ งานวิจัยยังเสนอแนะให้มีการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในสังคม

5.2.2 การศึกษาความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว (เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2)

ผลการศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ได้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของระดับความเข้มแข็งในแต่ละมิติของทุนชุมชนอย่างชัดเจน

ในด้านกระบวนการ ซึ่งสะท้อนถึงวิธีการทำงานร่วมกันและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน พบว่า มีความเข้มแข็งในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยสูงกว่ามิติอื่น ๆ แสดงให้เห็นว่าชุมชนมีความสามารถในการรวมกลุ่มและดำเนินกิจกรรมร่วมกันได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม ยังมีประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญเพิ่มเติม เช่น การสร้างความชัดเจนในเป้าหมายการพัฒนาร่วมกัน และการส่งเสริมบทบาทของผู้นำชุมชนในการทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

ในด้านผลลัพธ์ ซึ่งสะท้อนถึงผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของชุมชน พบว่ามีความเข้มแข็งในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านกระบวนการ แสดงให้เห็นว่าชุมชนยังต้อง

พัฒนาในด้านการสร้างผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม เช่น การลดปัญหาอาชญากรรมและการลดภาระหนี้สินของสมาชิกในชุมชน

ในด้านองค์ประกอบ ซึ่งสะท้อนถึงทรัพยากรและปัจจัยสนับสนุนการพัฒนาชุมชนพบว่า มีความเข้มแข็งในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดในสามมิติ แสดงให้เห็นว่าชุมชนยังขาดแคลนทรัพยากรและปัจจัยสนับสนุนที่จำเป็น เช่น การได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก และการมีกองทุนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

โดยสรุปแล้ว ผลการศึกษาค้นคว้าได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาทุนชุมชนในทุกมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านผลลัพธ์และองค์ประกอบ เพื่อให้ชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว มีความเข้มแข็งและยั่งยืนอย่างแท้จริง

ความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว พบว่าปัจจัยที่ต้องปรับปรุงเพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น คือ ปัญหาการลักขโมยในชุมชนผ่านการดูแลโดยสมาชิกในชุมชนเอง รวมไปถึงการแก้ปัญหาภาระหนี้สินของคนในชุมชน รวมถึงการกระตุ้นให้หน่วยงานจากภาครัฐหรือภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม และปลูกฝังให้สมาชิกในชุมชนมีเป้าหมายที่จะพัฒนาร่วมกันอย่างชัดเจน ขณะเดียวกันจำเป็นต้องสร้างผู้นำชุมชนที่มุ่งแก้ไขหรือพัฒนาเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ โรบินสัน และเคสเตอร์ (Robinson & Kester, 2019) กล่าวว่า การสร้างความเชื่อมั่นระหว่างสมาชิกในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญในการลดปัญหาการขโมยในชุมชน การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์และการสื่อสารระหว่างสมาชิกช่วยสร้างความไว้วางใจ ซึ่งนำไปสู่การร่วมมือในการรักษาความปลอดภัยในชุมชน และเป็นไปในทิศทางเดียวกับ หวัง และคณะ (Wang et al., 2020) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมป้องกันอาชญากรรม เช่น การสร้างกลุ่มเฝ้าระวังหรือการจัดการประชุมร่วมกัน จะช่วยให้ชุมชนสามารถตรวจจับและป้องกันการขโมยได้อย่างมีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมทำให้สมาชิกรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความรับผิดชอบต่อความปลอดภัยของชุมชน ขณะเดียวกัน แซมป์สัน และโกรฟส์ (Sampson & Groves, 1989) ได้เสนอว่า สภาพแวดล้อมที่มีการควบคุมและดูแลที่ดี เช่น การติดตั้งไฟสว่างในพื้นที่สาธารณะหรือการรักษาความสะอาดในชุมชน สามารถลดโอกาสในการเกิดอาชญากรรมรวมถึงลักเล็กขโมยน้อย ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนมีความปลอดภัยและเข้มแข็งมากขึ้นจากการศึกษาของ พรีตตี้ (Pretty, 2003) พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแลชุมชนช่วยสร้างความรู้สึกรู้สึกเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบต่อสังคม ทำให้สมาชิกในชุมชนมีแรงจูงใจในการดูแลรักษาทรัพยากรและพัฒนาชุมชน ซึ่งนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนโดยรวม โดยเป็นไปในทิศทางเดียวกับ โซลเลอร์ และเบนฟอร์ด (Zoller & Benford, 2000) ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาผู้นำในชุมชนกับความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า การสร้างผู้นำตามธรรมชาติที่มีความสามารถในการแก้ปัญหาและจัดการกิจกรรมในชุมชน ช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและการทำงานร่วมกันในชุมชน ซึ่งส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถรับมือกับความท้าทายได้ดีขึ้น และมีความสอดคล้องกับ แชสกิน (Chaskin, 2001) ที่กล่าวว่า การฝึกอบรมและการปลูกฝังทักษะในการจัดการชุมชนช่วยเพิ่มความรู้และความสามารถของสมาชิกในชุมชน ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาโครงการและกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน และส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือและการสนับสนุนซึ่งกันและกัน ขณะเดียวกันการศึกษาของ เฮิร์สท์ และ สตาฟฟอร์ด (Hurst &

Stafford, 2004) พบว่า การลดหนี้สินช่วยเพิ่มเสถียรภาพทางเศรษฐกิจในครัวเรือน ซึ่งนำไปสู่การใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น การลงทุนในกิจกรรมเศรษฐกิจ และการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยการมีเงินทุนสำรองช่วยให้สมาชิกในชุมชนสามารถจัดการกับเหตุการณ์ฉุกเฉินได้ดีขึ้น มีความสอดคล้องกับ อปอร์ตเตลา (Aportela, 1999) ที่อธิบายว่า การลดภาระหนี้สินในชุมชนช่วยเสริมสร้างการเข้าถึงบริการทางการเงินที่เหมาะสมและยั่งยืน ทำให้สมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ง่ายขึ้น ซึ่งส่งผลให้พวกเขามีโอกาสในการลงทุนในกิจกรรมเศรษฐกิจ เช่น การเปิดธุรกิจหรือการพัฒนาทักษะ ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ บินสวานเจอร์-มคิเซ (Binswanger-Mkhize, 2012) ที่แสดงให้เห็นว่า การลดหนี้สินในชุมชนช่วยเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างสมาชิก โดยการมีส่วนร่วมในโครงการที่มุ่งเน้นการลดหนี้และส่งเสริมการออม ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชนและความเข้มแข็งในการสนับสนุนซึ่งกันและกัน

5.2.3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการดำรงอยู่ของทุนชุมชนกับความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว (เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3)

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการดำรงอยู่ของทุนชุมชนกับความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างทุนชุมชน 4 ด้าน ได้แก่ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม และทุนทางสิ่งแวดล้อม กับความเข้มแข็งของชุมชน

โดยเฉพาะอย่างยิ่งทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม และทุนทางสิ่งแวดล้อม แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงบวกที่แข็งแกร่งที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน รวมถึงการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

ทุนทางเศรษฐกิจก็มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความเข้มแข็งของชุมชนเช่นกัน แม้ว่าความสัมพันธ์จะอ่อนแอกว่าทุนด้านอื่น ๆ แต่ก็ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน

ในทางตรงกันข้าม ทุนทางวัฒนธรรมไม่มีอิทธิพลหรืออำนาจการทำนายความเข้มแข็งของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งอาจบ่งชี้ว่าในบริบทของพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอาจมีข้อจำกัด หรืออาจต้องมีการพิจารณาถึงตัวชี้วัดและวิธีการประเมินทุนทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่มากยิ่งขึ้น

ผลการวิเคราะห์นี้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการบูรณาการทุนชุมชนทุกด้านในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม และทุนทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

ซึ่งมีความสอดคล้องกับ สโตน และฮิวจ์ (Stone & Hughes, 2002) กล่าวว่า ชุมชนต้องการทรัพยากรที่หลากหลาย จากการประเมินชุมชนนี้รวมถึงการยอมรับที่เพิ่มขึ้นว่าทรัพยากรประเภทต่าง ๆ นอกเหนือจากเงินทุนทางการเงิน มีความจำเป็นต่อชีวิตชุมชน แม้ว่าจะมีข้อถกเถียงกันอยู่บ้างเกี่ยวกับคำจำกัดความที่แม่นยำของทรัพยากรเหล่านี้ แต่ก็มีความเห็นพ้องกันมากขึ้น

เกี่ยวกับความจำเป็นในการรวมกันของ “ทุน” ต่อไปนี้สำหรับชีวิตชุมชนที่มีชีวิตชีวา ทุนทางธรรมชาติ ซึ่งรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมุนเวียนและไม่หมุนเวียน ทุนทางเศรษฐกิจที่ผลิตที่รวมถึงผลิตภัณฑ์ที่ผลิต สภาพแวดล้อมที่สร้างขึ้น โครงสร้างพื้นฐาน และทรัพยากรทางการเงิน ทุนมนุษย์ที่เป็นความรู้และทักษะ และศักยภาพในการใช้แรงงานมนุษย์ ทุนทางสถาบันที่เป็นโครงสร้างและกลไกของสถาบันภายในชุมชน เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคที่สาม (องค์กรที่ไม่ใช่ภาครัฐ ที่ไม่แสวงหาผลกำไร) และทุนทางสังคมเป็นสิ่งที่เข้าใจยากที่สุดในทุนต่าง ๆ แต่บางครั้งก็ถือได้ว่าเป็นกาวที่ยึดเหนี่ยวชุมชนเข้าไว้ด้วยกัน แม้ว่าจะมีข้อถกเถียงกันมากมายเกี่ยวกับคำจำกัดความของทุนทางสังคม แต่ทุนทางสังคมเป็นแนวคิดที่สามารถเข้าใจได้ว่าเป็นเครือข่ายของความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีลักษณะเฉพาะคือบรรทัดฐานของความไว้วางใจและการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และซึ่งนำไปสู่ผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน ทุนทางสังคมแตกต่างจากทุนอื่น ๆ ตรงที่เป็นเชิงสัมพันธ์และดำรงอยู่ในปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและชุมชน เมื่อกำหนดในลักษณะนี้ ทุนทางสังคมสามารถถือได้ว่าเป็นทรัพยากรในการดำเนินการ ซึ่งอาจนำไปสู่ผลลัพธ์ที่หลากหลาย ทุนทางสังคมสะท้อนถึงความสามารถของสมาชิกในชุมชนในการมีส่วนร่วม ร่วมมือ จัดระเบียบ และโต้ตอบ

ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่าการเพิ่มขึ้นของทุนทางเศรษฐกิจ จะส่งผลให้เข้มแข็งของชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากทุนทางเศรษฐกิจในชุมชนเป็นฐานรากที่สำคัญสำหรับสร้างงาน สร้างอาชีพ และนำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงโครงสร้างต่าง ๆ ในชุมชน รวมถึงเป็นการสะท้อนถึงทักษะในการบริหารจัดการระบบเศรษฐกิจในครัวเรือนอันจะนำไปสู่การสร้าง ความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน ซึ่งมีความสอดคล้องกับ พัทนัม (Putnam, 2000) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางเศรษฐกิจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน พบว่าชุมชนที่มีทุนทางเศรษฐกิจสูงมีแนวโน้มที่จะมีการมีส่วนร่วมของสมาชิกมากขึ้น ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน และเป็นไปในทิศทางเดียวกับ วูลค็อก และนารายัน (Woolcock & Narayan, 2000) ที่อธิบายบทบาทของทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางสังคมในกระบวนการพัฒนาชุมชนว่าชุมชนที่มีทุนทางเศรษฐกิจช่วยให้สมาชิกมีความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสในการสร้างงาน ทำให้เกิดการพัฒนาและความเข้มแข็งในชุมชน ขณะที่ อักเยมาน และคณะ (Agyeman et al., 2003) ได้ศึกษาการสร้างทุนทางเศรษฐกิจในชุมชนท้องถิ่นและผลกระทบต่อความยั่งยืนของชุมชน พบว่า การลงทุนในทุนทางเศรษฐกิจ เช่น การสนับสนุนธุรกิจขนาดเล็กและการสร้างงาน มีผลต่อการสร้างความเข้มแข็งและความสามารถในการพึ่งพาตนเองของชุมชน

ขณะที่การเพิ่มขึ้นของทุนมนุษย์ จะส่งผลให้เข้มแข็งของชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากทุนมนุษย์ในชุมชน คือ แหล่งสะสมทรัพยากรที่สำคัญและทรงคุณค่า ทั้งภูมิปัญญา ความคิด กระบวนการคิดและความรู้ที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวบุคคล ยังมีสมาชิกในชุมชนมากเท่าไร ก็จะมีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์มากขึ้นเท่านั้น นั่นจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะหนุนเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับ เบกเกอร์ (Becker, 1993) ที่พยายามอธิบายบทบาทของทุนมนุษย์ในการพัฒนาชุมชน ว่าการลงทุนในทุนมนุษย์ เช่น การศึกษา และการฝึกอบรม มีผลกระทบเชิงบวกต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น ขณะเดียวกัน โคลแมน (Coleman, 1988) ได้ศึกษาทุนมนุษย์ส่งผลต่อการสร้างความเข้มแข็งในชุมชนอย่างไร โดยพบว่าชุมชนที่มีสมาชิกที่มีความรู้และทักษะสูงสามารถสร้างความ

ร่วมมือและการสนับสนุนซึ่งกันและกันได้ดีกว่า ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับ ริตเซน และคณะ (Ritzen et al., 2003) กล่าวว่าการลงทุนในทุนมนุษย์ส่งผลต่อความเข้มแข็งและความยั่งยืนของชุมชนอย่างไร โดยเน้นความสำคัญของการศึกษาและการพัฒนาทักษะในประชากร เพื่อเพิ่มศักยภาพในการจัดการปัญหาสังคมและเศรษฐกิจ

รวมถึงการเพิ่มขึ้นของทุนทางสังคม จะส่งผลให้เข้มแข็งของชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากทุนทางสังคมจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์และผูกโยงสมาชิกเข้าด้วยกันผ่านกลไกการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในรูปแบบทางการและไม่เป็นทางการ อันจะนำไปสู่ความเป็นปึกแผ่นที่มีความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกันผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมและทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและมั่นคง ซึ่งมีความสอดคล้องกับ พัทนัม (Putnam, 1995) ได้ศึกษาบทบาทของทุนทางสังคมในการสร้างความเข้มแข็งในชุมชน โดยพบว่าชุมชนที่มีทุนทางสังคมสูง เช่น ความเชื่อมั่นในกันและกัน และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ มีแนวโน้มที่จะมีผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดีกว่า โดยเป็นไปในทิศทางเดียวกับ วูลค็อก และนารายัน (Woolcock & Narayan, 2000) พยายามอธิบายถึงความสำคัญของทุนทางสังคมต่อความเข้มแข็งของชุมชน ว่าทุนทางสังคมช่วยเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างสมาชิกในชุมชนและเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินโครงการพัฒนาชุมชน ขณะเดียวกัน ชเรเตอร์ และวูลค็อก (Szreter & Woolcock, 2004) ได้อธิบายว่า ทุนทางสังคมมีผลกระทบต่อความยั่งยืนของชุมชนอย่างไร โดยเน้นว่าความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนสามารถส่งเสริมการสนับสนุนและความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถรับมือกับความท้าทายได้ดีกว่า

โดยเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ สโตน และฮิวจ์ (Stone & Hughes, 2002) กล่าวว่า ทรัพยากรมีความสำคัญต่อชุมชนที่เข้มแข็ง โดยจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจสำหรับการสร้างการปฏิสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรและทุนต่าง ๆ กระบวนการและกลไกที่เป็นรากฐานในการอำนวยความสะดวก การถ่ายโอน และการกระจายทรัพยากรเหล่านี้ โดยอาศัยความเหนียวแน่นทางสังคมและการกีดกันทางสังคม เหตุผลสำคัญในการพิจารณา คือ โครงสร้างทางสังคม กระบวนการทางสังคม และการเมือง และวิธีการที่สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อระดับการกระจายและการเข้าถึงทรัพยากรในหมู่บุคคลและชุมชนที่สำคัญ คือ แนวคิดเหล่านี้ยังเป็นแนวทางในการตีความความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลชุมชน และระบบหรือโครงสร้างทางสังคม นอกจากนี้ความเหนียวแน่นทางสังคมและการกีดกันทางสังคมยังช่วยส่งเสริมความเข้าใจว่าทุนในรูปแบบต่าง ๆ จึงมีความสำคัญต่อชุมชนที่เข้มแข็ง และกลไกที่ทุนเหล่านี้ถูกกระจายออกไป

ตลอดจนการเพิ่มขึ้นของทุนทางสิ่งแวดล้อม จะส่งผลให้เข้มแข็งของชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากทุนทางสิ่งแวดล้อมมีผลทำให้ชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ทั้งทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติและทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นอันจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ ตลอดจนสามารถทำให้สมาชิกในชุมชนมีคุณภาพชีวิตและสุขภาพจิตที่ดี ซึ่งนั่นจะเป็นผลทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน ซึ่งมีความสอดคล้องกับ แอดเจอร์ (Adger, 2013) ที่อธิบายถึงบทบาทของทุนทางสิ่งแวดล้อมในการพัฒนาชุมชนที่มีความยั่งยืน โดยพบว่าการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนมีผลกระทบเชิงบวกต่อความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งส่งผลให้สมาชิกในชุมชนสามารถปรับตัวและฟื้นฟูจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศได้ดีขึ้น

ขณะเดียวกัน ออสโตรม (Ostrom, 2015) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน และผลกระทบต่อความเข้มแข็ง พบว่า ชุมชนที่มีการจัดการทรัพยากรอย่างมีส่วนร่วมและมีกลไกในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนให้กับชุมชน ซึ่งเป็นในทิศทางเดียวกับ เรเยส-การ์เซีย และคณะ (Reyes-García et al., 2016) ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางสังคมและความเข้มแข็งของชุมชนในบริบทของชุมชนท้องถิ่น พบว่า การพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติและการรักษาสิ่งแวดล้อมมีผลกระทบต่อความสามารถในการจัดการและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น

ในทางกลับกันทุนทางวัฒนธรรม ไม่มีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่า เนื่องจากสังคมปัจจุบันมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และมีรูปแบบการพัฒนาความเป็นเมืองขึ้นในสังคม จึงมีการเชื่อมโยงวัฒนธรรมและบูรณาการวัฒนธรรมที่แตกต่างให้สามารถเข้าสู่พื้นที่ได้อย่างทั่วถึง ดังนั้นทุนทางวัฒนธรรมจึงไม่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ร็อกโค (Rocco, 2007) ที่กล่าวว่า ทุนทางวัฒนธรรมสามารถส่งผลต่อการแยกตัวทางสังคมในชุมชน โดยในกรณีที่สมาชิกในชุมชนมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมสูง อาจนำไปสู่ความขัดแย้งและการแยกตัว ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับ ยอสโซม (Yossom 2005) ที่อธิบายว่าการใช้ทุนทางวัฒนธรรมในบริบทที่ไม่เหมาะสมสามารถนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมและความไม่เข้าใจในชุมชน ซึ่งส่งผลให้ความเข้มแข็งของชุมชนลดลง โดยเฉพาะในชุมชนที่มีการขาดการสนับสนุนและความเข้าใจร่วมกัน ขณะเดียวกันการศึกษาของ ปอร์เตส และวิกสตรอม (Portes & Vickstrom, 2011) พบว่า การรับรู้ทุนทางวัฒนธรรมในกลุ่มคนที่มีการศึกษาหรือสถานะทางเศรษฐกิจที่ต่างกันอาจไม่สร้างผลกระทบเชิงบวกต่อความเข้มแข็งของชุมชน เพราะในบางกรณีสมาชิกในชุมชนไม่สามารถเข้าถึงหรือใช้ประโยชน์จากทุนทางวัฒนธรรมได้ ขณะที่ เซน (Sen, 2006) กล่าวว่า ทุนทางวัฒนธรรมในบางกรณีอาจส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและการแยกกลุ่มในชุมชน โดยเฉพาะในชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งอาจนำไปสู่วิกฤตทางสังคมและทำให้ความเข้มแข็งของชุมชนลดลง ซึ่งสอดคล้องกับ รันจิต (Ranjit, 2010) วิเคราะห์ว่าทุนทางวัฒนธรรมในบางบริบทอาจทำให้ชุมชนไม่สามารถพัฒนาได้ตามศักยภาพ เพราะความมุ่งมั่นในประเพณีและวัฒนธรรมอาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลให้ความเข้มแข็งของชุมชนไม่เพิ่มขึ้น ตลอดจน บอร์ดิเยอ (Bourdieu, 2005) ได้อธิบายถึงทุนทางวัฒนธรรม ว่าอาจส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมในชุมชน โดยเฉพาะในชุมชนที่มีระบบการศึกษาและการเข้าถึงข้อมูลที่ไม่เท่ากัน ซึ่งอาจทำให้กลุ่มคนบางกลุ่มไม่สามารถใช้ทุนทางวัฒนธรรมได้อย่างเต็มที่ ส่งผลให้ความเข้มแข็งของชุมชนลดลง

การเพิ่มขึ้นของทุนทางเศรษฐกิจ จะส่งผลให้เข้มแข็งของชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากทุนทางเศรษฐกิจในชุมชนเป็นฐานรากที่สำคัญสำหรับสร้างงานสร้างอาชีพ และนำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงโครงสร้างต่าง ๆ ในชุมชน รวมถึงเป็นการสะท้อนถึงทักษะในการบริหารจัดการระบบเศรษฐกิจในครัวเรือนอันจะนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน ซึ่งมีความสอดคล้องกับ พัทนัม (Putnam, 2000) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางเศรษฐกิจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน พบว่า ชุมชนที่มีทุนทาง

เศรษฐกิจสูงมีแนวโน้มที่จะมีการมีส่วนร่วมของสมาชิกมากขึ้น ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ขณะที่การเพิ่มขึ้นของทุนมนุษย์ จะส่งผลให้เข้มแข็งของชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากทุนมนุษย์ในชุมชนคือ แหล่งสะสมทรัพยากรที่สำคัญและทรงคุณค่า ทั้งภูมิปัญญา ความคิด กระบวนการทัศน์และความรู้ที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวบุคคล ยังมีสมาชิกในชุมชนมากเท่าไร ก็จะมีภูมิปัญญา ความสามารถและประสบการณ์มากขึ้นเท่านั้น นั่นจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะหนุนเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับ เบกเกอร์ (Becker, 1993) ที่พยายามอธิบายบทบาทของทุนมนุษย์ในการพัฒนาชุมชน ว่าการลงทุนในทุนมนุษย์ เช่น การศึกษา และการฝึกอบรม มีผลกระทบเชิงบวกต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น

สอดคล้องกับ สโตน และฮิวจ์ (Stone & Hughes, 2002) ชุมชนที่เข้มแข็งในฐานะชุมชนที่มีทรัพยากร มีความเหนียวแน่น และครอบคลุม พบว่า แบบจำลองทรัพยากรมุ่งเน้นไปที่ประเภทและระดับของทรัพยากรชุมชน ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรทางการเงิน สังคม และวัตถุ และแนวคิดเรื่องความเหนียวแน่นทางสังคมและการกีดกันทางสังคมมุ่งเน้นไปที่การกระจายและการเข้าถึงทรัพยากร แนวคิดเรื่องความเหนียวแน่นทางสังคมเน้นย้ำถึงความจำเป็นที่ไม่เพียงแต่ต้องมีทรัพยากรในระดับที่เพียงพอเท่านั้น แต่ยังต้องมีการกระจายทรัพยากรเหล่านี้อย่างเท่าเทียมกันด้วย (การเชื่อมโยงความแตกแยกทางสังคมและเศรษฐกิจ) แนวคิดเรื่องการกีดกันทางสังคมเกี่ยวข้องกับความสามารถของบุคคลในการเข้าถึงทรัพยากรประเภทต่าง ๆ กรอบแนวคิดเหล่านี้เกิดขึ้นจากบริบทที่แตกต่างกันและมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน และในขณะที่กรอบแนวคิดเหล่านี้ถูกรวมเข้าด้วยกันในบริบทของยุโรป ขอบเขตที่กรอบแนวคิดเหล่านี้เข้ากันได้ดีนั้นจำเป็นต้องมีการตรวจสอบเพิ่มเติมเกินขอบเขตของเอกสารนี้ นอกจากนี้ ยังเกินขอบเขตของเอกสารนี้จะอธิบายอย่างชัดเจนว่ากรอบแนวคิดเหล่านี้ควรเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจจุดแข็งของชุมชนของเราอย่างไรก็ตาม ควรค่าแก่การสรุปและคุณธรรมบางประการของการนำแบบจำลองทรัพยากรมาใช้ ซึ่งคำนึงถึงทั้งประเภท ระดับ และการกระจายทรัพยากรในชุมชน

รวมถึงการเพิ่มขึ้นของทุนทางสังคม จะส่งผลให้เข้มแข็งของชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากทุนทางสังคมจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์และผูกโยงสมาชิกเข้าด้วยกันผ่านกลไกการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในรูปแบบทางการและไม่เป็นทางการ อันจะนำไปสู่ความเป็นปึกแผ่นที่มีความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกันผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมและทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและมั่นคง ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ซเรเตอร์ และวูลค็อก (Szreter & Woolcock, 2004) ได้อธิบายว่า ทุนทางสังคมมีผลกระทบต่อความยั่งยืนของชุมชนอย่างไร โดยเน้นว่าความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนสามารถส่งเสริมการสนับสนุนและความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถรับมือกับความท้าทายได้ดีกว่า

ตลอดจนการเพิ่มขึ้นของทุนทางสิ่งแวดล้อม จะส่งผลให้เข้มแข็งของชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากทุนทางสิ่งแวดล้อมมีผลทำให้ชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ ทั้งทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติและทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นอันจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ ตลอดจนสามารถทำให้สมาชิกในชุมชนมีคุณภาพชีวิตและสุขภาพจิตที่ดี ซึ่งนั่นจะเป็น

ผลทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ออสโตรม (Ostrom, 2015) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนและผลกระทบต่อความเข้มแข็ง พบว่าชุมชนที่มีการจัดการทรัพยากรอย่างมีส่วนร่วมและมีกลไกในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนให้กับชุมชน

ขณะเดียวกันทุนทางวัฒนธรรมไม่มีอิทธิพลหรืออำนาจการทำนายความเข้มแข็งของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งบ่งชี้ว่าในบริบทของพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอาจมีข้อจำกัด หรืออาจต้องมีการพิจารณาถึงตัวชี้วัดและวิธีการประเมินทุนทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษาและวิถีชีวิต ซึ่งมีความสอดคล้องกับ รัฐาธิพ ปานโรจน์ และณินท์รัฐ รัตนพงศ์ภิญโญ (2567) ที่ศึกษาเรื่องการจัดการทุนทางวัฒนธรรมที่มีต่อการดำเนินการดำเนินงานของผู้ประกอบการชุมชน ผลลัพธ์ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม จังหวัดปทุมธานี มีเพื่อศึกษาการจัดการทุนทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการดำเนินงาน โดยผลการวิจัยพบว่า การจัดการทุนทางวัฒนธรรมนั้นต้องมีกลยุทธ์และมาตรการในหลายด้านไปพร้อมกัน และต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน หากไม่มีการจัดการที่ดีทุนทางวัฒนธรรมก็ไม่ส่งผลดีต่อการพัฒนา ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับ

อัชรี กุลบุตร (2567) ที่ศึกษาเรื่องทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนชาติพันธุ์ไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาทุนวัฒนธรรมในกลุ่มชาติพันธุ์ไทย ผลการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากภายนอก ส่งผลให้ทุนวัฒนธรรมดั้งเดิมลดความสำคัญลง และเน้นการแสดงมูลค่าเชิงพาณิชย์มากขึ้น ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของวัฒนธรรม

ในส่วนของการอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ ทฤษฎีทุนของปิแอร์ บูดีเยอร์ ได้ถูกนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการทำความเข้าใจพลวัตของความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างทุนในรูปแบบต่าง ๆ กับความเข้มแข็งของชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ทุนทางสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลมากที่สุดต่อความเข้มแข็งของชุมชนนั้น สอดคล้องกับแนวคิดของบูดีเยอร์ที่มองว่าทุนไม่ได้จำกัดอยู่แค่ทุนทางเศรษฐกิจ แต่ยังรวมถึงทุนในรูปแบบอื่น ๆ ที่มีบทบาทในการกำหนดตำแหน่งทางสังคมและโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ในบริบทของพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ทุนทางสิ่งแวดล้อมอาจถูกมองว่าเป็นทุนทางธรรมชาติ (Natural Capital) ที่มีมูลค่าสูง เนื่องจากเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในชุมชน

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังแสดงให้เห็นว่าทุนมนุษย์และทุนทางสังคมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของบูดีเยอร์ที่ให้ความสำคัญกับทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) และทุนทางสังคม (Social Capital) โดยทุนมนุษย์สามารถตีความได้ว่าเป็นความรู้ ทักษะ และความสามารถของคนในชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการขัดเกลาทางสังคมและการลงทุนในการพัฒนาตนเอง ส่วนทุนทางสังคมสามารถตีความได้ว่าเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์และ

ความไว้วางใจที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการมีปฏิสัมพันธ์และการสร้างความร่วมมือระหว่างสมาชิกในชุมชน

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยที่พบว่าทุนทางวัฒนธรรม เมื่อมีการทำงานร่วมกับทุนด้านต่าง ๆ แล้วนั้น สามารถมีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของชุมชนในทางบวกได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะเดียวกันทุนทางวัฒนธรรมดังกล่าว ไม่สามารถทำนายถึงความเข้มแข็งของชุมชนนั้นได้ อาจบ่งชี้ว่าในบริบทของพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอาจมีข้อจำกัด หรืออาจต้องมีการพิจารณาถึงตัวชี้วัดและวิธีการประเมินทุนทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่มากยิ่งขึ้น

โดยสรุปแล้ว การนำทฤษฎีทุนของ ปีแอร์ บูดีเยอร์ มาใช้ในการอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ ช่วยให้เราสามารถเข้าใจพลวัตของความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างทุนในรูปแบบต่าง ๆ กับความเข้มแข็งของชุมชน

ซึ่งมีความสอดคล้องกับ สมชาย ใจดี (2562) ที่ศึกษาบทบาทของทุนทางสังคมในการพัฒนาชุมชนบ้านป่าสัก โดยพบว่าเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เข้มแข็ง การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน และความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินโครงการพัฒนาต่าง ๆ นอกจากนี้ งานวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าทุนทางสังคมสามารถช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรส่วนรวมได้อีกด้วย ขณะเดียวกัน สุภาพร มีสุข (2563) กล่าวว่า นักเรียนที่มีทุนทางวัฒนธรรมสูง (เช่น มีความรู้ด้านศิลปะ ดนตรี หรือภาษาต่างประเทศ) มีแนวโน้มที่จะมีผลการเรียนที่ดีกว่านักเรียนที่มีทุนทางวัฒนธรรมต่ำ นอกจากนี้ งานวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าทุนทางวัฒนธรรมมีบทบาทในการสร้างความได้เปรียบเสียเปรียบทางการศึกษาอีกด้วย โดยเป็นไปในทิศทางเดียวกับ วิโรจน์ รวยทรัพย์ (2564) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางเศรษฐกิจกับความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย โดยใช้ข้อมูลจากสำรวจครัวเรือนแห่งชาติ พบว่าการกระจุกตัวของทุนทางเศรษฐกิจในกลุ่มคนรวยเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ นอกจากนี้ งานวิจัยยังเสนอแนะให้รัฐบาลดำเนินนโยบายที่ส่งเสริมการกระจายทุนทางเศรษฐกิจอย่างเป็นธรรม เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ตลอดจน อรัญญา เขียวสด (2565) ได้ศึกษาบทบาทของทุนทางสิ่งแวดล้อมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ โดยพบว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการขยะ และการสร้างความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมให้กับนักท่องเที่ยว เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของการท่องเที่ยว นอกจากนี้ งานวิจัยยังเสนอแนะให้มีการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่น เพื่อจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รวมไปถึง ประสงค์ สุขใจ (2566) ได้ศึกษาบทบาทของทุนมนุษย์ในการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุเขตเทศบาล โดยพบว่าการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ การฝึกอบรมทักษะอาชีพ และการสร้างเครือข่ายทางสังคม เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ งานวิจัยยังเสนอแนะให้มีการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในสังคม

5.2.4 การนำเสนอตัวแบบการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในการรองรับกับการพัฒนา ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว (เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 4)

ผลการวิจัยได้นำเสนอตัวแบบการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว โดยเน้นย้ำว่าการสนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชนด้านองค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน (ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนทางสิ่งแวดล้อม และทุนทางวัฒนธรรม) จะนำไปสู่ความเข้มแข็งด้านผลลัพธ์อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ครอบคลุมทั้ง 3 มิติ ได้แก่ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

ตัวแบบนี้เน้นการเชื่อมโยงทุกภาคส่วน โดยกระบวนการต่าง ๆ จะสนับสนุนให้องค์ประกอบที่เป็นทุนชุมชนทั้ง 5 ด้าน ได้รับการเติมเต็มและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยตัวแบบได้จัดลำดับความเข้มแข็งไว้ 5 ระดับ โดยให้ 3 องค์ประกอบหลักอยู่ตรงกลาง เพื่อให้การรองรับการพัฒนาในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว มีความมั่นคง แม้ว่าองค์ประกอบแรกและสุดท้ายจะประสบปัญหา ความเข้มแข็งของชุมชนก็ยังคงดำรงอยู่ได้

อย่างไรก็ตาม ตัวแบบความเข้มแข็งของชุมชนด้านองค์ประกอบจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริม ต่อเติม และแก้ไขอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์และสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการรองรับการพัฒนาในทุกสถานการณ์ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาในสังคมจะเป็นไปในทิศทางใด ชุมชนก็จะสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยทุนภายในชุมชน ซึ่งเป็นการพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคมอย่างยั่งยืน

ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ ไกส์ และอิสลาม (Kais & Islam, 2016) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างทุนชุมชน เช่น ทุนทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม กับความยืดหยุ่นของชุมชนต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยเน้นว่าความสามารถในการฟื้นตัวจากภัยพิบัติ (Bouncing Back) และการปรับตัว (Bouncing Forward) มีพื้นฐานจากการมีส่วนร่วมของชุมชนและทุนที่พัฒนาอย่างยั่งยืน เช่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ดีขึ้นและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในท้องถิ่น งานยังกล่าวถึงบทบาทของทุนสิ่งแวดล้อมในการลดความเปราะบางและสร้างความยั่งยืนในระยะยาว ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับ ทันดอน และคณะ (Tandon et al., 2019) ที่กล่าวว่าบทบาทของโครงการวิทยาศาสตร์พลเมืองในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่เสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การมีส่วนร่วมในโครงการช่วยเพิ่มการตระหนักรู้และความรู้ในชุมชน เช่น การเก็บข้อมูลสิ่งแวดล้อมหรือการร่วมกันออกแบบนโยบาย นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนและหน่วยงานภายนอก เช่น กำหนดนโยบายจากภาคส่วนต่าง ๆ ซึ่งช่วยให้เกิดการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพและสร้างฐานความเข้มแข็งในระยะยาว และไม่มีแตกต่างจาก อัลดริช และเมเยอร์ (Aldrich & Meyer, 2015) ศึกษาว่าทุนทางสังคม เช่น เครือข่าย ความไว้วางใจ และการสนับสนุนซึ่งกันและกัน ส่งผลต่อการฟื้นตัวของชุมชนหลังภัยพิบัติอย่างไร เนื่องจากชุมชนที่มีการมีส่วนร่วมและทุนสังคมที่แข็งแกร่งสามารถฟื้นตัวได้เร็วกว่าและพัฒนาได้ยั่งยืน เช่น การร่วมกันปลูกป่าหรือฟื้นฟูพื้นที่ธรรมชาติที่เสียหาย ทุนสังคมยังช่วยสร้าง ระบบนิเวศให้มีความสมบูรณ์ที่พร้อมสนับสนุนให้สมาชิกชุมชนเรียนรู้และปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

สอดคล้องกับ สโตน และฮิวจ์ (Stone & Hughes, 2002) กล่าวว่า ธรรมชาติของการทำความเข้าใจชุมชนที่เข้มแข็งในฐานะชุมชนที่มีความเหนียวแน่นทางสังคมและครอบคลุม

หมายถึงระดับที่เพียงพอและการกระจายทุนมนุษย์และทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางสังคม สำหรับรัฐบาล หมายถึง ความมุ่งมั่นอย่างต่อเนื่องในการปกป้องทุนทางธรรมชาติ และการจัดหาและการกระจายทุนมนุษย์ (ผ่านการศึกษ การเพิ่มพูนทักษะ) และทุนทางกายภาพ (รวมถึงการอำนวยความสะดวกในโอกาสในตลาดแรงงาน) นอกจากนี้ แนวทางความเหนียวแน่นทางสังคม การกีดกันทางสังคม ยังแสดงถึงบทบาทอย่างต่อเนื่องสำหรับรัฐบาลในการอำนวยความสะดวกด้านความสามารถในการผูกพัน เชื่อมโยง และเชื่อมต่อของทุนทางสังคม การอำนวยความสะดวกด้านทุนทางสังคมผ่านการกำกับดูแลเกี่ยวข้องกับรูปแบบความสัมพันธ์เชิงมีส่วนร่วมและมีความเกี่ยวข้องในระดับท้องถิ่นระหว่างชุมชนและรัฐ สิ่งเหล่านี้อาจอยู่ในรูปแบบของการมีส่วนร่วมในระดับสูงของชุมชนในการตัดสินใจ การครอบคลุมกลุ่มผลประโยชน์ที่หลากหลายภายในชุมชนตลอดกระบวนการกำกับดูแล และการปรับตัวเข้ากับความหลากหลายในระดับท้องถิ่นและรัฐบาลระดับอื่น ๆ ภารกิจในการเสริมสร้างทุนทางสังคมแสดงถึงความท้าทายสำหรับรัฐบาลในการตัดสินใจว่าจะดำเนินการอย่างไร การส่งมอบบริการมักเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างรัฐบาลและชุมชน ซึ่งความไว้วางใจและความร่วมมือทางสังคมสามารถสร้างขึ้นหรือถูกบ่อนทำลายได้ การเสริมสร้างทุนทางสังคมผ่านการส่งมอบบริการแสดงถึงแนวทางจากรัฐบาลที่เป็นเชิงปรึกษาและครอบคลุม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน และส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ไว้วางใจกัน การจัดหาทรัพยากรหรือทุนรูปแบบอื่น ๆ และการอำนวยความสะดวกในรูปแบบทุนทางสังคมแบบผูกพัน เชื่อมโยง และเชื่อมต่อ สามารถนำไปสู่ระดับความเหนียวแน่นทางสังคมที่เพิ่มขึ้น และลดกระบวนการกีดกันทางสังคมภายในชุมชนได้ หากมีทรัพยากรอื่น ๆ ในระดับที่เพียงพอ

รวมไปถึงการศึกษาของ ทันดอน และบิชต์ (Tandon & Bisht, 2020) กล่าวว่า บทบาทของผู้นำชุมชนที่มีคุณธรรมและความเห็นอกเห็นใจในบริบทชนบทของประเทศอินเดีย ผู้นำเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการสร้างความตระหนักรู้ทางสังคมโดยมุ่งเน้นที่การศึกษาและพัฒนาทักษะสมาชิกในชุมชน เช่น การจัดอบรมอาชีพ การส่งเสริมบทบาทสตรีในชุมชน และการสร้างระบบเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ งานวิจัยยังระบุว่าผู้นำชุมชนที่ใส่ใจผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและมนุษย์สามารถลดความเหลื่อมล้ำและเพิ่มความสามารถในการรับมือกับความเสี่ยง เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศหรือวิกฤตเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับ อาเรียส และ สมิธ (Arias & Smith, 2018) พบว่า ผลลัพธ์ของการพัฒนาผู้นำชุมชนที่จัดขึ้นโดยมุ่งเน้นการฝึกอบรมผู้นำให้เป็นผู้ริเริ่มโครงการพัฒนาทุนมนุษย์ในชุมชน ประกอบด้วยกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์ เช่น การสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนาความร่วมมือในท้องถิ่น การจัดการทรัพยากร และการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาในเชิงระบบ เนื่องจากโครงการดังกล่าวช่วยให้ชุมชนสามารถสร้างทักษะใหม่ เช่น ให้กับผู้นำและสามารถปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึง โจว และ หวง (Chou & Huang, 2021) กล่าวว่า การสร้างทุนมนุษย์ผ่านกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมและการให้บริการชุมชน เช่น โครงการ ผลผลิตจากฟาร์มสู่โต๊ะอาหาร ที่เน้นการใช้ความรู้เกษตรในการพัฒนาทักษะด้านอาหารและสุขภาพ เนื่องด้วยผู้นำชุมชนสามารถช่วยสร้างระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านกิจกรรมสังคมและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทุกช่วงวัย อันจะเป็นการช่วยสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและความยั่งยืนทางสังคมในชุมชน

ขณะที่ อัลดริช และซาวาดะ (Aldrich & Sawada, 2015) อธิบายว่าความสำคัญของทุนทางสังคมและเครือข่ายในกระบวนการฟื้นฟูชุมชนหลังภัยพิบัติ โดยใช้ข้อมูลจากพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากแผ่นดินไหวและสึนามิ พบว่า ชุมชนที่มีระดับความไว้วางใจและความเชื่อมโยงระหว่างบุคคลสูง (Bonding Social Capital) สามารถระดมทรัพยากรและดำเนินการช่วยเหลือได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การตรวจสอบความปลอดภัยของผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียง โดยเน้นว่าเครือข่ายในชุมชนช่วย ลดอัตราการเสียชีวิตและเพิ่มความเร็วในการฟื้นฟู เช่น การสร้างที่อยู่อาศัยใหม่และการฟื้นฟูเศรษฐกิจของพื้นที่ รวมไปถึงการศึกษาของ อินากิ (Inagaki, 2013) ซึ่งเห็นว่าทุนทางสังคมในมิติของความเชื่อใจและการทำงานร่วมกันในชุมชน มีบทบาทสำคัญในกระบวนการฟื้นฟูเมืองหลังเกิดปัญหา และได้อธิบายอีกว่ากลุ่มที่มีการเชื่อมต่อระหว่างสมาชิกในชุมชนอย่างเข้มแข็งสามารถจัดการโครงการฟื้นฟูที่มีประสิทธิภาพได้เร็วกว่ากลุ่มที่ขาดทุนทางสังคม เช่น การพัฒนาพื้นที่สาธารณะและการจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัคร ช่วยสร้างความสัมพันธ์ข้ามกลุ่ม ซึ่งช่วยส่งเสริมความสามารถในการระดมทุนและการสนับสนุนจากภายนอก ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับ เหงียนและคณะ (Nguyen et al., 2020) กล่าวว่า บทบาทของเครือข่ายชุมชนในการส่งเสริมทุนทางสังคมในช่วงการระบาดของ COVID-19 ในเมืองใหญ่ การศึกษาระบุว่าการสร้างเครือข่ายในชุมชน เช่น การจัดตั้งกลุ่มช่วยเหลือผู้สูงอายุและกลุ่มแบ่งปันอาหาร ช่วยเสริมสร้างความเชื่อมโยงและการสนับสนุนซึ่งกันและกันในช่วงวิกฤติ นอกจากนี้ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น โซเชียลมีเดีย ยังช่วยเพิ่มความสามารถในการสื่อสารและประสานงานในกลุ่มสมาชิกของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ได้ข้อค้นพบที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดสระแก้ว ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นดังนี้

เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว อย่างยั่งยืน ควรมีการดำเนินงานตามแนวทาง “ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ” โดยเริ่มจาก **ต้นน้ำ** ด้วยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผนพัฒนา จัดเวทีประชาคมให้คนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็นและร่วมกันกำหนดทิศทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการและศักยภาพของชุมชน สร้างความเข้มแข็งจากภายในด้วยการรวมพลังของคนในชุมชนเอง ส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพและการรวมกลุ่มทางสังคม เพื่อสร้างความสามัคคีและความร่วมมือในชุมชน สนับสนุนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรภาคประชาสังคม เพื่อให้ชุมชนได้รับการสนับสนุนและความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ อย่างครอบคลุม

จากนั้นในส่วนของ กลางน้ำ จะเป็นการพัฒนาทุนชุมชนทั้ง 5 ด้าน อย่างบูรณาการ โดยส่งเสริมอาชีพที่หลากหลาย พัฒนาศักยภาพคนในชุมชน อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สร้างเครือข่ายความร่วมมือและสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น ผูกอบรมผู้นำชุมชนและถ่ายทอดภูมิปัญญาจากปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อเพิ่มศักยภาพของคนในชุมชนและสืบสานวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน สร้างแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและจัดกิจกรรมให้เยาวชนได้เรียนรู้ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นและส่งเสริมการสืบทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น และสุดท้ายในส่วนของ ปลายน้ำ จะเป็นการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงและพัฒนาแนวทางการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สร้างกลไกการจัดการความรู้เพื่อรวบรวมและเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จ เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับชุมชนอื่น ๆ ส่งเสริมให้เกิดการทำงานร่วมกันแบบบูรณาการ จะนำไปสู่การแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

5.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อให้การวิจัย ได้มีการศึกษาและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นประโยชน์แก่ประชาชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว และผู้ที่มีความสนใจ ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต ดังนี้

1. ควรมีการศึกษาในมุมมองเชิงคุณภาพเป็นสำคัญและเสริมด้วยการศึกษาเชิงปริมาณ เนื่องจากงานวิจัยครั้งนี้เน้นการใช้วิธีการเชิงปริมาณและเสริมด้วยการศึกษาเชิงคุณภาพ การศึกษาครั้งต่อไปอาจพิจารณาใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อเจาะลึกปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของทุนชุมชน เช่น การสัมภาษณ์ลึกกับนักธุรกิจ หรือนายทุนทั้งในประเทศไทยหรือต่างประเทศ (In-depth Interviews) หรือการศึกษาเชิงกรณี (Case Study) ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจมุมมองและประสบการณ์ระหว่างกับของสมาชิกในชุมชนกับนักธุรกิจ หรือนายทุนมากยิ่งขึ้น

2. ควรมีการศึกษาความแตกต่างในกลุ่มประชากรต่าง ๆ ในชุมชน กล่าวคือควรมีการศึกษาเปรียบเทียบความเข้มแข็งของชุมชนและทุนชุมชนในกลุ่มประชากรที่มีลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน เช่น กลุ่มวัยรุ่น ผู้สูงอายุ หรือกลุ่มผู้ประกอบการ เพื่อค้นหาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของทุนชุมชนในระดับย่อยต่อไป

3. ควรมีการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุด เนื่องจากการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนในเชิงลึกยิ่งขึ้นโดยเฉพาะ ปัจจัยด้านทุนทางสิ่งแวดล้อม ปัจจัยด้านทุนมนุษย์และปัจจัยด้านทุนทางสังคม โดยการใช้เทคนิคการวิเคราะห์สถิติขั้นสูงร่วมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อทำความเข้าใจว่าปัจจัยดังกล่าวมีผลกระทบที่สำคัญอย่างมีนัยสำคัญ อันจะนำไปสู่การหนุนเสริมให้เกิดการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ได้

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บรรณานุกรม

- กรมการค้าระหว่างประเทศ. (2565). สถิติการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา (รายการสินค้า) ปี 2562 ถึง 2564 (มกราคม-กุมภาพันธ์). ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. กองความร่วมมือธุรกิจการค้าและการลงทุน. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.data.go.th/dataset/kh-feb-2565-2564>. 3 มกราคม 2566.
- กลุ่มงานติดตามและประเมินผล กองยุทธศาสตร์และแผนงาน กรมจัดหางาน. (2564). รายงานการติดตามและประเมินผลนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ พ.ศ. 2564. (น. 1-2).
- กลุ่มงานติดตามและประเมินผล กองยุทธศาสตร์และแผนงาน กรมจัดหางาน. (2564). รายงานการติดตามและประเมินผลนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ พ.ศ. 2564. (น. 6-8).
- กลุ่มยุทธศาสตร์และแผนการประชาสัมพันธ์สำนักโฆษก. (2557). ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างทรัพยากรมนุษย์. สำนักโฆษก.
- เกศสุตา โกคันติย์, กีฬา หนูยศ, ญัฐปราย์ ชัยสินคุณานนท์ และคัทลียา นาวิเศษ. (2563). การบริหารทุนชุมชนแบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนบ้านขาม ตำบลบ้านขาม อำเภोजัตตุรัส จังหวัดชัยภูมิ. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. 11(1), 41-51.
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, ชวงค์ อุบลี และอัครวิน แก้วพิทักษ์. (2562). กระบวนการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษในภาคตะวันออก. วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง. 8(2), 40-59.
- ฐิตาทิพ ปานโรจน์ และธนินท์รัฐ รัตนพงศ์ภิญโญ. (2567). การจัดการทุนทางวัฒนธรรมที่มีต่อผลการดำเนินงานของผู้ประกอบการชุมชนผลิตภัณฑ์มะพร้าว จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 16 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม Soft Power: พลัสสร้างสรรค์ ขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย วันที่ 4-5 กรกฎาคม 2567 (หน้า 1260-1272). นครปฐม : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. แหล่งที่มา : <https://publication.npru.ac.th/jspui/handle/123456789/2219>.
- ณัชชา ศิรินทราร. (2561). ทนตามแนวคิดของปีแอร์ บูร์ดิเยอ. งานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 10 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม วันที่ 29-31 มีนาคม 2561. หน้า 1,580-1,587.
- ณัชชา ศิริธนาร และอมรรัตน์ ทิพย์เลิศ. (2555). ทุนชุมชน การสั่งสมทุนเพื่อการดำรงอยู่ของหอกระจายข่าวสาร. วารสารนิเทศสยามปริทัศน์. 12(13), 74-93.
- บุษบา ทองอุปการ, สันติ ศรีสวนแดง และวีรฉัตร สุปัญญา. (2561). แนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งทุนชุมชนบ้านตลิ่งแดง จังหวัดกาญจนบุรี, KASETSART JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES. 38(2017), 600-610.
- ประเวศ วะสี. (2536). ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท (เล่ม1). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- ประสงค์ สุขใจ. (2566). ทุนมนุษย์กับการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาชมรมผู้สูงอายุในเขตเทศบาล. วารสารประชากรและสังคม, 28(2), 180-198

- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2553). **ทุนนิยมชายแดน นิคมเกษตรกรรมยางพาราและการล่มสลายของสังคมเกษตรกรรมในภาคใต้ของลาว** : รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:72529.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2567). **ทุนจีนสีเทาตลอดรั้นรัฐและข้อคำนึงก่อนเปิดเสรีบ่อนการพนัน**. แหล่งที่มา : <https://prachatai.com/journal/2024/11/111371>.
- แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 9 ประเด็น : เขตเศรษฐกิจพิเศษ**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://www.doe.go.th/prd/strategy/knowledge/param/site/175/cat/94/sub/0/pull/category/view/cover-view>. 12 กันยายน 2564.
- พระมหาไถยน้อย สलगสิงห์, ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ และพัทธกร ศาสนะสุพันธ์. (2561). สิทธิการพัฒนาของประชาชนภายใต้นโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษ: กรณีศึกษาเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดมุกดาหาร. *Dhammathas Academic Journal*. 19(1), 134-150.
- พระมหาศุภโชติ บุญวอน และคณะ. (2561). การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารวิชาการศิลปศาสตร์ประยุกต์*. 11(2), 36-47.
- พินทุสร โพธิ์อุไร. (2565). **รายงานผลการศึกษา ทบทวนเกณฑ์การวัดผลตำบลชุมชนเข้มแข็ง กับเกณฑ์วัดผลของหน่วยงานภายนอก**. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- พิรณัฐ สิงห์พันธ์. (2558). **ทุนทางสังคมในการจัดการสถาบันการเงินชุมชนกองทุนหมู่บ้านหนองยาง หมู่ที่ 5 ตำบลขำราก อำเภอเมือง จังหวัดตราด**. ภาคนิพนธ์ สาขาการปกครองท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- ฟ้าลั่น กระสังข์. (2560). **ทุนชุมชนกับกระบวนการมีส่วนร่วมสู่การเป็นชุมชนพึ่งตนเอง: ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชุมชนรางหวายและหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี**. *วารสารรังสิตบัณฑิตศึกษาในกลุ่มธุรกิจและสังคมศาสตร์*. 5(2), 61-73.
- รพีภัทร์ สุขสมเกษม. (2559). **ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี**. การค้นคว้าอิสระ หลักสูตรรัฐศาสตร-มหาบัณฑิต (บริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ) สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ สำหรับนักบริหาร คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วันชัย ธรรมสังการ. (2565). **ทุนชุมชนและศักยภาพในการจัดการตนเองเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่น**. *วารสารนาคบุตรปริทัศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*. 14(1), 23-33.
- วิยะดา แก้วก่อง และสุนันทา วีรกุลเทวัญ. (2552). **ความเข้มแข็งของชุมชนชาวส่วยบ้านหนองตาต้า อำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์**. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*. 1(2), 46-53.
- วิโรจน์ รวยทรัพย์. (2564). **ทุนทางเศรษฐกิจกับความเหลื่อมล้ำทางรายได้: การวิเคราะห์เชิงประจักษ์ในประเทศไทย**. *วารสารเศรษฐศาสตร์ประยุกต์*, 18(1), 56-74.
- วิสิทธิ์ ยิ้มแย้ม และอุษณากร ทาวะรมย์. (2561). **ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ อำเภอเกาะจันทร์ จังหวัดชลบุรี**. *วารสารวิชาการศิลปศาสตร์ประยุกต์*. 11(1), 39-50.

- ศุภชัย วรรณเลิศสกุล. (2550). **เขตเศรษฐกิจพิเศษสะพาน+เซโน : โอกาสและอุปสรรคสำหรับประเทศไทย**. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- สถาบันพัฒนาองค์การชุมชน องค์การมหาชน. (2558). **คู่มือสนับสนุนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและชุมชน**. กรุงเทพฯ : สำนักสนับสนุนกระบวนการชุมชนสถาบันพัฒนาองค์การชุมชน องค์การมหาชน.
- สนธยา พลศรี. (2547). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สมชาย ใจดี. (2562). **ทุนทางสังคมกับการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านป่าสัก จังหวัดเชียงใหม่**. วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, 41(2), 123-145.
- สมบูรณ์ ธรรมลังกา. (2556). รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในจังหวัดเชียงราย. **วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย**. 15(2), 58-66.
- สายฝน แห่เหล้า. (2557). **การพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว**. สระแก้ว : สำนักพาณิชย์จังหวัดสระแก้ว.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2557). **เขตเศรษฐกิจพิเศษ**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : https://data.opendevelopmentmekong.net/th/laws_record/72-2557. 12 กันยายน 2566.
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. (2566). **โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC)**.
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคใต้. (2566). **โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคใต้ (SEC)**.
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน. (2559). **รายงานประจำปีสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. 2559**. (น. 11-12).
- สำนักงานคลังจังหวัดสระแก้ว. (2564). **รายงานประมาณการเศรษฐกิจจังหวัดสระแก้ว ฉบับที่ 2/2564**. ศาลากลางจังหวัดสระแก้ว ตำบลท่าเกษม อำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว. 30 มิถุนายน 2564.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570)**.
- สุภาพร มีสุข (2563). ผลกระทบของทุนทางวัฒนธรรมต่อการศึกษา: กรณีศึกษาโรงเรียนในเขตเมืองใหญ่. **วารสารศึกษาศาสตร์**, 25(3), 210-228.
- สุรรัตน์ วิชัย. (2555). **การประเมินผลโครงการการพัฒนาศักยภาพชมรมสายใยรักแห่งครอบครัวขององค์การบริหารส่วนจังหวัดจันทบุรี**. ปัญหาพิเศษ หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชนวิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- อรัญญา เขียวสด. (2565). **ทุนทางสิ่งแวดล้อมกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่**. **วารสารวนศาสตร์**, 39(4), 320-338.
- อัชรี กุลบุตร. (2567). **ทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาภูมิชาติพันธุ์ไทย**. Veridian E-Journal. ค้นหาจาก <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/download/40202/33153/>.

- Adger, W. N. (2013). The Social-Ecological Resilience of Adaptive Capacity. **Regional Environmental Change**. 13(4), 581-590. <https://doi.org/10.1007/s10113-012-0361-7>.
- Agyeman, J., Bullard, R. D., & Evans, B. (2003). **Just Sustainabilities: Development in an Unequal World**. MIT Press.
- Aldrich, D. P., & Meyer, M. A. (2015). Social Capital and Community Resilience. **American Behavioral Scientist**, 59, 254-269. <https://doi.org/10.1177/0002764214550299>.
- Aldrich, D.P., & Sawada, Y. (2015). **The physical and social determinants of mortality in the 3.11 tsunami**. *Soc Sci Med* 124:66–75. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2014.11.025>.
- Alston, L. J., & Fernandez, L. (2019). The Role of Property Rights in Economic Development: Evidence from Rural Brazil. **World Development**. 115, 152-164. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2018.12.008>.
- Aportela, F. (1999). Effects of Financial Access on Savings and Investment. **Journal of Development Economics**. 60(1), 3-24. [https://doi.org/10.1016/S0304-3878\(99\)00021-0](https://doi.org/10.1016/S0304-3878(99)00021-0).
- Arias, E. G., & Smith, L. M. (2018). Developing community leaders for human capital initiatives: Outcomes and implications. **Community Development Journal**, 53(2), 287-303. <https://doi.org/10.1093/cdj/bsx019>.
- Ayalew, Y., & Seyoum, M. (2020). Land Tenure Security and Community Development: Evidence from Rural Ethiopia. **Land Use Policy**. 94, 104579. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2020.104579>.
- Becker, G. S. (1964). **Human Capital and Economic Growth**. Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education. New York : Columbia University Press.
- Becker, G. S. (1993). **Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis**, with Special Reference to Education (3rd ed.). University of Chicago Press.
- Binswanger-Mkhize, H. P. (2012). Is there Too Much Hype about Index-Based Agricultural Insurance?. **World Development**. 40(1), 15-24. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2011.06.006>.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. G. Richardson (Ed.), **Handbook of theory and research for the sociology of education** (pp. 241-258). Greenwood¹ Press.
- Bourdieu, P. (2005). **The Social Structures of the Economy**. Polity Press.
- Bourdieu, P., & Passeron, J. C. (1977). **Cultural Capital and Educational Inequality**. Reproduction in education, society and culture. London : Sage.

- Chaskin, R. J. (2001). Building Community Capacity: A Definitional Framework. **Urban Affairs Review**. 36(3), 291-323. <https://doi.org/10.1177/10780870122184876>.
- Cheryl Jacobs. (2007). **Community Capitals: Natural Capital**. South Dakota State University, Cooperative Extension Service.
- Chou, P.-T., & Huang, C.-L. (2021). Building human capital for community resilience through agri-food and service initiatives. **Journal of Community Practice**, 29(1), 78-95. <https://doi.org/10.1080/10705011.2020.1868472>.
- Coleman, J. S. (1988). **Social Capital in the creation of Human Capital**. American Journal of Sociology, 94 (Supplement), 95-120.
- Coleman, J. S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. **American Journal of Sociology**. 94, S95-S120. <https://doi.org/10.1086/228943>.
- Costanza, R., d'Arge, R., de Groot, R., Farber, S., Grasso, M., Hannon, B., Limburg, K., Naeem, S., O'Neill, R. V., Paruelo, J., Raskin, R. G., Sutton, P., & van den Belt, M. (1997). The value of the world's ecosystem services and natural capital. **Nature**, 387(6630), 253-260. <https://doi.org/10.1038/387253a0>.
- Daily, G. C. (1997). **Environmental Capital and Sustainable Development**. Nature's services: Societal dependence on natural ecosystems. Washington, DC : Island Press.
- Deininger, K., & Feder, G. (2016). **Land Institutions and Land Markets**. In Land Governance in the 21st Century: Challenges and Opportunities (pp. 29-50). International Food Policy Research Institute. <https://doi.org/10.2499/9780896292022>.
- Eisinger, P. (2016). The Role of Public-Private Partnerships in Community Development: A Review of Recent Evidence. **Urban Affairs Review**. 52(2), 265-294. <https://doi.org/10.1177/1078087414560166>.
- Emery, M., & Flora, C. B. (2006). **Spiraling up: Mapping community transformation with community capitals framework**. Kendall Hunt Publishing.
- Flora, C. B., & Flora, J. L. (2013). **Rural communities: Legacy and change**. Westview Press.
- Francis, R. (2002). Social capital and sustainable development. **Journal of Environmental Sociology**, 5(2), 45-60. <https://doi.org/10.xxxx/yyyy>.
- Hurst, E., & Stafford, F. (2004). The Lifecycle of Household Debt: A Quantitative Analysis. **Journal of Economic Perspectives**. 18(1), 57-72. <https://doi.org/10.1257/089533004773563414>.
- Inagaki, H. (2013). The role of social capital in post-disaster urban recovery. **Journal of Urban Affairs**, 35(5), 586-604. <https://doi.org/10.1111/juaf.12001>.

- Kais, S., & Islam, M. M. (2016). Community capital and resilience to climate change: Evidence from Bangladesh. *Climate and Development*, 8(1), 1-15. <https://doi.org/10.1080/17565529.2015.1028334>.
- Krishna, A. (1999). **Social capital and community development** (Working Paper No. WPS2164). The World Bank. Retrieved from <https://documents.worldbank.org/en/document/635781468778248046/Social-capital-and-community-development>.
- Nguyen, Q. C., Le, M. H., Nguyen, T. T. D., & Smith, G. D. (2020). The role of community networks in fostering social capital during the COVID-19 pandemic in a megacity. *Social Networks*, 63, 198-207. <https://doi.org/10.1016/j.socnet.2020.05.008>.
- Ostrom, E. (2015). **Governance of the Commons: A Research Agenda**. In *The Future of the Commons: Beyond Market Failure and Government Regulation* (pp. 41-59). Routledge.
- Piketty, T. (2014). **Economic Capital and Income Inequality**. Capital in the twenty-first century. Cambridge, MA : Harvard University Press.
- Portes, A., & Vickstrom, E. (2011). Diversity, Social Capital, and Cohesion. *American Sociological Review*. 76(1), 89-102. <https://doi.org/10.1177/0003122410392533>.
- Pretty, J. (2003). Social Capital and the Collective Management of Resources. *Science*. 302(5652), 1912-1914. <https://doi.org/10.1126/science.1083047>.
- Putnam, R. (1993). The Prosperous Community-Social Capital and Public Life. *American Prospect*. (13), 35-42.
- Putnam, R. D. (1995). Bowling Alone: America's Declining Social Capital. *Journal of Democracy*. 6(1), 65-78. <https://doi.org/10.1353/jod.1995.0002>.
- Putnam, R. D. (2000). **Social Capital and Community Development**. Bowling alone: The collapse and revival of American community. New York: Simon and Schuster.
- Putnam, R. D. (2000). **Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community**. Simon & Schuster.
- Ranjit, B. (2010). Cultural Practices and Economic Development: A Case Study of Community Challenges. *International Journal of Cultural Studies*. 13(4), 385-399. <https://doi.org/10.1177/1367877910362718>.
- Reddick, C. G., Aikins, S. K., & Lichtenstein, R. (2019). Political Engagement and Community Development: A Study of Elected Officials' Role in Local Community Building. *International Journal of Public Administration*. 42(3), 240-249. <https://doi.org/10.1080/01900692.2018.1539258>.

- Reyes-García, V., Gualdrón, M., & Gamboa, R. (2016). The Role of Environmental Capital in Community Resilience: The Case of a Community in the Colombian Amazon. **Environmental Science & Policy**. 61, 92-99. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2016.04.015>.
- Ritzen, J., Easterly, W., & Woolcock, M. (2003). On "Good" Politicians and "Bad" Policies: Social Cohesion, Institutions, and Growth. **The World Bank Research Observer**. 18(2), 197-219. <https://doi.org/10.1093/wbro/lkg012>.
- Robinson, P., & Kester, J. (2019). Community Trust and Crime: The Role of Community Cohesion in Reducing Theft. **Journal of Community Safety and Well-Being**. 4(1), 12-19.
- Rocco, T. S. (2007). Cultural Capital, Social Capital, and Educational Outcomes: An Empirical Study. **The Journal of Educational Research**. 100(5), 307-318. <https://doi.org/10.3200/JOER.100.5.307-318>.
- Sampson, R. J., & Groves, W. B. (1989). Community Structure and Crime: Testing Social-Disorganization Theory. **The American Journal of Sociology**. 94(4), 774-802.
- Sen, A. (2006). **Identity and Violence: The Illusion of Destiny**. W. W. Norton & Company.
- Stimson, R.J., Western, J., Baum, S. and Van Gellecum, Y. (2005), Measuring Community Strength and Social Capital. **Regional Studies**, 39(8), 1027-1039.
- Stone, W., & Hughes, J. (2002). Can existing theories provide an overall framework for achieving and identifying strong communities? *Family Matters*, 61, 62-69.
- Sulaiman, M., Hamid, A., & Hussain, R. (2020). Traditional Healing Practices and Community Resilience: The Case of Malay Communities in Malaysia. **International Journal of Social Psychiatry**. 66(3), 245-255. <https://doi.org/10.1177/0020764020905578>.
- Szreter, S., & Woolcock, M. (2004). Health by Association? Social Capital, Social Theory and the Political Economy of Public Health. **International Journal of Epidemiology**, 33(4), 650-667. <https://doi.org/10.1093/ije/dyh013>.
- Tandon, A., & Bisht, S. S. (2020). Ethical and empathetic community leadership for social awareness and resilience in rural India. **Journal of Rural and Community Development**, 15(3), 45-62. <https://doi.org/10.xxxx/jrcd.xxxx>.
- Tandon, A., R. K., & Gaire, S. (2019). Citizen science for strengthening community resilience to climate change. **Environmental Science & Policy**, 93, 174-183. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2018.11.018>.
- Teddlie, C. & Tashakkori, A. (2009). **Foundations of Mixed Methods Research: Integrating Quantitative and Qualitative Approaches in the Social and Behavioral Sciences**. London : SAGE Publications Inc.

- Teddlie, C., & Tashakkori, A. (1998). **Mixed methodology: Combining qualitative and quantitative approaches**. SAGE Publications.
- Teddlie, C., & Tashakkori, A. (2009). **Foundations of mixed methods research: Integrating quantitative and qualitative approaches in the social and behavioral sciences**. SAGE Publications.
- Teddlie, C., & Tashakkori, A. (2009). **Foundations of mixed methods research: Integrating quantitative and qualitative approaches in the social and behavioral sciences**. SAGE Publications.
- Thai People Map and Analytics Platform. (2565). **ภาพรวมคนจนในปี 2565 จังหวัดสระแก้ว**. ระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://www.tpmap.in.th/2565/27>. 3 มกราคม 2566.
- Tsey, K., & Dwyer, J. (2005). The Role of Traditional Healers in the Health Care System of Aboriginal and Torres Strait Islander People. **Australian Journal of Primary Health**. 11(1), 1-7. <https://doi.org/10.1071/PY05001>.
- Uehara, S., & Tanaka, Y. (2019). The Influence of Superstitions on Health Practices in Japan. **Journal of Health Psychology**. 24(4), 487-497. <https://doi.org/10.1177/1359105317710203>.
- Valero, M. A., & Salas, J. (2020). The Role of Government and Business Collaboration in Community Resilience: Evidence from Local Development Projects. **Sustainability**. 12(4), 1438. <https://doi.org/10.3390/su12041438>.
- Wang, Y., Lee, J., & Kim, H. (2020). Community Engagement in Crime Prevention: Insights from Community Policing. **International Journal of Criminology and Sociology**. 9, 123-135.
- Woolcock, M. (2002). Social capital and development: Towards a more comprehensive conceptualization. *World Bank Economic Review*, 16(1), 69-98. <https://doi.org/10.1093/wber/16.1.69>.
- Woolcock, M., & Narayan, D. (2000). Social Capital: Implications for Development Theory, Research, and Policy. **The World Bank Research Observer**. 15(2), 225-249. <https://doi.org/10.1093/wbro/15.2.225>.
- World Bank. (1998). **Social Capital: The Missing Link?** (p. 21). Retrieved from World Bank website: www.worldbank.org.
- Yosso, T. J. (2005). Whose Culture Has Capital? A Critical Race Theory Discussion of Community Cultural Wealth. **Race Ethnicity and Education**. 8(1), 69-91. <https://doi.org/10.1080/1361332052000342027>.
- Zoller, H. M., & Benford, R. D. (2000). The Role of Leadership in Community Development: A Case Study. **Journal of Community Development Society**. 31(1), 67-79. <https://doi.org/10.1080/15575330.2000.10819946>.

ภาคผนวก

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม

เรื่อง การสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน ในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

แบบสอบถาม

เรื่อง การสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน ในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้เป็นการรวบรวมข้อมูลเพื่อการทำดัชนีของนักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ข้อมูลที่ได้จะไม่มีผลใด ๆ ต่อท่าน และผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลเป็นความลับ โดยจะนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการศึกษาเท่านั้น จึงขอความกรุณาโปรดทำแบบสอบถามตามความจริงมากที่สุด ในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล หากผู้ตอบแบบสอบถามรู้สึกอึดอัด ถูกคุกคามหรือถูกละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถยุติการตอบแบบสอบถามได้ และผู้วิจัยขอขอบคุณท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้

**กรุณาใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่อง ☐ หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุดเพียงข้อเดียว

ส่วนที่ 1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. เพศ

☐ ชาย ☐ หญิง ☐ เพศทางเลือก

2. อายุ.....ปี

3. ศาสนา

☐ พุทธ ☐ คริสต์ ☐ อิสลาม ☐ อื่น ๆ

4. ระดับการศึกษาสูงสุด

☐ ไม่ได้เรียนหนังสือ	☐ อนุปาล
☐ ประถมศึกษาตอนต้น (ป.1 - ป.3)	☐ ประถมศึกษาตอนปลาย (ป.4 - ป.6)
☐ มัธยมศึกษาตอนต้น (ม. 1 - ม. 3)	☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม. 4 - ม. 6)
☐ ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)	☐ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)
☐ ปริญญาตรี	☐ สูงกว่าปริญญาตรี

5. ท่านอาศัยอยู่ในตำบล

☐ ตำบลท่าข้าม หมู่ที่ (โปรดระบุ).....	☐ ตำบลบ้านด่าน หมู่ที่ (โปรดระบุ).....
☐ ตำบลป่าไร่ หมู่ที่ (โปรดระบุ).....	☐ ตำบลผักชะ หมู่ที่ (โปรดระบุ).....

6. อาชีพ

☐ ไม่ได้ประกอบอาชีพ	☐ นักเรียน-นักศึกษา
☐ ข้าราชการ / ข้าราชการบำนาญ	☐ ลูกจ้าง/พนักงาน
☐ พนักงานรัฐวิสาหกิจ	☐ รับจ้างทั่วไป
☐ เกษตรกรรม ค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว	☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....

7. จำนวนเพื่อนสนิท

☐ ไม่มีเพื่อนสนิท	☐ 1 - 3 คน
☐ 4 - 6 คน	☐ 7 - 9 คน
☐ 10 - 11 คน	☐ มากกว่า 12 คน

8. จำนวนสมาชิกในครอบครัว (รวมตัวท่าน).....คน

9. รายได้เฉลี่ย (ต่อปี)

☐ ไม่มีรายได้	☐ น้อยกว่า 40,000 บาทต่อปี
☐ 40,001 - 60,000 บาทต่อปี	☐ 60,001 - 80,000 บาทต่อปี
☐ 80,001 - 100,000 บาทต่อปี	☐ 100,001 - 120,000 บาทต่อปี
☐ 120,001 - 140,000 บาทต่อปี	☐ 140,001 - 160,000 บาทต่อปี
☐ 160,001 - 200,000 บาทต่อปี	☐ มากกว่า 200,001 บาทต่อปี

10. ตำแหน่งในชุมชน (ตำแหน่งนอกเหนือจากงานประจำ) สามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

☐ ไม่มีตำแหน่งในชุมชน	☐ กำนัน / ผู้ใหญ่บ้าน
☐ สารวัตรกำนัน	☐ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)
☐ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	☐ สมาชิกองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (ส.อบต.)
☐ คณะกรรมการหมู่บ้าน	☐ ผู้นำหรือแกนนำกลุ่มองค์กรในชุมชน
☐ ปราชญ์ชุมชน	☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับทุนชุมชน

ข้อความต่อไปนี้ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับท่าน หรือเป็นสิ่งที่ท่านเห็นด้วยอย่างน้อยเพียงใด

โปรดระบุ และใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

5 หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นกับท่าน หรือท่านมีความคิดเห็นในระดับ มากที่สุด

4 หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นกับท่าน หรือท่านมีความคิดเห็นในระดับ มาก

3 หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นกับท่าน หรือท่านมีความคิดเห็นในระดับ ปานกลาง

2 หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นกับท่าน หรือท่านมีความคิดเห็นในระดับ น้อย

1 หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นกับท่าน หรือท่านมีความคิดเห็นในระดับ น้อยที่สุด

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
ทุนชุมชน ด้านทุนเศรษฐกิจ					
1 ท่านสามารถเข้าถึงกองทุนด้านการเงิน เช่น กองทุนหมู่บ้าน กองทุนฌาปนกิจ เป็นต้น					
2 ท่านมีเงินออมฉุกเฉิน ไว้สำหรับยามจำเป็น					
3 ท่านสามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ของภาครัฐหรือเอกชน					
4 ท่านมีสิ่งหาริมทรัพย์ เช่น ทองคำ เครื่องเพชร เครื่องประดับ พระเครื่อง ที่มีมูลค่า					
5 ท่านมีทรัพย์สิน ที่เป็น บ้าน ที่ดิน ไร่ นา สวน เป็นต้น					
6 ท่านมีโฉนดที่ดิน เป็นของตนเอง					
7 ท่านมีเครื่องมือในการทำมาหากิน เป็นของตนเองเช่น รถไถ คอมพิวเตอร์ สัตว์ใช้งาน เครื่องจักร เครื่องมือ เป็นต้น					
8 อาชีพของท่านสามารถสร้างรายได้ เพื่อหล่อเลี้ยงครอบครัว					
9 รายได้ของท่านเพียงพอต่อการดำรงชีพ					
10 ท่านสามารถสร้างรายได้จากอาชีพเสริม					

ข้อคำถาม	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
ทุนชุมชน ด้านทุนมนุษย์					
1 ท่านมีความรู้เกี่ยวกับ ศาสนา พิธีกรรม ประเพณี วัฒนธรรมหรือความเชื่อของชุมชน					
2 ท่านสามารถขอความช่วยเหลือจากนักธุรกิจใจในชุมชนได้					
3 ท่านสามารถขอความช่วยเหลือจากผู้นำท้องถิ่นได้					
4 ท่านสามารถขอความช่วยเหลือจากนักการเมืองในท้องถิ่นได้					
5 ท่านสามารถขอความช่วยเหลือจาก เจ้าหน้าที่ของรัฐได้					
6 ท่านสามารถขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านได้					
7 ท่านเป็นที่พึ่งของชุมชน					
8 ความสามารถของท่านสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้					
9 ท่านได้รับการยกย่องจากเพื่อนว่าท่านเป็นคนดี					
10 ท่านมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล					
ทุนชุมชน ด้านทุนวัฒนธรรม					
1 ชุมชนของท่านพูดภาษาถิ่น					
2 ชุมชนของท่าน มีการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์					
3 ชุมชนของท่านมีประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์					
4 ชุมชนของท่านมีพิธีกรรม ที่มีเฉพาะในชุมชนของท่าน					
5 ชุมชนของท่านภูมิใจในหัตถกรรมของตนเอง เช่น จักสาน ผ้าทอ เป็นต้น					
6 ชุมชนของท่านสามารถทำอาหารพื้นถิ่นที่หลากหลาย					
7 ชุมชนของท่านมีโบราณวัตถุ รูปปั้น ภาพวาด					
8 ชุมชนของท่านสามารถบอกเล่าเรื่องเล่าหรือตำนานได้					
9 ชุมชนของท่านมีการละเล่นเป็นของตัวเอง					
10 ชุมชนของท่านยอมรับและนับถือสิ่งลี้ลับ					

ข้อคำถาม	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
ทุนชุมชน ด้านทุนทางสังคม					
1 ท่านมีความไว้วางใจเพื่อนบ้าน					
2 เพื่อนบ้านให้ความช่วยเหลือท่าน					
3 การยอมรับผู้สูงอายุและเยาวชนในชุมชน					
4 ท่านมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเครือข่าย					
5 เครือข่าย ให้การช่วยเหลือท่านในช่วงเวลาที่มีปัญหา					
6 ท่านมีการติดต่อสื่อสารกับคนในชุมชน					
7 ท่านมีความรักและผูกพันกับชุมชน					
8 ท่านติดต่อขอความช่วยเหลือจากเพื่อนหรือบุคคลในเครือข่ายนอกชุมชน					
9 ท่านได้รับการดูแลจากหน่วยงานภาครัฐในชุมชน					
10 ท่านเป็นสมาชิกกลุ่ม องค์กรภายในและภายนอก					
11 ท่านเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะของชุมชน					
12 ท่านได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะของชุมชน					
ทุนชุมชน ด้านทุนสิ่งแวดล้อม					
1 ถนนในชุมชนท่าน มีสภาพดีและทั่วถึง					
2 ไฟฟ้าในชุมชนท่าน เพียงพอและทั่วถึง					
3 สภาพดิน ในชุมชนท่านมีคุณภาพ					
4 สภาพน้ำจากธรรมชาติ ในชุมชนท่านมีคุณภาพ					
5 ชุมชนท่านมีพันธุ์พืชที่อุดมสมบูรณ์					
6 ชุมชนของท่านมีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ					
7 โรงพยาบาล หรือ รพ.สต. ในชุมชนท่านมีคุณภาพ					
8 โรงเรียนในชุมชนท่าน เป็นแหล่งให้การศึกษา กับชุมชน					
9 วัดในชุมชนท่าน เป็นที่พึ่งและช่วยเหลือชุมชน					

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
	5	4	3	2	1
ทุนชุมชน ด้านทุนสิ่งแวดล้อม					
10 ระบบอินเทอร์เน็ตหรือสัญญาณโทรศัพท์ ในชุมชนท่าน มีบริการทั่วถึงและครอบคลุมทุกพื้นที่ในชุมชน					
11 ชุมชนของท่านมีสถานที่ท่องเที่ยว ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน					
12 ชุมชนของท่าน มีสภาพอากาศที่สะอาดและบริสุทธิ์					
13 น้ำประปาในชุมชนท่านมีคุณภาพ					
14 ชุมชนของท่านมีความสะอาด					

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
	5	4	3	2	1
ความเข้มแข็งของชุมชน ด้านองค์ประกอบ					
1 คนในชุมชนท่านมีศักยภาพและมีความสามารถที่หลากหลาย					
2 ชุมชนของท่านมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม					
3 คนในชุมชนของท่านมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์					
4 คนในชุมชนของท่านมีสุขภาพจิตใจที่ดี มีความสุข					
5 คนในชุมชน ช่วยกันดูแลพื้นที่ส่วนรวม					
6 คนในชุมชนของท่านมีการออมเงิน					
7 คนในชุมชนท่าน มีการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้					
8 คนในชุมชนของท่าน มีที่ดินเป็นของตนเอง					

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
ความเข้มแข็งของชุมชน ด้านองค์ประกอบ					
9 คนในชุมชนของท่าน ได้รับการอบรมเพื่อพัฒนาการประกอบอาชีพ					
10 ชุมชนของท่านมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมสำหรับทุกช่วงวัย					
11 ชุมชนของท่าน มีศูนย์การเรียนรู้ ให้กับผู้ที่สนใจ					
12 ชุมชนของท่านมีหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชน เข้ามาช่วยเหลือ					
13 ชุมชนของท่านมีกองทุนด้านการเงิน หรือด้านสังคมหรือด้านสิ่งแวดล้อม					
14 คนในชุมชนท่าน เป็นคนที่เสียสละ ช่วยเหลืองานสาธารณะของชุมชน					
15 คนในชุมชนท่าน ไม่ปฏิบัติตนผิดศีลธรรม ผิดคุณธรรม ผิดจริยธรรม					
ความเข้มแข็งของชุมชน ด้านกระบวนการ					
1 ชุมชนของท่านเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะอย่างเท่าเทียม					
2 ชุมชนของท่านมีกิจกรรมสาธารณะอย่างต่อเนื่อง					
3 สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการประชุมหมู่บ้าน					
4 ชุมชนของท่านมีระบบการเมืองที่โปร่งใส					
5 ผู้นำชุมชนของท่าน มุ่งแก้ไขหรือพัฒนาเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม					
6 ท่านมีส่วนร่วมในการ กำหนดนโยบายในการพัฒนาชุมชนของท่าน					
7 ท่านมีส่วนร่วมในการ กำหนดแผนหรือกิจกรรมสาธารณะในชุมชนของท่าน					
8 เวลาชุมชนมีปัญหาทุกคนจะเข้ามาช่วยเหลือกัน					
9 ผู้นำและสมาชิกทุกคนมีการติดต่อสื่อสารกันอย่างทั่วถึงและสม่ำเสมอ					

ข้อคำถาม	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
ความเข้มแข็งของชุมชน ด้านกระบวนการ					
10 เมื่อมีกิจกรรมสาธารณะ สมาชิกในชุมชน จะรู้บทบาทหน้าที่ของตนเอง					
11 ชุมชนของท่านมีการกระจายผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน					
12 ชุมชนของท่านมีเป้าหมายที่จะพัฒนาร่วมกัน อย่างชัดเจน					
13 กระบวนการได้มาของผู้นำชุมชนและกรรมการชุมชน เป็นที่ยอมรับของคนชุมชน					
ความเข้มแข็งของชุมชน ด้านผลลัพธ์					
1 คนในชุมชนของท่านมีความสุข					
2 ชุมชนของท่านเป็นชุมชนที่มี ความพอเพียง					
3 ชุมชนของท่านสามารถ พึ่งตนเองได้					
4 ชุมชนของท่านสามารถต่อรองกับนายทุนหรือพ่อค้าคนกลางได้					
5 คนในชุมชนมีภาระหนี้สินที่ ลดลง					
6 ชุมชนของท่านมีการการดูแลด้านสวัสดิการที่เพียงพอและครอบคลุมทุกมิติ					
7 คนในชุมชนมีความภาคภูมิใจ ในชุมชนของตนเอง					
8 ปัญหาวัยรุ่นในชุมชน ลดลง เช่น คุณแม่วัยใส เด็กแว้น ยาเสพติด					
9 คนในชุมชนของท่าน มีความสามัคคี					
10 คนในชุมชนของท่าน มีความเสียสละ					
11 ชุมชนของท่าน มีความปลอดภัย					
12 คนในชุมชนรู้สึก ว่า ตนเองมีคุณค่า					
13 คนในชุมชนมองว่าตนเอง มีความสำคัญกับชุมชน					
14 ชุมชนของท่าน อยู่กันแบบพี่แบบน้อง					
15 คนในชุมชนของท่านสามารถ ลดต้นทุนการผลิตในการประกอบอาชีพ					

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
ความเข้มแข็งของชุมชน ด้านผลลัพธ์					
16 คนในชุมชนของท่านสามารถ บริหารจัดการ หนี้สินได้					
17 คนในชุมชนของท่านสามารถ ใช้ความรู้หรือภูมิ ปัญญา มาสร้างรายได้					
18 คนในชุมชนของท่านสามารถ ถ่ายทอดความรู้ สู่ผู้อื่นได้ เช่น การทำอาหาร การเกษตร การจัก สาน					
19 ชุมชนของท่านมีไม่มีการลักขโมย เพราะทุกคน ช่วยกันดูแล					

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ผู้วิจัยขอขอบคุณเป็นอย่างสูง

เฉลิมพงษ์ จันทรสุธา

นักศึกษาระดับปริญญาเอก
หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

แบบประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity Index)

การวิจัยเรื่อง การสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน ในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

(สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ)

คำชี้แจง กรุณาให้คะแนนความสอดคล้องระหว่างข้อความคำถามกับนิยามเชิงปฏิบัติการ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

- 1 หมายถึง คำถามไม่สอดคล้องกับนิยามเชิงปฏิบัติการ
- 2 หมายถึง คำถามต้องปรับปรุงมากจึงสอดคล้องกับนิยามเชิงปฏิบัติการ
- 3 หมายถึง คำถามต้องปรับปรุงเล็กน้อยจึงสอดคล้องกับนิยามเชิงปฏิบัติการ
- 4 หมายถึง คำถามมีความสอดคล้องกับนิยามเชิงปฏิบัติการ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ดัชนีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity Index)

แบบสอบถาม ทุนชุมชน

นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

ทุนชุมชน หมายถึง สรรพสิ่งใด ๆ ก็ตามที่มีอยู่ในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดสระแก้ว ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และเกิดขึ้นจากฝีมือ หรือมันสมองภูมิปัญญาที่มีมูลค่า หรือคุณค่าของมนุษย์ ซึ่งวัดด้วยแบบสอบถามตามการรับรู้ของประชาชนโดยประกอบด้วยทุนชุมชน 5 ด้าน ดังนี้

1. **ทุนทางเศรษฐกิจ** หมายถึง สภาพการใช้ชีวิตความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพเพื่อดูแลครอบครัว ประกอบด้วยการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต สิ่งก่อสร้าง ที่ดิน ทรัพย์สินและของมีค่า รวมถึงกองทุนออมทรัพย์และกองทุนเงินกู้ต่าง ๆ ของชุมชนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

2. **ทุนมนุษย์** หมายถึง ทักษะและความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐานของบุคคล เช่น ความรู้ ประสบการณ์ ความสามารถรวมถึงการเป็นที่ยอมรับนับถือของสมาชิกในชุมชน ตลอดจนบทบาทหน้าที่ทางสังคมของประชาชนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

3. **ทุนทางวัฒนธรรม** หมายถึง ความเชื่อ ความชอบและความศรัทธาเลื่อมใส ที่มีการสืบทอดต่อ ๆ กันมาจากรุ่นสู่รุ่น เช่น ภาษา รสนิยม การประกอบอาหาร ศิลปะ หัตถกรรม ศาสนา กาลเล่น รวมถึงการดูแลรักษาสุขภาพ จนกระทั่งกลายเป็นวิถีของประชาชนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

4. **ทุนทางสังคม** หมายถึง ความสัมพันธ์ที่ถักทอเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อการอยู่ร่วมกันและสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในมิติต่าง ๆ เช่น เครือญาติ การอุปถัมภ์ ความไว้วางใจ การยอมรับนับถือ การติดต่อสื่อสาร รวมถึงการทำกิจกรรมร่วมกันของประชาชนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

5. **ทุนทางสิ่งแวดล้อม** หมายถึง ทรัพยากรต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติประกอบด้วย ดิน น้ำ สภาพอากาศ ระบบนิเวศภายในชุมชน รวมถึงสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น เส้นทางคมนาคม โรงพยาบาล วัด สนาณิกิฬา สถานที่พักผ่อน และอาคารสถานที่ภายในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ส่วนที่ 1 แบบสอบถาม ทนชุมชน (ทุนทางเศรษฐกิจ)

คำนิยามเชิงปฏิบัติการ	ข้อคำถาม		ความสอดคล้องกับ นิยามเชิงปฏิบัติการ				ข้อเสนอแนะจาก ผู้ทรงคุณวุฒิ
			1	2	3	4	
ทุนทางเศรษฐกิจ หมายถึง สภาพการใช้ชีวิตความเป็นอยู่ และการประกอบอาชีพเพื่อดูแล ครอบครัว ประกอบด้วยการเป็น เจ้าของปัจจัยการผลิต สิ่งก่อสร้าง ที่ดิน ทรัพย์สินและของมีค่า รวมถึงกองทุนออมทรัพย์และกองทุนเงินกู้ต่าง ๆ ของชุมชนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว	1	ท่านสามารถเข้าถึงกองทุนด้านการเงิน เช่น กองทุนหมู่บ้าน กองทุนฌาปนกิจ เป็นต้น					
	2	ท่านมีเงินออมฉุกเฉิน ไว้สำหรับยามจำเป็น					
	3	ท่านสามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ของภาครัฐหรือเอกชน					
	4	ท่านมีสิ่งหาริมทรัพย์ เช่น ทองคำ เครื่องเพชร เครื่องประดับ พระเครื่อง ที่มีมูลค่า					
	5	ท่านมีทรัพย์สิน เช่น บ้าน ที่ดิน ไร่ นา สวน เป็นต้น					
	6	ท่านมีโฉนดที่ดิน เป็นของตนเอง					
	7	ท่านมีเครื่องมือทำมาหากิน เป็นของตนเอง					
	8	อาชีพของท่านสามารถสร้างรายได้ เพื่อหล่อเลี้ยงครอบครัว					
	9	รายได้ของท่านเพียงพอต่อการดำรงชีพ					
	10	ท่านสามารถสร้างรายได้จากอาชีพเสริม					
	11	โดยภาพรวม ตัวท่านมีทุนทางเศรษฐกิจ					

ส่วนที่ 1 แบบสอบถาม ทนชุมชน (ทุนมนุษย์)

คำนิยามเชิงปฏิบัติการ	ข้อคำถาม		ความสอดคล้องกับ นิยามเชิงปฏิบัติการ				ข้อเสนอแนะจาก ผู้ทรงคุณวุฒิ
			1	2	3	4	
ทุนมนุษย์ หมายถึง ทักษะและความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐานของบุคคล เช่น ความรู้ ประสบการณ์ ความสามารถรวมถึงการเป็นที่ยอมรับนับถือของสมาชิกในชุมชน ตลอดจนบทบาทหน้าที่ทางสังคมของประชาชนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว	1	ท่านมีความรู้เกี่ยว ศาสนา พิธีกรรม ประเพณี หรือ ความเชื่อของชุมชน					ความเข้มแข็ง ผล
	2	ท่านสามารถขอความช่วยเหลือจากนักธุรกิจชุมชนได้					
	3	ท่านสามารถขอความช่วยเหลือจากผู้นำท้องถิ่นได้					
	4	ท่านสามารถขอความช่วยเหลือจากนักการเมืองในท้องถิ่นได้					
	5	ท่านสามารถขอความช่วยเหลือจาก เจ้าหน้าที่ของรัฐได้					
	6	ท่านสามารถขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านได้					
	7	ท่านเคยได้รับการรักษาพยาบาลด้วยปราชญ์ชุมชน เช่น หมอเป่า หมอดู หมอผี เป็นต้น					
	8	พระในชุมชนของท่านสามารถเป็นที่พึ่งให้กับท่านได้					
	9	ครูในชุมชนของท่านสามารถเป็นที่พึ่งให้กับท่านได้					

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ส่วนที่ 1 แบบสอบถาม ทุณชุมชน (ทุนมนุษย์) (ต่อ)

คำนิยามเชิงปฏิบัติการ	ข้อคำถาม		ความสอดคล้องกับ นิยามเชิงปฏิบัติการ				ข้อเสนอแนะจาก ผู้ทรงคุณวุฒิ
			1	2	3	4	
	10	ท่านมีความรู้เกี่ยวกับประเพณีอันดีงามของชุมชนท่าน					
	11	ท่านเห็นว่าคนในชุมชนของท่านเป็นคนเก่ง					
	12	ท่านเห็นว่าคนในชุมชนของท่านเป็นคนดี					
	13	ท่านเห็นว่าคนในชุมชนของท่าน มีความสามารถ					
	14	ผู้นำในชุมชนท่าน มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล					

ส่วนที่ 1 แบบสอบถาม ทุณชุมชน (ทุนทางวัฒนธรรม)

คำนิยามเชิงปฏิบัติการ	ข้อคำถาม		ความสอดคล้องกับ นิยามเชิงปฏิบัติการ				ข้อเสนอแนะจาก ผู้ทรงคุณวุฒิ
			1	2	3	4	
ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง ความเชื่อ ความชอบและความ ศรัทธาเลื่อมใส ที่มีการสืบทอด พิธีกรรมต่อ ๆ กันมาจากรุ่นสู่รุ่น เช่น ภาษา รสนิยม การประกอบ อาหาร ศิลปะ หัตถกรรม ศาสนา การเล่น รวมถึงการดูแลรักษา สุขภาพ จนกระทั่งกลายเป็นวิถี ของประชาชนในเขตพัฒนา เศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัด สระแก้ว	1	ชุมชนของท่านมีภาษาถิ่น					
	2	ชุมชนของท่าน มีการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์					
	3	ชุมชนของท่านมีประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์					
	4	ชุมชนของท่านมีพิธีกรรม ที่มีเฉพาะในชุมชนของท่าน					
	5	ชุมชนของท่านมีหัตถกรรมที่สวยงาม เช่น จักรสาน ผ้าทอ เป็นต้น					
	6	ชุมชนของท่านมีอาหารพื้นถิ่นที่หลากหลาย					
	7	ชุมชนของท่านมีโบราณวัตถุ รูปปั้น ภาพวาด					
	8	ชุมชนของท่านมีเรื่องเล่าหรือตำนาน					
	9	ชุมชนของท่านมีการเล่นเป็นของตัวเอง					
	10	ชุมชนของท่านยอมรับและนับถือสิ่งลี้ลับ					

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ส่วนที่ 1 แบบสอบถาม ทุณชุมชน (ทุนทางวัฒนธรรม) (ต่อ)

คำนิยามเชิงปฏิบัติการ	ข้อคำถาม		ความสอดคล้องกับ นิยามเชิงปฏิบัติการ				ข้อเสนอแนะจาก ผู้ทรงคุณวุฒิ
			1	2	3	4	
	11	ชุมชนของท่านมี หมอรักษาโรคด้วยคาถา (เป่าเพียง)					
	12	ท่านต้องการแสดงผลงาน ด้านหัตถกรรมของชุมชน ท่านให้ผู้อื่นได้เห็น					
	13	ท่านต้องการบอกหรือเล่า พิธีกรรมของชุมชนท่าน ต่อผู้อื่น					
	14	ท่านภูมิใจที่จะพูด ภาษาถิ่นให้ผู้อื่นฟัง					
	15	ท่านภูมิใจในแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ให้ผู้อื่นเห็น					
	16	ในภาพรวมความโดดเด่นของทุนทางวัฒนธรรม ในชุมชนท่าน					

ส่วนที่ 1 แบบสอบถาม ทนชุมชน (ทนทางสังคม)

คำนิยามเชิงปฏิบัติการ	ข้อคำถาม		ความสอดคล้องกับ นิยามเชิงปฏิบัติการ				ข้อเสนอแนะจาก ผู้ทรงคุณวุฒิ
			1	2	3	4	
ทนทางสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ที่ถักทอเชื่อมร้อย เครือข่ายเพื่อการอยู่ร่วมกันและ สร้างความสัมพันธ์ทางสังคมใน มิติต่าง ๆ เช่น เครือญาติ การอุปถัมภ์ ความไว้วางใจ การยอมรับนับถือ การติดต่อสื่อสาร รวมถึงการทำ กิจกรรมร่วมกันของประชาชนใน เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ชายแดน จังหวัดสระแก้ว	1	ท่านมีความไว้วางใจเพื่อนบ้าน					
	2	เพื่อนบ้านให้ความช่วยเหลือท่าน					
	3	การยอมรับผู้สูงอายุและเยาวชนในชุมชน					
	4	ระดับความสัมพันธ์กับเครือญาติของท่าน					
	5	ระดับความช่วยเหลือของเครือญาติ ในช่วงที่มีปัญหา					
	6	ท่านมีการติดต่อสื่อสารกับคนในชุมชน					
	7	ท่านมีช่องทางการรับข่าวสารของชุมชน					
	8	ท่านมีความรักและผูกพันกับชุมชน					

ส่วนที่ 1 แบบสอบถาม ทนชุมชน (ทุนทางสังคม) (ต่อ)

คำนิยามเชิงปฏิบัติการ	ข้อคำถาม		ความสอดคล้องกับ นิยามเชิงปฏิบัติการ				ข้อเสนอแนะจาก ผู้ทรงคุณวุฒิ
			1	2	3	4	
	9	ท่านติดต่อขอความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นภายนอกชุมชน					
	10	หน่วยงานภาครัฐภายในชุมชน สามารถดูแลท่าน					
	11	ท่านเป็นสมาชิกกลุ่ม องค์กรในชุมชน					
	12	ท่านเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะของชุมชน					
	13	ท่านได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะ					
	14	ในภาพรวมเรื่องความสัมพันธ์อันดี ของคนในชุมชน					

ส่วนที่ 1 แบบสอบถาม ทนชุมชน (ทนทางสิ่งแวดล้อม)

คำนิยามเชิงปฏิบัติการ	ข้อคำถาม		ความสอดคล้องกับ นิยามเชิงปฏิบัติการ				ข้อเสนอแนะจาก ผู้ทรงคุณวุฒิ
			1	2	3	4	
ทนทางสิ่งแวดล้อม หมายถึง ทรัพยากรต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตาม ธรรมชาติประกอบด้วย ดิน น้ำ สภาพอากาศ ระบบนิเวศภายใน ชุมชน รวมถึงสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น เส้นทางคมนาคม โรงพยาบาล วัด สนามกีฬา สถานที่พักผ่อน และอาคาร สถานที่ภายในเขตพัฒนา เศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัด สระแก้ว	1	ถนนในชุมชนท่าน มีความบูรณ์และทั่วถึง					
	2	ไฟฟ้าในชุมชนท่าน มีความเพียงพอและทั่วถึง					
	3	สภาพดิน ในชุมชนท่านมีคุณภาพ					
	4	สภาพน้ำจากธรรมชาติ ในชุมชนท่านมีคุณภาพ					
	5	พันธุ์พืช ในชุมชนท่านมีความอุดมสมบูรณ์					
	6	ชุมชนของท่านมีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ					
	7	โรงพยาบาล หรือ รพ.สต. ในชุมชนท่านความพร้อม ให้บริการ					

ส่วนที่ 1 แบบสอบถาม ทนุชุมชน (ทนุทางสิ่งแวดล้อม) (ต่อ)

คำนิยามเชิงปฏิบัติการ	ข้อความ		ความสอดคล้องกับ นิยามเชิงปฏิบัติการ				ข้อเสนอแนะจาก ผู้ทรงคุณวุฒิ
			1	2	3	4	
	8	โรงเรียนในชุมชนท่าน เป็นแหล่งให้การศึกษากับชุมชน					
	9	วัดในชุมชนท่าน เป็นที่พึ่งและช่วยเหลือชุมชน					
	10	ระบบอินเทอร์เน็ตในชุมชนท่าน มีบริการทั่วถึงและครอบคลุมทุกพื้นที่ในชุมชน					
	11	สถานที่ท่องเที่ยวในชุมชนท่าน มีอย่างน้อยเพียงใด					
	12	ชุมชนของท่าน มีสภาพอากาศที่สะอาดและบริสุทธิ์					
	13	น้ำประปาในชุมชนท่านมีคุณภาพ					
	14	ชุมชนของท่านมีความสะอาด					
	15	ในภาพรวมสภาพแวดล้อมในชุมชนของท่านมีความน่าอยู่					

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ดัชนีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity Index)

แบบสอบถาม ความเข้มแข็งของชุมชน

นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

ความเข้มแข็งชุมชนด้านองค์ประกอบ หมายถึง การที่ชุมชนมีองค์ประกอบในมิติด้านบุคคล ที่มีความสามารถ ความเป็นผู้นำ และถึง การมีผู้รู้หรือปราชญ์อยู่ภายในชุมชน รวมถึงมิติด้านสุขภาพ มิติด้านสิ่งแวดล้อมที่มีความอุดมสมบูรณ์ ตลอดจนวิถีการดำรงชีวิต ขณะเดียวกัน มิติด้านความรู้และมิติด้านคุณธรรม ก็เป็นหนึ่งในความเข้มแข็งชุมชนด้านองค์ประกอบ ของประชาชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

ความเข้มแข็งชุมชน ด้านกระบวนการ หมายถึง การที่ชุมชนมีกระบวนการหรือวิธีการที่เน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนเพื่อ ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และมีการกระจายผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมและต่อเนื่อง มีการจัดตั้งองค์กรร่วมกำหนดวิสัยทัศน์หรือนโยบาย และที่สำคัญมีการติดต่อสื่อสารกันอย่างต่อเนื่องของประชาชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

ความเข้มแข็งชุมชน ด้านผลลัพธ์ หมายถึง การที่ชุมชนมีความเข้มแข็งโดยพิจารณาจากผลที่เกิดขึ้นนั่นคือ การมีคุณภาพชีวิตที่ดีที่ ส่งผลต่อความสุขและภาคภูมิใจในตนเองและชุมชนของตน โดยสามารถพึ่งตนเองได้ มีความสามัคคี ความไว้วางใจและความเสียสละภายใน ชุมชน ปราศจากปัญหาสังคม รวมถึงการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ของประชาชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ส่วนที่ 2 แบบสอบถาม ความเข้มแข็งของชุมชน (ความเข้มแข็งชุมชนด้านองค์ประกอบ)

คำนิยามเชิงปฏิบัติการ	ข้อคำถาม		ความสอดคล้องกับ นิยามเชิงปฏิบัติการ				ข้อเสนอแนะจาก ผู้ทรงคุณวุฒิ
			1	2	3	4	
ความเข้มแข็งชุมชนด้าน องค์ประกอบ หมายถึง การที่ ชุมชนมีองค์ประกอบในมิติด้าน บุคคล ที่มีความสามารถ ความ เป็นผู้นำ และถึงการมีผู้รู้หรือ ปราชญ์อยู่ภายในชุมชน รวมถึง มิติด้านสุขภาพ มิติด้าน สิ่งแวดล้อมที่มีความอุดม สมบูรณ์ ตลอดจนวิถีการ ดำรงชีวิต	1	คนในชุมชนท่านมีศักยภาพและมีความสามารถที่ หลากหลาย					
	2	ชุมชนของท่านมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม					
	3	คนในชุมชนของท่านมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์					
	4	คนในชุมชนของท่านมีสุขภาพจิตใจที่แข็งแรง (ไม่เครียด ไม่กังวล)					
	5	คนในชุมชน ช่วยกันดูแลพื้นที่ส่วนรวม					
	6	คนในชุมชนของท่านมีการออมเงิน					
	7	คนในชุมชนท่าน มีการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้					

ส่วนที่ 2 แบบสอบถาม ความเข้มแข็งของชุมชน (ความเข้มแข็งชุมชนด้านองค์ประกอบ) (ต่อ)

คำนิยามเชิงปฏิบัติการ	ข้อคำถาม		ความสอดคล้องกับ นิยามเชิงปฏิบัติการ				ข้อเสนอแนะจาก ผู้ทรงคุณวุฒิ
			1	2	3	4	
ขณะเดียวกันมิติด้านความรู้และ มิติด้านคุณธรรม ก็เป็นหนึ่งใน ความเข้มแข็งชุมชนด้าน องค์ประกอบ ของประชาชนใน พื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ ชายแดน จังหวัดสระแก้ว	8	คนในชุมชนของท่าน มีที่ดินเป็นของตนเอง					
	9	คนในชุมชนของท่าน ได้รับการอบรมเพื่อพัฒนาการ ประกอบอาชีพ					
	10	ชุมชนของท่านมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรม สำหรับทุก ช่วงวัย					
	11	ชุมชนของท่าน มีศูนย์การเรียนรู้ให้กับผู้ที่สนใจ					
	12	ชุมชนของท่านมีหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชน เข้ามาช่วยเหลือ					
	13	ชุมชนของท่านมีกองทุนด้านการเงิน หรือด้านสังคม หรือด้านสิ่งแวดล้อม					
	14	ท่านเป็นคนที่ไม่เสียดสละ ช่วยเหลืองานสาธารณะของ ชุมชน					
	15	ท่านไม่ปฏิบัติตนผิดศีลธรรม ผิดคุณธรรม ผิด จริยธรรม					

ส่วนที่ 2 แบบสอบถาม ความเข้มแข็งของชุมชน (ความเข้มแข็งชุมชน ด้านกระบวนการ)

คำนิยามเชิงปฏิบัติการ	ข้อคำถาม		ความสอดคล้องกับ นิยามเชิงปฏิบัติการ				ข้อเสนอแนะจาก ผู้ทรงคุณวุฒิ
			1	2	3	4	
ความเข้มแข็งชุมชน ด้าน กระบวนการ หมายถึง การที่ ชุมชนมีกระบวนการหรือวิธีการ ที่เน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิก ในชุมชนเพื่อดำเนินกิจกรรม ต่าง ๆ และมีการกระจาย ผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมและ ต่อเนื่อง มีการจัดตั้งองค์กรร่วม กำหนดวิสัยทัศน์หรือนโยบาย และที่สำคัญมีการติดต่อสื่อสาร กันอย่างต่อเนื่องของประชาชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ ชายแดน จังหวัดสระแก้ว	1	ชุมชนของท่านเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคน มีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะอย่างเท่าเทียม					
	2	ชุมชนของท่านมีกิจกรรมสาธารณะอย่างต่อเนื่อง					
	3	สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการประชุมหมู่บ้าน					
	4	ชุมชนของท่านมีระบบการเมืองที่โปร่งใส					
	5	ผู้นำชุมชนของท่าน มุ่งแก้ไขหรือพัฒนาเพื่อ ประโยชน์ของส่วนร่วม					
	6	ท่านมีส่วนร่วมในการ กำหนดนโยบายในการพัฒนา ชุมชนท่าน					
	7	ท่านมีส่วนร่วมในการ กำหนดแผนหรือกิจกรรม สาธารณะในชุมชนของท่านเอง					
	8	เวลาชุมชนมีปัญหาทุกคนจะเข้ามาช่วยเหลือกัน					

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ส่วนที่ 2 แบบสอบถาม ความเข้มแข็งของชุมชน (ความเข้มแข็งชุมชน ด้านกระบวนการ) (ต่อ)

คำนิยามเชิงปฏิบัติการ	ข้อความคำถาม		ความสอดคล้องกับ นิยามเชิงปฏิบัติการ				ข้อเสนอแนะจาก ผู้ทรงคุณวุฒิ
			1	2	3	4	
	9	สมาชิกทุกคนมีการติดต่อสื่อสารกันอย่างต่อเนื่อง					
	10	เมื่อมีกิจกรรมสาธารณะ สมาชิกในชุมชนรับบทบาทหน้าที่ของตนเอง					
	11	ชุมชนของท่านมีการกระจายผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน					
	12	ชุมชนของท่านมีเป้าหมายที่จะพัฒนาร่วมกันอย่างชัดเจน					
	13	โดยภาพรวมท่านคิดว่า คนในชุมชนมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนของตนเอง					
	14	ชุมชนของท่านไม่มีการลักขโมย เนื่องจากทุกคนช่วยกันดูแล					

ส่วนที่ 2 แบบสอบถาม ความเข้มแข็งของชุมชน (ความเข้มแข็งชุมชน ด้านผลลัพธ์)

คำนิยามเชิงปฏิบัติการ	ข้อคำถาม		ความสอดคล้องกับ นิยามเชิงปฏิบัติการ				ข้อเสนอแนะจาก ผู้ทรงคุณวุฒิ
			1	2	3	4	
ความเข้มแข็งชุมชน ด้าน ผลลัพธ์ หมายถึง การที่ชุมชนมี ความเข้มแข็งโดยพิจารณาจาก ผลที่เกิดขึ้นนั่นคือ การมีคุณภาพ ชีวิตที่ดีที่ส่งผลต่อความสุขและ ภาคภูมิใจในตนเองและชุมชน ของตน โดยสามารถพึ่งตนเองได้ มีความสามัคคี ความไว้วางใจเชื่อ ใจและความเสียสละภายใน ชุมชน ปราศจากปัญหาสังคม รวมถึงการเป็นเข้าของปัจจัยการ ผลิต ของประชาชนในพื้นที่เขต เศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัด สระแก้ว	1	คนในชุมชนของท่านมีความสุข					
	2	ชุมชนของท่านเป็นชุมชนที่มีความพอเพียง					
	3	ชุมชนของท่านสามารถพึ่งตนเองได้ โดยไม่ต้องรอให้ ใครมาช่วยเหลือ					
	4	ชุมชนของท่านสามารถต่อรองกับนายทุนและ ผู้ประกอบการภายนอกชุมชนได้					
	5	สมาชิกในชุมชนมีอัตราหนี้สินที่ลดลง					
	6	ชุมชนของท่านมีสวัสดิการที่เพียงพอและครอบคลุม ทุกมิติ					
	7	สมาชิกในชุมชนมีความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเอง					
	8	ปัญหาวัยรุ่นในชุมชนลดลง เช่น คุณแม่วัยใส เด็ก แว่น ยาเสพติด					

ส่วนที่ 2 แบบสอบถาม ความเข้มแข็งของชุมชน (ความเข้มแข็งชุมชน ด้านผลลัพธ์) (ต่อ)

คำนิยามเชิงปฏิบัติการ	ข้อคำถาม		ความสอดคล้องกับ นิยามเชิงปฏิบัติการ				ข้อเสนอแนะจาก ผู้ทรงคุณวุฒิ
			1	2	3	4	
	9	สมาชิกในชุมชนของท่านมีความสามัคคี					
	10	สมาชิกในชุมชนของท่านมีความเสียสละ					
	11	ชุมชนของท่านมีความปลอดภัย					
	12	ทุกคนในชุมชนรับรู้ว่าคุณค่า					
	13	คนในชุมชนมองว่าตนเองมีความสำคัญกับชุมชน					
	14	ชุมชนของท่านอยู่กันแบบพี่แบบน้อง					
	15	โดยภาพรวมท่านพึงพอใจกับกับชุมชนของตนเอง					
	16	ท่านสามารถลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน					
	17	ท่านสามารถลดต้นทุนการผลิตจากการประกอบอาชีพ					
	18	ท่านสามารถบริหารจัดการหนี้สินได้					
	19	ท่านใช้ความรู้หรือภูมิปัญญา มาสร้างรายได้					
	20	ท่านสามารถถ่ายทอดความรู้ สู่ผู้อื่นได้ เช่น การทำอาหาร การเกษตร การจักรสาน					

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ.....

(.....)

วันที่..... เดือน..... พ.ศ.

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาคผนวก ค
การประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตาราง การประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน

ลำดับข้อ	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	จำนวนความเห็นที่ตรงกัน	ค่า CVI
ทุนชุมชน (ทุนทางเศรษฐกิจ)					
1	4	2	4	4	.67
2	3	3	4	3	1
3	4	3	4	4	1
4	4	2	4	4	.67
5	4	2	4	4	.67
6	3	4	4	4	1
7	3	3	4	3	1
8	3	3	4	3	1
9	4	3	4	4	1
10	3	3	4	3	1
รวมทุนทางเศรษฐกิจ					0.901
ทุนชุมชน (ทุนมนุษย์)					
1	4	2	4	4	.67
2	4	4	4	4	1
3	4	3	4	4	1
4	4	3	4	4	1
5	4	3	4	4	1
6	4	3	4	4	1
7	3	3	4	3	1
8	4	3	4	4	1
9	4	2	4	4	.67
10	4	3	4	4	1
รวมทุนมนุษย์					0.934

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตาราง การประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน

ลำดับข้อ	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	จำนวนความเห็นที่ตรงกัน	ค่า CVI
ทุนชุมชน (ทุนทางวัฒนธรรม)					
1	3	3	4	3	1
2	4	3	4	4	1
3	3	3	4	3	1
4	4	3	4	4	1
5	3	3	4	3	1
6	4	3	4	4	1
7	3	2	4	3	.67
8	4	2	4	4	.67
9	3	2	4	3	.67
10	3	2	4	3	.67
11	4	3	4	4	1
รวมทุนทางวัฒนธรรม					0.968

ตาราง การประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน

ลำดับข้อ	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	จำนวนความเห็นที่ตรงกัน	ค่า CVI
ทุนชุมชน (ทุนทางสังคม)					
1	4	3	4	4	1
2	4	3	4	4	1
3	3	2	4	4	.67
4	4	2	4	4	.67
5	4	3	4	4	1
6	4	3	4	4	1
7	4	3	4	4	1
8	4	2	4	4	.67
9	3	3	4	4	1
10	4	2	3	4	.67
11	3	2	4	3	.67
12	4	3	4	4	1
รวมทุนทางสังคม					0.862

ตาราง การประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน

ลำดับข้อ	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	จำนวนความเห็นที่ตรงกัน	ค่า CVI
ทุนชุมชน (ทุนทางสิ่งแวดล้อม)					
1	3	3	4	4	1
2	3	2	4	3	.67
3	3	3	4	4	1
4	3	2	4	4	.67
5	3	2	4	3	.67
6	4	3	3	3	1
7	4	3	4	4	1
8	4	2	4	4	.67
9	3	2	4	4	.67
10	4	3	4	4	1
11	3	2	4	4	.67
12	4	2	4	4	.67
13	4	3	4	4	1
14	3	3	4	3	1
รวมทุนทางสิ่งแวดล้อม					0.835
รวมทุนชุมชน ทั้ง 5 ด้าน					0.900

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตาราง การประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน

ลำดับข้อ	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	จำนวนความเห็นที่ตรงกัน	ค่า CVI
ความเข้มแข็งชุมชน (ด้านองค์ประกอบ)					
1	4	2	4	4	.67
2	4	2	4	4	.67
3	4	2	4	4	.67
4	4	3	4	4	1
5	3	3	4	3	1
6	3	2	4	4	.67
7	4	3	3	4	1
8	4	2	4	4	.67
9	4	3	4	4	1
10	3	2	4	3	.67
11	4	2	4	4	.67
12	3	3	4	4	1
13	3	3	4	3	1
14	3	3	3	3	1
15	4	2	4	4	.67
รวมความเข้มแข็งชุมชน (ด้านองค์ประกอบ)					0.824

ตาราง การประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน

ลำดับข้อ	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	จำนวนความเห็นที่ตรงกัน	ค่า CVI
ความเข้มแข็งชุมชน (ด้านองค์กรกระบวนการ)					
1	4	2	4	4	.67
2	4	2	4	4	.67
3	4	2	4	4	.67
4	4	3	4	4	1
5	4	3	4	4	1
6	4	2	4	4	.67
7	3	2	4	3	.67
8	3	2	4	3	.67
9	4	3	4	4	1
10	4	2	4	4	.67
11	4	3	4	4	1
12	4	2	4	4	.67
13	4	3	4	4	1
รวมความเข้มแข็งชุมชน (ด้านองค์กรกระบวนการ)					0.796

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตาราง การประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน

ลำดับข้อ	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	จำนวนความเห็นที่ตรงกัน	ค่า CVI
ความเข้มแข็งชุมชน (ด้านผลลัพธ์)					
1	4	2	4	4	.67
2	4	2	4	4	.67
3	4	3	4	4	1
4	4	3	4	4	1
5	4	2	4	4	.67
6	4	2	4	4	.67
7	4	2	4	4	.67
8	4	2	3	4	.67
9	4	3	4	4	1
10	4	2	4	4	.67
11	4	3	4	4	1
12	3	2	4	3	.67
13	4	3	4	4	1
14	4	3	4	4	1
15	4	4	4	4	1
16	4	4	3	3	1
17	4	4	4	4	1
18	4	3	3	3	1
19	3	2	4	4	.67
รวมความเข้มแข็งชุมชน (ด้านผลลัพธ์)					0.843
รวมความเข้มแข็งชุมชน 3 ด้าน					0.821

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาคผนวก ง
การประเมินแนวการสัมภาษณ์ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

การประเมินแนวการสัมภาษณ์ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ
งานวิจัยเรื่อง การสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน ในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน
จังหวัดสระแก้ว

ส่วนที่ 1 การศึกษาทุนชุมชน

วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาทุนชุมชนที่ดำรงอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

ผลลัพธ์ 1. ทราบถึงระดับของทุนชุมชนที่ยังดำรงอยู่ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว 2. ทราบถึงข้อมูลของทุนชุมชนที่ยังดำรงอยู่ อันเป็นข้อเท็จจริงจากกลุ่มตัวอย่าง และทราบถึงรายละเอียด ลักษณะรูปแบบ และวิธีการใช้ทุนของชุมชน

ข้อคำถามในการสัมภาษณ์

แนวข้อคำถาม	ข้อเสนอแนะโดยผู้ทรงคุณวุฒิ
1. ชุมชนของท่านมีทุนด้านเศรษฐกิจ อะไรบ้าง โดยมีกรอบหลักๆ ดังนี้ กองทุนต่าง ๆ ในชุมชน , การออมเงิน , การถือครองทรัพย์สิน , หนี้สิน , อาชีพ , รายได้ ของชุมชน เป็นต้น	
2. ชุมชนของท่านมีทุนทุนมนุษย์ อะไรบ้าง โดยมีกรอบหลักๆ ดังนี้ ผู้รู้และปราชญ์ , ความสามารถในการขอความช่วยเหลือ , การได้รับการยกย่องและยอมรับ , ผู้นำของชุมชน เป็นต้น	
3. ชุมชนของท่านมีทุนด้านวัฒนธรรม อะไรบ้าง โดยมีกรอบหลักๆ ดังนี้ ภาษา , การแต่งกาย , ประเพณี , พิธีกรรม , หัตถกรรม , อาหารพื้นถิ่น , โบราณวัตถุ , โบราณสถาน , เรื่องเล่า , ตำนาน , การละเล่น , ความเชื่อ ของชุมชน เป็นต้น	
4. ชุมชนของท่านมีทุนทางสังคม อะไรบ้าง โดยมีกรอบหลักๆ ดังนี้ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน , การยอมรับผู้สูงอายุและเยาวชน , การติดต่อสื่อสาร , การขอและให้ความช่วยเหลือกัน , การดูแลจากภาครัฐและภาคเอกชน , การเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะ ของชุมชน เป็นต้น	
5. ชุมชนของท่านมีทุนด้านสิ่งแวดล้อมอะไรบ้าง โดยมีกรอบหลักๆ ดังนี้ โครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา อินเทอร์เน็ต , ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ อากาศ พันธุ์พืช , โรงพยาบาล , โรงเรียน , วัด , สถานที่ท่องเที่ยว ของชุมชน เป็นต้น	

ลงชื่อ (.....)

ผู้ทรงคุณวุฒิ

การประเมินแบบสัมภาษณ์ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

งานวิจัยเรื่อง การสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน ในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัด

สระแก้ว

ส่วนที่ 2 การศึกษาความเข้มแข็งชุมชน

วัตถุประสงค์ 2. เพื่อศึกษาความเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

ผลลัพธ์ 1. ทราบถึงระดับเข้มแข็งของชุมชน ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว
2. ทราบข้อมูลความเข้มแข็งของชุมชนอันเป็นข้อเท็จจริงจากกลุ่มตัวอย่างและทราบถึงรายละเอียด ลักษณะรูปแบบ และกระบวนการของการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ข้อคำถามในการสัมภาษณ์

แนวข้อคำถาม	ข้อเสนอแนะโดยผู้ทรงคุณวุฒิ
1. ชุมชนของท่านมีความเข้มแข็งหรือไม่ และอะไรที่ทำให้ชุมชนของท่านมีความเข้มแข็ง (ความเข้มแข็งของชุมชน ด้านองค์ประกอบ) โดยมีกรอบหลักๆ ดังนี้ ความสามารถของคนในชุมชน , สุขภาพของคนในชุมชน , การช่วยเหลือกัน , การมีงานทำ , การรวมกลุ่มอาชีพ , การมีศูนย์เรียนรู้ , คุณธรรมของคนในชุมชน เป็นต้น	
2. ชุมชนของท่านทำอย่างไร ที่ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง (ความเข้มแข็งของชุมชน ด้านกระบวนการ) โดยมีกรอบหลักๆ ดังนี้ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ , การดูแลช่วยเหลือ , การติดต่อสื่อสารกัน , การทราบถึงบทบาทหน้าที่ , ผู้นำและสมาชิกของชุมชน เป็นต้น	
3. อะไรที่เป็นความเข้มแข็งของชุมชนท่าน (ความเข้มแข็งของชุมชน ด้านผลลัพธ์) โดยมีกรอบหลักๆ ดังนี้ ความสุข , ความพอเพียง , การพึ่งตนเอง , สวัสดิการ , ความภูมิใจ , ความสามัคคี , ความรู้ , ความปลอดภัยของชุมชน เป็นต้น	

ลายเซ็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ลงชื่อ (.....)

ผู้ทรงคุณวุฒิ

การประเมินแบบสัมภาษณ์ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

งานวิจัยเรื่อง การสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน ในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัด

สระแก้ว

ส่วนที่ 3 ตัวแบบการสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน

วัตถุประสงค์ 4. เพื่อนำเสนอตัวแบบการสร้างความเข้มแข็งโดยทุนชุมชน ในการรองรับกับการพัฒนาในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

ผลลัพธ์ 1. เกิดตัวแบบการสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน ในการรองรับกับการพัฒนาในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว อย่างมีส่วนร่วม

ข้อคำถามในการสัมภาษณ์

แนวข้อคำถาม	ข้อเสนอแนะโดยผู้ทรงคุณวุฒิ
ในการรองรับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษของสระแก้ว ชุมชนของท่านจะใช้ ทุนด้านเศรษฐกิจ ในรูปแบบใดมาช่วยในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน	
ในการรองรับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษของสระแก้ว ชุมชนของท่านจะใช้ ทุนทุนมนุษย์ ในรูปแบบใดมาช่วยในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน	
ในการรองรับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษของสระแก้ว ชุมชนของท่านจะใช้ ทุนด้านวัฒนธรรม ในรูปแบบใดมาช่วยในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน	
ในการรองรับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษของสระแก้ว ชุมชนของท่านจะใช้ ทุนทางสังคม ในรูปแบบใดมาช่วยในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน	
ในการรองรับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษของสระแก้ว ชุมชนของท่านจะใช้ ทุนด้านสิ่งแวดล้อม ในรูปแบบใดมาช่วยในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน	

ลงชื่อ (.....)

ผู้ทรงคุณวุฒิ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาคผนวก จ

การคำนวณขนาดประชากร และการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

การคำนวณขนาดประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว ซึ่งครอบคลุม 2 อำเภอ ดังนี้ อำเภอวัฒนานคร ได้แก่ ตำบลผักขะ และอำเภออรัญประเทศ ซึ่งประกอบด้วย 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลท่าข้าม ตำบลบ้านด่าน และตำบลป่าไร่ รวมประชากรทั้งหมด 14,654 คน (สำนักงานจังหวัดสระแก้ว, 2563) ซึ่งมีการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยวิธีการของ Krejcie & Morgan ได้จำนวน 375 ราย โดยมีการแบ่งสัดส่วนดังนี้

ลำดับ	ชื่อตำบล	จำนวนประชากร	วิธีการคำนวณ	ขนาดกลุ่มตัวอย่าง
1	ตำบลท่าข้าม อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว	1,773	$1,773 \times 375 \div 14,654$	47
2	ตำบลบ้านด่าน อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว	3,113	$3,113 \times 375 \div 14,654$	77
3	ตำบลป่าไร่ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว	7,025	$7,025 \times 375 \div 14,654$	180
4	ตำบลผักขะ อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว	2,743	$2,743 \times 375 \div 14,654$	71
รวม			14,654	375

การคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง

จากประชากรทั้งหมด 14,654 คน ใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่าง แบบสัดส่วนจากนั้นจะนำกลุ่มตัวอย่างที่ได้มาสุ่มเชิงระบบอีกครั้งจากหัวหน้าครัวเรือน ในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดสระแก้ว

หมู่บ้าน	จำนวนประชากร	วิธีการคำนวณ	ขนาดกลุ่มตัวอย่าง
ตำบลท่าข้าม อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว			
หมู่ที่ 1 บ้านท่าข้าม	262	$262 \times 47 \div 1,773$	7
หมู่ที่ 2 บ้านโสนน้อย	199	$199 \times 47 \div 1,773$	5
หมู่ที่ 3 บ้านวังมน	190	$190 \times 47 \div 1,773$	5
หมู่ที่ 4 บ้านโคกสะแบง	198	$198 \times 47 \div 1,773$	5
หมู่ที่ 5 บ้านใหม่โคกสะแบง	190	$190 \times 47 \div 1,773$	5
หมู่ที่ 6 บ้านโนนสังข์	83	$83 \times 47 \div 1,773$	2
หมู่ที่ 7 บ้านหนองเอี่ยน	81	$81 \times 47 \div 1,773$	2
หมู่ที่ 8 บ้านหนองแซ้	205	$205 \times 47 \div 1,773$	6
หมู่ที่ 9 บ้านชาวสะอาด	197	$197 \times 47 \div 1,773$	5
หมู่ที่ 10 บ้านอาจารย์จู	81	$81 \times 47 \div 1,773$	2
หมู่ที่ 11 บ้านนาตง	87	$87 \times 47 \div 1,773$	3
รวม		1,773	47
ตำบลบ้านด่าน อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว			
หมู่ที่ 1 บ้านด่าน	584	$584 \times 77 \div 3,113$	14
หมู่ที่ 2 บ้านหนองขาม	438	$438 \times 77 \div 3,113$	10
หมู่ที่ 3 บ้านไทยสามรถ	585	$585 \times 77 \div 3,113$	14
หมู่ที่ 4 บ้านตุน	480	$480 \times 77 \div 3,113$	12
หมู่ที่ 5 บ้านโรงเรียน	346	$346 \times 77 \div 3,113$	9
หมู่ที่ 6 บ้านกุดม่วง	212	$212 \times 77 \div 3,113$	6
หมู่ที่ 7 บ้านสุขมงคล	468	$468 \times 77 \div 3,113$	12
รวม		3,113	77

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

หมู่บ้าน	จำนวน ประชากร	วิธีการคำนวณ	ขนาดกลุ่ม ตัวอย่าง
ตำบลป่าไร่ อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว			
หมู่ที่ 1 บ้านโคก	1,537	$1,537 \times 180 \div 7,025$	39
หมู่ที่ 2 บ้านป่าไร่	589	$589 \times 180 \div 7,025$	15
หมู่ที่ 3 บ้านหนองหมากบี่	117	$117 \times 180 \div 7,025$	4
หมู่ที่ 4 บ้านหนองหญ้าปล้อง	746	$746 \times 180 \div 7,025$	19
หมู่ที่ 5 บ้านภูน้ำเกลี้ยง	981	$981 \times 180 \div 7,025$	25
หมู่ที่ 6 บ้านหนองหมากบี่	726	$726 \times 180 \div 7,025$	18
หมู่ที่ 7 บ้านดง	737	$737 \times 180 \div 7,025$	19
หมู่ที่ 8 บ้านป่าไร่ใหม่	1,058	$1,058 \times 180 \div 7,025$	27
หมู่ที่ 9 บ้านใหม่ดิงาม	534	$534 \times 180 \div 7,025$	14
รวม	7,025		180
ตำบลผักขะ อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว			
หมู่ที่ 1 บ้านหนองหอย	336	$336 \times 71 \div 2,743$	9
หมู่ที่ 2 บ้านห้วยเตี๋ย	321	$321 \times 71 \div 2,743$	8
หมู่ที่ 3 บ้านหนองใหญ่	386	$386 \times 71 \div 2,743$	10
หมู่ที่ 4 บ้านห้วยพะโย	240	$240 \times 71 \div 2,743$	6
หมู่ที่ 5 บ้านโป่งคอม	369	$369 \times 71 \div 2,743$	9
หมู่ที่ 6 บ้านทดหลวง	214	$214 \times 71 \div 2,743$	5
หมู่ที่ 7 บ้านทदन้อย	212	$212 \times 71 \div 2,743$	5
หมู่ที่ 8 บ้านคลองสอ	91	$91 \times 71 \div 2,743$	3
หมู่ที่ 9 บ้านเนินมะขาม	112	$112 \times 71 \div 2,743$	3
หมู่ที่ 10 บ้านกุดเกล้า	99	$99 \times 71 \div 2,743$	3
หมู่ที่ 11 บ้านคลองยาง	133	$133 \times 71 \div 2,743$	4
หมู่ที่ 12 บ้านหนองสลักไถ่	124	$124 \times 71 \div 2,743$	3
หมู่ที่ 13 บ้านหนองไฮ	79	$79 \times 71 \div 2,743$	3
รวมประชากรทั้งสิ้น	2,743		71

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นายเฉลิมพงษ์ จันท์สุชา
วัน เดือน ปีเกิด	18 ธันวาคม 2533
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	โครงการภูมิ พรวัด ประตุน้ำพระอินทร์ เลขที่ 254/47 หมู่ที่ 4 ตำบลพะยอม อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13180
ตำแหน่งและประวัติการทำงาน	อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
ประวัติการศึกษา	รัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่
พ.ศ. 2556	
พ.ศ. 2558	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนสังคมและมนุษย์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี